

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ
ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ – MASTER IN LAW
AND ECONOMICS»

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΤΙΤΛΟ :

«ΤΑ ΔΑΝΕΙΑ ΣΕ ΕΛΒΕΤΙΚΟ ΦΡΑΓΚΟ ΥΠΟ ΤΟ ΦΩΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΝΩΣΙΑΚΗΣ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΣ»

ANNA ΔΟΥΚΛΙΑ

ΑΜ:ΜΔΟ1715

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΔΕΛΟΥΚΑ-ΙΓΓΛΕΣΗ

ΚΟΡΝΗΛΙΑ

ΠΕΙΡΑΙΑΣ, ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 2019

Παράρτημα Β: Βεβαίωση Εκπόνησης Διπλωματικής Εργασίας

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ»

ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

(περιλαμβάνεται ως ξεχωριστή (δεύτερη) σελίδα στο σώμα της διπλωματικής εργασίας)

Δηλώνω υπεύθυνα ότι η διπλωματική εργασία για τη λήψη του μεταπτυχιακού τίτλου στο υδών, του Πανεπιστημίου Πειραιώς, «Δίκαιο και Οικονομία» με τίτλο «ΤΑ ΔΑΔΕΛΑ ΣΕ ΕΠΙΒΕΒΛΙΟ ΨΡΑΚΟ ΥΠΟ ΤΟ ΨΕΨ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΑΣΗΣ ΝΟΜΟΘΕΤΗΣ» έχει συγγραφεί από εμένα αποκλειστικά και στο σύνολό της. Δεν έχει υποβληθεί ούτε έχει εγκριθεί στο πλαίσιο κάποιου άλλου μεταπτυχιακού προγράμματος ή προπτυχιακού τίτλου σπουδών, στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό, ούτε είναι εργασία ή τμήμα εργασίας ακαδημαϊκού ή επαγγελματικού χαρακτήρα.

Δηλώνω επίσης υπεύθυνα ότι οι πηγές στις οποίες ανέτρεξα για την εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας, αναφέρονται στο σύνολό τους, κάνοντας πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου.

Υπογραφή Μεταπτυχιακού Φοιτητή/ τριας.....

Όνοματεπώνυμο..... ΑΝΝΑ ΛΟΥΚΙΔΑ

Ημερομηνία..... 19/02/2020

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θεωρώ υποχρέωσή μου να ευχαριστήσω θερμά την επιβλέπουσα καθηγήτρια κα Δελούκα- Ιγγλέση Κορνηλία για την εμπιστοσύνη και την πολύτιμη καθοδήγησή της κατά την εκπόνηση της διπλωματικής εργασίας. Επιπρόσθετα, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους γονείς μου, Γιάννη και Ευγενία, για την ηθική και οικονομική υποστήριξη που μου παρείχαν κατά την διάρκεια των σπουδών μου.

Άννα Δουκλιά

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

A. Πρόλογος.....	8
1.Εισαγωγή.....	11
1.1 Ιστορική αναδρομή των δανείων σε Ελβετικό Φράγκο.....	11
1.2 Οι Λόγοι σύναψης των δανείων σε Ελβετικό Φράγκο και οι «φόβοι» που επιβεβαιώθηκαν με την έλευση της οικονομικής κρίσης στην Ε.Ε.....	13
2. Ζητήματα Νομοθεσίας και Νομιμότητας των Δανείων σε Ελβετικό Φράγκο στην Ευρώπη και στην Ελλάδα.....	17
2.1 Το θεσμικό πλαίσιο των δανείων σε Ελβετικό Φράγκο.....	17
2.1.1 Η διαχρονική διαμόρφωση του Νομοθετικού Καθεστώτος στην Ε.Ε.....	17
2.1.2 Η διαμόρφωση του νομοθετικού πλαισίου των Δανείων σε Ελβετικό Φράγκο στην Ελλάδα.....	19
2.1.2 Η εξέλιξη της Τραπεζικής Νομοθεσίας και ζητήματα νομιμότητας.....	23
2.2 Ο Νομικός χαρακτήρας των δανείων σε Ελβετικό Φράγκο και επιμέρους ζητήματα νομιμότητας	26
2.2.1 Επενδυτικό προϊόν και έλεγχος υπαγωγής στον Ν.3606/2007.....	26
2.2.2 Σύμβαση δανείου και έλεγχος υπαγωγής στην διάταξη του άρθρου 806 ΑΚ.....	29
3.Ο δανεισμός σε Ελβετικό Φράγκο από άλλες έννομες τάξεις και η Νομολογιακή αντιμετώπιση του φαινομένου από το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.....	33
3.1 Η «εικόνα» των Δανειοληπτών σε άλλες έννομες τάξεις-Δικαιοσυγκριτική Επισκόπηση.....	33
3.1.1 Η περίπτωση της Αυστρίας.....	33
3.1.2 Η περίπτωση της Ουγγαρίας.....	34
3.1.3 Η περίπτωση της Ισπανίας.....	35
3.1.4 Η περίπτωση της Κροατίας.....	36
3.2 Οι κρίσιμες υποθέσεις που απασχόλησαν τον Ενωσιακό Δικαστή.....	36
3.2.1 Υπόθεση C-26/13 (Kasler-Jelzalogbank)-Σύντομο Ιστορικό-Απαντήσεις του ΔικΕΕ επί των προδικαστικών Ερωτημάτων.....	36

3.2.2 Υπόθεση C-312/14 (Banif Plus Bank/Lantos)-Σύντομο Ιστορικό-Απαντήσεις του ΔικΕΕ επί των προδικαστικών Ερωτημάτων.....	39
3.2.3 Υπόθεση C-186/16 (Ruxandra Paula Andriciuc κ.λπ. κατά Banca Românească SA-Σύντομο Ιστορικό-Απαντήσεις του ΔικΕΕ επί των προδικαστικών Ερωτημάτων.....	41
3.2.4 Υπόθεση C51/17 (OTP Bank κατά OTP Faktoring-Σύντομο Ιστορικό-Απαντήσεις του ΔικΕΕ επί των προδικαστικών Ερωτημάτων).....	44
3.2.5 Αξιολόγηση των αποφάσεων του ΔικΕΕ και η εφαρμογή τους από τον Εθνικό Δικαστή.....	46
4.Τα δάνεια σε Ελβετικό Φράγκο στην Ελλάδα: Προστασία του Έλληνα Δανειολήπτη και Νομολογιακή προσέγγιση.....	48
4.1 Η προστασία του Έλληνα Δανειολήπτη με βάση τον Νόμο για την προστασία του καταναλωτή (N.2251/1994).....	48
4.1.1 Οι δανειολήπτες του Ελβετικού Φράγκου ως καταναλωτές.....	48
4.1.2 Ο δικαστικός έλεγχος των ΓΟΣ με βάση το αρ. 2 του Ν. 2251/1994.....	50
4.1.3 Ο έλεγχος εγκυρότητας της ρήτρας της συναλλαγματικής ισοτιμίας κατά αρ. 2 του Ν.2251/1994.....	57
4.1.4 Η πλήρωση του συμβατικού κενού σε περίπτωση ακυρότητας της ρήτρας της συναλλαγματικής ισοτιμίας και το αρ. 291 ΑΚ.....	61
4.1.5 Η αρχή της διαφάνειας όπως ενσωματώθηκε από την Ενωσιακή έννομη τάξη και υποχρέωση Ενημέρωσης των Δανειοληπτών από τις Τράπεζες.....	68
4.1.6 Η παροχή των Δανείων σε Ελβετικό Φράγκο από τα πιστωτικά ιδρύματα ως αθέμιτη εμπορική πρακτική (αρ. 9 ^α -9ζ Ν2251/1994).....	72
4.1.7 Η συλλογική αγωγή (αρ.10 του Ν.2251/1994).....	74
4.2 Η ατομική δικαστική προστασία του Έλληνα δανειολήπτη-νομικές βάσεις για την προστασία του (ΑΚ).....	79
4.2.1 Ακυρότητα λόγω αοριστία παροχής (371-372ΑΚ).....	80
4.2.2 Ακυρωσία λόγω πλάνης και απάτης (140 ΑΚ -147 ΑΚ)	81
4.2.3 Το ανυπόστατο της σύμβασης και η ακυρότητα λόγω εικονικότητας (138 ΑΚ).....	83
4.2.4 Ακυρότητα λόγω αντίθεσης στα χρηστά ήθη(178-179 ΑΚ).....	84
4.2.5 Η απρόοπτη Μεταβολή των συνθηκών (388ΑΚ).....	86
4.2.6 Η υποχρέωση καλής πίστης (288ΑΚ).....	88
4.2.7 Αποζημίωση λόγω ευθύνης από διαπραγματεύσεις (197-198 ΑΚ).....	89

4.2.8 Αδικοπρακτική ευθύνη και χρηματική ικανοποίηση των δανειοληπτών λόγω ηθικής βλάβης (αρ.914 ΑΚ & 932 ΑΚ).....	90
4.2.9 Συμπεράσματα επί της ακυρότητας ή/και της ακυρωσίας των δανειακών συμβάσεων σε Ελβετικό Φράγκο.....	92
4.3 Η οριστική κρίση των δανείων σε Ελβετικό Φράγκο από την ΟΛΑΠ	92
4.3.1 Σύντομο Ιστορικό.....	93
4.3.2 Οι Λόγοι αναίρεσης που παραπέμφθηκαν στην Πλήρη Ολομέλεια.....	94
4.3.3 Αξιολόγηση της απόφασης.....	97
4.3.4 Μετά την απόφαση της Ολομέλειας τι;.....	99
5. Επίλογος-Συμπεράσματα & προτεινόμενες λύσεις.....	103
6. Βιβλιογραφία.....	106
6.1 Άρθρα.....	106
6.2 Βιβλία	107
6.3 Γνωμοδοτήσεις.....	108
6.4 Διαδίκτυο.....	108
7. Νομολογία.....	110
7.1 Ελληνική Νομολογία	111
7.2 Κοινοτική Νομολογία	112

ΚΥΡΙΟΤΕΡΕΣ ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ :

CHF.....	Confoederatio Helvetica Franc (Ελβετικό Φράγκο)
A.N.....	Αναγκαστικός Νόμος
αδημ.....	Αδημοσίευτη
ΑΚ.....	Αστικός Κώδικας
ΑΠ.....	Άρειος Πάγος
αρ.....	άρθρο
αριθ.....	αριθμός
Αρμ.....	Αρμενόπουλος
ασφ. μέτρα.....	Ασφαλιστικά μέτρα
Βλ.....	βλέπε
Γνωμ.....	Γνωμοδότηση
ΓΟΣ.....	Γενικοί όροι συναλλαγών
ΔΕΕ.....	Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιρειών
δηλ.....	δηλαδή
δημ.....	δημοσιευμένο/η
ΔικΕΕ.....	Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης
Ε.Κ.Τ.....	Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα
εδ.....	εδάφιο
ΕΕ.....	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΕΝ.....	Επιθεώρηση Ελληνικής Νομολογίας
ΕΚ.....	Ευρωπαϊκή Κοινότητα
εκδ.....	έκδοση/εις
ΕλλΔνη.....	Ελληνική Δικαιοσύνη
ΕΟΚ.....	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
επ.....	επόμενα
ΕΠΕΥ.....	Εταιρεία Παροχής Επενδυτικών Υπηρεσιών
ΕπισκΕΔ.....	Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου
ΕΤΠΘ.....	Επιτροπή Τραπεζικών και Πιστωτικών Θεμάτων
ΕΣΣΚ.....	Ευρωπαϊκό Συμβούλιο Συστημικού Κινδύνου
ΕΤραΞΧρΔ.....	Επιθεώρηση Τραπεζικού Αξιογραφικού Χρηματιστηριακού Δικαίου
Εφ.....	Εφετείο

ΕφαΔ.....	Εφαρμογές Αστικού Δικαίου
κ.α.....	και άλλα
ΚΠολΔ.....	Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας
Κ.Υ.Α.....	Κοινή Υπουργική Απόφαση
κτλ.....	και τα λοιπά
Μπρ.....	Μονομελές Πρωτοδικείο
ν.δ.....	Νομοθετικό Διάταγμα
Ν.....	Νόμος
ΝοΒ.....	Νομικό Βήμα
ο.π.....	όπου παραπάνω
Ολαπ.....	Ολομέλεια του Αρείου Πάγου
ΠΔ/ΤΕ.....	Πράξη Διοικητή Τράπεζας της Ελλάδος
περ.....	περίπτωση
ΠΠρ.....	Πολυμελές Πρωτοδικείο
ΠΥΣ.....	Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου
πχ.....	παραδείγματος χάριν
σελ.....	σελίδα
σημ.....	σημείο
σκ.....	σκέψη
ΣΛΕΕ.....	Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης
στοιχ.....	στοιχείο
σχετ.....	σχετικά
υποθ.....	υπόθεση
υποσημ.....	υποσημείωση
ΦΕΚ.....	Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως
ΧρηΔικ.....	Χρηματοπιστωτικό Δίκαιο
ΧρΙΔ.....	Χρονικά Ιδιωτικού Δικαίου

Α. ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η παροχή πίστωσης είναι ο συχνότερος τρόπος χρηματοδότησης επιχειρήσεων και νοικοκυριών, τόσο στην Ελλάδα, όσο και στο εξωτερικό. Αξίζει να υπογραμμισθεί ότι, κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 2000, με την εισαγωγή του Ευρώ, παρατηρήθηκε μια θεαματική αύξηση στη χορήγηση πιστώσεων ιδίως προς ιδιώτες από τις Τράπεζες. Ενόψει, λοιπόν, του γεγονότος ότι, τόσο στη χώρα μας όσο και στις λοιπές χώρες της Ε.Ε. εμφανίστηκε μια πολύ μεγάλη στροφή ευρύτερων κοινωνικών ομάδων προς τον τραπεζικό δανεισμό, αναδείχθηκαν οι κίνδυνοι της υπερκατανάλωσης και κυρίως της υπερχρέωσης. Το φαινόμενο δε τόσο του υπερδανεισμού όσο και των υπερχρεωμένων νοικοκυριών από το 2001 και έπειτα, από την λειτουργία δηλαδή του Ευρώ ως κοινού νομίσματος, ήταν και εξακολουθεί να είναι από τα σοβαρότερα προβλήματα στην Ε.Ε¹. Το πρόβλημα έγινε εντονότερο από το ξέσπασμα της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης το 2008, ενώ οι συνέπειες στην χώρα μας έγιναν εμφανείς από το 2010 και έπειτα, όταν η Ελλάδα, πλέον, λόγω αδυναμίας δανεισμού, αναγκάστηκε να προβεί στην υπογραφή, στην πρώτη από τις τρεις συνεχόμενες συμφωνίες με «δανειστές» (τους αποκαλούμενους σήμερα «θεσμούς»), τα γνωστά μνημόνια (memoranda).²

Υπό το πρίσμα αυτών των δεδομένων και από το έτος 2006 περίπου ένα εκατομμύριο Ευρωπαίων καταναλωτών ενεπλάκη, με την ανάλογη προώθηση από τα τραπεζικά ιδρύματα σε μια πολύ δημοφιλή επιλογή, που αργότερα είχε γι' αυτούς δυσβάσταχτες συνέπειες: τη σύναψη δανείου³, συνήθως στεγαστικού, με ρήτρα ελβετικού φράγκου⁴. Μέχρι την έναρξη της οικονομικής κρίσης το 2008, αυτή η επιλογή ήταν δελεαστική για πολλούς δανειολήπτες, διότι

¹ Ο υπερδανεισμός επανεμφανίζεται ανάλογα με τις συνθήκες της αγοράς και τις τρέχουσες συναλλαγματικές ισοτιμίες (πλούσια είναι η νομολογία των δικαστηρίων της Αυστραλίας την δεκαετία του 80 για την άνοδο του Ελβετικού Φράγκου σε σχέση με το δολάριο της Αυστραλίας) βλ σχετ. αρ. «Δάνεια σε Ελβετικό Φράγκο: Το πρόβλημα, η αντίδραση της ΕΕ και η Ελληνική πραγματικότητα» (Φεβρουάριος, 2015) δημ. σε <https://www.daneia-chf.gr/files/daneia-chf/articles/daneia%20se%20elvetiko%20fragko.pdf>

² Τριανταφυλλίδης, Χ. Το πρόβλημα των δανείων σε Ελβετικό Φράγκο, σε: Λόγοι ανακοπής κατά διαταγής πληρωμής από τραπεζικές συμβάσεις, 1^η έκδοση 2018, σελ. 100.

³ Η συνηθέστερη μορφή δανείου είναι αυτή που προβλέπεται στο αρ. 806 ΑΚ, δηλ. το χρηματικό δάνειο που συνομολογείται είτε σε Ευρώ είτε σε συνάλλαγμα, χρυσό ή χρυσά νομίσματα δηλ. η παροχή συμφωνείται να εκπληρωθεί σε ποσό αλλοδαπού αντί του ημεδαπού νομίσματος ή συγκεκριμένη ποσότητα χρυσού ή σε ορισμένο αριθμό χρυσών νομισμάτων αντίστοιχα βλ. αναλυτικότερα Γεωργιάδης, Α. Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο Ι (2014),σελ. 304

⁴ Έχει προβλεφθεί η συνομολόγηση ρητρών αξίας σε συνάλλαγμα, χρυσό ή χρυσά νομίσματα, σύμφωνα με τις οποίες ο οφειλέτης υποχρεούται να αποδώσει στο νόμισμα που συμφωνήθηκε, ο προσδιορισμός του οποίου γίνεται με αναγωγή του συμφωνηθέντος νομίσματος στην ποσότητα του χρυσού ή του αλλοδαπού νομίσματος κατά τον χρόνο που εκπληρώνεται η παροχή βλ. σχετ. [Μ. Σταθόπουλος, Γενικό ενοχικό δίκαιο, 4η έκδ., 2004](#), σελ 630-631

τα ελβετικά επιτόκια ήταν χαμηλότερα από αυτά της Ευρωζώνης ή άλλων χωρών της Ένωσης, ενώ παρέμενε και ευνοϊκή η συναλλαγματική ισοτιμία μεταξύ Ευρώ και Ελβετικού Φράγκου.⁵

Ωστόσο, τόσο η συναλλαγματική ισοτιμία ανετράπη όσο και τα διατραπεζικά επιτόκια δανεισμού σε Ελβετικό Φράγκο έχοντας ως αποτέλεσμα να ξεκινήσει πριν από λίγα χρόνια μια συνεχής δικαστική διαμάχη μεταξύ των δανειοληπτών του ελβετικού Φράγκου και των πιστωτικών ιδρυμάτων προκειμένου να κριθεί αν οι δανειολήπτες ενημερώθηκαν ορθά από τα τραπεζικά ιδρύματα και αν μπορούσαν να προβλέψουν τους κινδύνους που εγκυμονούσε μια τέτοια μορφή δανεισμού. Οι περισσότεροι εξ αυτών άσκησαν αγωγές -ατομικές ή συλλογικές (βλ. περίπτωση Ενώσεων Καταναλωτών)- κατά των πιστωτικών ιδρυμάτων που τους είχαν παράσχει τις ανωτέρω πιστώσεις ζητώντας να ακυρωθούν οι ρήτρες δανεισμού σε ξένο νόμισμα και να αποζημιωθούν για την υπέρογκη αύξηση των οφειλόμενων δόσεων τους. Η διαμάχη αυτή, αποτέλεσε αντικείμενο νομικών γνωμοδοτήσεων και επιστημονικής αρθρογραφίας ενώ οι ισχυρισμοί των μερών έχουν διαμορφώσει μια εκτεταμένη νομολογία τόσο σε Ενωσιακό όσο και σε εθνικό επίπεδο. Η ανάλυση των αποφάσεων αυτών αποτελεί και τον βασικό σκοπό της παρούσης εργασίας.

Ειδικότερα, στο πρώτο κεφάλαιο θα δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στην ιστορική αναδρομή από την περίοδο ακμής των συμβάσεων σε Ελβετικό Φράγκο μέχρι και σήμερα, τα κίνητρα σύναψης των δανείων αυτών και οι φόβοι που ελλόχευαν, οι οποίοι τελικά επιβεβαιώθηκαν.

Στο δεύτερο κεφάλαιο θα ακολουθήσει επισκόπηση των ζητημάτων που αφορούν το νομικό πλαίσιο των δανείων σε Ελβετικό φράγκο και συγκεκριμένα εξετάζεται το αν αυτά εμπίπτουν εν τέλει στην περίπτωση των κοινών δάνειων ή των επενδυτικών προϊόντων ενώ θα ερευνηθεί και η νομιμότητα των ανωτέρω συμβάσεων βάσει του υφιστάμενου του Νομοθετικού και θεσμικού πλαισίου και των νομοθετημάτων Τραπεζικού δικαίου.

Στο τρίτο κεφάλαιο επιχειρείται μια δικαιοσυγκριτική επισκόπηση του φαινομένου από χώρες που χορηγήθηκαν δάνεια συνδεδεμένα σε Ελβετικό φράγκο φθάνοντας στο σημείο μάλιστα να θέσουν προδικαστικά ερωτήματα στο ΔικΕΕ, το οποίο έδωσε θετικές-ως επί το πλείστον-προς τους δανειολήπτες απαντήσεις.

Στο τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο της παρούσης εργασίας δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στις διαστάσεις που έλαβαν τα δάνεια σε Ελβετικό Φράγκο στην ελληνική έννομη τάξη, το υπόβαθρο της προστασίας του δανειολήπτη ως καταναλωτή υπό το πρίσμα του Ν.2251/1994, οι δυνατότητες προάσπισης του τόσο ατομικά όσο και συλλογικά, μέσα από την πλούσια και συνάμα διχασμένη ελληνική νομολογία μέχρι και την πρόσφατη κρίση του ζητήματος από την

⁵ Ελβετικό φράγκο: Η «μόδα» που πλήρωσαν ακριβά 1 εκατ. Ευρωπαίοι καταναλωτές αρ. δημ. στην Εφημερίδα Καθημερινή (Απρίλιος 2019)<http://www.kathimerini.gr/1020338/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/elvetiko-fragko-h-mod-a-poy-plhrwsan-akriva-1-ek-at-eyrwpaioi-katanalwtes>

Ολομέλεια του Αρείου Πάγου (βλ. ΑΠ Ολ 4/2019). Στο τέλος θα δοθούν οι προτεινόμενες λύσεις και θα παρατεθούν τα συμπεράσματα της μελέτης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Ιστορική αναδρομή των δανείων σε Ελβετικό Φράγκο

Κατά τη διάρκεια των ετών 2006-2009 διαδόθηκε και απέκτησε σημαντική απήχηση ένα ιδιαίτερο τραπεζικό προϊόν, τα δάνεια σε Ελβετικό Φράγκο. Στην Ελλάδα υπολογίζεται ότι περίπου 65.000-70.000 δανειολήπτες έλαβαν δάνειο σε Ελβετικό Φράγκο⁶, αριθμός που αντιστοιχεί σε ποσοστό 10% προς νοικοκυριά⁷. Ωστόσο, η τάση αυτή δεν επικράτησε μόνο στην Ελλάδα, αλλά και σε άλλες χώρες της Ευρώπης (Γερμανία, Αυστρία, Ουγγαρία, Πολωνία, Κροατία), με πολύ μεγαλύτερα ποσοστά (πχ. στην Ουγγαρία και στην Ρουμανία ο αριθμός των δανειοληπτών που έλαβαν δάνειο σε Ελβετικό Φράγκο φτάνει το 60%, στη Λετονία και τη Λιθουανία σε 80-90%, ενώ στην Αυστρία στο 20%), γεγονός που προσέδωσε στο φαινόμενο αυτό σοβαρές διαστάσεις στην οικονομία αλλά και την κοινωνία⁸.

Τα ανωτέρω δάνεια, που άλλοτε καταρτίζονταν εξ αρχής σε Ελβετικό Φράγκο και άλλοτε μετά από μετατροπή δανείων αρχικά συνομολογημένων σε Ευρώ, εξυπηρετούσαν κυρίως στεγαστικές και δευτερευόντως καταναλωτικές ανάγκες των δανειοληπτών. Τα δάνεια αυτά δε χαρακτηρίζονταν από ένα ιδιαίτερα μεγάλο χρονικό διάστημα σταδιακής αποπληρωμής του δανείου, και συγκεκριμένα από δέκα (10) έτη το ελάχιστο, συνήθως μέχρι και τα είκοσι (20), ενώ δεν είναι λίγες οι φορές που έφθαναν μέχρι και τα σαράντα (40) έτη διάρκειας των επιμέρους τμηματικών καταβολών⁹.

Η διαδικασία δε που ακολουθούνταν στη χώρα μας για την κατάρτιση της εν λόγω σύμβασης ήταν η εξής : Ο δανειολήπτης προσερχόταν σε ένα πιστωτικό ίδρυμα κάνοντας αίτηση για να λάβει ένα δάνειο, σύμφωνα με τις ανάγκες του σε Ευρώ, ενώ τα τραπεζικά ιδρύματα του πρότειναν ως συμφέρουσα λύση τη λήψη δανείου σε Ελβετικό Φράγκο. Τα πιστωτικά ιδρύματα δανείζονταν από την διατραπεζική αγορά σε Ελβετικά Φράγκα. Εν συνεχεία ο δανειολήπτης λάμβανε συγκεκριμένο ποσό σε Ευρώ και η οφειλή αυτή μετατρεπόταν με την ισοτιμία που ίσχυε κατά το χρόνο εκταμίευσης (ευνοϊκή τότε για εκείνον) σε Ελβετικά Φράγκα. Κατά την

⁶ «Εγκλωβισμένοι 65.000 δανειολήπτες με δάνεια σε Ελβετικό Φράγκο» αρ. δημ. στην Εφημερίδα Καθημερινή, Ιανουάριος 2015) & διαδικτυακή ιστοσελίδα <http://www.kathimerini.gr/773076/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/egklwvismenoi-65000--daneiolphptes-me-daneia--se-elvetiko-fragko>

⁷ Λιάπτης Δημ.: Τα δάνεια σε Ελβετικό Φράγκο, Η διαγραφόμενη από το ΔικΕΕ και την οδηγία 2014/17/ΕΕ προσέγγιση και η κυμαινόμενη ελληνική νομολογία, ΧρΙΔ. ΙΣΤ/2016, σελ 242

⁸ Χασάπης Χ. : Δάνεια σε Ξένο Νόμισμα : Μια προσέγγιση με αφορμή την πρόσφατη νομολογία του ΔικΕΕ και των ελληνικών Δικαστηρίων, ΧρηΔικ 2/2014,σελ 413 και ο.π Λιάπτης Δημ., σελ 242

⁹ Δέλλιος Γ./Βαλτουδής Α., Συμβάσεις δανείων σε ελβετικό φράγκο. Κύρος γενικών όρων συναλλαγών και συναφή ζητήματα, ΕπισκΕΔ ,1-2 (2015), σελ 89-132

καταβολή των δόσεων από τον δανειολήπτη, η αποπληρωμή αυτών δεν γινόταν σε Ελβετικά Φράγκα, αλλά, κατά κανόνα, σε Ευρώ¹⁰, που υπολογίζονταν με βάση την ισοτιμία κατά τον χρόνο αποπληρωμής της δόσης. Για τη λειτουργία των ανωτέρω χρησιμοποιούνταν δύο τραπεζικοί λογαριασμοί για κάθε οφειλέτη: Ο δανειακός λογαριασμός, όπου εκταμιευόταν από την Τράπεζα το ποσό του δανείου σε Ελβετικά Φράγκα και ο καταθετικός λογαριασμός, όπου εκταμιευόταν το ποσό σε Ευρώ από τον οποίο εξυπηρετούνταν η εκ μέρους του δανειολήπτη αποπληρωμή σε Ευρώ των οφειλόμενων δόσεων προς την Τράπεζα¹¹.

Αρχικά, οι δανειολήπτες απολάμβαναν μόνο τα οφέλη των συμβάσεων αυτών εξαιτίας του χαμηλού επιτοκίου LIBOR¹² (London Interbank Offered Rate) και της ευνοϊκής συναλλαγματικής ισοτιμίας, η οποία στην περίπτωση του Ελβετικού Φράγκου έφτανε τη σχέση το 2007 1 Ευρώ προς 1,61 Ελβετικά Φράγκα. Ωστόσο, η παγκόσμια οικονομική κρίση το 2008 ισχυροποίησε τα ξένα νομίσματα έναντι του Ευρώ με αποτέλεσμα η συναλλαγματική ισοτιμία το 2012 να κατακυλιέται στο 1,18. Έτσι εάν ένας δανειολήπτης ελάμβανε δάνειο ύψους 100.000 Ελβετικών Φράγκων κατά το έτος 2007 η ισοτιμία την ημέρα της εκταμίευσης ανερχόταν σε 60.606 Ευρώ (100.000/1,65), ενώ το δάνειο θα θεωρούνταν αποπληρωμένο με βάση την ισοτιμία της ημέρας της εξόφλησης, το 2012 εάν καταβάλλονταν από τον δανειολήπτη, πέραν του κονδυλίου των τόκων, το ποσό των 87.745 Ευρώ (100.000/1,18).¹³ Ως εκ τούτου, αυτή η μεταβολή είχε ως συνέπεια για τους δανειολήπτες να καταβάλλουν δόσεις στο εγχώριο νόμισμα σημαντικά υψηλότερες από αυτές που θα κατέβαλλαν εάν ο υπολογισμός είχε γίνει βάσει της ιστορικής συναλλαγματικής ισοτιμίας κατά το χρόνο αποδέσμευσης του κεφαλαίου.

Ήδη από το 2008 ο διεθνής οίκος πιστοληπτικής ικανότητας Fitch Ratings με την από 2.4.2008 έκθεσή του τόνισε τον κίνδυνο για τα δάνεια σε Ελβετικό Φράγκο δίνοντας έμφαση στην Ελλάδα (GREEK RMPS PERFORMANCE BULLETIN 2008). Μάλιστα το 2011 η Κεντρική Τράπεζα της Ελβετίας προχώρησε σε κλείδωμα της συναλλαγματικής ισοτιμίας του Ελβετικού

¹⁰ Υφίστατο δυνατότητα αποπληρωμής των δόσεων για τον δανειολήπτη και σε Ελβετικά Φράγκα, ωστόσο στις περισσότερες περιπτώσεις δεν εφαρμόστηκε στην πράξη καθώς οι καταναλωτές δεν διέθεταν ελβετικά Φράγκα Βλ. Μπώλο Α. Δάνεια σε Ελβετικό Φράγκο-θεωρητική και πρακτική προσέγγιση 2016,σελ1

¹¹ Δέλλιο Γ./ Βαλτουδής Α., ό.π, σελ 90

¹² Το LIBOR αντιπροσωπεύει το διατραπεζικό επιτόκιο του Λονδίνου και χρησιμεύει ως γενικά αποδεκτό βασικό επιτόκιο αναφοράς που υποδεικνύει το κόστος δανεισμού μεταξύ τραπεζών. Είναι το μέσο επιτόκιο στο οποίο οι μεγάλες παγκόσμιες τράπεζες δανείζονται μεταξύ τους. Βασίζεται σε πέντε νομίσματα, συμπεριλαμβανομένου του δολαρίου, του Ευρώ, της βρετανικής λίρας, του γιεν Ιαπωνίας και του ελβετικού φράγκου και εξυπηρετεί επτά διαφορετικές διάρκειες - ολονύκτια / επόμενη, μία εβδομάδα και ένα, δύο, τρία, έξι, και 12 μήνες. Ο συνδυασμός πέντε νομισμάτων και επτά λήξεων οδηγεί σε ένα σύνολο 35 διαφορετικών επιτοκίων LIBOR που υπολογίζονται και αναγγέλλονται κάθε εργάσιμη ημέρα. Το πιο συχνά αναφερόμενο επιτόκιο είναι το τριμηνιαίο επιτόκιο δολαρίου ΗΠΑ, που συνήθως αναφέρεται ως το τρέχον επιτόκιο LIBOR. Βλ. διαδικτυακή ιστοσελίδα : <https://www.investopedia.com/terms/l/libor.asp>

¹³ Τάκης Αθ/ Πατσίκας Δ. «Τραπεζικά δάνεια σε Ελβετικό Φράγκο: Η νομιμότητά τους Ενώπιον του Ενωσιακού και Εθνικού Δικαστή», Αρμενόπουλος 2015, τεύχος 2, σελ 191

Φράγκου προς το Ευρώ (1 Ευρώ προς 1,20 Ελβετικά Φράγκα), επιβεβαιώνοντας μάλιστα τον Σεπτέμβριο του 2013 τη διατήρηση του στόχου αυτού και για το έτος 2014, καθώς οι πιέσεις στο Ελβετικό νόμισμα δεν υποχωρούσαν. Η απόφαση αυτή είχε αποκλειστικό στόχο να προστατέψει την οικονομία της χώρας, προκαλώντας όμως ακόμη μεγαλύτερα προβλήματα στους καταναλωτές, οι οποίοι συνέχιζαν να καταβάλουν τις δόσεις τους αλλά η οφειλή τους παρέμενε σταθερή.¹⁴ Ωστόσο, την 15 Ιανουαρίου του 2015 ο περιορισμός άρθηκε με αποτέλεσμα από την πρώτη μόλις μέρα η ισοτιμία του Ελβετικού Φράγκου να φτάσει στο 0,805¹⁵. Συνεπώς, το ελβετικό Φράγκο ενισχύθηκε 30% έναντι του Ευρώ. Η εξέλιξη αυτή χειροτέρευσε ακόμη περισσότερο την θέση των καταναλωτών, καθώς αυξανόταν συνεχώς το άληκτο κεφάλαιο του δανείου τους, ακόμη και αν πλήρωναν κανονικά τη δόση τους, ενώ μέχρι και σήμερα η συναλλαγματική ισοτιμία κυμαίνεται κοντά στο 1€/1 CHF.¹⁶

1.2 Οι Λόγοι σύναψης των δανείων σε Ελβετικό Φράγκο και οι «φόβου» που επιβεβαιώθηκαν με την έλευση της οικονομικής κρίσης στην Ε.Ε

Για την προώθηση των ανωτέρω τραπεζικών προϊόντων, έλαβαν χώρα εκτεταμένες διαφημιστικές καμπάνιες, με τις οποίες προωθούνταν τα πλεονεκτήματα των δανείων σε Ελβετικό Φράγκο. Το βασικότερο αυτών όπως προαναφέρθηκε ήταν το χαμηλό επιτόκιο λόγω Libor (London Interbank Offer rate)-διατραπεζικό επιτόκιο καταθέσεων με βάση το Ελβετικό Φράγκο- σε σύγκριση με το επιτόκιο των δανείων σε Ευρώ που στηρίζεται στο Euribor (Euro Interbank Offer rate)¹⁷ δηλαδή το διατραπεζικό επιτόκιο καταθέσεων σε Ευρώ.

Εν προκειμένω, το επιτόκιο δανεισμού σε Ελβετικό Φράγκο διαμορφωνόταν από την διαφορά του διατραπεζικού επιτοκίου του Ελβετικού Φράγκου (Libor), από το αντίστοιχο του Ευρώ (Euribor). Συγκεκριμένα, οι δανειολήπτες ωφελούνταν από τις σχετικά χαμηλές τιμές του

¹⁴ Χασάπης Χ. Δάνεια σε Ελβετικό Φράγκο 2016, 4

¹⁵ Χ. Τριανταφυλλίδης, ό.π, σελ. 104-105.

¹⁶ Η τρέχουσα συναλλαγματική ισοτιμία για τον μήνα Μάρτιο του 2019 ανέρχεται σε 1€/1,1311CHF https://www.bankofgreece.gr/BoGDocuments/Πίνακας_συναλλαγματικών_ισοτιμιών_έναντι_του_ευρώ_έτους_2019

¹⁷ Το Euribor ή το Διατραπεζικό Επιτόκιο Ευρώ είναι ένα επιτόκιο αναφοράς που υπολογίζεται από το μέσο επιτόκιο στο οποίο οι τράπεζες της ευρωζώνης προσφέρουν ακάλυπτα βραχυπρόθεσμα δάνεια στη διατραπεζική αγορά. Οι λήξεις των δανείων που χρησιμοποιούνται για τον υπολογισμό του Euribor κυμαίνονται συχνά από μία εβδομάδα έως ένα έτος. Τα επιτόκια Euribor αποτελούν σημαντικό σημείο αναφοράς για μια σειρά χρηματοπιστωτικών προϊόντων σε ευρώ, συμπεριλαμβανομένων στεγαστικών δανείων, λογαριασμών ταμειυτηρίου, δανείων αυτοκινήτων και διαφόρων κινητών αξιών παραγώγων. Ο ρόλος του Euribor στην ευρωζώνη είναι ανάλογος με το LIBOR στη Βρετανία και τις Ηνωμένες Πολιτείες. Βλ. διαδικτυακή ιστοσελίδα :<https://www.investopedia.com/terms/e/euribor.asp>

συγκεκριμένου δείκτη, σε σχέση με το υψηλότερο Euribor, το οποίο κατά το ίδιο χρονικό διάστημα ήταν μέχρι και δύο μονάδες υψηλότερο.

Πράγματι, το Libor μέχρι και το έτος 2008, κυμαινόταν σε πολύ χαμηλότερα επίπεδα διαχρονικά σε σχέση με τα αντίστοιχα του Ευρώ (πχ ενδεικτικά για 3 μήνες του 2007 το Libor κινήθηκε κατά μέσο όρο στα επίπεδα του 2,50% έναντι 3,9% του Euribor κατά την ίδια χρονική περίοδο.)¹⁸ Έτσι, τα επιτόκια αυτά ήταν ιδιαίτερος δελεαστικός για την κερδοφορία των Τραπεζών, σε σχέση με το αντίστοιχο επιτόκιο του Ευρώ, αφού τόσο οι Τράπεζες μπορούσαν να δανείζονται τα τραπεζικά προϊόντα φθηνότερα σε Ελβετικό Φράγκο από ότι σε Ευρώ, όσο και οι καταναλωτές ωφελούνταν από την μικρότερη μηνιαία δόση που έπρεπε να καταβάλουν στο τραπεζικό ίδρυμα. Γι' αυτό το λόγο κατά την χρονική περίοδο από το 2006 έως το 2008 τα δάνεια σε ελβετικό φράγκο αποτέλεσαν την πιο συμφέρουσα επιλογή για όσους ήθελαν να χρηματοδοτήσουν την αγορά μιας κατοικίας καθώς επωφελούνταν από το χαμηλό επιτόκιο, αγνοώντας παντελώς τους λοιπούς κινδύνους που εγκυμονούσε μια τέτοια σύμβαση δανείου και ειδικότερα τους κινδύνους της μετατροπής από το ένα νόμισμα στο άλλο.

Άλλη μια ωφέλεια ιδιαίτερα σημαντική των εν λόγω δανείων ήταν η ευνοϊκή-όπως θεωρούσαν οι καταναλωτές -συναλλαγματική ισοτιμία. Ήδη από το 2006 υφίστατο μια ευνοϊκή, όπως προ είπαμε για το Ευρώ συναλλαγματική ισοτιμία έναντι του Ελβετικού Φράγκου δηλαδή με 1€ θα μπορούσε κάποιος να εισπράξει, αμέσως, 1,64 CHF ή ακόμη καλύτερα να περιμένει την διαμόρφωση ακόμη πιο συμφέρουσας συναλλαγματικής ισοτιμίας ώστε να αποκτήσει τελικά περισσότερα Ελβετικά Φράγκα, ενώ μέχρι την τελευταία εκείνη πενταετία φαινόταν ότι η ισοτιμία Ευρώ-Ελβετικού Φράγκου θα κυμαινόταν σε σταθερά υψηλά επίπεδα, όπως έδειχνε η μικρή τότε διακύμανση της ισοτιμίας περί του 5% ανάμεσα στο Ευρώ και στο Ελβετικό Φράγκο¹⁹. Έτσι, τα στοιχεία που προάγονταν από τους Τραπεζικούς υπαλλήλους πέρα από το χαμηλό επιτόκιο και την χαμηλή δόση ήταν η σταθερότητα του Ελβετικού Φράγκου και το διεθνές νομισματικό του κύρος.²⁰

Ωστόσο, τα δάνεια αυτά εμφάνιζαν σημαντικές διαφορές σε σύγκριση με ένα απλό δάνειο σε Ευρώ, όπως αυτά προβλέπονται στον ΑΚ, καθώς ήταν συνδεδεμένα με την ισοτιμία Ευρώ/Ελβετικού Φράγκου.²¹ Συγκεκριμένα, οι δανειολήπτες ανέλαβαν μια επιπρόσθετη υποχρέωση-πέραν της πρωτογενούς υποχρέωσης για επιστροφή του δανείσματος εντόκως

¹⁸ Βλ. «Ρυθμίσεις για τα στεγαστικά σε ελβετικό φράγκο» αρ. δημ. στην εφημερίδα το Βήμα (Ιανουάριος 2015) <https://www.tovima.gr/2015/01/17/finance/rhythmiseis-gia-ta-stegastika-se-elbetiko-fragko/>

¹⁹ Χ. Τριανταφυλλίδης ό.π, σελ. 102, βλ. ΕφΝαυπλ δημ. σε 457/2017 ΝΟΜΟΣ

²⁰ Οι τραπεζικοί υπάλληλοι υφίσταντο πίεση από την διοίκηση να επιδιώκουν υψηλότερους στόχους προκειμένου να αυξήσουν τις αποδοχές τους είτε να διατηρήσουν ακόμη και τις θέσεις τους βλ. μελέτη Ψυχομάνη, Τραπεζικά στεγαστικά δάνεια σε Ελβετικά Φράγκα (Το πρόβλημα-Προτεινόμενες λύσεις), ΔΕΕ, 2015, σελ2

²¹ Στην ΤριμΕφΠειρ 791/2017 σε ΕλλΔνη (2018) παρουσιάζονται τα δάνεια σε Ελβετικό Φράγκο ως πολυσύνθετα χρηματοοικονομικά προϊόντα

σύμφωνα με το άρθρο 806 ΑΚ- την υποχρέωση για αγορά συναλλάγματος προς εκπλήρωση των δανειακών τους υποχρεώσεων η οποία ενείχε ωστόσο τον κίνδυνο της μετατροπής της συναλλαγματικής ισοτιμίας. Ο κίνδυνος αυτός της αρνητικής διακύμανσης της ισοτιμίας του εσωτερικού νομίσματος του δανειολήπτη έναντι του νομίσματος του δανείου ονομάζεται exchange rate risk ή foreign exchange risk ή currency risk ή πιο απλά «συναλλαγματικός κίνδυνος», «κίνδυνος μεταβολής της συναλλαγματικής ισοτιμίας» και «νομισματικός κίνδυνος»²². Με απλά λόγια δεν μπορεί κανείς να προβλέψει με βεβαιότητα πως θα διαμορφωθεί η ισοτιμία κατά τους επόμενους μήνες ή έτη ενώ η αρνητική εξέλιξη αυτής μπορεί να οδηγήσει τον δανειολήπτη απέναντι σε ένα οικονομικό αδιέξοδο που συνίσταται στην αύξηση του ποσού αποπληρωμής του δανείου του ή και σε πολύ μικρή μείωση του κεφαλαίου αυτού ακόμη και αν έχει καταβάλει πολλές δόσεις αποπληρωμής. Γι' αυτό το λόγο άλλωστε στην αγορά συναλλάγματος οι συναλλαγές έχουν βραχυχρόνιο χαρακτήρα καθώς οι επενδυτές αναλαμβάνουν υψηλό επενδυτικό ρίσκο αποσκοπώντας να επιτύχουν υψηλές αποδόσεις.

Δεδομένου ότι τα δάνεια σε ελβετικό Φράγκο είχαν διάρκεια που ξεπερνούσε τη δεκαετία – άλλες φορές μάλιστα-την εικοσαετία, η διαμόρφωση της ισοτιμίας μετά την παρέλευση ενός τόσο μεγάλου χρονικού διαστήματος καθιστούσε από μόνη της αβέβαιη τη διαμόρφωση της συναλλαγματικής ισοτιμίας. Η αρνητική αυτή εξέλιξη θα οδηγούσε σε αύξηση του κεφαλαίου των δανείων των οφειλετών είτε μικρή μείωση αυτού, παρά την αποπληρωμή των δόσεων.

Σημειωτέων ότι, η συναλλαγματική ισοτιμία δεν επιδέχεται επιρροή από οποιαδήποτε Ελληνικό πιστωτικό ίδρυμα αλλά διαμορφώνεται στην διεθνή διατραπεζική αγορά²³, ενώ η Τράπεζα μπορεί να αποφασίσει μόνο την χρέωση προμήθειας για την αγορά ή την πώληση συναλλάγματος, η οποία καθορίζεται από τον υφιστάμενο ανταγωνισμό στην αγορά των Τραπεζών και κυμαίνεται σε σταθερά χαμηλά ποσοστά.

Προκειμένου να διασφαλιστούν ως προς τον κίνδυνο της συναλλαγματικής ισοτιμίας²⁴ οι πιστώτριες Τράπεζες απαιτούσαν από τους δανειολήπτες διάφορες ασφάλειες, οι οποίες μπορεί να ξεπερνούσαν και το ποσοστό του δανείου ως 25%. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτών αποτελούσαν οι ρήτρες εξασφάλισης που πρακτικά έδιναν στην Τράπεζα την ευχέρεια να απαιτήσει μεγαλύτερη ασφάλεια από τον Δανειολήπτη με την μεταβολή της ισοτιμίας πάνω από ένα συγκεκριμένο όριο²⁵. Επίσης, η συχνότερη πρακτική των Τραπεζών ήταν η εγγραφή

²² Λιάπης Δημ. ό.π, σελ. 241

²³ Λιαπης Δημ. ό.π., σελ 242 όπως αναφέρεται και στις ΠΠρΛαμ 53/2015 (αδημ) και 14236/2015 ΠΠρΘεσσ 14236/2015 (αδημ)

²⁴ αλλά και λοιπούς κινδύνους πχ το κυμαινόμενο επιτόκιο, που ακολουθεί ανά 3 ή 6 μήνες την εξέλιξη των επιτοκίων στην χρηματαγορά βλ Χασάπης Χ., σελ 414

²⁵ Χασάπης Χ.,ό.π, σελ 414

προσημείωσης υποθήκης²⁶ σε ένα από τα ακίνητα του δανειολήπτη μέχρι το ποσό του δανείου αλλά και των τόκων του.

Ελάχιστες τράπεζες ήταν αυτές που προσέφεραν ασφαλιστικές διεξόδους στους δανειολήπτες έναντι του συναλλαγματικού κινδύνου. Για παράδειγμα, η Τράπεζα Eurobank και η Εθνική, παρείχαν στον οφειλέτη την δυνατότητα ασφάλειας για τον κίνδυνο διατάραξης της συναλλαγματικής ισοτιμίας σε βάρος του, έναντι ασφαλιστρού, όταν όμως μόνο η διακύμανση θα ξεπερνούσε το 5% της αρχικής βασικής ισοτιμίας²⁷. Ωστόσο, τόσο το επαχθές ασφάλιστρο, η αδυναμία κατανόησης της ασφάλειας από τον δανειολήπτη, το περιορισμένο της ασφάλειας σε άνω του 5% της διακύμανσης σε σχέση μόνο με τις οφειλόμενες δόσεις και ο μικρή χρονική διάρκεια της ασφάλισης (3-5 χρόνια), δεν «έπειθαν» τους δανειολήπτες ώστε να προχωρήσουν στην ασφάλιση ενός «δήθεν» κινδύνου.

Ο υποτιμημένος όμως αυτός κίνδυνος ήρθε εν τέλει στην επιφάνεια, αφού η παγκόσμια χρηματοπιστωτική κρίση το 2008 μετέβαλε το περιβάλλον της νομισματικής σταθερότητας του Ευρώ και οδήγησε σε ανατίμηση της αξίας του Ελβετικού Φράγκου. Απότοκος των ανωτέρω ήταν η αύξηση της τιμής του Ελβετικού Φράγκου και ως επακόλουθο η τεράστια επιβάρυνση των δανειοληπτών λόγω της αύξησης του άληκτου κεφαλαίου των δανείων τους σε Ευρώ που ακόμη και αν κατέβαλλαν τις δόσεις των δανείων τους έβλεπαν το άληκτο κεφάλαιο να παραμένει στα επίπεδα της αρχικής εκταμίευσης, αν όχι υψηλότερο και ως εκ τούτου οδηγήθηκαν στα δικαστήρια προς εξέταση των όρων των δανειακών τους συμβάσεων.

²⁶Ψυχομάνης Σπ., Τραπεζικά στεγαστικά δάνεια σε ελβετικά φράγκα (Το πρόβλημα - Προτεινόμενες λύσεις), ΔΕΕ, 2015, 1.

²⁷ Ψυχομάνης Σπ., Γνωμ. 2015, σελ 8

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ ΚΑΙ ΝΟΜΙΜΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΔΑΝΕΙΩΝ ΣΕ ΕΛΒΕΤΙΚΟ ΦΡΑΓΚΟ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

2.1 Το θεσμικό πλαίσιο των δανείων σε Ελβετικό Φράγκο

2.1.1 Η διαχρονική διαμόρφωση του Νομοθετικού Καθεστώτος στην Ε.Ε

Λόγω της εκτάσεως του φαινομένου σε Ευρωπαϊκό επίπεδο αλλά και των ανωτέρω δυσμενών συνεπειών προς τους δανειολήπτες έγιναν διάφορες κρούσεις από τα όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Το 2010, στην έκδοσή της με τίτλο «*Financial Stability Review*» η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (Ε.Κ.Τ.) εξήρε τη σημασία των πιθανών συστημικών κινδύνων που συνδέονται με την επικράτηση του δανεισμού σε ξένο νόμισμα σε ορισμένα κράτη μέλη, τόνισε δε την ανάγκη παρακολούθησης και αντιμετώπισης του προβλήματος, προκειμένου να αποτραπεί αύξηση του υπολοίπου των δανείων σε ξένο νόμισμα και πρότεινε την λήψη μέτρων για την μείωση της έκθεσης του τραπεζικού συστήματος στην συγκεκριμένη περίπτωση δανεισμού.²⁸

Στο ίδιο πλαίσιο το ΕΣΣΚ εξέδωσε την από 21.09.2011 σύσταση σχετικά με το δανεισμό σε ξένο νόμισμα, η οποία υιοθετήθηκε από την τράπεζα Ελλάδος με την απόφαση με αρ. 65/2/22.03.2013 δυνάμει της οποίας εκδόθηκε η εγκύκλιος 457/23.04.2013 της Διεύθυνσης Εποπτείας Πιστωτικού Συστήματος. Η ανωτέρω Σύσταση περιλάμβανε μια σειρά μέτρων για την αντιμετώπιση των κινδύνων που επιφυλάσσουν τα δάνεια σε ξένο νόμισμα²⁹

Σκοπός των ανωτέρω συστάσεων ήταν μέσω των υπεύθυνων εθνικών εποπτικών αρχών των κρατών μελών (ενδεικτικά): **α)** να απαιτούν από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα την παροχή επαρκούς και πρόσφορης και εξατομικευμένης πληροφόρησης στους δανειολήπτες σχετικά με τους κινδύνους του δανεισμού σε ξένο νόμισμα **β)** να ενημερώνουν τους καταναλωτές για τους κινδύνους που μπορεί να προκαλέσει ο δανεισμός σε ξένο νόμισμα, **γ)** να υποδεικνύουν στους δανειολήπτες την ανάγκη λήψης μέτρων ώστε να περιοριστεί η έκθεση τους στο συναλλαγματικό κίνδυνο και η στενή παρακολούθηση των δανειακών τους συμβάσεων προκειμένου να έχουν την ικανότητα να ανταποκριθούν

²⁸ Γιοβαννόπουλος Ρ. ΕπισκεΔ, τευχ. 4 (2014) Προστασία δανειολήπτη στα δάνεια σε αλλοδαπό νόμισμα σελ.647-648

²⁹ Γκλαβοπούλου Ξ. «Η τραπεζική πραγματικότητα του δανείου σε ελβετικό φράγκο» σελ. 3 στην διαδικτυακή ιστοσελίδα [:https://www.daneia-chf.gr/files/daneia-chf/articles/Gkalovopoulou-pragatikotita-daneia-CHF-.pdf](https://www.daneia-chf.gr/files/daneia-chf/articles/Gkalovopoulou-pragatikotita-daneia-CHF-.pdf)

στις δανειακές τους υποχρεώσεις δ) να επαναπροσδιορίσουν οι τράπεζες τον τρόπο τιμολόγησης των χορηγούμενων δανείων σε Ελβετικό Φράγκο, ενσωματώνοντας το κόστος των πρόσθετων κινδύνων που εγκυμονούν τα δάνεια αυτά ε) καθώς και να ενθαρρύνουν τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα να προσφέρουν στους δανειολήπτες δάνεια στο εγχώριο νόμισμα για τους ίδιους σκοπούς για τους οποίους προσφέρουν και δάνεια σε ξένο νόμισμα, καθώς και τα κατάλληλα μέσα για την αντιστάθμιση του συναλλαγματικού κινδύνου³⁰.

Παράλληλα, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και το Συμβούλιο εξέδωσε την Οδηγία 2014/17/ΕΕ «*σχετικά με τις συμβάσεις πίστωσης για καταναλωτές για ακίνητα που προορίζονται για κατοικία και την τροποποίηση των οδηγιών 2008/48/ΕΚ και 2013/36/ΕΕ και του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1093/2010*»³¹. Στο προοίμιο της Οδηγίας επισημαίνονται οι μικροοικονομικές συνέπειες για τους δανειολήπτες, ενώ αναφέρεται ως παράδειγμα ανεύθυνου δανεισμού στις αγορές ενυπόθηκτης πίστης στην Ε.Ε τα δάνεια που συνάπτουν οι καταναλωτές σε ξένο νόμισμα, προκειμένου να αποκτήσουν όφελος από το προσφερόμενο επιτόκιο, χωρίς να έχουν επίγνωση του συναλλαγματικού κινδύνου. Σημαντικό είναι το ότι ο Ενωσιακός νομοθέτης εισάγει και εδώ, όπως και στην Οδηγία 2008/48/ΕΚ για την καταναλωτική πίστη, την αρχή του υπεύθυνου δανεισμού, ως υποχρέωση του πιστωτικού φορέα για αξιολόγηση της πιστοληπτικής ικανότητας του καταναλωτή,

Σύμφωνα δε με τις σκ. 2 έως 4 της Οδηγίας σκοπός της είναι η θεσμοθέτηση κανόνων που θα παρέχουν υψηλή προστασία στους καταναλωτές, με την προϋπόθεση ότι διασφαλίζεται επαρκώς το χρηματοπιστωτικό σύστημα, ενώ δίνεται η δυνατότητα στα κράτη-μέλη της Ε.Ε να θεσπίζουν κανόνες που παρέχουν πληρέστερη προστασία στους καταναλωτές, γεγονός που σημαίνει ότι η Οδηγία είναι ελάχιστης εναρμόνισης (βλ. αρ.2 παρ.1 της Οδηγίας 2014/17/ΕΕ). Τέλος, στο κεφ. 9, αρ. 23 της παρ. 5 της ανωτέρω Οδηγίας ορίζεται ότι: «*Τα κράτη μέλη μπορούν να θεσπίζουν περαιτέρω ρυθμίσεις όσον αφορά τα δάνεια σε ξένο νόμισμα με την προϋπόθεση ότι αυτές οι ρυθμίσεις δεν έχουν αναδρομική ισχύ*» ενώ η πρόβλεψη αυτή της Ευρωπαϊκής Κοινότητας μπορεί να μην έχει αναδρομική ισχύ, αλλά είναι ενδεικτική της ανάγκης της περιόδου που υπήρξε για διαρθρωτικά μέτρα.³²

Η οδηγία ενσωματώθηκε στη χώρα μας με τον Ν. 4438/2016 (ΦΕΚ Α' 220/28-11-2016), θεσπίζοντας τους νέους κανόνες με τους οποίους διασφαλίζεται υψηλού επιπέδου προστασία

³⁰ Οι ανωτέρω συστάσεις δεν εφαρμόστηκαν στην πράξη από τα περισσότερα-αν όχι όλα-τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα στην Ελλάδα μολονότι τους γνωστοποιήθηκαν.

³¹ Βλ. όλη την οδηγία δημοσιευμένη στην διαδικτυακή ιστοσελίδα: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A32014L0017>

³² Γκλαβοπούλου Ξ. ό.π., στην διαδικτυακή ιστοσελίδα: <https://www.daneaia-chf.gr/files/daneaia-chf/articles/Gkalovopoulou-pragatikotita-daneaia-CHF-.pdf>

του καταναλωτή μέσω της παροχής εξειδικευμένων πληροφοριών και συγκεκριμένα μέσω αναγκαίας, επαρκούς και ολοκληρωμένης ενημέρωσης ώστε να διαμορφώσει ο ίδιος ως καταναλωτής ανεπηρέαστη βούληση (όπως ορίζεται ειδικότερα στο αρ.12 Ν 4438/2016), μη παραπλανητικής διαφήμισης και μέσω προειδοποιήσεων πριν και κατά τη διάρκεια της σύμβασης. Όσον αφορά τις συμβάσεις πίστωσης σε ξένο νόμισμα, προβλέπονται ρυθμίσεις με τις οποίες περιορίζεται η έκθεση των καταναλωτών – δανειοληπτών στο συναλλαγματικό κίνδυνο καθ' όλη τη διάρκεια της σύμβασης.³³ Ακόμα, είναι σημαντικό να υπογραμμισθεί ότι, το άρθρο 22 του Ν. 4438/2016, επιβάλλει στους πιστωτικούς φορείς την υποχρέωση να συμπεριλαμβάνουν στη σύμβαση πίστωσης σε ξένο νόμισμα όρο, με τον οποίο ο καταναλωτής δικαιούται να μετατρέψει τη σύμβαση πίστωσης σε εναλλακτικό νόμισμα, τουλάχιστον όταν η διακύμανση της συναλλαγματικής ισοτιμίας υπερβαίνει το 20% σε σχέση με αυτή που ίσχυε κατά το χρόνο σύναψης της σύμβασης.

2.1.2 Η διαμόρφωση του νομοθετικού πλαισίου των Δανείων σε Ελβετικό Φράγκο στην Ελλάδα

Καταρχάς, αξίζει να αναφερθεί ότι η σύναψη συμβάσεων σε ξένο νόμισμα δεν ήταν εξ' αρχής επιτρεπτή για την χώρα μας. Ήδη από το έτος 1910 επιβλήθηκε ο κανόνας του χρυσού, σύμφωνα με τον οποίο κάθε χώρα προσδιόριζε την ισοτιμία του εθνικού νομίσματος αναφορικά με το χρυσό, ενώ μετέπειτα με το νομοθετικό διάταγμα της 12.5.1923 «*Περί ρυθμίσεως των εις χρυσόν υποχρεώσεων*»³⁴ έγιναν επιτρεπτές όλες οι νομισματικές ρήτρες καθώς και η συνολολόγηση υποχρεώσεων σε χρυσό που θα εξοφλούνταν είτε με χρυσά νομίσματα είτε με δραχμές ίσης αξίας με τον χρυσό.

Έπειτα, ακολούθησε ο Ν. 5422/1932 όπου εισήγαγε διατάξεις αναγκαστικού δικαίου καθώς με το αρ. 11 αυτού καθιερώθηκε γενική απαγόρευση συνολολόγησης υποχρεώσεων στην Ελλάδα σε ξένο νόμισμα ή συνάλλαγμα πλην των προβλεπόμενων στο νομοθετικό κείμενο ειδικότερων εξαιρέσεων υπέρ «*υπό των εν Ελλάδι Κτηματικών Τραπεζών συναπτόμενων ενυπόθηκων*

³³ Σύμφωνα με το αρ. 23 παρ. 4 του Ν. 4438/2016, το πιστωτικό ίδρυμα οφείλει να παρέχει στον δανειολήπτη τις ρυθμίσεις που προβλέπονται στην σύμβαση για την προστασία του από συναλλαγματικό κίνδυνο όπως και το «Ευρωπαϊκό Τυποποιημένο Δελτίο Πληροφοριών», το οποίο χορηγείται στον δανειολήπτη (το περιεχόμενο του αναφέρεται στο παράστημα II Ν. 4438/2016). Επίσης, το πιστωτικό ίδρυμα οφείλει περιοδικά να ενημερώνει τον καταναλωτή για το ύψος της μεταβολής της συναλλαγματικής ισοτιμίας.

³⁴ ΦΕΚ Α', 124 της 12^{ης}.5.1923

δανείων, των δανείων των αφορώντων χρηματοδότηση του εισαγωγικού εμπορίου»³⁵ και ο Α.Ν. 362/1945³⁶ με το αρ. 4 του οποίου ορίστηκε ότι κάθε δικαιοπραξία από την οποία πηγάζουν αξιώσεις ή υποχρεώσεις υπέρ προσώπου που διαμένει στην Ελλάδα μπορεί να συμφωνείται μόνο σε δραχμές η δε ρήτρα συνολογησης αξιώσεων ή υποχρεώσεων σε ξένο νόμισμα είναι άκυρη. Η ακυρότητα της ρήτρας ξένου νομίσματος δεν επηρέαζε το κύρος ολόκληρης της σύμβασης, όπως προκύπτει από τη σαφή διατύπωση της διάταξης, ενώ συνάγεται ότι η απαγόρευση της ρήτρας σε ξένο νόμισμα ή συνάλλαγμα αναφέρεται στις εσωτερικές συναλλαγές και όχι στις διεθνείς³⁷.

Το σύστημα της αναγκαστικής κυκλοφορίας της δραχμής συμπληρωνόταν με τις δυο παρακάτω απαγορεύσεις³⁸. Πρώτον, **με την απαγόρευση της ελεύθερης αγοραπωλησίας «συναλλάγματος και ξένων τραπεζικών γραμματίων»**, η οποία μπορούσε να γίνεται μόνο από την Τράπεζα Ελλάδος και, με προϋποθέσεις, από τα νόμιμα εξουσιοδοτημένα πιστωτικά ιδρύματα (ν. 5422/1932 αρ. 2 § 2, α.ν. 362/1945 άρθρ. 5, ν. 1083/1980 αρ. 1), στη συνέχεια δε «*από όλα τα πιστωτικά ιδρύματα που λειτουργούσαν στην Ελλάδα και από άλλα πρόσωπα που ορίζει η Τράπεζα της Ελλάδος*», (άρθρ. 26 § 2 του ν. 2076/1992, που αντικατέστησε το παραπάνω αρ. 2 § 2 του ν. 5422/1932) Η παράβαση της απαγόρευσης συνεπαγόταν ακυρότητα της ανάληψης υποχρέωσης αγοράς ή πώλησης συναλλάγματος. Δεύτερον, **με την απαγόρευση των ασφαλιστικών ρητρών**, πλην εξαιρέσεων (α.ν. 362/1945 αρ. 4 § 2). Οι εξαιρέσεις διευρύνθηκαν με τον ν. 128/1975 (αρ. 2 και 3)³⁹.

Μετέπειτα, με την υπ' αριθ. 267/9.4.1953 ΠΥΣ που κυρώθηκε με το αρ. 1 του Ν.Δ 2415/1953, θεσπίστηκε μερική εξαίρεση από τις ανωτέρω απαγορεύσεις. Ειδικότερα, με την ανωτέρω ΠΥΣ **επιτράπηκε η κατάρτιση δανειακών συμβάσεων με ρήτρα ξένου νομίσματος**⁴⁰. Περαιτέρω,

³⁵ Βλ. το αρ. 11 Ν. 5422/932 ΤΝΠ Νομός : «*Απαγορεύεται η χορήγησης δανείων εις δραχμάς επί ενεχύρω χρυσού, ξένων νομισμάτων, συναλλάγματος και ξένων χρεωγράφων. Ομοίως απαγορεύεται η συνολογησης υποχρεώσεων εν τη ημεδαπή εις ξένο νόμισμα ή συνάλλαγμα δια δανείων ή άλλων συμβάσεων εξαιρέσει των υπό των εν Ελλάδι Κτηματικών Τραπεζών συναπτομένων ενυποθήκων δανείων, των δανείων των αφορώντων χρηματοδότησιν του εισαγωγικού εμπορίου (ως και ασφαλιστικών συμβολαίων). *** Το εντός "" εδάφιον προσετέθη δια του άρθρ.3 του Ν.Δ. της 14/14 Ιουλ. 1932, αι εντός () λέξεις διεγράφησαν δια του άρθρ. 6 του Α.Ν. 800/1937.»*

³⁶ βλ. άρθρο 4, ΑΝ 362/1945: *Περί Νομισματικής διαρρυθμίσεως, ΤΝΠ Νόμος «Πάσα δικαιοπραξία έγγραφος η προφορική εξ ης πηγάζουν αξιώσεις η υποχρεώσεις προς καταβολήν τιμήματος η μισθώματος πράγματος η αμοιβής πάσης φύσεως υπηρεσιών η έργου υπέρ προσώπου διαμένοντος εν Ελλάδι δύναται να συνολογείται μόνον εις δραχμάς»*

³⁷ Τέτοιες είναι οι συναλλαγές και στην περίπτωση που ο ένας από τους συμβαλλόμενους έχει την έδρα του σε άλλο κράτος, διότι τότε οι συμβάσεις αυτές δεν ενέχουν δυσπιστία ή υπονόμηση της δραχμής. Άλλωστε, δεν είναι δυνατή η επιβολή της εγχώριας νομοθεσίας σε ξένα επικράτεια. βλ. ΑΠ 184/1992 Α' Τμήμα δημ. σε ΕλλΔνη, 4 (1992)

³⁸ Βλ. Ιατράκη Γ. Η εκπλήρωση χρηματικής παροχής με ξένο νόμισμα, ΧρΙΔ2011 σελ 566-657, Μπώλο Α ό.π, σελ 10-11

³⁹ Σταθόπουλος Μ., Γενικό ενοχικό δίκαιο, 4η έκδ., 2004, σελ 625-626

⁴⁰ Η ρήτρα δανείων σε ξένο νόμισμα διέφερε από την ρήτρα αξίας σε ξένο νόμισμα ή συνάλλαγμα, βάσει της οποίας η καταβολή γινόταν σε δραχμές και ο οφειλέτης υποχρεούταν να πληρώσει σε δραχμές και

με την υπ' αριθ. 142/13.11.1978 ΠΥΣ εγκρίθηκε η κατά την υπ' αριθ. 187/19.10.1978 συνεδρίαση της Νομισματικής Επιτροπής (Υποεπιτροπής Πιστώσεων), ληφθείσα απόφαση, με την οποία επιτράπηκε η εκ μέρους των τραπεζών, χορήγηση πάσης φύσεως δανείων ή πιστώσεων σε ξένο νόμισμα, σε ημεδαπές ή αλλοδαπές ναυτιλιακές επιχειρήσεις⁴¹.

Σταδιακά, με τις Οδηγίες 88/361/ΕΟΚ και 92/122/ΕΟΚ του Συμβουλίου, όπου και εκδόθηκαν τα Προεδρικά Διατάγματα 96/23.3.1993 και 104/14.5.1994 καταργήθηκε κάθε εναπομείναντας περιορισμός στην κίνηση κεφαλαίων μεταξύ κατοίκων της Ελλάδας και όλων των κρατών μελών η μη των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων ⁴²ενώ από 1.7.1993 καταργήθηκε κάθε περιορισμός στις κινήσεις από και προς τρίτες χώρες. Παράλληλα, εκδόθηκε και το ΠΔ 2325/1994 με θέμα «*Δανεισμός σε συνάλλαγμα κατοίκων από πιστωτικά ιδρύματα που λειτουργούν στην Ελλάδα κτλ*» που εκδόθηκε κατά νομοθετική εξουσιοδότηση του ΠΔ 96/1993 και τροποποιήθηκε με το ΠΔ 1004/1994 με το οποίο έγινε επιτρεπτή η χρηματοδότηση σε συνάλλαγμα προσώπων που κατοικούν ή διαμένουν στην Ελλάδα από χρηματοπιστωτικά ιδρύματα που λειτουργούν στην ημεδαπή για την κάλυψη πάσης φύσεως αναγκών τους, για τις οποίες επιτρέπεται αντίστοιχα η χρηματοδότηση σε δραχμές.

Επομένως, η δυνατότητα χορήγησης δανείων σε συνάλλαγμα προβλέπεται για κάθε νόμιμη χρήση και στην Ελλάδα. Αυτή την έννοια έχει και διατύπωση «*κάλυψη πάσης φύσεως αναγκών τους στο εσωτερικό*». Οι ανάγκες βέβαια αυτές είναι κατά πλειοψηφία οφειλές σε Ευρώ, αφού αυτό το νόμισμα θα χρησιμοποιήσει τελικά ο δανειολήπτης για τις επιχειρηματικές ή τις καταναλωτικές του ανάγκες. Επομένως, η παραπάνω πράξη καθιστά την χρηματοδότηση σε ξένο νόμισμα για την κάλυψη κάθε είδους ανάγκης νόμιμη.⁴³

Μετά την εισαγωγή όμως του Ευρώ ως ενιαίου Ευρωπαϊκού Νομίσματος η αρμοδιότητα προστασίας του περιήλθε στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα με αποτέλεσμα με τον Ν. 2842/2000, ο οποίος αντικατέστησε την δραχμή σε Ευρώ, να νομιμοποιηθεί η δυνατότητα συννομολόγησης δανείων από ελληνικά πιστωτικά ιδρύματα σε ξένο νόμισμα, να καταργηθούν οι διατάξεις του Ν. 362/1945, το αρ. 2 του Ν. 944/1944 καθώς και κάθε διάταξη που απαγόρευε

πάλι αλλά κατά την τρέχουσα αξία που θα είχε το ξένο νόμισμα κατά τον χρόνο πληρωμής βλ. σχετ. ΟΛΑΠ 21/1990 δημ. σε ΕλλΔνη 31/811.

⁴¹ Γεωργίου Κ., Η αρχή της μη ικανοποίησης της ασφαλιστέας αξιόσεως στο πεδίο του Ιδιωτικού Δικαίου, 2019, σελ 448

⁴² Βλ. αρθ. 2§1 ΠΔ 96/1993 και 1§2 ΠΔ 104/1994

⁴³ Βλ ΑΠ 370/2012 ΕπισκΕΔ 2012.661 καθώς και ΜΠρΡοδ 10/2016 δημ. σε ΝΟΜΟΣ

τις «ασφαλιστικές ρήτρες»⁴⁴, οι οποίες έκτοτε συμφωνούνται ελεύθερα χωρίς περιορισμούς, στις διεθνείς αλλά και στις εσωτερικές συναλλαγές⁴⁵. Περί του ανωτέρω γίνεται λόγος και στην απόφαση του ΑΠ 2196/2009⁴⁶ και συγκεκριμένα όπως η ίδια αναφέρει: *«Επακολούθησε ο ν. 2842/2000, με τον οποίο αντικαταστάθηκε η δραχμή με το Ευρώ, με την εισαγωγή του ως ενιαίου Ευρωπαϊκού νομίσματος σε όλα τα κράτη μέλη της Ε.Ε και την εντεύθεν ομαλοποίηση της οικονομικής καταστάσεως στην Ελλάδα, με παράλληλη κατάργηση με τη διάταξη του άρθρου 5 § 1 αυτού της προϊσχύουσας εξαιρετικής νομοθεσίας και γενικά κάθε διατάξεως που απαγορεύει τη συνομολόγηση απαιτήσεων και υποχρεώσεων στην Ελλάδα σε συνάλλαγμα, Χρυσό ή Χρυσά νομίσματα»* Έτσι, με την ανωτέρω διάταξη ουδεμία αμφιβολία υπάρχει, ως προς την νομιμότητα της συνομολόγησης οποιασδήποτε ενοχής σε ξένο νόμισμα.

Σε κάθε περίπτωση, η ελεύθερη σύναψη δανειακών συμβάσεων σε Ελβετικό φράγκο, θα μπορούσε να πηγάζει απευθείας και από τα άρθρα 63 επ. ΣΛΕΕ δηλαδή από την αμέσου εφαρμογής Ενωσιακή ελευθερία κυκλοφορίας κεφαλαίων⁴⁷, η οποία καταλαμβάνει και τον Ενιαίο Ευρωπαϊκό Χώρο και συγκεκριμένα όρισε ότι απαγορεύονται όλοι οι περιορισμοί στις κινήσεις κεφαλαίων μεταξύ των Κρατών-μελών της Ένωσης και τρίτων χωρών, ενώ με το αρ. 65 της ΣΛΕΕ δόθηκε η δυνατότητα στα κράτη-μέλη να λαμβάνουν μέτρα προς αποφυγή παραβάσεων των εθνικών νομοθετικών και κανονιστικών διατάξεων στον τομέα της προληπτικής εποπτείας των πιστωτικών ιδρυμάτων.

Τέλος, για την κατάργηση των συναλλαγματικών περιορισμών γίνεται λόγος και με την ανωτέρω προαναφερόμενη Οδηγία 2014/17/ΕΕ, η οποία αναφέρεται στην σύναψη σύμβασης δανείου σε ξένο νόμισμα θέτοντας όμως αυστηρές προϋποθέσεις. Συγκεκριμένα, τονίζει ότι υπέρτατο εργαλείο στην προστασία του δανειολήπτη από τον κίνδυνο της μετατροπής της συναλλαγματικής ισοτιμίας κατά το αρ. 23 παρ. 1 περ. α' και 2 της Οδηγίας αποτελεί το υπέρ αυτού δικαίωμα μετατροπής της σύμβασης πίστωσης σε εναλλακτικό νόμισμα, όπως π.χ. το

⁴⁴ Έτσι, είναι πλέον ελεύθερη η συνομολόγηση ασφαλιστικών ρητρών όχι μόνο στις διεθνείς αλλά και στις εσωτερικές συναλλαγές, χωρίς περιορισμούς. Τα μέρη μπορούν να αναλαμβάνουν υποχρεώσεις, αλλά και να τις εξοφλούν σε άλλο εκτός του ευρώ νόμισμα. Μελλοντική απαγόρευση ή περιορισμός συνομολόγησης ασφαλιστικής ρήτρας από τον Έλληνα νομοθέτη θα είχε νόημα μόνο ως προς την τιμαριθμική ρήτρα, στο μέτρο που ο δικαιολογητικός της λόγος (π.χ. η προστασία του καταναλωτή) διαφέρει από τον λόγο προστασίας του κοινού ευρωπαϊκού νομίσματος βλ. σχετικά Σταθόπουλος Μ., Γενικό ενοχικό δίκαιο, 4η έκδ., 2004, σελ 635-636

⁴⁵ βλ. το αρ. 5 παρ 1 του Ν. 2842/2000, ΤΝΠ Νόμος: «1. Καταργούνται οι διατάξεις του ν. 362/1945, το άρθρο 2 του ν. 944/1946 και γενικά κάθε διάταξη που απαγορεύει τη συνομολόγηση απαιτήσεων και υποχρεώσεων στην Ελλάδα: α) σε συνάλλαγμα, χρυσό ή χρυσά νομίσματα, β) σε εγχώριο νόμισμα, εφόσον το ποσό των απαιτήσεων και υποχρεώσεων αφήνεται να προσδιοριστεί από την τιμή του συναλλάγματος, του χρυσού, χρυσών νομισμάτων ή του τιμαρίθμου»

⁴⁶ Βλ. ολόκληρο το κείμενο της 2196/2009 απόφασης (Α1, Πολιτικές) απόφασής στην διαδικτυακή ιστοσελίδα: http://www.areiospagos.gr/nomologia/apofaseis_DISPLAY.asp?cd=4YL2RVPKVPZR83GFJPFDAQLEYQVZ6K&apof=2196_2009&info=%D0%CF%CB%C9%D4%C9%CA%C5%D3%20-%20%20%C11

⁴⁷ Βλ. αρ. 40 και Παράρτημα XII ΣυνθΕΟΧ.

νόμισμα του εισοδήματος ή της περιουσίας ή της κατοικίας του δανειολήπτη, ενώ στην παρ. 3 του αρ. 23 της εν λόγω Οδηγίας ορίζεται ότι, όταν ο καταναλωτής έχει δικαίωμα να μετατρέψει τη σύμβαση πίστωσης σε εναλλακτικό νόμισμα τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι η συναλλαγματική ισοτιμία βάσει της οποίας γίνεται η μετατροπή είναι η συναλλαγματική ισοτιμία που ισχύει την ημέρα της μετατροπής, εκτός εάν προβλέπεται διαφορετικά στη σύμβαση πίστωσης⁴⁸

2.1.3 Η εξέλιξη της Τραπεζικής Νομοθεσίας και ζητήματα νομιμότητας

Αρχικά εκδόθηκε η ΠΔ/ΤΕ 1955/2.7.1991⁴⁹ με θέμα: «Κανόνες που διέπουν τη χορήγηση δανείων σε δραχμές από πιστωτικά ιδρύματα που λειτουργούν στην Ελλάδα», η οποία περιείχε σχετικές διατάξεις αφορώσες τις προϋποθέσεις και τους όρους χορήγησης δανείων σε δραχμές, καθώς κατά τον χρόνο έκδοσής της **δεν ήταν επιτρεπτή η δανειοδότηση κατοίκων της Ελλάδας σε συνάλλαγμα**. Στην παρ. στ' της ανωτέρω πράξης ορίστηκε ρητά ότι : «Διατηρούνται σε ισχύ οι διατάξεις που απαγορεύουν την χορήγηση ορισμένων κατηγοριών δανείων από συγκεκριμένα πιστωτικά ιδρύματα ή κατηγορίες πιστωτικών ιδρυμάτων».

Μετέπειτα, με την ΠΔ/ΤΕ 2063/1992 «Διενέργεια πράξεων συναλλάγματος από τις κτηματικές τράπεζες και αύξηση του ορίου άντλησης κεφαλαίων από την διατραπεζική αγορά χρήματος σε δραχμές»⁵⁰, **επετράπη και στις κτηματικές τράπεζες να διενεργούν πράξεις σε συνάλλαγμα**, σύμφωνα με το ισχύον νομοθετικό καθεστώς, ενώ εξαιρέθηκαν πράξεις που συνδέονται με συναλλαγές εξαγωγικού και εισαγωγικού εμπορίου.

Εκ των ανωτέρω πράξεων έχει γίνει πολλάκις λόγος ότι πλήττεται η νομιμότητα των δανείων σε Ελβετικό Φράγκο λόγω πρόσκρουσης τους στα ανωτέρω νομοθετήματα. Η άποψη αυτή, όπως θα αναλυθεί και κατωτέρω, στηρίζεται στο σκεπτικό **ότι τα δάνεια σε Ελβετικό Φράγκο δεν συνιστούν δάνεια όπως αυτά προβλέπονται στο αρ. 806 ΑΚ**, αλλά παροχή πίστωσης με επενδυτικά στοιχεία καθότι ελλείπει ο παραδοτικός χαρακτήρας της συμβάσεως δανείου σύμφωνα με τις διατάξεις του ΑΚ. Ωστόσο αυτή η εκδοχή δεν φαίνεται πειστική καθώς όπως έχει κριθεί αρκεί το δάνειο να περιέρχεται με κάποιο τρόπο από την περιουσία του δανειστή σε

⁴⁸Λιάπης Δ: «Τα δάνεια σε ελβετικό φράγκο στο δίκαιο των ΓΟΣ και της MiFID. Ευρωπαϊκές εξελίξεις από τη νομολογία του ΔικΕΕ μέχρι την Οδηγία 2014/17/ΕΕ», σε Τιμητικό τόμο Νικολάου Κ. Κλαμαρή, Νομική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών, τόμος 1ος, έκδ. 2016, σελ 46

⁴⁹ ΦΕΚ Α', 105 της 04.07.1991

⁵⁰ ΦΕΚ Α', 72 της 08.05.1992

αυτή του δανειολήπτη⁵¹ τέτοιο δε τρόπο συνιστά και η μετατροπή του δανείου από Ελβετικά Φράγκα σε Ευρώ και η εν συνεχεία απόδοσή τους⁵². Έτσι, δεν πλήττεται η νομιμότητα των εν λόγω δανείων εκ μόνου του γεγονότος ότι δανεισμός από τα τραπεζικά ιδρύματα πραγματοποιείται με λογιστικό χρήμα που πιστώνουν στους λογαριασμούς των δανειοληπτών με Ελβετικά Φράγκα καθώς το χρήμα δεν νοείται μόνο σε υλική μορφή αλλά και σε λογιστική και ηλεκτρονική.⁵³

Επιπλέον, με την υπ' αριθ. **537/1993 ΠΔ/ΤΕ** η οποία συμπλήρωσε την ΠΔ/ΤΕ 1976/19.9.1991, διευκρινίστηκε ότι **επιτρεπόταν ο δανεισμός σε συνάλλαγμα**, φυσικών και νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου, από τις εμπορικές και κτηματικές τράπεζες, στο πλαίσιο της πιο πάνω Πράξης, **για την κατασκευή, επισκευή και αγορά ακινήτων στην Ελλάδα, που προορίζονται προς ιδιόχρηση ως κατοικίες ή εκμετάλλευση.**

Τέλος, με την υπ' αριθ. **2325** της 2/11.8.1994 ΠΔ/ΤΕ, όπως τροποποιήθηκε με την υπ' αριθ. 2342 της 24/29.11.1994 Πράξη του ίδιου και η οποία εκδόθηκε, στο πλαίσιο του π.δ. 96/1993 «Περί προσαρμογής της Ελληνικής νομοθεσίας, στις διατάξεις της Οδηγίας αριθ. 88/361/ΕΟΚ και της Οδηγίας αριθ. 92/122/ΕΟΚ, σχετικά με την «κίνηση κεφαλαίων», περιορίστηκε ακόμη περισσότερο η αρχή της απαγορεύσεως συνάψεως τραπεζικών δανείων σε ξένο νόμισμα. **Συγκεκριμένα, με την εν λόγω ΠΔ/ΤΕ, επιτράπηκε χωρίς περιορισμούς, η χρηματοδότηση σε συνάλλαγμα, φυσικών και νομικών προσώπων.** Μάλιστα, στο αρ. 1 του πρώτου κεφ. αυτής ορίζεται ότι «η διάρκεια, η τυχόν περίοδος ανανέωσης ή παράτασης των δανείων που συνάπτονται από την έναρξη ισχύος της παρούσας πράξης, το επιτόκιο και οι λοιποί όροι καθορίζονται ελεύθερα μεταξύ των συναλλασσόμενων μερών»

Σε αυτό το σημείο είναι κρίσιμο να εξετάσουμε εάν ευσταθεί ο ισχυρισμός ότι οι πληρωμές σε ξένο νόμισμα και η παροχή πιστώσεων δεν είναι πλήρως απελευθερωμένες σύμφωνα με το ανωτέρω ΠΔ 96/1993 καθώς και τις ΠΔ 2325/2.8.1994 και 2342/24.11.1994 και 2303/16.5.1994. Οι υποστηρικτές της απόψεως αυτής υποστηρίζουν ότι, η χορήγηση δανείων σε ξένο νόμισμα είναι νόμιμη μόνο όταν ο δανειολήπτης λαμβάνει το δάνειο και έχει σκοπό να το αξιοποιήσει σε αυτούσιο νόμισμα. Τέτοιες όμως ανάγκες στην ελληνική πραγματικότητα δεν υπήρχαν καθώς οι δανειολήπτες στην πλειοψηφία τους είχαν ανάγκη να λάβουν δάνειο σε Ευρώ και να το αξιοποιήσουν και πάλι σε Ευρώ, καθόσον το χρησιμοποιούσαν για την κάλυψη στεγαστικών ή καταναλωτικών είτε επιχειρηματικών τους αναγκών. Επομένως,

⁵¹ Γεωργιάδης. Α. Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο Ι (2014), ό.π 306

⁵² Είτε με την μορφή λογιστικού χρήματος είτε με αυτούσια απόδοση Γιοβαννόπουλος Ρ. ΕπισκεΔ,4 (2014), ό.π, σελ 655

⁵³ Χασάπης Χ., ό.π, σελ 47

υποστηρίζεται παραβιάζεται η ανωτέρω Τραπεζική Νομοθεσία δεδομένου ότι το Ελβετικό Φράγκο δεν εξυπηρετεί ανάγκες σχετικές με αγορά ακινήτου στην Ελλάδα⁵⁴.

Ανάλογο δε είναι και το επιχείρημα ότι οι **ανάγκες των Ελλήνων καταναλωτών θα μπορούσαν να ικανοποιηθούν και από τα συνήθη δάνεια σε Ευρώ που προσέφεραν τα πιστωτικά ιδρύματα** την περίοδο εκείνη και ως εκ τούτου δεν υπήρχε κάποιος λόγος να προχωρήσουν στην σύναψη συμβάσεων δανείων σε Ελβετικά Φράγκα, με αποτέλεσμα να θεωρηθεί ότι η σύμβαση πάσχει από ακυρότητα καθώς αντιβαίνει σε απαγορευτική διάταξη νόμου σύμφωνα με το αρ. 174 ΑΚ⁵⁵. Ωστόσο, μια τέτοια παραδοχή -ακόμη και αν κριθεί ότι δεν προβάλλεται καταχρηστικά μετά την πάροδο τόσων ετών κατ' αρ. 281 ΑΚ- μόνο δυσμενείς συνέπειες θα μπορούσε να επιφέρει στους δανειολήπτες, αφού η επίκληση μιας τέτοιας ακυρότητας θα οδηγούσε σε αναδρομική ανατροπή των αποτελεσμάτων της σύμβασης που σημαίνει επιστροφή του ληφθέντος δανείου σύμφωνα με τις διατάξεις για τον αδικαιολόγητο πλουτισμό⁵⁶.

Σύμφωνα με την κρατούσα νομολογία **όλοι οι ανωτέρω ισχυρισμοί απορρίφθηκαν στο σύνολό τους**, καθώς έγινε δεκτό ότι μετά τον Ν. 2842/2000 και το αρ. 63 της ΣΛΕΕ, όπου και καθιερώθηκε το ενιαίο κοινό νόμισμα, καταργήθηκαν εν συνόλω οι νομισματικοί περιορισμοί και ελευθερώθηκε η συνομολόγηση δανείων σε ξένο νόμισμα κατά την εκπλήρωση της ενοχής, ενώ ο οφειλέτης-δανειολήπτης έχει την δυνατότητα να καταβάλλει το ποσό του δανείου είτε σε αλλοδαπό είτε σε ημεδαπό νόμισμα⁵⁷. Κρίθηκε επίσης ότι δεν λαμβάνεται υπόψιν η πραγματική ανάγκη του οφειλέτη σε συνάλλαγμα ως προϋπόθεση της εγκυρότητας της σύναψης δανείου⁵⁸ ενώ η παράβαση των ανωτέρω ΠΔ/ΤΕ για διάθεση ή εισαγωγή συναλλάγματος από τις Τράπεζες προς κάλυψη δανείων σε ξένο νόμισμα δεν επιδρά στο κύρος των συμβάσεων δανείου. **Η παραβίαση αυτή επισύρει μόνο διοικητικές κυρώσεις για τα πιστωτικά ιδρύματα από την εποπτεύουσα αρχή, ζήτημα το οποίο έχει επιλυθεί και από την νομολογία του ΑΠ⁵⁹**. Επομένως, οποιαδήποτε κύρωση σχετικά με τις ως άνω περιπτώσεις είναι μόνο διοικητικής φύσεως⁶⁰.

Ένα ακόμη σημείο όπου έδωσε φως η νομολογία ήταν, όπως θα αναλυθεί και εκτενώς στο επόμενο κεφάλαιο, ότι τα δάνεια σε Ελβετικό Φράγκο είναι τοκοχρεωλυτικά στεγαστικά δάνεια με την ιδιαιτερότητα ότι το νόμισμα του δανείου ήταν το Ελβετικό Φράγκο και όχι

⁵⁴ Ψυχομάνης Σ., ΔΕΕ, 2015, σελ 1

⁵⁵ «Δικαιοπραξία που αντιβαίνει σε απαγορευτική διάταξη του νόμου, αν δεν συνάγεται κάτι άλλο, είναι άκυρη» όπως προβλέπεται στον ΑΚ

⁵⁶ Βλ. Χασάπη Χ., ό.π, σελ 43,50

⁵⁷ ΠΠρΑλεξ 26/2015 (αδημ) καθώς και Ιατράκη, εκπλήρωση της χρηματικής παροχής σε ξένο νόμισμα, ΧρΙΔ 2011, 566

⁵⁸ ΠΠρΠειρ 619/2016 δημ. σε ΝΟΜΟΣ καθώς και ΠΠρ Αλεξ 26/2015 (αδημ)

⁵⁹ ΑΠ 683/1998 (Τμήμα Α) σε ΕΕΝ 66/1999

⁶⁰ Βλ. Μπώλο Α. ό.π, σελ 182, Ψυχομάνη Σπυρίδων, ό.π, σελ 11 καθώς και Γιοβαννόπουλο Ρ.ό.π, 653 επ και σχετική νομολογία ΜπρΙωαν 161/2015 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΠειρ 619/2016 δημ σε ΝΟΜΟΣ

το Ευρώ. Ως εκ τούτου τα εν λόγω δάνεια δεν προσέκρουαν στο αρ. 4 του Ν. 2836/2000,⁶¹ σύμφωνα με το οποίο επενδυτικές συμβουλές μπορούν να παρέχουν μόνο υπάλληλοι με πιστοποιητικό επαγγελματικής επάρκειας. Δεν ήταν λίγοι οι δανειολήπτες που ισχυρίζονταν ότι τα προϊόντα αυτά ήταν επενδυτικά προϊόντα και όχι δάνεια υπό την έννοια του όρου 806 επ. ΑΚ και ως εκ τούτου απαιτείτο ειδική ενημέρωση από ειδικά καταρτισμένους επενδυτικούς συμβούλους, ενώ η νομολογία έκρινε ότι ήταν δάνεια με ρήτρα ξένου νομίσματος και ως εκ τούτου επιτρέπονται βάσει της ΠΔ/ΤΕ 2325/1994 και της 291 ΑΚ⁶².

Έτσι, με βάση όλα τα ανωτέρω έχει γίνει αντιληπτό ότι δεν υφίσταται θέμα νομιμότητας των δανείων σε Ελβετικό Φράγκο, καθώς όχι μόνο δεν προσκρούουν σε κάποια απαγορευτική διάταξη Νόμου, αλλά προασπίζονται τόσο από την καθιερωμένη αρχή της ελευθερίας των συμβάσεων, όσο και από την κατοχυρωμένη στην συνταγματικά κατοχυρωμένη προστασία του αρ. 5 παρ. 1 του Συντάγματος.

2.2 Ο Νομικός χαρακτήρας των δανείων σε Ελβετικό Φράγκο και επιμέρους ζητήματα νομιμότητας

2.2.1 Επενδυτικό προϊόν και έλεγχος υπαγωγής στον Ν.3606/2007

Σύμφωνα με το αρ. 2 στοιχ. 1 Ν. 3606/2007⁶³ και αρ. 11 παρ. 1 στοιχ. α' & β' Ν. 3601/2007⁶⁴ πιστωτικό ίδρυμα είναι η επιχείρηση, η οποία δραστηριοποιείται στην αποδοχή καταθέσεων ή άλλων επιστρεπτέων κεφαλαίων από το κοινό και στη χορήγηση δανείων ή λοιπών πιστώσεων για λογαριασμό της. Μέσω αυτής της διατάξεως καταγράφεται η βασική αποστολή των τραπεζών ως ενδιάμεσων στη ροή κεφαλαίων από τους αποταμιευτές στους δανειοδοτούμενους και διαφαίνονται οι δύο βασικότερες εργασίες (καταθέσεις & χορηγήσεις), που θα πρέπει να

⁶¹ Στο αρ. 4 του Ν. 2836/2000, όπως αυτό αντικαταστάθηκε από το αρ. 49 του Ν. 3371/2005 και στο αρ. 16 του Ν. 3607/2007 ορίζεται ότι οι υπάλληλοι που είναι αρμόδιοι για την ανάλυση κινητών αξιών και αγορών χρήματος και κεφαλαίου οφείλουν να διαθέτουν σχετικό πιστοποιητικό επαγγελματικής επάρκειας που χορηγείται από την Τράπεζα της Ελλάδος. Οι εξετάσεις για την χορήγηση του ανωτέρω πιστοποιητικού διενεργούνται με ευθύνη της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς από κοινού με την Τράπεζα της Ελλάδας

⁶² Έτσι έκρινε η ΜΠρΠπειρ 1249/2015 δημ. σε ΝΟΜΟΣ (Ασφ. Μέτρα) και συγκεκριμένα ότι τα δάνεια με ρήτρα Ελβετικού Φράγκου δεν ήταν επενδυτικά προϊόντα και η σύμβαση έχει τον χαρακτήρα της σύμβασης δανείου στεγαστικής πίστης με αντικείμενο ξένο νόμισμα (συνάλλαγμα), κάτι που επιτρέπει η ΠΔ/ΤΕ 2325/1994, το ίδιο και η ΠΠρΡοδοπ 23/ 2015 δημ. σε ΝΟΜΟΣ

⁶³ Νόμος 3606/2007(ΦΕΚ 195/τ. Α/18.8.2007) «Αγορές χρηματοπιστωτικών μέσων και άλλες διατάξεις» αντικαθιστώντας την Οδηγία 93/22/ΕΟΚ για τις επενδυτικές υπηρεσίες (Investment Services Directive,ISD) που ήταν η σημαντικότερη Οδηγία για τα χρηματοοικονομικά μέσα και τις αγορές μέχρι τότε.

⁶⁴ Βλ. Νόμο 3601/07 (ΦΕΚ 178 Α/1-8-2007) «Ανάληψη και άσκηση δραστηριοτήτων από τα πιστωτικά ιδρύματα, επάρκεια ιδίων κεφαλαίων των πιστωτικών ιδρυμάτων και των επιχειρήσεων παροχής επενδυτικών υπηρεσιών και λοιπές διατάξεις»

εκτελούν οι τράπεζες για να τύχουν σχετικής αδειοδότησης ως πιστωτικά ιδρύματα⁶⁵. Στο αρ. 11 Ν. 3601/2007 περιλαμβάνεται ο κατάλογος των εργασιών που παρέχουν τα πιστωτικά ιδρύματα. Οι δραστηριότητες αυτές μπορούν να χωριστούν συστηματικά σε δύο γενικές κατηγορίες: α) στις υπηρεσίες εμπορικής τραπεζικής (commercial banking), που παραδοσιακά παρείχαν τα πιστωτικά ιδρύματα στην Ελλάδα, οι βασικότερες από τις οι βασικότερες από τις οποίες είναι οι καταθέσεις και οι χορηγήσεις, και β) στις επενδυτικές υπηρεσίες (investment banking), που αφορούν σε χρηματοπιστωτικά προϊόντα και παράγωγα καθώς και στην αναδοχή έκδοσης τίτλων. Με το Ν. 3601/2007 υιοθετήθηκε και η δυνατότητα παροχής από τις τράπεζες υπηρεσιών και των δύο ως άνω κατηγοριών, χωρίς αυτό βεβαίως να ομογενοποιεί τα προσφερόμενα από τις τράπεζες προϊόντα και υπηρεσίες, που εξακολουθούν να διακρίνονται από έντονη και αυξανόμενη ποικιλομορφία τόσο σε οικονομικό, όσο και σε όσο και σε νομικό επίπεδο⁶⁶.

Οι επενδυτικές υπηρεσίες καταγράφονται στο αρ. 4 του Ν. 3606/2007. Στην διάταξη αυτή γίνεται διάκριση σε επενδυτικές υπηρεσίες και δραστηριότητες (παρ. 1) και σε παρεπόμενες υπηρεσίες (παρ. 2). Στις επενδυτικές υπηρεσίες ανήκει και η παροχή επενδυτικών συμβουλών, η οποία συνίσταται στην παροχή προσωπικών συμβουλών σε πελάτη είτε κατόπιν αιτήσεώς του είτε με πρωτοβουλία της ΕΠΕΥ (ή του πιστωτικού ιδρύματος) σχετικά με μια ή περισσότερες συναλλαγές που αφορούν χρηματοπιστωτικά μέσα⁶⁷. Τα χρηματοπιστωτικά που ορίζονται στο άρθρ. 5 Ν. 3606/2007: περιλαμβάνουν τις κινητές αξίες (μετοχές και άλλοι τίτλοι συμμετοχικού χαρακτήρα κ.α.), τα μέσα χρηματαγοράς (έντοκα γραμμάτια κ.α), τα μερίδια οργανισμών συλλογικών επενδύσεων (αμοιβαία κεφάλαια κ.λ.π.) και τα διάφορα είδη χρηματοοικονομικών παραγώγων (ενδεικτικά συμβόλαια δικαιωμάτων προαίρεσης, συμβόλαια μελλοντικής εκπλήρωσης, συμβάσεις ανταλλαγής).

Στον ανωτέρω διφυή χαρακτήρα των πιστωτικών ιδρυμάτων στηρίζεται ο ισχυρισμός πολλών καταναλωτών ότι οι εν λόγω συμβάσεις δανείου αφορούν επενδυτικά προϊόντα και φέρουν τον χαρακτήρα των επενδυτικών συμβάσεων. Ο εν λόγω χαρακτηρισμός όμως δεν έχει μόνο θεωρητικές συνέπειες καθώς από αυτόν καθορίζεται η υπαγωγή ή μη των ανωτέρω συμβάσεων στο πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας 2004/39/ΕΚ⁶⁸ (MiFID I) και του Ν. 3606/2007 «Αγορές χρηματοπιστωτικών μέσων και άλλες διατάξεις» (ήδη Οδηγία 2014/65/ΕΕ - MiFID II- που ενσωματώθηκε στην Ελλάδα μέσω του Ν. 4514/2018) με τα οποία καθιερώνεται ένα σύστημα

⁶⁵ Ν. Ρόκας/Γκόρτσος, Στοιχεία τραπεζικού δικαίου, β' έκδ., 2012, 5 επ.

⁶⁶ Σωτηρόπουλος Γ., Νομικά ζητήματα σχετικά με συμβάσεις στεγαστικών δανείων με ρήτρα ελβετικού φράγκου (γνωμ.) σελ 1163 σε Τιμητικός Τόμος Νικολάου Κ. Κλαμαρή, τόμ. 1, 2016

⁶⁷ Σ. Γεωργιάδης, Η ευθύνη της επιχείρησης παροχής επενδυτικών υπηρεσιών από την παροχή επενδυτικών συμβουλών, 2003, 9 επ

⁶⁸ Οδηγία 2004/39/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 21ης Απριλίου 2004 για τις αγορές χρηματοπιστωτικών μέσων, για την τροποποίηση των οδηγιών 85/611/ΕΟΚ και 93/6/ΕΟΚ του Συμβουλίου και της οδηγίας 2000/12/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου και για την κατάργηση της οδηγίας 93/22/ΕΟΚ του Συμβουλίου.

υποχρεώσεων συμπεριφοράς των επιχειρήσεων επενδυτικών υπηρεσιών χάριν της προστασίας των πελατών τους. Στους κανόνες αυτούς μεταξύ άλλων προβλέπονται εξειδικευμένες υποχρεώσεις των εταιρειών παροχής επενδυτικών υπηρεσιών για την παροχή εξειδικευμένης πληροφόρησης στους επενδυτές πελάτες τους και για τον έλεγχο της επιλογής του χρηματοπιστωτικού μέσου για τον συγκεκριμένο κάθε φορά επενδυτή (αρ. 25 Ν. 3606/2007)⁶⁹.

Είναι προφανές ότι ο ισχυρισμός αυτός των δανειοληπτών αποσκοπεί στην θεμελίωση ακυρότητας της σύμβασης με βάση το άρθ. 174 ΑΚ σε συνδυασμό με το αρ. 49 του Ν. 3371/2005, κατά το οποίο απαιτείτο η υποχρέωση πιστοποίησης των υπαλλήλων των πιστωτικών ιδρυμάτων που προέβην σε διαπραγμάτευση των συμβάσεων δανείου με τους δανειολήπτες-πελάτες. Προκειμένου να διαπιστωθεί η νομιμότητα του ισχυρισμού, πρέπει να εξετάσουμε τα ειδικότερα χαρακτηριστικά που εμπεριέχουν οι συμβάσεις παροχής επενδυτικών υπηρεσιών, που τις διακρίνουν από τις λοιπές τραπεζικές εργασίες.

Καταρχάς, εννοιολογικό χαρακτηριστικό των χρηματοπιστωτικών μέσων, όπως ονομάζονται πλέον τα επενδυτικά προϊόντα, είναι το στοιχείο της διάθεσης κεφαλαίου από πλευράς πελάτη. Έτσι εάν για παράδειγμα ένα χρηματοπιστωτικό μέσο το διαθέτει μια τράπεζα προς κάποιον πελάτη της (π.χ. πώληση ομολόγων), πράγμα που κατά τα ανωτέρω επιτρέπεται, εκείνος, ο οποίος προβαίνει στη χρηματική επένδυση, είναι ο πελάτης, ο οποίος και καταβάλλει το αντίτιμο για την απόκτηση του χρηματοπιστωτικού μέσου. Αντιθέτως στις προαναφερθείσες συμβάσεις υφίσταται η χρηματική ροή καθώς η Τράπεζα είναι εκείνη, που καταβάλλει το δάνεισμα στον δανειολήπτη, ενώ ο πελάτης έχει αναλάβει την υποχρέωση να επιστρέψει το δάνειο και να καταβάλλει στην Τράπεζα τόκο⁷⁰.

Ακόμη ένα ουσιώδες χαρακτηριστικό της επένδυσης είναι η προσδοκία κάποιας απόδοσης (μακροπρόθεσμου ή βραχυπρόθεσμου κέρδους)⁷¹, το ύψος της οποίας εξαρτάται από τον αναλαμβανόμενο επενδυτικό κίνδυνο. Στις εξεταζόμενες συμβάσεις δανείου ο Πελάτης δεν αποσκοπεί σε κάποια κέρδος- απόδοση, αλλά είναι εκείνος, που θα επιστρέψει το δάνειο θα καταβάλλει το αντάλλαγμα για τη χρήση του κεφαλαίου.

Περαιτέρω χαρακτηριστικό των επενδυτικών προϊόντων είναι η δυνατότητα ρευστοποίησης συνήθως σε κάποια οργανωμένη αγορά (π.χ. χρηματιστήριο αξιών ή παραγώγων) ή έστω

⁶⁹ Λιάπης Δ., Τα δάνεια σε ελβετικό φράγκο στο δίκαιο των ΓΟΣ και της MiFID. Ευρωπαϊκές εξελίξεις από τη νομολογία του ΔικΕΕ μέχρι την Οδηγία 2014/17/ΕΕ σελ 453, ό.π, Τμητικός Τόμος Νικολάου Κλαμαρή

⁷⁰ Το είδος του νομίματος δεν συνιστά εννοιολογικό στοιχείο της δανειακής σύμβασης, καθώς το δάνειο μπορεί να δοθεί σε χρήματα (χωρίς να προσδιορίζεται το νόμισμα) ή αλλά αντικαταστατά πράγματα βλ. αναλυτικά Γ. Σωτηρόπουλος, (γνωμ.) ό.π, σελ 1164

⁷¹ Όπως αναφέρει και Χασάπης Χ. ό.π, 2016, 26, «οι αντισυμβαλλόμενοι των πιστωτικών ιδρυμάτων στις συμβάσεις δανείων σε ελβετικό φράγκο δε διέθεταν κεφάλαιο προς επένδυση αλλά, αντιθέτως, είχαν ανάγκη χρηματοδότησης της στεγαστικής ή επιχειρηματικής τους δραστηριότητας. Επιπλέον, δεν εντοπίζεται στις εν λόγω συμβάσεις η έννοια του κέρδους με τη μορφή της απόδοσης της επένδυσης, καθώς ο οφειλέτης καλείται να επιστρέψει ο ίδιος το δανεισθέν ποσό και να καταβάλλει και τον σχετικό τόκο»

εξωχρηματιστηριακά. Είναι δε εμφανές ότι στις συμβάσεις αυτές δεν υπάρχει (ούτε νοείται) κάποια αγορά ρευστοποίησης της (ανύπαρκτης) επένδυσης.

Και τέλος, χαρακτηριστικό κάθε επένδυσης είναι ο επενδυτικός κίνδυνος, ο οποίος συνίσταται όχι μόνο στη μη επίτευξη της προσδοκώμενης απόδοσης, αλλά και στην απώλεια του επενδυθέντος κεφαλαίου, ενώ στην περίπτωσή μας δεν υφίσταται κίνδυνος απώλειας κεφαλαίου, καθώς δεν έχει ο δανειολήπτης επενδύσει κανένα κεφάλαιο⁷².

Λαμβάνοντας υπόψιν όλα τα ανωτέρω καθίσταται εμφανές ότι στις εξεταζόμενες συμβάσεις δεν τίθεται θέμα ύπαρξης στοιχείου επένδυσης⁷³. Αρχικά οι συμβάσεις δανείου σε Ελβετικό Φράγκο δεν εντάσσονται σε καμία κατηγορία επενδυτικού προϊόντος ή χρηματοπιστωτικού μέσου σύμφωνα με την έννοια του αρ. 5 του Ν. 3606/2007. Επιπλέον, δεν πληρούν και τα προαναφερόμενα κριτήρια των συμβάσεων παροχής επενδυτικών υπηρεσιών. Έτσι, δεν μπορεί να γίνει λόγος για την εφαρμογή της νομοθεσίας για τις επενδυτικές υπηρεσίες αλλά ούτε και η Τράπεζα οφείλει να διαθέτει υπαλλήλους με πιστοποιητικό Β1 σύμφωνα με το αρ. 49 του Ν. 3371/2005, το οποίο υποχρεούνται να διαθέτουν οι υπάλληλοι που παρέχουν αποκλειστικά επενδυτικές συμβουλές στους πελάτες τους. Εν συνεχεία θα εξεταστεί αν τα δάνεια σε Ελβετικό Φράγκο ομοιάζουν με τις κοινές συμβάσεις δανείου όπως προβλέπονται στο αρ. 806 ΑΚ.

2.2.2 Σύμβαση δανείου και έλεγχος υπαγωγής στην διάταξη του άρθρου 806 ΑΚ

Εκτός των ανωτέρω ο χαρακτήρας των συμβάσεων ως τυπικών δανειακών συμβάσεων και όχι ως προϊόντων επενδυτικού χαρτοφυλακίου προκύπτει πέρα από κάθε αμφιβολία και από τα τυπολογικά τους στοιχεία και συγκεκριμένα: **Όπως προβλέπεται στο αρ. 806 ΑΚ, «με την σύμβαση δανείου ο ένας από τους συμβαλλόμενους μεταβιβάζει στον άλλον κατά κυριότητα χρήματα ή άλλα αντικαταστατά πράγματα, και αυτός έχει υποχρέωση να αποδώσει άλλα πράγματα της ίδιας ποσότητας και ποιότητας».**

⁷² Πολλές φορές προβάλλεται ως επιχείρημα από τους δανειολήπτες το στοιχείο του κινδύνου από τη μεταβολή της συναλλαγματικής ισοτιμίας, το οποίο δεν είναι αρκετό για να προσδώσει στις Συμβάσεις χαρακτήρα επενδυτικού προϊόντος. Κατ' αρχήν το στοιχείο του κινδύνου είναι εγγενές στοιχείο κάθε συναλλαγής βλ. αναλυτικότερα σε Λ. Γεωργακόπουλο, ΧρηΔικ 1999,σελ 122 επ. π.χ. ο κίνδυνος είναι διαφορετικός από την αγορά μετοχών στο χρηματιστήριο ή την επένδυση σε συμβόλαια μελλοντικής εκπλήρωσης και διαφορετικός από τη λήψη ενός δανείου σε συνάλλαγμα ή με κυμαινόμενο επιτόκιο.

⁷³ Βλ. Χασάπη Χ. ό.π, σελ 26, Λιάπη Δ. ό.π, σελ. 33-35, Σωτηρόπουλο Γ, ό.π σελ 1164-1166 και για την αντίθετη άποψη Σπυράκος Δημ. Δάνεια σε Συνάλλαγμα και προστασία του οφειλέτη, σε ΔΕΕ2015, σελ 828 & Βενιέρη Ι. Δικαστικός Έλεγχος ΓΟΣ που επαναλαμβάνει κατά περιεχόμενο μια νομοθετική διάταξη αρ.1 παρ. 2 της Οδηγίας 93/13 ΕΟΚ, ΧρΙΔ2015,σελ 705

Απαραίτητο δε στοιχείο του δανείου είναι η καταρτισμένη σύμβαση και η παράδοση και η μεταβίβαση της κυριότητας των πραγμάτων από τον δανειστή στον οφειλέτη. Στις συμβάσεις δανείου σε Ελβετικό Φράγκο η τράπεζα μεταβιβάζει στον δανειολήπτη την κυριότητα επί του δανείου που δεν είναι βέβαια εγχώριο νόμισμα αλλά ελβετικό Φράγκο και ο δανειολήπτης υποχρεούται να το επιστρέψει εντόκως⁷⁴. Στο δάνειο δηλ., όπως συμβαίνει και στις συμβάσεις, η χρηματική ροή είναι από την Τράπεζα προς τον Πελάτη.

Η ιδιαιτερότητα των δανείων σε συνάλλαγμα έγκειται στο ότι τα τελευταία το νόμισμα του δανείου και το νόμισμα της κατοικίας/του εισοδήματος ή της περιουσίας του δανειολήπτη είναι το ίδιο νόμισμα. Αντιθέτως, στα δάνεια σε ξένο νόμισμα, το νόμισμα του συνομολογημένου δανείου είναι διαφορετικό από το νόμισμα στο οποίο ο οφειλέτης έχει εισόδημα ή κατοικία η περιουσία⁷⁵. Το δε είδος του νομίσματος δεν συνιστά εννοιολογικό στοιχείο της δανειακής σύμβασης, καθώς το δάνειο μπορεί να δοθεί σε χρήματα χωρίς να προσδιορίζεται το νόμισμα ή άλλα αντικαταστατά πράγματα⁷⁶.

Ακόμη μια ιδιαιτερότητα του δανείου σε αλλοδαπό νόμισμα, είναι ότι η τοκοχρεωλυτική δόση του δανείου στο νόμισμα του δανειολήπτη αυξομειώνεται ανάλογα με την εξέλιξη της ισοτιμίας του (εθνικού) νομίσματος του δανειολήπτη έναντι του (αλλοδαπού) νομίσματος του δανείου, ωστόσο η διακύμανση αυτή δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι μετατρέπει το δάνειο σε επενδυτική πράξη⁷⁷. Ενώ μόνο το γεγονός ότι το δάνειο σε συνάλλαγμα γεννά αυξημένες ανάγκες ενημέρωσης σε σύγκριση με τα κοινά δάνεια σε ημεδαπό νόμισμα δεν σημαίνει ότι πρέπει να αντιμετωπισθεί δια της εφαρμογής του Ν. 3606/2007. Πολλώ δε μάλλον που η τυπική αυξημένη ανάγκη ενημέρωσης του οφειλέτη δανείου σε συνάλλαγμα λαμβάνεται ειδικά υπόψη στην τραπεζική νομοθεσία, η οποία επιβάλλει συγκεκριμένες υποχρεώσεις διαφώτισης⁷⁸.

Το ζήτημα για τον νομικό χαρακτηρισμό των εν λόγω δανειακών συμβάσεων σε ελβετικό Φράγκο έχει επιλυθεί και από το ΔικΕΕ κατόπιν υποβολής προδικαστικού ερωτήματος από το ουγγρικό Δικαστήριο (Υπόθεση C-312/14, Banif Plus Bank Zrt κατά Lantos Marton, Lantos Martonne), υπόθεση που θα αναλυθεί εκτενέστερα στο επόμενο κεφάλαιο.

Ειδικότερα, στην υπόθεση αυτή, στο ΔικΕΕ τέθηκε το ερώτημα εάν συνιστούν επενδυτική υπηρεσία ή δραστηριότητα σύμφωνα με το άρθρο 4 παρ. 1, σημ. 2 της Οδηγίας 2004/39 (MiFID MiFID I) ορισμένες πράξεις συναλλάγματος που πραγματοποιεί η Τράπεζα, βάσει συμβατικών όρων του δανείου σε ξένο νόμισμα, οι οποίοι συνίστανται στον καθορισμό του ποσού του δανείου σύμφωνα με την τιμή αγοράς του ξένου νομίσματος που ισχύει κατά την

⁷⁴ Χασάπης Χ. ό.π, σελ 23

⁷⁵ Λιάππης, ό.π, Τα δάνεια σε ελβετικό φράγκο σε ΧρΙΔ ΙΣΤ/2016, σελ 241

⁷⁷ βλ. επίσης ΔικΕΕ Banif Plus Bank Zrt. v. Lantos (C-312/14), σκ. 68-72.

⁷⁸ Χασάπης Χ., ό.π, Δάνειο σε ξένο νόμισμα, ΧρηΔικ 2014, 413, 419 επ.

αποδέσμευση των κεφαλαίων και στον καθορισμό των ποσών των μηνιαίων δόσεων βάσει της τιμής πώλησης του ξένου αυτού νομίσματος που ισχύει κατά τον υπολογισμό κάθε μηνιαίας δόσης.

Το Δικαστήριο απάντησε ότι : «*Το αρ. 4 παρ. 1 της Οδηγίας 2004/39/EK έχει την έννοια ότι, υπό την επιφύλαξη της εξακρίβωσης από το αιτούν δικαστήριο, δεν αποτελούν επενδυτική υπηρεσία ή δραστηριότητα κατά τη διάταξη αυτή ορισμένες πράξεις συναλλάγματος, τις οποίες πραγματοποιεί ένα χρηματοπιστωτικό ίδρυμα δυνάμει ρητρών συμβάσεως δανείου σε ξένο νόμισμα όπως αυτή της κύριας δίκης, οι οποίες συνίστανται στον καθορισμό του ποσού του δανείου βάσει της τιμής αγοράς του ξένου νομίσματος που ισχύει κατά τον χρόνο της αποδεσμεύσεως των κεφαλαίων και στον καθορισμό των ποσών των μηνιαίων δόσεων βάσει της τιμής πώλησης του εν λόγω ξένου νομίσματος που ισχύει κατά τον υπολογισμό κάθε μηνιαίας δόσης*»⁷⁹. Δηλαδή το Δικαστήριο θεώρησε ότι υπό την επιφύλαξη εξακρίβωσης από το αιτούν δικαστήριο, οι πράξεις συναλλάγματος οι οποίες αποτελούν μέρος συμβάσεως δανείου σε ξένο νόμισμα όπως αυτή της κύριας δίκης δεν αποτελούν επενδυτική υπηρεσία, οπότε η χορήγηση του δανείου αυτού δεν υπόκειται στις σχετικές με την προστασία των επενδυτών διατάξεις.

Αντιθέτως, στην ελληνική νομολογία το ζήτημα δεν έχει κριθεί οριστικά. Η πλειοψηφία των αποφάσεων απορρίπτουν εντελώς την υπαγωγή των εν λόγω δανείων στην έννοια της επενδυτικής υπηρεσίας ακολουθώντας το σκεπτικό της ανωτέρω απόφασης του ΔικΕΕ⁸⁰.

Εντούτοις, έχουν εκδοθεί αποφάσεις που δέχονται ότι αν και αυτές οι συμβάσεις δεν αποτελούν κατ' ουσίαν επενδυτικά προϊόντα, λόγω του υψηλού ρίσκου που ενέχουν, προσιδιάζουν στον χαρακτήρα των επενδυτικών υπηρεσιών⁸¹. Υπό την σκοπιά αυτή, έχει γίνει δεκτή η άποψη ότι δεν αίρεται ο επενδυτικός χαρακτήρας των δανείων σε συνάλλαγμα⁸² καθώς η φύση τους επιβάλλει, βάσει της καλής πίστης, συναλλακτικές υποχρεώσεις ενημέρωσης και διαφώτισης ανάλογες με αυτές που ισχύουν στην παροχή επενδυτικών υπηρεσιών. Έτσι, η διάταξη του 288 ΑΚ αποτέλεσε, στη σχετική και νομολογία θεωρία, το θεμέλιο στο οποίο εδραιώθηκε η προστασία των επενδυτών. Εφόσον το δάνειο έχει συναλλαγματικό κίνδυνο (και συνεπώς

⁷⁹ βλ. επίσης ΔικΕΕ Banif Plus Bank Zrt. v. Lantos (C-312/14), σκ. 72

⁸⁰ Βλ. ενδεικτικά τις ΕφΘεσ 1279 και 1224/2017, ΠΠρΑθ 1588/2017, ΕφΘρακ 176/2017 ΜΠρΑθ 2857/2016 όλες δημοσιευμένες σε ΝΟΜΟΣ στις οποίες αναφέρεται ότι : « *οι υπηρεσίες συναλλάγματος δεν συνιστούν, αφ' εαυτών επενδυτικές υπηρεσίες, ούτε οι πράξεις συναλλάγματος τις οποίες πραγματοποιεί χρηματοπιστωτικό ίδρυμα στο πλαίσιο της εκτέλεσης σύμβασης δανείου σε ξένο νόμισμα μπορούν να χαρακτηρισθούν ως επενδυτικές υπηρεσίες, οπότε το ίδρυμα αυτό δεν υπόκειται, μεταξύ άλλων, στις υποχρεώσεις σε θέματα αξιολόγησης ή καταλληλότητας της προς παροχή υπηρεσίας, οι οποίες προβλέπονται στο άρθρο 19 της πιο πάνω Οδηγίας*»

⁸¹ Σπυράκος Δημ. ό.π , σελ 828 καθώς και ΠΠρΑθ 334/2016 δημ. σε ΝΟΜΟΣ.

⁸² Υπάρχει δε και η άποψη του κ. Μαρινάκου κατά την οποία η ανταλλαγή νομισμάτων πίσω από τα εν λόγω δάνεια συνιστά επενδυτική δραστηριότητα, ενώ μόνο εξωτερικά φέρουν τα χαρακτηριστικά του κοινού δανείου κατά το 806 ΑΚ βλ. διαδικτυακή ιστοσελίδα: <https://mariosmarinakos.blogspot.com/2017/10/chf.html?m=1>

χαρακτήρα επένδυσης) το χρηματοπιστωτικό ίδρυμα υποχρεούται σε ανάλογης εκτάσεως υποχρεώσεις ενημέρωσης και διαφώτισης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ : Ο ΔΑΝΕΙΣΜΟΣ ΣΕ ΕΛΒΕΤΙΚΟ ΦΡΑΓΚΟ ΑΠΟ ΑΛΛΕΣ ΕΝΝΟΜΕΣ ΤΑΞΕΙΣ ΚΑΙ Η ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΚΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

3.1 Η «εικόνα» των Δανειοληπτών σε άλλες έννομες τάξεις-Δικαιοσυγκριτική Επισκόπηση

Το πρόβλημα του δανεισμού σε ξένο νόμισμα εμφανίσθηκε εντονότερο σε όλη την Κεντροανατολική Ευρώπη σε σύγκριση με την διάδοση που είχε στην Ελλάδα φθάνοντας σε ποσοστά που άγγιζαν περί το 80-90% στη Λετονία και τη Λιθουανία, πάνω από 60% στην Ουγγαρία, την Ισλανδία και τη Ρουμανία και πάνω από 20% σε μία προηγμένη χώρα της ζώνης του Ευρώ, την Αυστρία⁸³.

Στο παρόν κεφάλαιο ακολουθεί μια σύντομη επισκόπηση του φαινομένου ιδιαίτερα για τις χώρες στις οποίες τα συγκεκριμένα δάνεια αποτέλεσαν σοβαρό τμήμα των χορηγούμενων πιστώσεων, ενώ κάθε χώρα πρότεινε διαφορετικές λύσεις για την αντιμετώπιση του υπερδανεισμού.

3.1.1 Η περίπτωση της Αυστρίας

Στην Αυστρία, η μορφή αυτή δανεισμού βρήκε αξιοσημείωτη διάδοση⁸⁴. Παρότι οι ρυθμιστικές αρχές απαγόρευσαν τα συγκεκριμένα δανειακά προϊόντα ήδη από το έτος 2008, περί το έτος 2014 υπολογίστηκε ότι το 25% των δανείων της χώρας αποτελούσαν δάνεια σε συνάλλαγμα⁸⁵. Στο ζήτημα αυτό δεν έχει δοθεί νομοθετική λύση μέχρι και σήμερα, ενώ είχε καταβληθεί σημαντική προσπάθεια όσο μέσω της «Πρωτοβουλίας της Βιέννης»⁸⁶ όσο και μέσω Ενώσεων

⁸³ Γιοβαννόπουλος Ρ. ό.π, ΕπισκΕΔ,4 (2014) Προστασία δανειολήπτη στα δάνεια σε αλλοδαπό νόμισμα σελ 647

⁸⁴ Βλ. Μπόλο Α. ό.π, σελ 262-263

⁸⁵ Βλ. Χασάπη Χ. ό.π, σελ 399

⁸⁶ Η Πρωτοβουλία, τέθηκε υπό την καθοδήγηση της Ευρωπαϊκής Τράπεζας για Ανασυγκρότηση και Ανάπτυξη EBRD με συμμετοχή του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, της Παγκόσμιας Τράπεζας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς και με συνεργασία κρατών, διεθνών οργανισμών και ιδιωτών επενδυτών για την αντιμετώπιση της χρηματιστικής κρίσης. Στόχος της ήταν η διάσωση των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Και το μέσο γι' αυτό, η συνεχής αναχρηματοδότηση των θυγατρικών τραπεζών στις

Καταναλωτών που προχώρησαν σε συλλογικές διαδικασίες διαμεσολάβησης με τα τραπεζικά ιδρύματα εξαιτίας της δυσβάσταχτης για τον δανειολήπτη συναλλαγματικής ισοτιμίας.

3.1.2 Η περίπτωση της Ουγγαρίας

Είναι ευρέως γνωστό ότι η χώρα που επλήγη περισσότερο από τα δάνεια σε Ελβετικό φράγκο είναι η Ουγγαρία καθώς κατά το έτος 2010 υπολογίστηκε ότι πάνω από το 75% των στεγαστικών δανείων στην χώρα αυτή είχε συναφθεί σε Ελβετικό Φράγκο⁸⁷. Ήδη η κυβέρνηση από το έτος 2011 ψήφισε νόμο που επέτρεπε στους Ούγγρους πολίτες να αποπληρώνουν την δόση των δανείων τους με σταθερή ισοτιμία και συγκεκριμένα στα 180 φιορίνια ανά 1 ελβετικό φράγκο – ενώ το ελβετικό νόμισμα ήταν γύρω στα 242 φιορίνια. Το ποσό δε που υπολειπόταν ήταν υποχρεωμένες να το πληρώσουν εγχώριες και ξένες τράπεζες που χορήγησαν τα εν λόγω δάνεια⁸⁸.

Ωστόσο περί τα μέσα Δεκεμβρίου 2013, το ανώτατο δικαστήριο αποφάνθηκε⁸⁹ περί της εγκυρότητας των συναπτόμενων σε ελβετικό φράγκο δανειακών συμβάσεων καλώντας τα κατώτερα δικαστήρια από την μια πλευρά να δέχονται την εγκυρότητα των εν λόγω δανείων, από την άλλη όμως να προσαρμόζουν τους όρους λειτουργίας τους, όπου αρμόζει, σε περίπτωση τυχόν πλημμελούς πληροφόρησης των δανειοληπτών από τα πιστωτικά ιδρύματα.

Ταυτόχρονα, η ουγγρική κυβέρνηση το Νοέμβριο του 2015 ψήφισε νόμο με τον οποίο η ισοτιμία των δανείων σε ελβετικό φράγκο επέστρεψε στην τιμή που είχε κατά την υπογραφή της δανειακής σύμβασης (180 φιορίνια ανά 1 Ελβετικό Φράγκο)⁹⁰, το επιτόκιο δε που θα εφαρμοζόταν στα δάνεια αυτά θα πρέπει να ακολουθεί το τριμηνιαίο Budapest Interbank Offered Rate (EUBOR)⁹¹, με προσαύξηση κατά το ίδιο περιθώριο επιτοκίου όπως προβλεπόταν από την αρχική σύμβαση. Τέλος, το επιτόκιο δεν θα έπρεπε να ξεπερνά τα ανώτατα επιτρεπόμενα όρια που είχαν καθοριστεί από τον νόμο, ενώ μπορούσε να αυξηθεί μόνο μια φορά από τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα.

προβληματικές χώρες με χρήματα των μητρικών μέσω της ανταλλαγής ληξιπρόθεσμων κρατικών χρεογράφων με νέα βλ αρ. δημ. στην εφημερίδα το Βήμα με τίτλο : Η «Πρωτοβουλία της Βιέννης» δεν αρκεί για να σώσει την Ελλάδα (27.06.2011) αναρτημένο στον διαδικτυακό ιστότοπο: <https://www.tovima.gr/2011/06/27/finance/i-prwtoboylia-tis-biennis-den-arkei-gia-na-swsei-tin-ellada/>

⁸⁷ Βλ. Χασάπη Χ, ό.π, σελ 404

⁸⁸ Ο πρωθυπουργός της Ουγγαρίας, Βίκτορ Όρμπαν, είχε υποστεί σφοδρή κριτική λόγω των δυσμενών μέτρων που ανάγκαζε να λάβουν οι τράπεζες Βλ. αναλυτικότερα αρ. Μωυσή Λίτση (8.10.2011) με τίτλο « Η Ουγγαρία κουρεύει μονομερώς στεγαστικά σε Ελβετικό Φράγκο» δημ. στην διαδικτυακό ιστοσελίδα <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=316353>

⁸⁹ Βλ. αναλυτικότερα την C-26/13 ,Aprad Kasler Hajnalka Kaslerne Rabai κατά OTP Jelzalogbank Zrt

⁹⁰ Τριανταφυλλίδης Χ., ό.π, σελ. 128-130

⁹¹ Βλ. Μπόλο Α., ό.π, σελ. 257 & Χασάπη Χ., ό.π, σελ 405

3.1.3 Η περίπτωση της Ισπανίας

Κατά τα έτη 2006 και 2007 πολλοί δανειολήπτες στην Ισπανία έλαβαν δάνεια κυρίως σε ιαπωνικό γιέν και ελβετικό φράγκο. Η λύση βέβαια δόθηκε σχετικά γρήγορα μέσω του Ανώτατου Δικαστηρίου της Χώρας το οποίο έκρινε με την απόφαση με αριθμό 323/30.6.2015 ότι τα δάνεια σε Ελβετικά Φράγκα είναι επενδυτικά προϊόντα και ως εκ τούτου υπάρχει αυξημένη υποχρέωση προς ενημέρωση, όπως επιβάλλεται και από την εθνική νομοθεσία και την Οδηγία 2004/39/ΕΕ⁹². Παρότι το Ανώτατο Δικαστήριο ακύρωσε την πρωτοβάθμια απόφαση και απέρριψε τις προβαλλόμενες βάσεις των δανειοληπτών έδωσε έμφαση στην ανάγκη ενημέρωσης του δανειολήπτη από τα τραπεζικά ιδρύματα προτού ο ίδιος προχωρήσει στην σύναψη των δανειακών προϊόντων.

Παράλληλα δε το Ανώτατο Δικαστήριο και με την πρόσφατη απόφαση υπ' αριθμόν 599/2018 κήρυξε μερικώς άκυρο το ενυπόθηκο δάνειο που λήφθηκε από τους δανειολήπτες όπως αναφέρεται σε όλα τα νομίσματα εκτός του Ευρώ. Εν συνεχεία, έκρινε πως το αποτέλεσμα της μερικής ακυρότητας συνεπάγεται την εκτίμηση ότι το οφειλόμενο από τους δανειολήπτες ποσό ισούται πλέον με το οφειλόμενο υπόλοιπο της υποθήκης εκπεφρασμένης σε ευρώ, που έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση του δανεισμένου ποσού αφαιρουμένου του ποσού που είχε μέχρι τότε καταβληθεί. Συγκεκριμένα, κατέληξε ότι η σύμβαση συνολικά πρέπει να διατηρηθεί χωρίς τους όρους που κηρύχθηκαν άκυροι, και ότι οι πληρωμές πρέπει επίσης να γίνονται σε ευρώ, χρησιμοποιώντας ως επιτόκιο LIBOR μηνός +1% περιθώριο⁹³.

Τέλος, το ανωτέρω Δικαστήριο κάνει εκτενή αναφορά στο σκεπτικό του στις θετικές για τους δανειολήπτες αποφάσεις του Δικαστηρίου των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων της 30ής Απριλίου 2014, υπόθεση C-26/13, υπόθεση Kásler και Káslerné Rábai, της 20ής Σεπτεμβρίου 2017, υπόθεση C-186/16, υπόθεση Andriiciuc και της 20ής Σεπτεμβρίου 2018 C-51/17, OTP Bank. Εν γένει δε τα Δικαστήρια της Ισπανίας, ασπάζονται την Ευρωπαϊκή Νομολογία και εκδίδουν επί το πλείστον αποφάσεις προς όφελος των δανειοληπτών⁹⁴.

3.1.4 Η περίπτωση της Κροατίας

⁹²Τριανταφυλλίδης Χ., ό.π, σελ 128-130.

⁹³Βλ. αρ με τίτλο : «Δάνεια σε Ελβετικό Φράγκο: Λίγες μέρες πριν την απόφαση στον ΑΠ, μια θετική απόφαση από την Ισπανία» σε διαδικτυακή ιστοσελίδα: http://filoiypervasi-pireas.blogspot.com/2018/11/blog-post_49.html

⁹⁴ Βλ. σχετικά την διαδικτυακή ιστοσελίδα: <http://www.fxloans.org/spain-suprem-court-considers-a-fx-loan-is-a-derivative-financial-instrumentrelated-to-foreign-exchange/#!prettyPhoto>

Στην Κροατία περί τον Σεπτέμβριο του 2014, σύμφωνα με στοιχεία της HNB, η συνολική αξία των δανείων που ήταν συνδεδεμένα με ελβετικό φράγκο έφτασαν 23,7 δισ. Κούνα. Παράλληλα, το 2015 υπολογίστηκε ότι τα δάνεια σε Ελβετικό Φράγκο ανήλθαν σε ποσοστό 9% ⁹⁵ επί του συνόλου των δανείων της χώρας, ποσό το οποίο αντιστοιχούσε σε 95% των δανείων σε νοικοκυριά⁹⁶, ενώ σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία της Κεντρικής Τράπεζας της Κροατίας το ποσοστό των δανείων σε ελβετικό φράγκο έφτασε σε ποσοστό 19,2% - κατά δύο μονάδες υψηλότερο- από το 17,3% του συνόλου των πιστώσεων της χώρας.

Ήδη από το καλοκαίρι του 2013 δικαστήριο της Κροατίας είχε κρίνει, κατόπιν άσκησης συλλογικής αγωγής 75.000 δανειοληπτών σε ελβετικό φράγκο, υπέρ της μεταβολής του ύψους της οφειλής στο τοπικό νόμισμα με τη σχέση της συναλλαγματικής ισοτιμίας της ημέρας εκταμίευσης του δανείου, εξαιτίας της ανεπαρκούς πληροφόρησης των δανειοληπτών από τα οκτώ εναγόμενα πιστωτικά ιδρύματα σχετικά με τον συναλλαγματικό κίνδυνο⁹⁷.

Εν συνεχεία, την 10.9.2015 η βουλή της Κροατίας ψήφισε νόμο (CON/2015/32) με τον οποίο επέβαλε ως εφαρμοσθείσα ρήτρα μετατροπής την ισοτιμία εκταμίευσης (στα 6,39 κούνα για 12 μήνες), δίδοντας και αναδρομική εφαρμογή στο νομοθέτημα⁹⁸. Η διαφορά που θα δημιουργούνταν από την ισοτιμία φράγκου - κούνα θα επιβάρυνε τις τράπεζες. Σχετικά με τον νόμο αυτό, η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα διατύπωσε επιφυλάξεις τονίζοντας ότι είναι πιθανό να επηρεαστεί η μακροοικονομική σταθερότητα της χώρας και να μειωθούν οι επενδύσεις.

Τέλος, εντελώς πρόσφατα το Συνταγματικό Δικαστήριο της χώρας αποφάσισε υπέρ της συνταγματικότητας του νόμου, απορρίπτοντας σχετική προσφυγή που υποστήριζε την αντισυνταγματικότητα, επιχειρηματολογώντας (η προσφυγή), μεταξύ άλλων με το επιχείρημα ότι δεν ζητήθηκε προηγουμένως η σύμφωνη γνώμη της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας.

3.2 Οι κρίσιμες υποθέσεις που απασχόλησαν το Δικαστήριο της Ε.Ε.

3.2.1 Υπόθεση C-26/13 (Kasler-Jelzalogbank)-Σύντομο Ιστορικό-Απαντήσεις του ΔικΕΕ επί των προδικαστικών Ερωτημάτων

⁹⁵ Βλ. Μπώλο Α. ό.π, σελ 260-261 & Χασάπη Χ, ό.π, σελ 401

⁹⁶ Όπως προκύπτει από την γνώμη της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (18.09.2015) στην διαδικτυακή ιστοσελίδα https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/en_con_2015_32_f_sign.pdf

⁹⁷ Χ. Τριανταφυλλίδης, ο.π, σελ 129

⁹⁸ Βλ. αρ. δημ. στην εφημερίδα Καθημερινή (21.01.2015) με τίτλο « Κροατία: Στη Βουλή οι τροποποιήσεις για τη στήριξη δανειοληπτών σε ελβετικό φράγκο» <https://www.kathimerini.gr/800357/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/kroatia-sth-voylh-oi-tropoihseis-gia-th-sthri3h-daneioltwn-se-elvetiko-fragko>

A. Σύντομο Ιστορικό

Στις 29 Μαΐου 2008 οι Kásler και Káslerné Rábai συνήψαν με τράπεζα της Ουγγαρίας «σύμβαση ενυπόθηκου δανείου σε ξένο νόμισμα». Η τράπεζα τους χορήγησε δάνειο ύψους 14.400.000 ουγγρικών φιορινιών (περίπου 46.867 EUR).

Συγκεκριμένα, η σύμβαση όριζε ότι : «το ύψος του δανείου σε ελβετικά φράγκα θα καθοριζόταν βάσει της τιμής αγοράς του ξένου νομίσματος που εφάρμοσε η τράπεζα κατά τον χρόνο αποδεσμεύσεως των κεφαλαίων»⁹⁹. Κατ' εφαρμογή της εν λόγω ρήτρας, το ποσό του δανείου ορίστηκε σε 94.240,84 CHF. Ωστόσο, δεδομένης της συμβάσεως, το ποσό εκάστης των οφειλόμενων δόσεων σε ουγγρικά φιορίνια θα καθοριζόταν με βάση την τιμή πωλήσεως του ελβετικού φράγκου που θα είχε εφαρμόσει η τράπεζα την προηγούμενη της ημέρας κατά την οποία η δόση θα καθίστατο ληξιπρόθεσμη.

Το ζεύγος αμφισβήτησε ενώπιον των ουγγρικών δικαστηρίων τη νομιμότητα της ρήτρας που επέτρεπε στην τράπεζα να υπολογίζει τις ληξιπρόθεσμες δόσεις βάσει της τιμής πωλήσεως του ελβετικού φράγκου. Υποστήριξαν ότι η ρήτρα ήταν καταχρηστική, στο πλαίσιο που όριζε, προς τον σκοπό αποδόσεως του δανείου, την εφαρμογή διαφορετικής συναλλαγματικής ισοτιμίας από εκείνη που εφαρμόστηκε κατά τον χρόνο χορηγήσεως του δανείου.

Το Κύρια (Ανώτατο Δικαστήριο της Ουγγαρίας), επιληφθέν της διαφοράς κατόπιν αιτήσεως αναιρέσεως της τράπεζας, ζήτησε καταρχάς από το ΔικΕΕ,υποβάλλοντάς του σχετικό προδικαστικό ερώτημα, να διευκρινίσει αν η ρήτρα σχετικά με τις εφαρμοστέες συναλλαγματικές ισοτιμίες στη σύμβαση δανείου σε ξένο νόμισμα συνιστά ρήτρα που αφορά τον καθορισμό του κύριου αντικειμένου της συμβάσεως ή τη σχέση ποιότητας/τιμής της παροχής (1^ο προδικαστικό ερώτημα). Η απάντηση δε επί αυτού του ερωτήματος είναι ιδιαίτερος σημαντική καθώς βάσει του αρ. 4 παρ. 2 της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ εξαιρούνται από τον έλεγχο καταχρηστικότητας ρήτρες που αφορούν τον καθορισμό του κύριου αντικειμένου της σύμβασης ή το ανάλογο ή μη μεταξύ τιμής-αμοιβής και αγαθών-υπηρεσιών με την προϋπόθεση ότι οι ρήτρες αυτές διατυπώνονται κατανοητά και με σαφήνεια¹⁰⁰. Σε αυτήν την περίπτωση τα Δικαστήρια προβαίνουν μόνο σε έλεγχο της διαφάνειας δηλ. εάν ο όρος είναι σαφής και ορισμένος.

Δεύτερον, ζήτησε, επίσης, να διευκρινισθούν οι υποχρεώσεις που πηγάζουν από την αρχή της διαφάνειας και συγκεκριμένα κατά πόσο αρκεί η διατύπωση της ρήτρας με γραμματική

⁹⁹ Υπόθεση (C-26/13), Agrád Kasler κατά Hajnalka Kaslerne Rabai κατά OTP Jelzalogbank Zrt., curia.europa.eu.

¹⁰⁰ Η ρύθμιση αυτή έχει σημασία καθώς εάν ο καταναλωτής μπορούσε να αναπροσαρμόζει το τίμημα εκ των υστέρων θα καταργούνταν οι κανόνες της προσφοράς και της ζήτησης βλ. αναλυτικότερα Μπώλος Α. ό.π, σελ 107

σαφήνεια η αν απαιτείται να παρουσιαστούν στον καταναλωτή οι οικονομικοί λόγοι που την κατέστησαν αντικείμενο της σύμβασης (2^ο προδικαστικό ερώτημα).

Τέλος, το ουγγρικό δικαστήριο ζήτησε να αποσαφηνισθεί αν σε περίπτωση που η σύμβαση δεν μπορεί να εξακολουθήσει να υφίσταται μετά την κατάργηση της καταχρηστικής ρήτρας βάσει των λοιπών συμβατικών όρων, ο εθνικός δικαστής έχει την δυνατότητα να την τροποποιήσει ή να τη συμπληρώσει (3^ο προδικαστικό ερώτημα).

B. Απαντήσεις του ΔικΕΕ επί των προδικαστικών Ερωτημάτων

Το Δικαστήριο απαντώντας στα προδικαστικά ερωτήματα έλαβε τις παρακάτω θέσεις: Καταρχάς, υπογράμμισε ότι η απαγόρευση της εκτίμησης της καταχρηστικότητας των ρητρών που σχετίζονται με το κύριο αντικείμενο της συμβάσεως πρέπει να ερμηνεύονται συσταλτικά και ότι η απαγόρευση αυτή ισχύει μόνο όσον αφορά τις κύριες παροχές της συμβάσεως και οι οποίες, ως τέτοιες χαρακτηρίζουν τη σύμβαση¹⁰¹. Το εθνικό δικαστήριο είναι αρμόδιο για να εκτιμήσει αν η επίμαχη ρήτρα συνιστά ουσιώδες στοιχείο της συμβάσεως που συνήψαν οι Kásler¹⁰².

Με απλά λόγια, αν ο εθνικός δικαστής κρίνει έναν όρο που αφορά «κύριο αντικείμενο» της σύμβασης θα προβαίνει μόνο σε έλεγχο της διαφάνειας (*essentialia negotii*) χωρίς να έχει την ευχέρεια να ελέγξει το περιεχόμενό του¹⁰³. Εάν πάλι ο εθνικός δικαστής κρίνει ότι ο όρος έχει παρεπόμενο χαρακτήρα για την σύμβαση που καταρτίζεται, έχει την δυνατότητα να προχωρήσει σε πλήρη έλεγχο καταχρηστικότητας (*accidentalialia negotii*)¹⁰⁴

Στη συνέχεια, το Δικαστήριο διευκρινίζει ότι η απαίτηση περί σαφούς και κατανοητής γραμματικής διατύπωσης των συμβατικών όρων δεν μπορεί να αφορά απλώς τον κατανοητό τους χαρακτήρα από τυπική και γραμματική άποψη. Έτσι, «η σύμβαση δανείου πρέπει να εκθέτει κατά τρόπο διαφανή τον λόγο και τις ιδιαιτερότητες του μηχανισμού μετατροπής του μηχανισμού μετατροπής του ξένου νομίσματος ώστε ο καταναλωτής να μπορεί να προβλέψει τις ενδεχόμενες μεταβολές του κόστους του λόγω της διαφοράς μεταξύ της συναλλαγματικής ισοτιμίας αγοράς και της συναλλαγματικής ισοτιμίας πώλησης του αλλοδαπού νομίσματος»¹⁰⁵. Συμπερασματικά, εναπόκειται στον εθνικό δικαστή να κρίνει αν ο μέσος

¹⁰¹ Βλ. υπόθεση (C-26/13), ό.π, σκ. 42

¹⁰² Βλ. υπόθεση (C-26/13), ό.π, σκ. 51

¹⁰³ Ο συμβατικός όρος για το νόμισμα και τον χρόνο υπολογισμού των τοκοχρεωλυτικών δόσεων ενός τέτοιου δανείου θα πρέπει να κρίνεται ως κύριο αντικείμενο της δανειακής σύμβασης βλ. σχετικά Ρούσσης, αρ. απρόοπτη μεταβολή συνθηκών και διάπλαση ουσιωδών όρων πιστωτικών συμβάσεων δημοσιευμένη σε ΧρΙΔ 2013, σελ 494-495 ενώ αντίθετη άποψη διατυπώνει ο Σπυράκος Δημήτρης, ό.π, σελ 825,835

¹⁰⁴ Βλ. υπόθεση (C-26/13), ό.π, σκ. 68-69

¹⁰⁵ Κατά την ακριβή διατύπωση του ΔικΕΕ σκ. 73-74 (Χρ.ΙΔ 2014,528,531) “a pecuniary obligation for the consumer to pay, in repayment of installments of the loan, the difference between the selling rate exchange and the buying rate of exchange of the foreign currency..”βλ. επίσης και Τάκη/ Πατσίκια αρ.

καταναλωτής μπορούσε, βάσει της διαφημίσεως και των πληροφοριών που παρέσχε ο δανειστής κατά την σύναψη του δανείου, όχι μόνο να αντιληφθεί την ύπαρξη της διαφοράς μεταξύ της συναλλαγματικής ισοτιμίας πωλήσεως και της συναλλαγματικής ισοτιμίας αγοράς του ξένου νομίσματος, αλλά και να αξιολογήσει τις οικονομικές συνέπειες που θα είχε γι' αυτόν η εφαρμογή της συναλλαγματικής ισοτιμίας για τον υπολογισμό των δόσεων και το συνολικό ύψος του δανείου του¹⁰⁶. Σε κάθε περίπτωση γίνεται λόγος ότι η συγκεκριμένη απόφαση δεν έκρινε γενικά για την διαφάνεια της ρήτρας της συναλλαγματικής ισοτιμίας στα δάνεια σε ελβετικά φράγκα¹⁰⁷.

Επί του τρίτου και τελευταίου προδικαστικού ερωτήματος, το Δικαστήριο επισημαίνει ότι, σε περίπτωση που η κατάργηση ενός καταχρηστικού όρου καθιστά, όπως στην υπόθεση Kasler, αδύνατη την εκτέλεση της συμβάσεως, δεν αποκλείεται η αντικατάσταση από το εθνικό δικαστήριο της καταχρηστικής ρήτρας με εφαρμογή εθνικής διάταξης ενδοτικού δικαίου. Συγκεκριμένα, η προσέγγιση αυτή επιτρέπει την επίτευξη του σκοπού της οδηγίας, που συνίσταται, μεταξύ άλλων, στην αποκατάσταση της ισορροπίας μεταξύ των μερών, διασφαλίζοντας το κύρος της συμβάσεως.

Αν ο δικαστής δεν προέβαινε σε μια τέτοια αντικατάσταση και υποχρεούταν να ακυρώσει τη σύμβαση στο σύνολό της, θα έθετε σε κίνδυνο τον αποτρεπτικό χαρακτήρα της ποινής της ακυρότητας που έχει έναντι των επαγγελματιών καθώς και την προστασία του καταναλωτή. Στην συγκεκριμένη περίπτωση, μια τέτοια ακύρωση συνεπάγεται κατά κανόνα το απαιτητό του συνόλου του οφειλόμενου ποσού της σύμβασης. Αυτό μπορεί να υπερβαίνει τις οικονομικές δυνατότητες του καταναλωτή (ασθενέστερο μέρος της σύμβασης) και, συνεπώς, να λειτουργεί περισσότερο εις βάρος του ίδιου παρά του δανειστή (ισχυρό μέρος της σύμβασης), ο οποίος, δεδομένης της εν λόγω συνέπειας, δεν θα είχε κανένα κίνητρο προς αποφυγή των ρητρών αυτών¹⁰⁸.

3.2.2 Υπόθεση C-312/14 (*Banif Plus Bank/Marton Lantos & Martonne Lantos*)-Σύντομο Ιστορικό-Απαντήσεις του ΔικΕΕ επί των προδικαστικών Ερωτημάτων¹⁰⁹

Τραπεζικά δάνεια σε Ελβετικό Φράγκο : η νομιμότητά τους ενώπιον του Ενωσιακού και του εθνικού δικαστή, δημ. σε Αρμενόπουλο εκδ. 2015, σελ 191,196 επ.

¹⁰⁶ Βλ και το ανακοινθέν τύπου αρ. 66/14 Λουξεμβούργο, 30 Απριλίου 2014 Απόφαση στην υπόθεση C-26/13 Árpád Kásler και Hajnalka Káslerné Rábai κατά OTP Jelzálogbank Z στην διαδικτυακή ιστοσελίδα : https://europa.eu/rapid/press-release_CJE-14-66_el.htm

¹⁰⁷ Βλ. Ευθυμίου, σχόλιο στην απόφαση Kasler του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε ΧρΙΔ ΕΚΔ 2014 σελ 532 & 534 καθώς και Λιάπης Χ. ό.π, ΧρΙΔ 2016, σελ 245

¹⁰⁸ Βλ. υπόθεση (C-26/13), ό.π, σκ. 82-84.

¹⁰⁹ Ολόκληρη η απόφαση της 3/12/2015, Υπόθεση C-312/14, *Banif Plus Bank/Marton Lantos & Martonne Lantos* στην διαδικτυακή ιστοσελίδα:

A. Σύντομο Ιστορικό

Το ζεύγος Lantos, που διέμενε στην Ουγγαρία, προχώρησε στις 11.6.2008 στην υπογραφή σύμβασης δανείου με την τράπεζα Banif Plus Bank για τη χρηματοδότηση της αγοράς ενός αυτοκινήτου. Προκειμένου να επιτευχθεί το ευνοϊκότερο δυνατό-για τα δεδομένα της περιόδου- επιτόκιο, χρησιμοποιήθηκε ως νόμισμα το ελβετικό Φράγκο, ενώ το δάνειο θα αποπληρωνόταν σε ουγγρικά φιορίνια (HUF). Η Banif Plus Bank άσκησε αγωγή ενώπιον του Ráckevei Járásbíróság (τοπικό δικαστήριο της Ουγγαρίας), στο πλαίσιο της οποίας οι Lantos ζήτησαν από το δικαστήριο να διαπιστώσει εάν οι συμβάσεις δανείου σε ξένο νόμισμα εμπίπτουν στην οδηγία για τις αγορές χρηματοπιστωτικών μέσων, οπότε η τράπεζα, υποχρεούνταν, μεταξύ άλλων, να αξιολογήσει την καταλληλότητα της υπηρεσίας που θα παρεχόταν.

Το Ráckevei Járásbíróság λαμβάνοντας υπόψη ότι η σύμβαση δανείου σε ξένο νόμισμα λειτουργεί ως δάνειο στη χρηματαγορά υπέβαλε προδικαστικό ερώτημα προς το ΔικΕΕ ζητώντας να διευκρινιστεί ποια χρηματοπιστωτικά μέσα εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 2004/39/EK και εν προκειμένω αν η χορήγηση δανείου σε ξένο νόμισμα μπορούσε να θεωρηθεί ως παροχή επενδυτικής υπηρεσίας καθώς και αν προκύπτει από την ως άνω Οδηγία υποχρέωση αξιολόγησης της καταλληλότητας των επενδυτικών υπηρεσιών και χρηματοπιστωτικών μέσων για κάθε δανειολήπτη μεμονωμένα. Τέλος, το ουγγρικό δικαστήριο ζήτησε να διευκρινιστεί αν η μη εφαρμογή των διατάξεων αυτών συνεπάγεται την ακυρότητα της συμβάσεως δανείου.

Αξιοσημείωτες είναι προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα, Nillo Yaaskinen¹¹⁰, της 17^{ης} Σεπτεμβρίου του 2015, ο οποίος έχοντας ως αφετηρία το αρ. 4 παρ. 1 σημ. 2 της Οδηγίας 2004/39/EK, το οποίο ορίζει ότι: «επενδυτικές πράξεις και δραστηριότητες νοούνται οποιεσδήποτε εκ των υπηρεσιών και δραστηριοτήτων του τμήματος Α του Παραρτήματος Ι, οι οποίες αφορούν οποιοδήποτε εκ των μέσων που απαριθμούνται στο Τμήμα Γ του Παραρτήματος Ι» επεσήμανε πως αν θα έπρεπε να υπαγάγουμε την επίδικη δανειακή σύμβαση στο πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας 2004/39, τότε αυτή θα μπορούσε να υπαχθεί μόνο στο σημείο 4 του τμήματος Γ του παραρτήματος Ι της Οδηγίας. Αυτή ορίζει ότι τα χρηματοπιστωτικά μέσα περιλαμβάνουν «συμβόλαια δικαιωμάτων προαίρεσης, προθεσμιακές συμβόλαια μελλοντικής εκπλήρωσης, συμβάσεις ανταλλαγής (swaps), προθεσμιακές συμβάσεις επιτοκίων (forward-rate agreements) και άλλες παράγωγες συμβάσεις σχετιζόμενες με κινητές αξίες, νομίματα επιτόκια ή αποδόσεις ή άλλα παράγωγα μέσα, χρηματοπιστωτικούς δείκτες ή άλλα χρηματοπιστωτικά μεγέθη

<http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=172564&pageIndex=0&doclang=EL&mode=%20lst&dir=&occ=first&part=1&cid=223096>

¹¹⁰ Βλ. προτάσεις Γενικού Εισαγγελέα Niilo Jaaskinen της 17 Σεπτεμβρίου 2015 στην διαδικτυακή ιστοσελίδα: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=172564&pageIndex=0&doclang=EL&mode=%20lst&dir=&occ=first&part=1&cid=223096>

δεκτικά εκκαθαρίσεως με φυσική παράδοση ή ρευστά διαθέσιμα»¹¹¹. Στην επίμαχη δανειακή σύμβαση προβλεπόταν ότι η αποπληρωμή χρέους συνολογημένου σε ελβετικό φράγκο θα γινόταν σε ουγγρικό φιορίνι υπολογισμένο με την ισοτιμία κατά την ημερομηνία πληρωμής των δόσεων¹¹². Έτσι, η συμφωνία δεν έχει τον χαρακτήρα της προθεσμιακής σύμβασης¹¹³, διότι δεν έχει ως αντικείμενο την πώληση περιουσιακού στοιχείου σε τιμή καθοριζόμενη κατά τη σύναψη της συμβάσεως. Με απλά λόγια απαιτείται εξόφληση στο εθνικό νόμισμα ενός χρέους σε ξένο νόμισμα και στην τρέχουσα ισοτιμία κατά την ημερομηνία πληρωμής, στοιχείο που δεν παρουσιάζει οποιαδήποτε διαφορά από μία τυπική σύμβαση δανείου σε αλλοδαπό νόμισμα.

B. Απαντήσεις του ΔικΕΕ επί των προδικαστικών Ερωτημάτων

Το Δικαστήριο ακολούθησε τις ανωτέρω προτάσεις του Εισαγγελέα επισημαίνοντας ότι ορισμένες πράξεις του δικαίου της Ένωσης για την προστασία των καταναλωτών δύναται να ασκούν επιρροή σε υπόθεση όπως αυτή της κύριας δίκης. Εν συνεχεία, διέγινωσε ότι πράξεις συναλλάγματος, πραγματοποιούμενες στο πλαίσιο χορηγήσεως δανείου σε ξένο νόμισμα όπως αυτό της κύριας δίκης, αποτελούν δραστηριότητες αμιγώς παρεπόμενες της διαθέσεως και της αποπληρωμής του δανείου¹¹⁴. Ειδικότερα, οι πράξεις αυτές στοχεύουν αποκλειστικώς στην εκτέλεση των δύο αυτών υποχρεώσεων της συμβάσεως δανείου.

Λαμβάνοντας υπόψιν ότι ο δανειολήπτης επιδιώκει μόνον τη λήψη των κεφαλαίων ενόψει της αγοράς αγαθού ή παροχής υπηρεσίας και όχι τη διαχείριση συναλλαγματικού κινδύνου ή την κερδοσκοπία επί της συναλλαγματικής ισοτιμίας ξένου νομίσματος, οι επίμαχες πράξεις δεν έχουν σκοπό την πραγματοποίηση επενδύσεως.

Γι' αυτούς τους λόγους το ΔικΕΕ έκρινε ότι, υπό την επιφύλαξη εξακριβώσεως από το αιτούν δικαστήριο, οι πράξεις συναλλάγματος οι οποίες αποτελούν μέρος συμβάσεως δανείου σε ξένο νόμισμα όπως αυτή της κύριας δίκης δεν αποτελούν επενδυτική υπηρεσία¹¹⁵ και έτσι δεν εφαρμόζεται σε αυτές η Οδηγία 2004/39, οπότε η χορήγηση του δανείου αυτού δεν υπόκειται στις σχετικές με την προστασία των επενδυτών διατάξεις.

¹¹¹ Βλ. προτάσεις Γενικού Εισαγγελέα Niilo Jaaskinen της 17 Σεπτεμβρίου 2015 σκ. 40

¹¹² Βλ. προτάσεις Γενικού Εισαγγελέα Niilo Jaaskinen της 17 Σεπτεμβρίου 2015 σκ. 43

¹¹³ Συγκεκριμένα, οι νομισματικοί ΓΟΣ προέβλεπαν γενικά ότι οποιαδήποτε εκπλήρωση χρηματικής απαίτησης σε ελβετικό φράγκο πρέπει να πραγματοποιείται μόνο σε Ευρώ στην ισχύουσα κατά τον χρόνο αποπληρωμής του δανείου ή πληρωμής των δόσεων του ισοτιμία βλ. και αναλυτικότερα Χασάπη Χ. ό.π, σελ 33

¹¹⁴ Βλ. προτάσεις Γενικού Εισαγγελέα Niilo Jaaskinen της 17 Σεπτεμβρίου 2015 σκ. 72

¹¹⁵ Το Δικαστήριο δεν προχώρησε στην απάντηση των λοιπών προδικαστικών ερωτημάτων ήτοι στην υποχρέωση του χρηματοπιστωτικού ιδρύματος να υποβάλλει σε έλεγχο καταλληλότητας τον δανειολήπτη και αν παρακαμφθεί ο έλεγχος εάν υφίσταται ακυρότητα της σύμβασης, από την στιγμή που απάντησε επί του 1^{ου} και 2^{ου} προδικαστικού ερωτήματος ότι δηλαδή δεν παρέχονται επενδυτικές υπηρεσίες ώστε να υφίσταται και έλεγχος των υποψηφίων επενδυτών.

3.2.3. C-186/16 (Ruxandra Paula Andriciuc κ.λπ. κατά Banca Românească SA-Σύντομο Ιστορικό-Απαντήσεις του ΔικΕΕ επί των προδικαστικών Ερωτημάτων

A. Σύντομο Ιστορικό

Περί τα έτη 2007 και 2008, η Ruxandra Paula Andriciuc και άλλα άτομα που χρησιμοποιούσαν ως νόμισμα τα ρουμανικά λεί (RON), σύνηψαν συμβάσεις δανείου σε ελβετικά φράγκα με ρουμάνικη τράπεζα και συγκεκριμένα την Banca Românească προκειμένου να αποκτήσουν είτε ακίνητα είτε να αναχρηματοδοτήσουν άλλα δάνεια ή και να καλύψουν τις προσωπικές τους ανάγκες¹¹⁶. Υπήρχε δε συγκεκριμένη ρήτρα σε αυτά τα προϊόντα με την οποία οι δανειολήπτες υποχρεούταν να εξοφλούν τις μηνιαίες δόσεις τους σε ελβετικά φράγκα αναλαμβάνοντας όμως έτσι τον κίνδυνο μιας δυσμενούς μεταβολής της συναλλαγματικής ισοτιμίας του ρουμανικού λεί έναντι του ελβετικού φράγκου.

Τα αρνητικά αποτελέσματα για τους δανειολήπτες δεν άργησαν να φανούν με αποτέλεσμα να προσφύγουν στα ρουμανικά δικαστήρια προκειμένου να κρίνουν περί της καταχρηστικότητας και μη δεσμευτικότητας της επίμαχης ρήτρας η οποία όριζε ότι τα δάνεια θα εξοφλούνταν σε ελβετικά φράγκα χωρίς όμως να λαμβάνεται υπόψιν το ενδεχόμενο της ζημίας για τον δανειολήπτη λόγω του συναλλαγματικού κινδύνου. Επίσης οι καταναλωτές υποστήριξαν, ότι τα τραπεζικά ιδρύματα κατά κάποιο τρόπο υπερτόνιζαν τα οφέλη από που θα μπορούσαν να αποκομίσουν από την σύναψη αυτών των δανείων, ενώ ουδέποτε ανέφεραν και άλλοτε πάλι υποβάθμισαν τους κινδύνους από μια δυσμενή διακύμανση της συναλλαγματικής ισοτιμίας¹¹⁷.

Με βάση τα ανωτέρω το Εφετείο Oradea στη Ρουμανία, υπέβαλε προδικαστικό ερώτημα στο ΔικΕΕ με κύριο θέμα την έκταση πληροφόρησης που πρέπει να παρέχουν στον δανειολήπτη-καταναλωτή τα τραπεζικά ιδρύματα για τον συναλλαγματικό κίνδυνο στα δάνεια με αλλοδαπό νόμισμα. Η κρίση του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης ήταν η κάτωθι :

B. Απαντήσεις του ΔικΕΕ επί των προδικαστικών Ερωτημάτων

Επί του πρώτου προδικαστικού ερωτήματος το ΔικΕΕ επεσήμανε ότι η επίμαχη ρήτρα αποτελεί στοιχείο της κύριας παροχής της συμβάσεως δανείου κατά το αρ. 4 παρ. 2 της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ «η οποία ετέθη σε σύμβαση δανείου συνομολογηθείσα σε ξένο νόμισμα μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή, χωρίς να έχει αποτελέσει αντικείμενο ατομικής διαπραγματεύσεως, και κατά την οποία το δάνειο πρέπει να εξοφληθεί στο ίδιο νόμισμα με εκείνο

¹¹⁶ Βλ. Υπόθεση C-186/16 *Ruxandra Paula Andriciuc κ.λπ. κατά Banca Românească SA*, αναλυτικά σε διαδικτυακή ιστοσελίδα: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=194645&doclang=EL> & αναλυτικότερα σε Παπαρσενίου Παρασκευή, «Η προστασία του δανειολήπτη στη σύμβαση δανείου σε ξένο νόμισμα σύμφωνα με την νομολογία του ΔΕΕ» δημ. σε ΧρΙΔ2018, σελ 166

¹¹⁷ Βλ. και ανακοινωθέν τύπου αρ.103/17 του ΔικΕΕ (Λουξεμβούργο, 20 Σεπτεμβρίου 2017) σε διαδικτυακή ιστοσελίδα: <https://www.dskil.gr/images/pdf/103-17.pdf>

το οποίο συνομολογήθηκε, δεδομένου ότι η εν λόγω ρήτρα δεν μπορεί να θεωρηθεί καταχρηστική, υπό την προϋπόθεση βεβαίως ότι είναι διατυπωμένη κατά τρόπο σαφή και κατανοητό». Έτσι, η υποχρέωση του δανειολήπτη να αποπληρώσει το δάνειο στο συγκεκριμένο νόμισμα αποτελεί ουσιώδες στοιχείο της σύμβασης δανείου καθώς αφορά την ίδια την φύση της υποχρέωσης του οφειλέτη.

Στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα το ΔικΕΕ απεφάνθη ότι στο πλαίσιο του αρ. 4 παρ.3 της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ η απαίτηση κατά την οποία μια συμβατική ρήτρα πρέπει να διατυπώνεται κατά τρόπο ευκρινή και κατανοητό, επιτάσσει στις περιπτώσεις συμβάσεων δανείων, οι τράπεζες να πληροφορούν επαρκώς τους δανειολήπτες ώστε αυτοί να είναι σε θέση να λαμβάνουν συνετές και εμπειριστατωμένες αποφάσεις και να αντιλαμβάνονται τα οικονομικά αποτελέσματα των πράξεων τους. Οι πληροφορίες αυτές δεν περιλαμβάνουν μόνο τον συναλλαγματικό κίνδυνο αλλά και τις επιπτώσεις που θα είχε μια πιθανή ανατίμηση του νομίσματος συνομολόγησης του δανείου στις δόσεις των δανειοληπτών, ενώ θα πρέπει συμπεριληφθούν και όλα τα κρίσιμα πραγματικά περιστατικά όπως πχ. η διαφήμιση και η πληροφόρηση που παρέχουν τα χρηματοπιστωτικά συστήματα στο πλαίσιο των διαπραγματεύσεων συμβάσεων δανείου.

Τέλος, στο τρίτο προδικαστικό ερώτημα αποφάνθηκε ότι η εκτίμηση του καταχρηστικού χαρακτήρα της συμβατικής ρήτρας πρέπει να γίνεται με βάση το χρόνο συνάψεως της εν λόγω συμβάσεως, λαμβανομένων υπόψιν όλων των περιστάσεων τις οποίες θα έπρεπε να γνωρίζει ο επαγγελματίας και θα μπορούσαν να επηρεάσουν την μετέπειτα εκτέλεση της συμβάσεως.¹¹⁸ Εναπόκειται στο εθνικό δικαστήριο να αξιολογήσει, αφού λάβει υπόψιν το σύνολο των περιστάσεων της υπόθεσης καθώς και της εξειδίκευσης και της γνώσης του επαγγελματία (δηλ. της τράπεζας) τόσο την ενδεχόμενη μη συμμόρφωση με την απαίτηση καλής πίστης όσο και την ύπαρξη τυχόν σημαντικής ανισορροπίας μεταξύ των συμβαλλομένων.

Με όλα τα ανωτέρω, το Δικαστήριο κατέστησε σαφές ότι μια συμβατική ρήτρα μπορεί να επιφέρει ανισορροπία μεταξύ των συμβαλλομένων η οποία εκδηλώνεται όμως μόνο κατά την διάρκεια της εκτέλεσης της σύμβασης.

¹¹⁸ Βλ. αναλυτικά τις προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα Nils Wahl στην υπόθεση (C186/16), Ruxanda Paula Andricius κτλ κατά Banca Romaneasca SA, curia.europa.eu, οι οποίες όμως καταλήγουν σε αντίθετο αποτέλεσμα «*Το αρ. 3, παρ. 1, της Οδηγίας 93/13 έχει την έννοια ότι η σημαντική ανισορροπία μεταξύ των απορρεόντων από την σύμβαση δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των συμβαλλομένων μερών πρέπει να εκτιμάται με γνώμονα το σύνολο των συνθηκών τις οποίες ο επαγγελματίας μπορούσε ευλόγως να προβλέψει κατά την σύναψη της συμβάσεως. Αντιθέτως, η εν λόγω ανισορροπία δεν μπορεί να εκτιμάται βάσει εξελίξεων μεταγενέστερων της συνάψεως της συμβάσεως, όπως είναι οι διακυμάνσεις της συναλλαγματικής ισοτιμίας τις οποίες ο επαγγελματίας δεν καθορίζει ο ίδιος ούτε μπορούσε να προβλέψει*» βλ. επίσης και τον Λαδά Δημήτριο σε σχόλιο επί των προτάσεων του Γενικού Εισαγγελέα Nils Wahl, δημ. σε ΧρημΔικ2017,σελ. 48-50.

3.2.4 Υπόθεση C51/17 (OTP Bank κατά OTP Faktoring-Σύντομο Ιστορικό-Απαντήσεις του ΔικΕΕ επί των προδικαστικών Ερωτημάτων¹¹⁹)

A. Σύντομο Ιστορικό

Η υπόθεση έλαβε χώρα το έτος 2008, όπου η Teréz Ilyés και ο Emil Kiss συνήψαν σύμβαση δανείου με τράπεζα της Ουγγαρίας προκειμένου να τους χορηγηθεί δάνειο εκπεφρασμένο σε ελβετικά φράγκα (CHF). Στη σύμβαση οριζόταν ότι οι η αποπληρωμή των δόσεων θα γινόταν σε ουγγρικά φιορίνια (HUF), ενώ το ποσό τους θα υπολογιζόταν με βάση την τρέχουσα συναλλαγματική ισοτιμία μεταξύ του ουγγρικού φιορινιού και του ελβετικού φράγκου. Αξιοσημείωτο είναι, ότι η επίμαχη σύμβαση αναφερόταν στον συναλλαγματικό κίνδυνο σε περίπτωση διακύμανσης της συναλλαγματικής ισοτιμίας μεταξύ των νομισμάτων.

Οι αρνητικές επιπτώσεις από την μεταβολή της συναλλαγματικής ισοτιμίας δεν άργησαν να κάνουν την εμφάνισή τους και έτσι η Teréz Ilyés και ο Emil Kiss τον Μάιο 2013, προσέφυγαν στα δικαστήρια κατά των εταιρειών OTP Bank και OTP Factoring, στις οποίες είχαν εκχωρηθεί οι απαιτήσεις από τη σύμβαση δανείου. Κατά τη διάρκεια της δίκης αυτής, τέθηκε το ζήτημα του κατά πόσον η ρήτρα περί του συναλλαγματικού κινδύνου είχε συνταχθεί από την τράπεζα κατά τρόπο σαφή και κατανοητό και αν, σε αντίθετη περίπτωση, μπορούσε να θεωρηθεί καταχρηστική υπό την έννοια της οδηγίας περί καταχρηστικών ρητρών¹²⁰

Παράλληλα δε, όπως αναφέρθηκε και στην αρχή του παρόντος κεφαλαίου η Ουγγαρία ήδη από το 2014, είχε προχωρήσει σε ψήφιση νόμου για την μετατροπή σε ουγγρικά φιορίνια όλων των οφειλών που απέρρεαν από τις συμβάσεις αυτές και την εφαρμογή σταθερής συναλλαγματικής ισοτιμίας που καθοριζόταν από την εθνική τράπεζα της Ουγγαρίας. Σκοπός της ρύθμισης αυτής ήταν, επίσης, και η εφαρμογή απόφασης του Κύγια το οποίο είχε αποφασίσει ότι ορισμένες ρήτρες σε συμβάσεις δανείου σε ξένο νόμισμα δεν ήταν σύμφωνες με την οδηγία¹²¹.

Λαμβάνοντας υπόψιν το περιεχόμενο της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ και συγκεκριμένα ότι, οι καταχρηστικές συμβατικές ρήτρες που απηχούν νομοθετικές ή κανονιστικές διατάξεις αναγκαστικού δικαίου δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της, το Fővárosi Ítéltábla (εφετείο Βουδαπέστης, Ουγγαρία), το οποίο χειριζόταν την υπόθεση, ζήτησε από το ΔικΕΕ να διευκρινίσει αν μπορεί να εκτιμήσει τον καταχρηστικό χαρακτήρα ρήτρας, εφόσον αυτή δεν έχει συνταχθεί κατά τρόπο σαφή και κατανοητό, παρά το γεγονός ότι ο Ούγγρος Νομοθέτης,

¹¹⁹ Βλ. υπόθεση OTP Bank Nyrt., OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt. θανά Teréz Ilyés, σε διαδικτυακή ιστοσελίδα: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=207608&pageIndex=0&doclang=el&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=12466854>

¹²⁰ Οδηγία 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές (ΕΕ 1993, L 95, σ. 29)

¹²¹ Απόφαση αριθ. 2/2014 PJE (Magyar Közlöny 2014/91, σ. 10975) η απόφαση αυτή εκδόθηκε έπειτα από απόφαση του Δικαστηρίου στην υπόθεση Kásler και Káslerné Rábai

δέχθηκε ότι ο συναλλαγματικός κίνδυνος εξακολουθεί να βαρύνει τον καταναλωτή σε περίπτωση υποτίμησης του ουγγρικού φιορινιού έναντι ξένου νομίσματος.

B. Σύντομο Ιστορικό-Απαντήσεις του ΔικΕΕ επί των προδικαστικών Ερωτημάτων

Το ΔικΕΕ υπογράμμισε ότι ο κανόνας που αποκλείει από το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας τις συμβατικές ρήτρες που απηχούν νομοθετικές ή κανονιστικές διατάξεις αναγκαστικού δικαίου δικαιολογείται επειδή ο εθνικός νομοθέτης έχει ως στόχο την εξισορρόπηση των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των μερών της σύμβασης. Ωστόσο, δεν σημαίνει ότι μια άλλη συμβατική ρήτρα η οποία δεν προβλέπεται από νομοθετικές διατάξεις, όπως η εν λόγω ρήτρα του συναλλαγματικού κινδύνου, επίσης δεν εμπίπτει, στο πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας. Έτσι, ο καταχρηστικός χαρακτήρας της ρήτρας αυτής μπορεί να εξεταστεί από τον εθνικό δικαστή στον βαθμό που κρίνει, κατόπιν κατά περίπτωση εξέτασης, ότι η ρήτρα δεν διατυπώθηκε κατά τρόπο σαφή και κατανοητό.

Έτσι, με την παρούσα απόφαση τονίσθηκε για άλλη μια φορά ¹²² ότι τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα πρέπει να παρέχουν στους δανειολήπτες επαρκή πληροφόρηση ώστε να λαμβάνουν ολοκληρωμένες αποφάσεις καθώς και ότι η ρήτρα περί του συναλλαγματικού κινδύνου πρέπει να γίνεται κατανοητή από τον καταναλωτή τόσο από τυπική και γραμματική άποψη όσο και ως προς το περιεχόμενό της. Επομένως, ο καταναλωτής, πρέπει να μπορεί όχι μόνο να γνωρίζει το ενδεχόμενο υποτίμησης του εθνικού νομίσματος έναντι του ξένου νομίσματος στο οποίο έχει συννομολογηθεί το δάνειο, αλλά επίσης να αξιολογεί τις δυνητικά σημαντικές οικονομικές συνέπειες μιας τέτοιας ρήτρας στις οικονομικές του υποχρεώσεις

Εν συνεχεία, επεσήμανε ότι ο χαρακτήρας των συμβατικών ρητρών πρέπει να κρίνεται, κατά τον χρόνο σύναψης της σύμβασης, σε συνάρτηση με όλες τις περιστάσεις που οδήγησαν στη σύναψή της, καθώς και με όλες τις άλλες ρήτρες της σύμβασης, αν και ορισμένες από τις ρήτρες αυτές κηρύχθηκαν καταχρηστικές και, ως εκ τούτου, άκυρες από τον εθνικό νομοθέτη σε μετέπειτα χρόνο¹²³.

¹²² Βλ. και ανωτέρω υποθ. C-186/16 *Ruxandra Paula Andriciuc κ.λπ. κατά Banca Românească SA*

¹²³ Βλ. και πιο πρόσφατη απόφαση C-118/17 (*Zsuzsanna Dunai κατά ERSTE Bank Hungary Zr*) εκδοθείσα στις 14.3.2019, το ΔικΕΕ έκρινε ότι η εθνική νομοθεσία της Ουγγαρίας που αποκλείει την αναδρομική ακύρωση σύμβασης δανείου συννομολογηθείσα σε ξένο νόμισμα και περιλαμβάνει καταχρηστική ρήτρα συναλλαγματικού κινδύνου, είναι αντίθετη προς το κοινοτικό δίκαιο και ότι η δανειακή σύμβαση τυγχάνει ακυρωτέα όταν δεν είναι δυνατό να εξακολουθήσει να ισχύει χωρίς την καταχρηστική ρήτρα. Το Δικαστήριο υπενθύμισε ότι μια καταχρηστική ρήτρα πρέπει καταρχήν να θεωρείται ότι δεν υπήρξε εξαρχής, οπότε δεν μπορεί να παράγει αποτελέσματα έναντι του καταναλωτή, με συνέπεια την επαναφορά του στη νομική και πραγματική κατάσταση στην οποία θα τελούσε αν δεν υπήρχε η επίμαχη ρήτρα. Τονίζει ακόμα ότι η ρήτρα συναλλαγματικού κινδύνου προσδιορίζει το κύριο αντικείμενο της σύμβασης, με αποτέλεσμα, σε περίπτωση που αποδειχθεί ο καταχρηστικός της χαρακτήρας, να μην είναι νομικώς εφικτή η διατήρηση σε ισχύ της σύμβασης που περιλαμβάνει τέτοια ρήτρα, το οποίο εναπόκειται να εκτιμήσει το εθνικό δικαστήριο. Βλ ολόκληρη την απόφαση στην

Τέλος, το Δικαστήριο επιβεβαιώθηκε ότι ο εθνικός δικαστής επρόκειτο να εξετάζει αυτεπαγγέλτως, αντί του καταναλωτή υπό την ιδιότητα του ενάγοντος, τον ενδεχομένως καταχρηστικό χαρακτήρα συμβατικών ρητρών διάφορων από τη ρήτρα περί του συναλλαγματικού κινδύνου, εφόσον έχει στη διάθεσή του τα απαραίτητα προς τούτο νομικά και πραγματικά στοιχεία¹²⁴.

3.2.5 Αξιολόγηση των αποφάσεων του ΔικΕΕ και η εφαρμογή τους από τον Εθνικό Δικαστή

Το ΔικΕΕ όπως είδαμε ανωτέρω, έχει χαράξει σημαντικά ορόσημα για την δικαστική αντιμετώπιση των δανείων σε ελβετικό φράγκο με αφορμή τα ως άνω προδικαστικά ερωτήματα και συνοψίζοντας τα μέχρι σήμερα έχει καταλήξει στα ακόλουθα βασικά συμπεράσματα:

1. Η σύμβαση δανείου πρέπει να παρουσιάζει κατά τρόπο διαφανή **την σαφή λειτουργία του μηχανισμού μετατροπής του ξένου νομίσματος η ρήτρα συναλλαγματικού κινδύνου**, ώστε ο δανειολήπτης να μπορεί να αντιληφθεί τις οικονομικές συνέπειες που δημιουργεί ο μηχανισμός αυτός.
2. Ο καταναλωτής πρέπει **να ενημερώνεται λεπτομερώς** από την τράπεζα για το γεγονός ότι, συνάπτοντας σύμβαση δανείου σε ξένο νόμισμα, εκτίθεται σε ορισμένο συναλλαγματικό κίνδυνο στον οποίο ενδέχεται να μην μπορέσει να οικονομικά να ανταπεξέλθει σε περίπτωση υποτίμησης του εθνικού νομίσματος έναντι του ξένου νομίσματος που συνήφθη το δάνειο¹²⁵.
3. Ο εθνικός δικαστής **οφείλει να εξετάζει αυτεπαγγέλτως**, αντί του καταναλωτή υπό την ιδιότητα του ενάγοντος, **τον ενδεχομένως καταχρηστικό χαρακτήρα συμβατικών ρητρών**.¹²⁶
4. **Η ακύρωση σύμβασης δανείου σε ξένο νόμισμα που περιέχει καταχρηστική ρήτρα συναλλαγματικού κινδύνου επιφέρει τα αποτελέσματά της αναδρομικά**, καθώς η συγκεκριμένη ρήτρα καθορίζει το αντικείμενο της δανειακής σύμβασης.

διαδικτυακή ιστοσελίδα: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1552587667166&uri=CELEX:62017CJ0118>

¹²⁴ Βλ. και ανακοινωθέν τύπου αρ. 137/18 (Λουξεμβούργο, 20 Σεπτεμβρίου 2018) του ΔικΕΕ στην διαδικτυακή ιστοσελίδα: <https://www.dskil.gr/images/pdf/137-2018.pdf>

¹²⁵ Βλ. ανωτέρω ανάλυση της C-186/16 (*Ruxandra Paula Andriuc κ.λπ. κατά Banca Românească SA-Σύντομο Ιστορικό-Απαντήσεις του ΔικΕΕ επί των προδικαστικών Ερωτημάτων*)

¹²⁶ Βλ. ανωτέρω ανάλυση της C51/17 (*OTP Bank κατά OTP Faktoring-Σύντομο Ιστορικό-Απαντήσεις του ΔΕΕ επί των προδικαστικών Ερωτημάτων*) καθώς και την προγενέστερη απόφαση βλ σχετ. και την C-397/11 Erika Jörös κατά Aegon Magyarország Hitel Zrt N στην διαδικτυακή ιστοσελίδα: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-397/11&language=EN>

Ωστόσο, όπως είδαμε και ανωτέρω οι προδικαστικές αποφάσεις του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου δεν υιοθετούνται από όλα τα κράτη ακόμη και εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς δεν είναι δεσμευτικές και δίνουν απλά στους δικαστές την δυνατότητα να προσφύγουν στο ΔικΕΕ προκειμένου να απευθύνουν ερώτηση για την ερμηνεία ή την ισχύ του ευρωπαϊκού δικαίου σε εκκρεμή υπόθεση. Γι' αυτό και όπως αναλύσαμε ανωτέρω τα κράτη εκδίδουν αντιφατικές μεταξύ τους αποφάσεις – συμπεριλαμβανομένων σ' αυτών και της χώρας μας, η οποία αποτελεί μάλιστα χαρακτηριστικό παράδειγμα.

Όπως θα αναλυθεί εκτενέστερα (βλ. επόμενο κεφάλαιο) αν και η πρόσφατη Ευρωπαϊκή νομολογία έκρινε ότι ο καταχρηστικός χαρακτήρας μη σαφούς συμβατικής ρήτρας, βάσει της οποίας ο δανειολήπτης φέρει τον συναλλαγματικό κίνδυνο και η οποία δεν μπορεί να απηχεί νομοθετικές διατάξεις, μπορεί να υπαχθεί σε δικαστικό έλεγχο (βλ. C-51/17), η χώρα μας η οποία μέχρι πρότινος εξέδιδε αντιφατικές αποφάσεις επί του ανωτέρω ζητήματος, απέρριψε με την υπ' αριθ. 4/2019 ΑΠΟλ (Α' Τμήμα)¹²⁷ αίτηση δανειολήπτριας σε ελβετικό φράγκο που ζητούσε να αναιρεθεί η ΠΠρΘεσ 8713/2016 με την οποία αιτούνταν να ελεγχθεί και να κριθεί ως καταχρηστικός ο όρος της σύμβασης που επέρριπτε τον συναλλαγματικό κίνδυνο στον δανειολήπτη.

Συγκεκριμένα, ο ΑΠ έκρινε ότι ο δανειακός όρος της σύμβασης είναι δηλωτικός και «ως εκ τούτου εκφεύγει του ελέγχου καταχρηστικότητας», δηλαδή δεν υπόκειται σε έλεγχο καταχρηστικότητας από τα δικαστήρια και έτσι δανειολήπτες δεν έχουν δικαίωμα να ζητήσουν τον επανακαθορισμό των δόσεων τους στην αρχική ισοτιμία ελβετικού φράγκου και Ευρώ.

Όσον αφορά το θέμα της διαφάνειας, της απαίτησης της παραπάνω πληροφόρησης και διαφώτισης όπου έκρινε περί τούτου το ΔικΕΕ δεν μπόρεσε να τεθεί, κατά τον ΑΠ, στο πλαίσιο ελέγχου του κύρους τέτοιας ρήτρας. Το παράδοξο βέβαια είναι ότι το ίδιο ίσχυε και για τις άλλες χώρες, ωστόσο ο εν λόγω έλεγχος πραγματοποιήθηκε, δίχως να αναδειχθεί ως πρόβλημα, από το ΔικΕΕ.

Το τελευταίο προδιέθεσε για μία συσταλτική ερμηνεία της αντίστοιχης κοινοτικής διάταξης, η οποία, ας σημειωθεί, στο πλαίσιο της διακριτικής ευχέρειας που επέτρεπε η Ενωσιακή νομοθεσία, δεν υπήρχε στο ελληνικό δίκαιο. Γι' αυτό η αξιοποίηση των ευρωπαϊκών βαθμίδων θα μπορούσε πράγματι να έχει συμβάλει σε μία αποστασιοποιημένη εφαρμογή των κανόνων δικαίου που σχετίζονται και με την εν λόγω υπόθεση.

Τα ελληνικά δικαστήρια δεν αξιοποίησαν ωστόσο τη συμβολή του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην επίλυση ενός αμφιλεγόμενου και κρίσιμου για την έκβαση της υπόθεσης ζητήματος.

¹²⁷ Βλ. ολόκληρη την απόφαση ΑΠ Ολ 4/2019 (Α1 τμήμα) δημ. σε ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ : ΤΑ ΔΑΝΕΙΑ ΣΕ ΕΛΒΕΤΙΚΟ ΦΡΑΓΚΟ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ: ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΈΛΛΗΝΑ ΔΑΝΕΙΟΛΗΠΤΗ ΚΑΙ ΝΟΜΟΛΟΓΙΑΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

4.1 Η προστασία του Έλληνα Δανειολήπτη με βάση τον Νόμο για την προστασία του καταναλωτή (Ν.2251/1994)

4.1.1 Οι δανειολήπτες του Ελβετικού Φράγκου ως καταναλωτές

Με την παρ. 5 του άρθρου 100 του πρόσφατου Ν. 4512/2018¹²⁸ αναμορφώθηκε η ευρεία έννοια του καταναλωτή όπως αυτή προβλεπόταν στο αρ. 1 παρ. 4α του Ν. 2251/1994 (όπως αυτός ίσχυε μετά τη ριζική τροποποίηση που υπέστη με το Ν. 3587/2007)¹²⁹ **υιοθετώντας η χώρα μας την στενή ερμηνεία των Οδηγιών της Ε.Ε**, ως εξής: «*1. Καταναλωτής (νοείται) κάθε φυσικό πρόσωπο το οποίο ενεργεί για λόγους οι οποίοι δεν εμπίπτουν στην εμπορική, επιχειρηματική, βιοτεχνική ή ελευθέρια επαγγελματική του δραστηριότητα*». Παράλληλα, με την παρ. 2 του αρ. 101 του ανωτέρω Νόμου προστέθηκε παράγραφος, σύμφωνα με την οποία οι διατάξεις για την προστασία από καταχρηστικούς ΓΟΣ του άρθρου 2 Ν. 2251/1994 «*εφαρμόζονται σε κάθε σύμβαση, ανεξάρτητα από το αν ο αντισυμβαλλόμενος του προμηθευτή είναι καταναλωτής, όταν πληρούνται σωρευτικά οι ακόλουθες προϋποθέσεις: α) Η σύμβαση περιλαμβάνει όρους οι οποίοι δεν έχουν αποτελέσει αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης μεταξύ των μερών, β) ο αντισυμβαλλόμενος του προμηθευτή πληροί τα κριτήρια της πολύ μικρής επιχείρησης σύμφωνα με την παρ. 2 του άρθρου 2 του ν. 4308/2014 (Α' 251), και γ) ο αντισυμβαλλόμενος του προμηθευτή συμβάλλεται ως τελικός αποδέκτης των παρεχόμενων προϊόντων ή υπηρεσιών...».*

Αξίζει δε να αναφερθούμε στον μέχρι πρότινος ορισμό του καταναλωτή στον Ν. 2251/1994 που περιλάμβανε όλα τα νομικά πρόσωπα και προϋπόθετε μόνο την ιδιότητα του «*τελικού αποδέκτη*», χωρίς να γίνεται εξειδίκευση στον Νόμο αν πρόκειται για ιδιώτη ή επαγγελματία¹³⁰.

¹²⁸ ΦΕΚ Α 5/17.1.2018 «Ρυθμίσεις για την εφαρμογή των Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων του Προγράμματος Οικονομικής Προσαρμογής και άλλες διατάξεις» με έναρξη ισχύς από 18.03.2018.

¹²⁹ Ο αρχικός Ν. 2251/1994 δημοσιεύθηκε στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως στις 16-11-1994 (ΦΕΚ 191/Α), ο οποίος κατήργησε τον Ν. 1961/1991, ο οποίος αφορούσε την προστασία των καταναλωτών. Έκτοτε υπέστη πολλές τροποποιήσεις με ριζικότερη εκείνη του Ν. 3587/2007.

¹³⁰ Ειδικότερα, στον Ν. 2251/1994, όπως αυτός ίσχυε πριν από την τροποποίησή του με το Ν. 4512/2018, ως καταναλωτής οριζόταν (και είχε τα αντίστοιχα δικαιώματα): α) Άλλοτε ευρύτατα, ως κάθε φυσικό ή

Έτσι, κατά την εφαρμογή του Νόμου υπήρχαν περιπτώσεις που σύμφωνα με το γράμμα του νόμου, ο πελάτης εντασσόταν μεν στην έννοια του τελικού αποδέκτη, χωρίς όμως να είχε πράγματι άξιες προστασίας καταστάσεις. Αυτό συνέβαινε ιδίως όταν ο πελάτης, συνήθως επαγγελματίας που προμηθευόταν το αγαθό για επαγγελματικές του ανάγκες, διέθετε εμπειρία στο συγκεκριμένο είδος συναλλαγών ή είχε την οικονομική ευχέρεια, ώστε να μπορεί πράγματι να διαπραγματευθεί ισότιμα τους όρους της σύμβασης με τον προμηθευτή του. Από την άλλη πλευρά, οι προμηθευτές επέρριπταν όλο και περισσότερες ευθύνες στους καταναλωτές, ώστε να προστατευθούν οι ίδιοι. Έτσι, είχε δημιουργηθεί το ερώτημα για το αν ο νομοθέτης ήθελε με την τόσο ευρεία έννοια του όρου να προστατεύσει άτομα που στην πραγματικότητα δεν έχουν ανάγκη προστασίας δημιουργώντας έτσι μια αξιολογική αντινομία. Επομένως, ήταν εμφανές ότι είχε ήδη ανακύψει η ανάγκη περιστολής του ορισμού του καταναλωτή.

Παρόμοιος προβληματισμός δημιουργήθηκε και στην περίπτωση που ο αντισυμβαλλόμενος του πιστωτικού ιδρύματος ήταν μια επιχείρηση. Ιδιαίτερα κατατοπιστική ήταν ωστόσο η απόφαση της ΟΛΑΠ 13/2015 η οποία έκρινε ότι : *«οι συνήθειες τραπεζικές υπηρεσίες, μεταξύ των οποίων και η χορήγηση δανείων και πιστώσεων, απευθύνονται πάντοτε στον τελικό τους αποδέκτη, διότι αναλώνονται με την χρήση τους, αποκλείοντας το στάδιο της περαιτέρω μεταβίβασης τους. Υπό την εκδοχή αυτή, οι ως άνω τραπεζικές υπηρεσίες είναι παροχές προς τελικούς αποδέκτες, ακόμη και όταν αυτοί είναι έμποροι ή επαγγελματίες και χρησιμοποιούν αυτές για την ικανοποίηση επιχειρηματικών ή επαγγελματικών τους αναγκών, αναλισκόμενες αμέσως από τους ίδιους στο ίδιο το πλαίσιο της τραπεζικής συναλλαγής και όχι ενδιάμεσης προς περαιτέρω μεταβίβασής τους. Έτσι, υπάγονται στην προστασία του Ν. 2251/1994, όχι μόνο οι τραπεζικές υπηρεσίες που από τη φύση τους απευθύνονται σε ιδιώτες πελάτες για την εξυπηρέτηση προσωπικών τους αναγκών, αλλά και αυτές που απευθύνονται σε επαγγελματίες, όπως είναι η χορήγηση δανείων και πιστώσεων για την εξυπηρέτηση επαγγελματικών ή επιχειρηματικών αναγκών, χωρίς να αποκλείεται όμως στη συγκεκριμένη περίπτωση η εφαρμογή του αρ. 281 ΑΚ, μετά από την υποβολή σχετικής ένστασης από την τράπεζα, κάθε φορά που η επίκλησή της ιδιότητας του καταναλωτή εμφανίζεται ως καταχρηστική, όπως συμβαίνει, όταν ο δανειολήπτης δεν υφίσταται έλλειμα αυτοπροστασίας, διότι διαθέτει εμπειρία στο συγκεκριμένο είδος συναλλαγών ή έχει τέτοια οικονομική επιφάνεια και οργανωτική υποδομή, ώστε να μπορεί να διαπραγματευτεί*

νομικό πρόσωπο, για το οποίο προορίζονται προϊόντα ή υπηρεσίες, εφόσον αποτελεί τον τελικό αποδέκτη τους. Ο ορισμός αυτός είχε ως πεδίο εφαρμογής τους κανόνες των γοσ, την πώληση αγαθών, τις εγγυήσεις, την ευθύνη των κατασκευαστών για τυχόν ελαττωματικά αγαθά, την υγεία και ασφάλεια των καταναλωτών, την ευθύνη των παρόχων υπηρεσιών.

β) Άλλοτε στενά μόνο δηλ. ως το φυσικό πρόσωπο που ενεργεί για σκοπούς οι οποίοι δεν σχετίζονται με τις εμπορικές, επιχειρηματικές, βιοτεχνικές ή επαγγελματικές του δραστηριότητες. Ο εν λόγω στενός ορισμός, που ακολούθησε την προσέγγιση του Ενωσιακού δικαίου, είχε ως πεδίο εφαρμογής την πώληση αγαθών και την παροχή υπηρεσιών από απόσταση, την παροχή χρηματοοικονομικών υπηρεσιών εξ αποστάσεως, και τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές. Βλ. Έ. Φιλιππούλου, Η νομοθετική μεταρρύθμιση στο δίκαιο καταναλωτή με τον Νόμο 4512/2018 λόγω των νέων αναγκών που δημιουργεί το ηλεκτρονικό εμπόριο, ΔίΜΕΕ/2019, σελ. 153.

ισότιμα τους όρους της δανειακής του σύμβασης»¹³¹. Έτσι με τον Ν. 2251/1994 προστατεύονταν και οι τραπεζικές υπηρεσίες που απευθύνονταν σε επαγγελματίες με όριο την τυχόν καταχρηστική από την μεριά τους αναφορά αυτής της ιδιότητας¹³².

Πλέον, όμως με τον ισχύον νόμο και ειδικότερα το αρ. 100 παρ. 5 υιοθετείται η στενή έννοια του καταναλωτή όπως προβλέπεται στις Ευρωπαϊκές Οδηγίες για την προστασία των καταναλωτών. Συγκεκριμένα, η Οδηγία 85/577/ΕΕ (και μεταγενέστερη 90/88/ΕΕ) και η 93/13/ΕΟΚ ορίζουν ως καταναλωτή κάθε φυσικό πρόσωπο το οποίο ενεργεί για σκοπούς άσχετους με την επαγγελματική του δραστηριότητα. Στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγει και η Οδηγία 1999/44/ΕΕ που αφορά την πώληση καταναλωτικών αγαθών. Ωστόσο, οι Οδηγίες αυτές, ως νομοθετήματα ελάχιστης εναρμόνισης δεν απαγορεύουν την διεύρυνση του προστατευτικού πεδίου από την εθνική έννομη τάξη καθώς όπως ορίζεται ρητά¹³³ ότι τα κράτη-μέλη έχουν την δυνατότητα να θεσπίζουν ή να διατηρούν, στον τομέα που επαφίεται η σχετική Οδηγία, πιο αυστηρές διατάξεις και εδώ συγκεκριμένα ευρύτερου βεληνεκούς ώστε να εξασφαλίζεται η μεγαλύτερη δυνατή προστασία του καταναλωτή.

Από την άλλη πλευρά βέβαια ο έλληνας νομοθέτης με το αρ. 101 παρ. 2, έχοντας υπόψιν ότι και οι επαγγελματίες χρήζουν προστασίας από τους καταχρηστικούς ΓΟΣ, διευρύνει και πάλι το προστατευτικό πλαίσιο του Νόμου, θεσπίζοντας μια γενική διάταξη για επαγγελματίες ή μη, θέτοντας πάλι το κριτήριο του «τελικού αποδέκτη», αυτήν όμως τη φορά με τον περιορισμό του μεγέθους και συγκεκριμένα της «πολύ μικρής επιχείρησης».¹³⁴

4.1.2 Ο δικαστικός έλεγχος των ΓΟΣ με βάση το αρ. 2 του Ν. 2251/1994

Καταρχάς θα πρέπει να αναφέρουμε ότι όταν μιλάμε για γενικούς όρους των συναλλαγών (ΓΟΣ), εννοούμε όλους τους όρους που εμπεριέχονται σε καταναλωτικές συμβάσεις και δεν

¹³¹ Βλ. ολόκληρη απόφαση ΟΛΑΠ13/2015 δημ. σε ΝΟΜΟΣ

¹³² Έχει γίνει πάγια δεκτό στη θεωρία και τη νομολογία ότι ο τελικός αποδέκτης ενός προϊόντος-άρα και ο τελικός λήπτης ενός επαγγελματικού δανείου είναι καταναλωτής, χωρίς καμία άλλη προϋπόθεση. Η «ερασιτεχνική του ιδιότητα», ακόμη και αν αυτή θεωρηθεί ως ερμηνευτικά συναγόμενη αναγκαία προϋπόθεση για την παροχή προστασίας, θα πρέπει να θεωρηθεί ότι λείπει, μόνο εκεί όπου ο αποδέκτης του προϊόντος ή της υπηρεσίας αποτελεί «ενδιάμεσο κρίκο της εμπορικής αλυσίδας», δηλαδή όταν «αποκτά συναφές με το επάγγελμά του αγαθό με σκοπό να το διαθέσει περαιτέρω στην αγορά ή να παραχωρήσει τη χρήση του σε άλλους» βλ. αναλυτικότερα ΑΠ 1738/2009 ΕφΑΔ 2010,443, ΑΠ 2273/2009 ΕφΑΔ 2010, 1238 καθώς και Δέλλιο Γ & Βαλτούδη Α. ο.π, σελ 93,95 & 98 έως 99

¹³³ αρ. 8 της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ

¹³⁴ Βλ. Δέλλιο Γ.σε αρ. « Η νέα έννοια του «καταναλωτή» και ο ανακαθορισμός του υποκειμενικού πεδίου προστασίας από καταχρηστικούς ΓΟΣ» σε <http://www.nomikaxronika.gr/article.aspx?issue=95> ο οποίος επιφυλάσσεται για το κριτήριο αυτό καθώς τροποποιούνται τα αριθμητικά δεδομένα γεγονός που είχε προβλέψει ο προηγούμενος νομοθέτης εμπιστευόμενος την εκτιμητική στάθμιση του δικαστή ως προς την παραδοχή ή μη της κατ' άρ. 281 ΑΚ έντασης.

αποτελούν «αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης. Θεωρείται ότι ο όρος δεν αποτέλεσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης όταν ο καταναλωτής δεν μπόρεσε να επηρεάσει το περιεχόμενο του» όπως ορίζεται στο αρ. 2 παρ. 10 του Ν.2251/1994. Στην πράξη η χρήση των ΓΟΣ συναντάται σε όλους τους τομείς των μαζικών συναλλαγών και ιδίως σε συμβάσεις που αφορούν τυποποιημένα προϊόντα, παροχή υπηρεσιών από ιδιώτες από επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας καθώς συναντώνται και σε άλλες συμβάσεις όπως είναι οι τραπεζικές, οι μισθωτικές και οι ασφαλιστικές¹³⁵.

Ιδιαίτερα στις τραπεζικές συμβάσεις η χρήση των ΓΟΣ είναι εκτεταμένη καθώς οι τράπεζες προσπαθούν να ελαττώσουν χρονοβόρες διαδικασίες που συνδέονται με τις τραπεζικές συναλλαγές και αποτελούν αντιστάθμισμα της αυξημένης ωφέλειας που αντλούν (πχ. διαπραγμάτευση με πολλούς πελάτες με διαφορετικές ανάγκες, πληροφόρηση για τις λεπτομέρειες και το κόστος της πίστωσης κα). Ωστόσο, η τακτική αυτή των τραπεζών βρίσκει τον καταναλωτή αντιμέτωπο και αφότου υπογράψει τη σχετική σύμβαση με πρόσθετες οικονομικές επιβαρύνσεις καθώς:

Α) Τα περιθώρια διαπραγμάτευσης των επιμέρους όρων σχετικά με τη σύναψη της σύμβασης δανείου καθώς και του περιεχομένου της, ανάμεσα στα μέρη, είναι ελάχιστα¹³⁶. Συχνά δε οι συμβάσεις περιέχουν όρους που προβλέπουν τον αποκλεισμό ή τον περιορισμό της ευθύνης της τράπεζας από πταίσμα του προσωπικού της, όροι σχετικά με τον ποσοτικό περιορισμό της ευθύνης αποζημίωσης της τράπεζας, δικαίωμα μονομερούς τροποποίησης ή καταγγελίας της σύμβασης και περιορισμού της δυνατότητας του καταναλωτή να προβάλλει π.χ τις ενστάσεις συμψηφισμού (440 ΑΚ), μη εκπληρωθέντος συναλλάγματος (374 ΑΚ) και επίσχεσης (325 ΑΚ)¹³⁷.

Β) Οι ΓΟΣ διαμορφώνονται και καθορίζονται εκ των προτέρων από τα τραπεζικά ιδρύματα αποτελώντας περιεχόμενο απροσδιορίστου αριθμού συμβάσεων, χωρίς να υπάρχει εξατομίκευση με βάση τις ανάγκες του εκάστοτε δανειολήπτη¹³⁸. Αρκεί δε το βασικό περιεχόμενο των ΓΟΣ να είναι όμοιο στα ουσιώδη στοιχεία του και δεν απαιτείται λεκτική ταυτότητα¹³⁹.

¹³⁵ Βλ., Βάρκα-Αδάμη Αλεξάνδρα, Εισαγωγή στο Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2010, σελ 13 (υποσημ. 130)

¹³⁶ Βλ. Καράκωστα Ι., ό.π (υποσημ.176), σελ 18

¹³⁷ Βλ. Καράκωστα Ι. ό.π, (υποσημ.176), σελ 18

¹³⁸ Βλ. Καράκωστα Ι., ό.π, (υποσημ. 176), σελ 19

¹³⁹ Βλ. Καράκωστα Ι., ό.π, (υποσημ. 176), σελ 21

Γ) Τέλος, η τράπεζα-χρήστης ακολουθεί την συνήθη τακτική να εκμεταλλεύεται τη σχέση υπεροχής που διαθέτει έναντι του πελάτη-δανειολήπτη και δεν του αφήνει περιθώρια διαπραγμάτευσης επιβάλλοντας του μονομερώς τους όρους της συμβάσεως¹⁴⁰.

Σε αυτό ακριβώς το σημείο τυγχάνουν εφαρμογής οι προστατευτικές διατάξεις του αρ. 2 του Ν.2251/1994 καθώς σε περίπτωση που η σύμβαση δεν μπορεί να επιτελέσει την λειτουργία της και να εξισορροπήσει τα αντιτιθέμενα συμφέροντα των συμβαλλομένων ήτοι ανάμεσα στον προμηθευτή (στην προκειμένη περίπτωση Τράπεζα-οικονομικά ισχυρότερος συμβαλλόμενος) και στον καταναλωτή (στην προκειμένη περίπτωση δανειολήπτης-οικονομικά ασθενέστερος συμβαλλόμενος) προβαίνει την εξισορρόπηση της σύμβασης και την προστασία του ασθενέστερου μέρους-δανειολήπτη στην περίπτωση που επιβαρύνεται υπέρμετρα η θέση του και αποστερείται διαπραγματευτικής ελευθερίας.¹⁴¹

Ειδικότερα, βάση του αρ. 2 παρ. 2 του Ν.3587/2007 ορίζεται ότι οι ΓΟΣ που επιφέρουν την ανωτέρω ανισορροπία σε βάρος του καταναλωτή είναι άκυροι ως καταχρηστικοί¹⁴², ενώ μέτρο ελέγχου αποτελεί κάθε φορά το ενδοτικό δίκαιο. Εκτός από την παραπάνω γενική ρήτρα για την καταχρηστικότητα των ΓΟΣ, στην παρ. 7 του αρ. 2 του Ν. 2251/1994 απαριθμούνται ενδεικτικά και όχι περιοριστικά 31¹⁴³ περιπτώσεις γενικών όρων που θεωρούνται *per se* καταχρηστικοί, χωρίς να χρειάζεται περαιτέρω διερεύνηση της γενικής ρήτρας.

¹⁴⁰ Βλ. Καράκωστα Ι., ό.π, (υποσημ. 176), σελ 23

¹⁴¹ Βλ. Βάρκα-Αδάμη, ό.π, σελ 14-15 (υποσημ.130)

¹⁴² Τραπεζικοί όροι που κρίθηκαν από την ελληνική νομολογία ως καταχρηστικοί: υπολογισμός ετησίων τόκων βάσει 360 και όχι 365 ημερών, καταγγελία λογαριασμού από την τράπεζα για οποιαδήποτε αιτία, δυνατότητα καταγγελίας της σύμβασης από την τράπεζα σε μεγάλη προθεσμία ενώ αντιθέτως καταγγελία από δανειολήπτη σε πολύ μικρή προθεσμία, μονομερή αύξηση του επιτοκίου υπερημερίας από την τράπεζα, αποκλεισμός αδικοπρακτικής ευθύνης τράπεζας, παραίτηση του εγγυητή από την ένσταση διζήσεως βλ. αναλυτικότερα Βάρκα-Αδάμη Αλεξάνδρα, ό.π, (υποσημ.130) σελ 44-46

¹⁴³ 7. Βλ. παρ. 7 αρ. 2 του Ν. 2251/1994 : «Σε κάθε περίπτωση καταχρηστικοί είναι ιδίως οι όροι που: α) παρέχουν στον προμηθευτή, χωρίς εύλογη αιτία, υπερβολικά μεγάλη προθεσμία αποδοχής της πρότασης του καταναλωτή για σύναψη σύμβασης, β) περιορίζουν τις ανειλημμένες συμβατικές υποχρεώσεις και ευθύνες των προμηθευτών, γ) προβλέπουν προθεσμία καταγγελίας της σύμβασης υπερβολικά σύντομη για τον καταναλωτή ή υπερβολικά μακρά για τον προμηθευτή, δ) συνεπάγονται την παράταση ή ανανέωση της σύμβασης για χρονικό διάστημα υπερβολικά μακρό, αν ο καταναλωτής δεν την καταγγείλει σε ορισμένο χρόνο, ε) επιφυλάσσουν στον προμηθευτή το δικαίωμα μονομερούς τροποποίησης ή λύσης της σύμβασης χωρίς ορισμένο, ειδικό και σπουδαίο λόγο, ο οποίος να αναφέρεται στη σύμβαση, στ) επιτρέπουν στον προμηθευτή να καταγγείλει σύμβαση αόριστης διάρκειας χωρίς εύλογη προθεσμία, ζ) επιφυλάσσουν στον προμηθευτή το δικαίωμα να κρίνει μονομερώς αν η παροχή του είναι σύμφωνη με τη σύμβαση, η) επιφυλάσσουν στον προμηθευτή το απεριόριστο δικαίωμα να ορίζει μονομερώς το χρόνο εκπλήρωσης της παροχής του, θ) ορίζουν ότι η παροχή δεν είναι υποχρεωτικό να ανταποκρίνεται στις ουσιώδεις, για τον καταναλωτή, προδιαγραφές, στο δείγμα, στις ανάγκες της ειδικής χρήσης, για την οποία την προορίζει ο καταναλωτής και την οποία αποδέχεται ο προμηθευτής ή στο συνηθισμένο προορισμό της, ι) επιτρέπουν στον προμηθευτή να μην εκτελέσει τις υποχρεώσεις του χωρίς σπουδαίο λόγο ,ια) χωρίς σπουδαίο λόγο αφήνουν το τίμημα αόριστο και δεν επιτρέπουν τον προσδιορισμό του με κριτήρια ειδικά καθορισμένα στη σύμβαση και εύλογα για τον καταναλωτή, ιβ) περιορίζουν την ευθύνη του προμηθευτή για κρυμμένα ελαττώματα του πράγματος ,ιγ) αποκλείουν ή περιορίζουν υπέρμετρα την ευθύνη του προμηθευτή, ιδ) προβλέπουν τη μετακύληση της ευθύνης του πωλητή ή του εισαγωγέα αποκλειστικά στον παραγωγό του αγαθού ή σε άλλον ,ιε) περιορίζουν την υποχρέωση του προμηθευτή να τηρεί τις υποχρεώσεις που έχουν αναλάβει οι εντολοδόχοι του ή εξαρτούν την εκπλήρωση των υποχρεώσεών του από την τήρηση ειδικής

Σε αυτήν την υποδεέστερη θέση του καταναλωτή συνομολογεί και το άρθρο 6 παρ. 1 της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ, που ορίζει ότι οι καταχρηστικές ρήτρες δεν δεσμεύουν τους καταναλωτές. Ωστόσο, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω η ανωτέρω η Οδηγία ορίζει ότι εκφεύγουν του ελέγχου της καταχρηστικότητας ρήτρες που αφορούν είτε στον καθορισμό του κύριου αντικειμένου της σύμβασης είτε αφενός στο ανάλογο ή μη μεταξύ τιμής και αμοιβής και αφετέρου των υπηρεσιών ή αγαθών που θα παρασχεθούν ως αντάλλαγμα δεδομένου ότι οι ρήτρες έχουν διατυπωθεί κατανοητά και με σαφήνεια.

Λαμβάνοντας υπόψη τα ανωτέρω και σύμφωνα με το αρ. 2 του ανωτέρω Ν. 2251/1994 κρίνεται σκόπιμο να παρουσιαστούν συνοπτικά τα τρία στάδια δικαστικού ελέγχου των ΓΟΣ και συγκεκριμένα:

Α) Το πρώτο είναι ο έλεγχος της ένταξης των επίδικων όρων στη σύμβαση. Στην προκειμένη περίπτωση ο καταναλωτής θα πρέπει να αποδεχτεί ότι ισχύουν οι ρήτρες που προτείνει ο προμηθευτής, όπως έχουν προκαθοριστεί, χωρίς καμία διαπραγμάτευση. Πέραν της απαιτούμενης πρότασης από τον προμηθευτή και αποδοχής αυτής από τον καταναλωτή είναι απαραίτητο να υπάρχει έγκυρη σύμβαση κατά τα άρθρα 195¹⁴⁴ και 196¹⁴⁵ ΑΚ¹⁴⁶. Ειδικότερα,

τυπικής διαδικασίας, ιστ) επιτρέπουν στον προμηθευτή να καταγγέλλει τη σύμβαση κατά την κρίση του, αν η ίδια ευχέρεια δεν αναγνωρίζεται στον καταναλωτή, ή να παρακρατεί τα ποσά που έχουν καταβληθεί για παροχές που δεν έχουν ακόμη εκτελεσθεί από αυτόν, όταν τη σύμβαση καταγγέλλει ο ίδιος, ιζ) συνεπάγονται παραίτηση του καταναλωτή από τα δικαιώματά του σε περίπτωση μη εκπλήρωσης ή πλημμελούς εκπλήρωσης της παροχής του προμηθευτή, ακόμη και αν τον προμηθευτή βαρύνει πταίσμα, ιη) εμποδίζουν τον καταναλωτή να υπαναχωρήσει (από τη σύμβαση), όταν η αύξηση του τιμήματος σύμφωνα με τους όρους της σύμβασης είναι υπερβολική για αυτόν, ιθ) αποκλείουν ή περιορίζουν τη νόμιμη ευχέρεια του καταναλωτή να μην εκτελέσει τη σύμβαση, κ) απαγορεύουν στον καταναλωτή να επιστήσει εν όλω ή εν μέρει την καταβολή του τιμήματος, όταν ο προμηθευτής δεν εκπληρώνει τις υποχρεώσεις του, κα) επιβάλλουν στον καταναλωτή που πιστώθηκε με το τίμημα των αγαθών ή υπηρεσιών να εκδώσει μεταχρονολογημένη επιταγή, κβ) συνεπάγονται παραίτηση του καταναλωτή από τις ενστάσεις του κατά τρίτου που διαδέχεται τον προμηθευτή στη σχέση με τον καταναλωτή, κγ) απαγορεύουν στον καταναλωτή να προτείνει σε συμψηφισμό προς υποχρεώσεις του από τη σύμβαση ομοειδείς απαιτήσεις του κατά του προμηθευτή, κδ) βεβαιώνουν ότι ο καταναλωτής γνωρίζει ορισμένους όρους της σύμβασης ή την κατάσταση των προμηθευόμενων πραγμάτων ή την ποιότητα των υπηρεσιών, ενώ πραγματικά τα αγνοεί, κε) υποχρεώνουν τον καταναλωτή να προκαταβάλει υπερβολικά μεγάλο μέρος του τιμήματος πριν αρχίσει η εκτέλεση της σύμβασης από τον προμηθευτή, μολονότι ο προμηθευτής δεν ανέλαβε την υποχρέωση να εκτελέσει παραγγελία του καταναλωτή με βάση συγκεκριμένες προδιαγραφές ή χαρακτηριστικά ούτε η παροχή του προμηθευτή συνίσταται σε υπηρεσίες με κράτηση, κστ) επιτρέπουν στον προμηθευτή να απαιτήσει από τον καταναλωτή υπέρμετρες εγγυήσεις, κζ) αναστρέφουν το βάρος της απόδειξης σε βάρος του καταναλωτή ή περιορίζουν υπέρμετρα τα αποδεικτικά του μέσα, κη) περιορίζουν υπέρμετρα την προθεσμία, μέσα στην οποία ο καταναλωτής οφείλει να υποβάλει στον προμηθευτή τα παράπονα ή να εγείρει τις αξιώσεις του κατά του προμηθευτή, κθ) αναθέτουν στον προμηθευτή χωρίς σπουδαίο λόγο την αποκλειστικότητα της συντήρησης και των επισκευών του πράγματος και της προμήθειας των ανταλλακτικών, λ) επιβάλλουν στον καταναλωτή, σε περίπτωση μη εκπλήρωσης της παροχής του, υπέρμετρη οικονομική επιβάρυνση ή λ) α) αποκλείουν την υπαγωγή των διαφορών από σύμβαση στο φυσικό τους δικαστή με την πρόβλεψη αποκλειστικής αλλοδαπής δικαιοδοσίας ή διαιτησίας, λβ) προβλέπουν την καταβολή αποζημίωσης στον προμηθευτή, χωρίς αυτός να υποχρεούται να επικαλεστεί και να αποδείξει τη ζημία που υπέστη»

¹⁴⁴ Βλ. αρ. 195 ΑΚ: « Η Έλλειψη συμφωνίας σε μερικά σημεία. Σε περίπτωση αμφιβολίας η σύμβαση δεν είναι καταρτισμένη, εφόσον τα μέρη δεν συμφώνησαν σε όλα τα σημεία της»

¹⁴⁵ Βλ. αρ. 196 ΑΚ : «Αν τα μέρη θεωρούν ότι η σύμβαση έχει συνομολογηθεί αν και δεν έχουν συμφωνήσει σε κάποιο όρο της , ισχύει ότι συμφώνησαν, εφόσον συνάγεται ότι η σύμβαση θα καταρτιζόταν και χωρίς τα μέρη να αποφασίσουν για τον όρο αυτόν»

στο αρ. 2 παρ. 1 του Ν. 2251/1994 προκύπτει ότι ο προμηθευτής είναι υποχρεωμένος να εξασφαλίσει στον καταναλωτή να λάβει την «τυπική γνώση» των ΓΟΣ και να υποδεικνύει με ρητή επισήμανση¹⁴⁷ προς τον καταναλωτή ότι η σύμβαση θα συναφθεί το αργότερο μέχρι την κατάρτιση της σύμβασης και με την αποδοχή των προτεινόμενων όρων ειδάλλως ο καταναλωτής δεν δεσμεύεται.¹⁴⁸ Επίσης, πέραν της τυπικής θα πρέπει να υπάρχει και η «πραγματική γνώση» του περιεχομένου των ΓΟΣ που σημαίνει ότι η γνώση από την πλευρά του καταναλωτή θα πρέπει να είναι πρακτικά ευχερής, ευκρινής και έγκαιρη, ώστε ο μέσος καταναλωτής να μπορεί να κατανοήσει το νόημά τους¹⁴⁹. Αν ο καταναλωτής ενημερώθηκε αλλά επέλεξε και πάλι το δάνειο σε ελβετικό φράγκο για τους δικούς του λόγους, τότε ο όρος εντάσσεται στην σύμβαση. Τέλος, όπως αναφέρεται στην παρ. 2, εδ. α' του αρ. 2 του ανωτέρω Νόμου, οι ΓΟΣ των συμβάσεων που συνάπτονται στην Ελλάδα πρέπει να διατυπώνονται στην Ελληνική γλώσσα¹⁵⁰.

Β) Το δεύτερο είναι ο έλεγχος των ΓΟΣ μέσω ερμηνείας. Το στάδιο αυτό έχει νόημα μόνο στην περίπτωση που δημιουργείται ασάφεια (δηλ. επιδέχονται δύο ή περισσότερες διαφορετικές προσεγγίσεις) ή πολυσημία των ΓΟΣ (δηλ. υπάρχει αντίφαση μεταξύ περισσότερων ρητρών των ίδιων ΓΟΣ). Εκείνο που επισήμαναν τα δικαστήρια εν προκειμένω είναι ότι η επιλεγείσα εφαρμοστέα μέθοδος πρέπει να είναι αντικειμενική, θα πρέπει δηλαδή να λαμβάνεται υπόψη ως κριτήριο για την ερμηνεία των ΓΟΣ το πεδίο κατανόησης του μέσου εκπροσώπου του συναλλακτικού κύκλου, στον οποίον αφορά ο συγκεκριμένος όρος, με δύο εξαιρέσεις: α) την κατ' αρ. 2 παρ. 4 ν. 2251/1994 επικράτηση των ειδικών όρων, προϊόν ατομικής διαπραγμάτευσης, έναντι των γενικών και β) την κατ' αρ. 2 παρ. 5 του Ν. 2251/1994 επικράτηση σε περίπτωση αμφιβολίας της ευνοϊκότερης για τον καταναλωτή ερμηνεία.¹⁵¹ Περαιτέρω, η ισχύουσα νομολογία ορθώς θεωρεί, ότι ο κανόνας της παρ. 5 του αρ. 2 Ν. 2251/1994, ότι δηλαδή οι ασαφείς ρήτρες των ΓΟΣ ερμηνεύονται σε βάρος του προμηθευτή,

¹⁴⁶ Δελούκα- Ιγγλέση Κορνηλία, Δίκαιο του Καταναλωτή, Ενωσιακό και Ελληνικό, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2014, (υποσημ.111),σελ 60-61

¹⁴⁷ Ορθότερη είναι η άποψη που αναφέρει ότι ρητή επισήμανση υφίσταται και την περίπτωση που ο προμηθευτής παραδίδει το έντυπο των ΓΟΣ στον καταναλωτή επισημαίνοντας ακόμη και προφορικά την ύπαρξη τους σε αυτό, αλλά ακόμη και αν δεν υπάρχει προφορική υπόδειξη, ο καταναλωτής διαπιστώνει σαφώς τη βούληση του προμηθευτή για ενσωμάτωση των ΓΟΣ στη σύμβαση βλ. Δέλλιο Γ. «Άρθρο 2 Γενικοί όροι συναλλαγών-Καταχρηστικοί Γενικοί όροι», σε Αλεξανδρίδου Ελίζα, Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή: Ελληνικό-Κοινοτικό: Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν.2251/1994 όπως ισχύει μετά το Ν. 3587/2007, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη,Αθήνα,2008 (υποσημ. 184), σελ 99

¹⁴⁸ βλ. Δελούκα- Ιγγλέση Κ., ό.π,(υποσημ.111), σελ 62

¹⁴⁹ Βλ. Δελούκα-Ιγγλέση Κ., ό.π, (υποσημ. 111) σελ 65 & Δέλλιο Γ. σε Αλεξανδρίδου Ελίζα ό.π, (υποσημ.184) σελ. 101

¹⁵⁰ Βλ. Δελούκα-Ιγγλέση Κ., ό.π, (υποσημ. 111) σελ 68

¹⁵¹ Βλ. Δέλλιο σε Αλεξανδρίδου Ελίζα ό.π, (υποσημ.184) σελ 106 & Δελούκα- Ιγγλέση Κορνηλία, ο.π, (υποσημ.111),σελ 70-71

αποτελεί ειδική εκδήλωση της γενικής ερμηνευτικής αρχής *in dubio contra stipulatorem*, συνάδει προς το άρθρο 2 παρ. 5 της οδηγίας 93/13 ΕΟΚ¹⁵².

Σε αντίθετη περίπτωση το Δικαστήριο θα το παραλείψει και θα περάσει απευθείας στον έλεγχο του κύρους του περιεχομένου των ΓΟΣ. Αξίζει να σημειωθεί ότι το αρ. 2 παρ. 5 του Ν. 2251/1994 θέτει εξαίρεση από τον ως άνω κανόνα στην περίπτωση άσκησης συλλογικής αγωγής και στην περίπτωση επιβολής διοικητικών κυρώσεων από τον Υπουργό Ανάπτυξης. Συγκεκριμένα ορίζεται ότι : *«Όταν ελέγχεται το περιεχόμενο γενικού όρου συναλλαγών κατά την εφαρμογή των παραγράφων 16^α¹⁵³ και 2 και 3 των άρθρων 10 και 13^α αντίστοιχα, επιλέγεται η δυσμενέστερη για τον καταναλωτή ερμηνευτική εκδοχή, εφόσον οδηγεί σε απαγόρευση διατύπωσης και χρήσης του σχετικού όρου»*. Στην πράξη ο κανόνας αυτός σημαίνει ότι ενώ το Δικαστήριο μιας ατομικής διαφοράς σύμφωνα με το αρ.2, παρ. 4 εδ. β' επιλέγει την ευνοϊκότερη ερμηνεία για τον καταναλωτή προκειμένου να τον προστατέψει ατομικά, σε περίπτωση συλλογικής αγωγής ο Δικαστής προκειμένου να απαγορεύσει ευκολότερα τον όρο, θα πρέπει να προσπαθήσει να προστατεύσει το σύνολο των καταναλωτών από τις καταχρηστικές ρήτρες που χρησιμοποιεί ο προμηθευτής συλλαμβάνοντας την χειρότερη δυνατή ερμηνευτική εκδοχή.

Γ) Στο τρίτο και τελευταίο στάδιο ελέγχεται το κύρος του περιεχομένου των ΓΟΣ . Στο στάδιο αυτό αφού διαπιστωθεί η ένταξη των ΓΟΣ στη σύμβαση (πρώτο στάδιο) και ερμηνευθεί το ακριβές περιεχόμενό τους (δεύτερο στάδιο), όπως αυτά αναλύθηκαν ως άνω, ελέγχεται το κύρος του περιεχομένου των ΓΟΣ. Το στάδιο αυτό είναι και το πιο σημαντικό διότι το δικαστήριο προχωρά στον έλεγχο ενός ΓΟΣ και συγκεκριμένα εξετάζει κατά πόσο αυτός είναι καταχρηστικός και εν γένει παράνομος.

Σε πρώτο επίπεδο, ο Δικαστής ελέγχει εάν η επίμαχη ρήτρα αντίκειται σε κάποια από τις τριάντα δύο προαναφερόμενες περιπτώσεις τις παραγράφου 7 του αρ. 2 του Ν.2251/1994, οι οποίες αποτελούν νομοθετικές εξειδικεύσεις της γενικής ρήτρας της παρ. 6 του ίδιου άρθρου και που συνεπάγονται την κρίση περί καταχρηστικότητας αυτοδικαίως, χωρίς δηλαδή την ανάγκη οποιασδήποτε άλλης στάθμισης. Αν κάτι τέτοιο διαπιστωθεί η ρήτρα θεωρείται *per se* (ex lege) καταχρηστική και κατά συνέπεια άκυρη και δεν απαιτείται περαιτέρω έλεγχος των προϋποθέσεων ως προς τη συνδρομή της γενικής ρήτρας της παραγράφου 6.¹⁵⁴

¹⁵² Βλ. ΠΠρΑθ 1119/2002, ΕΤρΑξΧρΔ 2003, 904 επ και ΔΕΕ 2003, 422 επ, με σημ. Ασίκη, 439 επ καθώς και Περάκη, 450 επ· ΑΠ 969/2003, ΧρΙΔ 2003, 900 επ· ΕφΑθ 4958/2004, ΝοΒ 2005, 1798 επ· ΜΠρΑθ 2790/2005, ΕπισκΕΔ 2007, 1288 επ· ΠΠρΑθ 711/2007, ΧρΙΔ 2007, 901 επ και ΔΕΕ 2007, 1336 επ.

¹⁵³ Η παρ. 16 περ. α του αρ. 10 αφορά την συλλογική δικαστική προστασία βλ. Δέλλιο σε Αλεξανδρίδου Ελίζα ό.π, (υποσημ. 184), σελ 107

¹⁵⁴ Βλ. Δελούκα-Ιγγλέση Κ.,ό.π, (υποσημ.111), σελ 74

Το δεύτερο επίπεδο ελέγχου πραγματοποιείται στην περίπτωση που η έρευνα της καταχρηστικότητας ενός όρου δεν τελεσφορήσει αναφορικά με το παραπάνω στάδιο¹⁵⁵. Σε αυτήν την περίπτωση το δικαστήριο θα εξετάσει εάν αυτή αποκλίνει από την γενική απαγορευτική ρήτρα της παραγράφου 6 του αρ. 2 του Ν. 2251/1994 σύμφωνα με την οποία «*Γενικοί όροι των συναλλαγών που έχουν ως αποτέλεσμα τη σημαντική διατάραξη¹⁵⁶ της ισορροπίας των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των συμβαλλομένων σε βάρος του καταναλωτή απαγορεύονται και είναι άκυροι*» ενώ στο εδ. β' αναλύεται το πλαίσιο κριτηρίων τα οποία θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για την καταχρηστικότητα η οποία «*κρίνεται αφού ληφθούν υπόψη η φύση των αγαθών ή υπηρεσιών που αφορά η σύμβαση, ο σκοπός της, το σύνολο των ειδικών συνθηκών κατά τη σύναψή της και όλες οι υπόλοιπες ρήτρες της σύμβασης ή άλλης σύμβασης από την οποία αυτή εξαρτάται¹⁵⁷.*» Η γενική αυτή ρήτρα της παραγράφου 6, καλύπτει τις περιπτώσεις εκείνες που ο νομοθέτης είτε δεν μπόρεσε είτε δεν ήταν σε θέση να συμπεριλάβει στον κατάλογο με τις απαγορευτικές ρήτρες στην ανωτέρω παρ. 7 του Ν.2251/1994.

Σύμφωνα με τα ανωτέρω, ο έλεγχος για την καταχρηστικότητα θα πρέπει να εξετάζεται ως εξής: Αρχικά, θα πρέπει να ελέγχεται ότι δεν υφίσταται δίκαιη κατανομή των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των συμβαλλομένων και ο όρος αποκλίνει από την δικαιολογημένη προσδοκία του καταναλωτή. Εν συνεχεία, θα πρέπει να διαπιστωθεί ο βαθμός της διατάραξης, δηλ. «*ο βαθμός απόκλισης από τους κανόνες ενδοτικού δικαίου ή από τις αντικειμενικά δικαιολογημένες προσδοκίες του καταναλωτή.¹⁵⁸»¹⁵⁹ Η διατάραξη θα πρέπει να είναι σημαντική, διότι μια απλή και συνηθισμένη απόκλιση δεν υπερβαίνει τα όρια της καλής πίστης και της έννομης τάξης και έτσι ο καταναλωτής είναι υποχρεωμένος να την ανεχτεί.*

¹⁵⁵ Σύμφωνα με την κρατούσα γνώμη προηγείται ο έλεγχος του αρ. 2 της παρ. 7 του Ν. 2251/1994 έναντι της παρ. 6 του αρ. 2 του ίδιου Νόμου, ωστόσο δεν αποκλείεται και η σωρευτική εφαρμογή των αρ. 6 και 7 βλ. αναλυτικότερα Δέλλιο Γ. σε Αλεξανδρίδου Ε., «Άρθρο 2...», ό.π. (υποσημ. 184), σελ 118 ενώ βλ. και άποψη Μπώλου Α./Δούβλη Β. σε Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτών, Τόμος 1, έτος 2008, σελ 88 σύμφωνα με την οποία: «*Δεν αποκλείεται, πάντως αντίθετα επιβάλλεται, η σωρευτική εφαρμογή των ανωτέρω δύο παραγράφων, δεδομένου ότι η επίκληση από την παρ. 6 εδ. α' του γενικού αξιολογικού κριτηρίου της «διατάραξης της ισορροπίας των δικαιωμάτων και υποχρεώσεων των συμβαλλομένων σε βάρος του καταναλωτή» είναι δυνατόν να έχει αξία και χρησιμότητα για την εξειδίκευση αορίστων νομικών εννοιών και αορίστων αξιολογικών κριτηρίων που χρησιμοποιεί το άρθρο 2 Ν. 2251/1994 στις επί μέρους περιπτώσεις ενδεικτικού καταλόγου της παρ. 7»*

¹⁵⁶ Η προϋπόθεση της «σημαντικής» διαταράξεως εισήχθη με την τροποποίηση που επέφερε στο άρθρ. 2 § 6 ν. 2251/1994 ο Ν. 3587/2007. Σε παλαιότερη διατύπωση του ίδιου άρθρου απαιτούνταν «υπέρμετρη» διατάραξη, ωστόσο ο σχετικός επιθετικός προσδιορισμός είχε απαλειφθεί με τροποποίηση που είχε επιφέρει ο ν. 2741/1999. Η οδηγία πάντως 93/13/ΕΟΚ στο αντίστοιχο άρθρο 3 παρ. 1 αυτής αναφέρεται σε «σημαντική ανισορροπία».

¹⁵⁷ Βλ. αρ. 2, παρ. 6 του Ν.2251/1994 και Δέλλιο σε Αλεξανδρίδου Ελίζα, «Άρθρο 2...». ό.π. (υποσημ.184), σελ 109

¹⁵⁸ Βλ. Δελούκα-Ιγγλέση Κ., ό.π. (υποσημ.111), σελ 78

¹⁵⁹ Έτσι, κατά τη διαδικασία διαπίστωσης σχετικά με την καταχρηστικότητα ενός ΓΟΣ η ισχύουσα νομολογία τάσσεται με τη γνώμη ότι θα πρέπει να ερευνάται αν υπάρχει τυπική διατάραξη ως απόκλιση από τη συνηθισμένη ρύθμιση, στη συνέχεια δε να ερευνάται ο βαθμός έντασης αυτής της απόκλισης, αν δηλαδή η τελευταία στη συγκεκριμένη περίπτωση αφορά αξιολογικές εκτιμήσεις καθοδηγητικού χαρακτήρα βλ. Μπώλο Α./Δούβλη Β. ό.π. σελ 95

Ο βαθμός της διατάραξης μπορεί να προσδιοριστεί με βάση δύο ειδικότερα κριτήρια: Εάν με τον συγκεκριμένο όρο αλλάζει η «εικόνα» που έχει καθιερωθεί λαμβάνοντας υπόψη τους κανόνες ενδοτικού δικαίου για την συγκεκριμένη συμβατική μορφή δηλ. αν διαταράσσεται η καθοδηγητική λειτουργία του ενδοτικού δικαίου και αν σε περίπτωση που το ζήτημα στο οποίο αναφέρονται οι κρινόμενοι ΓΟΣ δεν ρυθμίζεται από το ενδοτικό δίκαιο (όπως συμβαίνει με τις άτυπες ή τις μικτές συμβάσεις) κατά πόσο ο όρος αποκλίνει από την δικαιολογημένη προσδοκία του καταναλωτή ή περιορίζει τα δικαιώματά του σε υπέρμετρο βαθμό ή τον επιβαρύνει με δυσανάλογες υποχρεώσεις. Σε περίπτωση πλήρωσης μίας από τις δύο περιπτώσεων γίνεται στάθμιση των συμφερόντων των μερών και των ειδικότερων περιστάσεων με βάση την αρχή της αναλογικότητας. Εκτός όμως, από την ανάγκη προστασίας του ασθενέστερου καταναλωτή, λαμβάνονται υπόψη το είδος της σύμβασης που αφορά, η φύση, ο σκοπός της, το σύνολο των ειδικών συνθηκών κατά τη σύναψη της σύμβασης και όλες οι υπόλοιπες ρήτρες της σύμβασης ή άλλης σύμβασης από την οποία αυτή εξαρτάται. Τα κριτήρια αυτά είναι ενδεικτικά και το Δικαστήριο έχει τη δυνατότητα να λαμβάνει υπόψη του και άλλες παραμέτρους (λ.χ. τα συναλλακτικά ήθη)¹⁶⁰.

Τέλος, αξίζει να σημειωθεί ότι όπως προβλέπεται στην παρ. 8 του αρ. 2 του Ν. 2251/1994 η ακυρότητα ενός καταχρηστικού όρου ΓΟΣ δεν επιδρά στο κύρος ολόκληρης της σύμβασης, ενώ λαμβάνεται ως άκυρος μόνο ο συγκεκριμένος καταχρηστικός όρος. Σύμφωνα δε με την κρατούσα θέση σε θεωρία και νομολογία, η πλήρωση του κενού που προκαλεί η ακυρότητα ενός καταχρηστικού όρου καλύπτεται μέσω της εφαρμογής των κανόνων ενδοτικού δικαίου στις περιπτώσεις που η κατάχρηση συνίσταται σε προσβολή της καθοδηγητικής λειτουργίας του ενδοτικού δικαίου, είτε μέσω συμπληρωματικής ερμηνείας της σύμβασης κατά το αρ. 200 ΑΚ, στις περιπτώσεις που η καταχρηστικότητα του ΓΟΣ έγκειται στον περιορισμό θεμελιωδών δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, ο οποίος οδηγεί σε διακινδύνευση του τελικού σκοπού της σύμβασης¹⁶¹. Ο τρόπος που θα καλυφθεί το κενό εξαιτίας της καταχρηστικότητας ενός ΓΟΣ θα αναλυθεί περαιτέρω στην παρούσα στο κεφάλαιο 4.1.4.

4.1.3 Ο έλεγχος εγκυρότητας της ρήτρας της συναλλαγματικής ισοτιμίας κατά το αρ. 2 του Ν.2251/1994

¹⁶⁰ Ωστόσο η συνεκτίμηση οποιασδήποτε από αυτές τις παραμέτρους δεν μπορεί να καταστήσει έγκυρη κάποια από τις απαγορευμένες ρήτρες της παρ. 2 του αρ. 7 , ενώ εξαίρεση αποτελούν περιπτώσεις που ο νομοθέτης προβλέπει ρητά μια τέτοια περίπτωση ή εκεί που καθορίζει την αιτία που δικαιολογεί την απόκλιση βλ. Δέλλιο Γ. σε Αλεξανδρίδου Ε. «Άρθρο 2...», ό.π. (υποσημ. 184), σελ 114

¹⁶¹ Βλ. σχετικά ΠΠρΑθ 711/2007, ΧρΙΔ 2007, 901 επ και ΔΕΕ 2007, 1336 επ· ΠΠρΑθ 961/2007, dsanet.gr, με νομολογιακές παραπομπές

Ο όρος των συμβάσεων δανείου ελβετικού Φράγκου που απασχόλησε τα Δικαστήρια μεταξύ άλλων είναι αυτός της συναλλαγματικής ισοτιμίας, ο οποίος παρατίθεται όπως ακριβώς διατυπώθηκε στα κείμενα των συμβάσεων δανείου σε Ελβετικά Φράγκα από τις 4 συστημικές τράπεζες και συγκεκριμένα : «...εφόσον το δάνειο ή οποιοδήποτε τμήμα αυτού έχει χορηγηθεί σε συνάλλαγμα ο/οι οφειλέτες υποχρεούνται/νται να εκπληρώσει/σουν τις εντεύθεν υποχρεώσεις του/τους προς την Τράπεζα είτε στο νόμισμα χορήγησης, είτε σε EURO με βάση την τρέχουσα τιμή πώλησης του νομίσματος χορήγησης την ημέρα της καταβολής», είτε «Η εξόφληση του δανείου από τον οφειλέτη θα γίνει είτε σε αυτούσιο συνάλλαγμα, είτε με το σε Ευρώ ισάξιο αντίτιμο του συναλλάγματος Ελβετικών Φράγκων υπολογιζόμενο, κατά την ημερομηνία πληρωμής της δόσης, δεδομένης της ισοτιμίας του οικείου συναλλάγματος, όπως αυτή θα προκύψει από την διαπραγματευτική αφορά συναλλάγματος. Η τιμή θα είναι υψηλότερη από την τρέχουσα τιμή που η τράπεζα πωλεί το Ελβετικό Φράγκο και η οποία αποτυπώνεται στο ημερήσιο δελτίο τιμών συναλλάγματός της Τράπεζας» είτε «οι δόσεις αποπληρωμής του δανείου θα υπολογίζονται σε ελβετικά φράγκα με βάση τα εκάστοτε ισχύοντα επιτόκια, όπως αυτά περιγράφονται στο επόμενο άρθρο και θα εξοφλούνται με χρέωση του συνδεδεμένου οφειλέτη με το δάνειο λογαριασμού καταθέσεων κατά το ισότιμο ποσό σε Ευρώ, που προκύπτει από τη μετατροπή του ποσού της δόσης από ελβετικά φράγκα σε ευρώ με βάση την τιμή πώλησης της τράπεζας του ελβετικού φράγκου κατά την ημερομηνία πληρωμής της δόσης» είτε «κάθε πληρωμή του δανείου θα γίνεται απευθείας από τον οφειλέτη σε ελβετικά φράγκα είτε στο σε Ευρώ ισάξιο αντίτιμο των οφειλόμενων ελβετικών φράγκων βάσει της τρέχουσας τιμής πώλησεως από την τράπεζα του οικείου συναλλάγματος που θα καταβάλλεται σύμφωνα με αυτά που ισχύουν στην διαπραγματευτική αγορά για το νόμισμα στο οποίο έγινε η χρηματοδότηση»

Η ελληνική νομολογία έχει θεωρήσει με πληθώρα αποφάσεων τον συγκεκριμένο όρο ως ΓΟΣ καθώς δεν αποτελούσε αντικείμενο ατομικής διαπραγμάτευσης¹⁶² μεταξύ των πιστωτικών ιδρυμάτων και των δανειοληπτών αλλά διατυπωνόταν εκ των προτέρων προκειμένου να χρησιμοποιηθεί σε αόριστο αριθμό συμβάσεων¹⁶³ ή/και για μελλοντικές συμβάσεις¹⁶⁴. Ωστόσο, για να κριθεί ο όρος αυτός ως καταχρηστικός βάσει του Ν. 2251/1994 θα πρέπει να αποδειχθεί ότι αποκλίνει από τις προσδοκίες των καταναλωτών και με την εφαρμογή του να μεταλλάσσεται η εικόνα που έχουν οι δανειολήπτες βάσει των κανόνων ενδοτικού δικαίου για την συγκεκριμένη συμβατική μορφή. Γίνεται επίσης έλεγχος αν με τον συγκεκριμένο όρο περιορίζονται τα δικαιώματα και οι υποχρεώσεις των δανειοληπτών που πηγάζουν από την φύση της σύμβασης, ώστε με τέτοιο τρόπο να ματαιώνεται ο σκοπός της.

¹⁶² Όμως η ΜΠρΘες 19257/2014 δημ. σε ΝΟΜΟΣ έκρινε ναί μεν τον όρο ως προδιατυπωμένο αλλά η επιλογή έκανε δεκτό ότι η επιλογή του έγινε από τους δανειολήπτες με δική τους βούληση.

¹⁶³ Βλ. αναλυτικότερα ΠΠρ Αλεξανδρούπολης 56/2015 & ΠΠρ Ξάνθης 41/2014 δημ. σε ΝΟΜΟΣ

¹⁶⁴ Βλ. απ. ΠρΞάνθης 32/2015 δημ. σε ΝΟΜΟΣ

Καταρχάς όμως για να καταδειχθεί αν ο όρος μπορεί να ελεγχθεί ως προς την καταχρηστικότητα του σύμφωνα με τις προστατευτικές διατάξεις του Ν. 2251/1994 θα πρέπει να διαπιστωθεί κατά πόσο αποτελεί κύριο αντικείμενο της συμβάσεως δανείου. Δεν θα εξετάσουμε αν ο επίμαχος όρος προσδιορίζει τη σχέση ποιότητας ή τιμής, διότι περί αυτού απεφάνθη αρνητικά το ΔΕΕ (βλ. προηγούμενο κεφάλαιο υποθ. Kasler C-26/13). Ειδικότερα, σε αυτήν την υπόθεση το ΔΕΕ έκρινε ότι αν όρος της συναλλαγματικής ισοτιμίας αφορά το κύριο αντικείμενο της σύμβασης, τότε ο εθνικός δικαστής δεν θα προχωρήσει σε πλήρη έλεγχο του περιεχομένου του, αλλά μόνο σε έλεγχο της διαφάνειας του όρου, ενώ μόνο σε περίπτωση πρόσκρουσης στην αρχή της διαφάνειας θα προχωρήσει σε πλήρη έλεγχο του περιεχομένου του.

Ορισμένοι Έλληνες θεωρητικοί τάσσονται υπέρ του ελέγχου της καταχρηστικότητας των ΓΟΣ που αφορούν το κύριο αντικείμενο της σύμβασης, ενώ άλλοι κατά αυτού¹⁶⁵. Η απόφαση 15/2007 της ΟΛΑΠ διαπίστωσε ότι το αρ. 4 παρ. 2 της Οδηγίας μπορεί να εφαρμοστεί απευθείας, χωρίς να έχει μεταφερθεί στο ελληνικό δίκαιο, με αποτέλεσμα να μην ελέγχεται η σχέση παροχής-αντιπαροχής, τηρούμενης όμως της αρχής της διαφάνειας. Επομένως, η σιωπή του νομοθέτη δεν σημαίνει ότι επιθυμεί και να ισχύσει έλεγχος της καταχρηστικότητας ΓΟΣ σχετικά με το κύριο αντικείμενο της σύμβασης¹⁶⁶

Δεδομένου τούτου, έχει κριθεί ότι ο όρος της συναλλαγματικής ισοτιμίας αποτελεί *essentialia negotii* (καθορίζει δηλ. την παροχή και την αντιπαροχή), καθώς η συναλλαγματική ισοτιμία καθορίζει τον τρόπο υπολογισμού του οφειλόμενου ποσού του δανείου, ενώ διαμορφώνει το ύψος του κεφαλαίου και των τόκων που υποχρεούται να πληρώσει ο δανειολήπτης-καταναλωτής στα πιστωτικά ιδρύματα¹⁶⁷. Έτσι, δεν υπόκειται σε πλήρη έλεγχο του περιεχομένου του, αλλά μόνο αν αντίκειται στην αρχή της διαφάνειας ο δικαστής θα προχωρήσει σε έλεγχο καταχρηστικότητας του όρου.

Πέραν όμως τούτου, είναι εμφανές ότι ο ίδιος όρος εμπίπτει στην διάταξη του αρ.1 παρ. 2 της Οδηγίας 93/13/ ΕΟΚ η οποία εξαιρεί της εφαρμογής της «*ρήτρες της σύμβασης που απηχούν νομοθετικές διατάξεις*», αφού όπως κρίθηκε οριστικά πρόσφατα (βλ. ΟΛΑΠ 4/2019) ο επίμαχος όρος επαναλαμβάνει την διάταξη ενδοτικού δικαίου του 291 ΑΚ σύμφωνα με την οποία: «*Όταν πρόκειται για χρηματική οφειλή σε ξένο νόμισμα που πρέπει να πληρωθεί στην Ελλάδα, ο οφειλέτης, αν δεν συμφωνήθηκε το αντίθετο, έχει δικαίωμα να πληρώσει σε εγχώριο νόμισμα με βάση την τρέχουσα αξία του ξένου νομίσματος στο χρόνο και τον τόπο της πληρωμής*». Έτσι, ο ίδιος όρος σχετίζεται τόσο με το κύριο αντικείμενο της σύμβασης, ενώ απηχεί παράλληλα και διάταξη ενδοτικού δικαίου για την οφειλή σε ξένο νόμισμα.

¹⁶⁵ Βλ. αρ. Τριανταφυλλάκης Σχόλιο στην ΠΠρΑθ 6521/1995, ΔΕΕ σελ. 952

¹⁶⁶ Βλ. Χασάπης Χ., ό.π., σελ 172

¹⁶⁷ Βλ. Χασάπης Χ., ό.π., σελ 191

Εν συνεχεία, εξετάζοντας τον έλεγχο της διαφάνειας, που όπως αναφέραμε εφαρμόζεται στην περίπτωση του κύριου αντικειμένου της σύμβασης, σύμφωνα με το αρ. 4 της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ, η οποία ενσωματώθηκε με τον Ν. 2251/1994 στην Ελλάδα θεωρείται ότι ο καταναλωτής θα πρέπει να κατανοεί πλήρως το περιεχόμενο της ρήτρας συναλλαγματικής ισοτιμίας καθώς και τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από αυτήν. Στο ίδιο συμπέρασμα κατέληξε και η απόφαση Kasler που ανέφερε ότι «*η απαίτηση περί διαφάνειας των συμβατικών όρων που επιβάλλει η Οδηγία 93/13 δεν μπορεί να αφορά απλά και μόνο των καταναλωτή τους χαρακτήρα από τυπική και γραμματική άποψη*», ενώ εξαιτίας της υποδεέστερης θέσης του καταναλωτή που θεσπίζεται μέσω της Οδηγίας, θα πρέπει να γίνει διασταλτική ερμηνεία της αρχής της διαφάνειας.

Έτσι, το ΔικΕΕ θεωρεί πως προκειμένου να θεωρήσει διαφανή τον συγκεκριμένο όρο, θα πρέπει να μπορεί ο καταναλωτής να κατανοήσει τις οικονομικές επιπτώσεις εφαρμογής του, να μπορεί να προβλέψει την έκταση της δέσμευσής του, ενώ ο χρήστης των ΓΟΣ είναι υποχρεωμένος να εξηγήσει στον καταναλωτή τους οικονομικούς λόγους που οδήγησαν στην χρήση του. Ωστόσο, δεν πρέπει να συγχέεται η αξίωση περί διαφάνειας με την εξαντλητική περιγραφή της επιβάρυνσης του καταναλωτή από τους ΓΟΣ.¹⁶⁸ Αρκεί η περιγραφή της λειτουργίας της οικονομικής επιβάρυνσης που θα υποστεί ο καταναλωτής.¹⁶⁹ Ειδικότερα, στις συμβάσεις δανείου σε Ελβετικό Φράγκο δεν είναι απαραίτητη η κατανόηση του τρόπου που λειτουργούν οι χρηματαγορές και καθορίζουν την συναλλαγματική ισοτιμία αλλά αρκεί ο καταναλωτής να μπορεί να αντιληφθεί ότι σε περίπτωση ανατίμησης της συναλλαγματικής ισοτιμίας, θα υπάρχει αντίκτυπο στην σύμβαση δανείου του και θα επιβαρυνθεί οικονομικά¹⁷⁰.

Σε αυτό το σημείο είναι κρίσιμο να εξετάσουμε σε ποιους καταναλωτές απευθύνεται ένας τέτοιου τύπου ΓΟΣ. Σύμφωνα με την ευρωπαϊκή θεωρία και νομολογία το πρότυπο του καταναλωτή είναι ο μέσος καταναλωτής με την συνήθη πληροφόρηση, ο οποίος είναι εύλογα προσεκτικός και ενημερωμένος, δηλ. ο *homo oeconomicus*¹⁷¹. Ωστόσο, η ελληνική νομολογία κάνει λόγο για « *το ενδιάμεσο πρότυπο του συνήθως απρόσεκτου καταναλωτή ως προς την ενημέρωσή του, που όμως διαθέτει τη μέση αντίληψη κατά τον σχηματισμό της δικαιοπρακτικής του απόφασης*¹⁷²». Συγκεκριμένα, ενδιαφέρει εάν ο επίμαχος ΓΟΣ είναι διατυπωμένος έτσι ώστε ο αδαής καταναλωτής που όμως διαθέτει τη μέση αντίληψη για τον σχηματισμό της

¹⁶⁸ Δεν πρέπει να συγχέεται η δυνατότητα αντίληψης ενός κινδύνου με τη δυνατότητα λεπτομερούς ερμηνείας του φαινομένου, από το οποίο προέρχεται ο κίνδυνος αναλυτικότερα σε Λιάππης, ό.π, Τα δάνεια σε ελβετικό φράγκο, σε ΧρΙΔ ΙΣΤ/2016, σελ. 245

¹⁶⁹ Χασάπης Χ. ό.π, σελ.183

¹⁷⁰ Λιάππης, ό.π, ΧρΙΔ ΙΣΤ/2016, 245

¹⁷¹ Αυτό το πρότυπο καταναλωτή διακρίνεται στην υπόθεση Kasler C-26/13, σκ. 74 το οποίο καθιερώνεται με την Οδηγία 2005/29/ΕΚ

¹⁷² Βλ. Ολ ΑΠ 15/2007 σε ΕλλΔνη 2007, σελ.988 επ & ΑΠ 652/2010 σε ΔΕΕ 2010, σελ. 944

δικαιοπρακτικής του απόφασης, γνωρίζει τις συνέπειες της δέσμευσης που έχει αναλάβει, ιδίως μάλιστα όσον αφορά την σχέση παροχής-αντιπαροχής.

Ως προς την ικανότητα του καταναλωτή να αντιληφθεί τη ρήτρα της συναλλαγματικής ισοτιμίας η νομολογία φαίνεται μάλλον διχασμένη. Έτσι, μερίδα αυτής δέχεται ότι οι δανειολήπτες όπως ο δικηγόρος¹⁷³, ο πολιτικός μηχανικός, ο καθηγητής¹⁷⁴, ο εφοριακός¹⁷⁵ αλλά και ο οπτικός¹⁷⁶ καθώς και ο βοηθός μικροβιολόγου¹⁷⁷ ήταν σε θέση να κατανοήσουν τους κινδύνους που εγκυμονούσε σε μία σύμβαση η συναλλαγματική ισοτιμία, οπότε τηρείται η αρχή της διαφάνειας. Αντιθέτως, έχει γίνει δεκτό μέσα από πληθώρα αποφάσεων ότι η ρήτρα δεν ήταν κατανοητή από έναν λογιστή¹⁷⁸, από μια φοιτήτρια νομικής¹⁷⁹, από έναν στρατιωτικό που υπηρετούσε στην πολεμική Αεροπορία¹⁸⁰ και έναν πτυχιούχο φιλοσοφικής¹⁸¹. Υπέρ της αδιαφάνειας των ΓΟΣ έκρινε και η απόφαση σταθμός του ΠΠρ Ξάνθης 23/2014¹⁸², η οποία δέχθηκε ότι δεν διατυπώνεται ο τρόπος λειτουργίας της συναλλαγματικής ισοτιμίας ώστε ο καταναλωτής, που δεν διέθετε ιδιαίτερες γνώσεις με τους νομισματικούς κανόνες είναι σε θέση να κατανοήσει τις οικονομικές συνέπειες που θα είχε για τον ίδιο ο παραπάνω όρος. Σε αυτήν την άποψη στηρίχθηκαν πολλές αποφάσεις που δέχθηκαν την συλλογιστική αυτή, δεχόμενες την αδιαφάνεια και καταχρηστικότητα του όρου¹⁸³.

Λόγω των αντιφατικών αυτών αποφάσεων, είναι δέον να θεωρήσουμε ότι δεν πρέπει το μορφωτικό επίπεδο να θεωρείται από μόνο του επαρκές στοιχείο για τον έλεγχο της ύπαρξης ή όχι της διαφάνειας του όρου, διότι είναι πολύ λίγοι οι καταναλωτές που διαθέτουν εξειδικευμένες γνώσεις των συναλλαγματικών κινδύνων αλλά ακόμη και από άτομα με

¹⁷³ Βλ. ΠΠρΘεσ 1101/2016 δημ. σε ΝΟΜΟΣ & ΠΠρ Ροδόπης 23/2015 σε ΧρηΔικ 2015, σελ 245

¹⁷⁴ Βλ. ΠΠρ Κορίνθου 135/2015 σε ΧρηΔικ 2015, σελ 416

¹⁷⁵ Βλ. ΠΠρ Θεσ 1213/2016 σε ΝΟΜΟΣ

¹⁷⁶ Βλ. ΜΠρ Πειρ 1249/2015 (ασφ. μέτρα) σε ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ

¹⁷⁷ Βλ. ΜΠρΑθ 617/2015 (ασφ. μέτρα) σε ΧρηΔικ 2015, σελ 255

¹⁷⁸ Βλ. ΠΠρ Πειρ 619/2016 σε ΝΟΜΟΣ

¹⁷⁹ Βλ. ΠΠρ Ιωανν. 161/2015 σε ΝΟΜΟΣ

¹⁸⁰ Βλ. ΜΠρ Βόλου 574/2015 (ασφ. μέτρα) αδημ.

¹⁸¹ Βλ. ΜΠρ Λαμίας 134/2015 σε ΧρηΔικ, σελ 272

¹⁸² Σε ΧρΙΔ 2014, σελ 606 με παρατηρήσεις Ευθυμίου & ΠΠρΑθ 334/2016 σε ΕΕμπΔ 2016, σελ 410 επ. με σχόλιο Χασάπη.

¹⁸³ Ωστόσο, δεν λείπουν και οι αντίθετες αποφάσεις που δέχονται ότι ο όρος πληροί τα κριτήρια της αρχής της διαφάνειας βλ. αναλυτικότερα την ΠΠρΘεσ 1213/2016 σε ΝΟΜΟΣ ό.π, σύμφωνα με την οποία «με την απλή ανάγνωση των σχετικών όρων της σύμβασης από το δανειολήπτη, αυτός θα μπορούσε να κατανοήσει επαρκώς ότι υποχρεούται να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του προς την Τράπεζα είτε στο νόμισμα χορήγησης είτε σε Ευρώ» έτσι και η ΤριμΕφΘρακ 21/2017 αδημ. που δέχεται ότι : «ο επίδικος όρος δεν είναι αόριστος αναφορικά με τα κριτήρια διαμόρφωσης του ύψους των δόσεων αλλά και του εκάστοτε άληκτου κεφαλαίου, δοθέντος ότι αναφέρεται με σαφήνεια ότι αυτό καθορίζεται με βάση την εκάστοτε ισοτιμία ευρώ και ελβετικού φράγκο, η οποία εξάλλου σε καμία περίπτωση δεν καθορίζεται από την τράπεζα μονομερώς, αλλά προκύπτει από την διαπραγματευτική αγορά συναλλάγματος»

πανεπιστημιακή μόρφωση δεν θα μπορούσαμε να απαιτήσουμε να γνωρίζουν τις επιπτώσεις από την σύναψη των δανείων σε Ελβετικό Φράγκο¹⁸⁴.

Εν κατακλείδι, για να ελεγχθεί η ύπαρξη διαφάνειας σε έναν ΓΟΣ πρέπει εκτός από την σαφή και κατανοητή διατύπωση τους να ελέγχεται και η εξατομικευμένη δυνατότητα αντίληψης του συναλλαγματικού κινδύνου, αφού κάθε καταναλωτής έχει διαφορετικές δυνατότητες αντίληψης και γνώσης¹⁸⁵. Επομένως, ο εθνικός δικαστής θα πρέπει να κρίνει *in concreto* βάσει της εξοικείωσης του καταναλωτή με τις κρινόμενες συμβάσεις, το μορφωτικό του επίπεδο αλλά και την πληροφόρηση που του παρείχε το εκάστοτε πιστωτικό ίδρυμα.

4.1.4 Η πλήρωση του συμβατικού κενού σε περίπτωση ακυρότητας της ρήτρας της συναλλαγματικής ισοτιμίας και το αρ. 291 ΑΚ

Διαπιστώνοντας ότι η ρήτρα της συναλλαγματικής ισοτιμίας αφορά το κύριο αντικείμενο της σύμβασης και έχοντας αναλύσει τα κριτήρια της αρχής της διαφάνειας, θα ελέγξουμε τι θα συμβεί σε περίπτωση που ο συγκεκριμένος ΓΟΣ κριθεί αδιαφανής.

Καταρχάς, ο ΓΟΣ περί συναλλαγματικής ισοτιμίας εφόσον κριθεί αδιαφανής θα πρέπει να ακυρωθεί και να ακολουθήσει η διαδικασία πλήρωσης του σχετικού κενού. Η ακυρότητα αυτή είναι δέον να θεωρήσουμε ότι πρόκειται για μερική ακυρότητα της δανειακής σύμβασης, καθώς θεωρείται άκυρος μόνο ο συγκεκριμένος καταχρηστικός όρος χωρίς να επηρεάζεται το κύρος ολόκληρης της σύμβασης. Σε αυτό το συμπέρασμα οδηγούμαστε και από την παρ. 8 του αρ. 2 του Ν.2251/1994 το οποίο ορίζει ότι :*«Ο προμηθευτής δεν μπορεί να επικαλεσθεί την ακυρότητα ολόκληρης της σύμβασης, για το λόγο ότι ένας ή περισσότεροι γενικοί όροι είναι άκυροι ως καταχρηστικοί.»* Άλλωστε, σε περίπτωση που θεωρηθεί άκυρη ολόκληρη η σύμβαση εξαιτίας της ακυρότητας μιας ρήτρας, τότε οι συνέπειες θα ήταν επιζήμιες για τον οφειλέτη, δεδομένου ότι το ποσό του δανείου θα καθίστατο άμεσα απαιτητό¹⁸⁶.

Επιπλέον, προκύπτει ότι η ακυρότητα αυτή είναι μερική υπέρ του καταναλωτή, αφού δεν θα ήταν φυσιολογικό ο χρήστης να μπορεί να επικαλεστεί την ακυρότητα των γενικών όρων των συναλλαγών, τους οποίους ο ίδιος συνέταξε και έθεσε ο ίδιος και όφειλε να έχει επίγνωση του καταχρηστικού τους χαρακτήρα. Περί τούτου έγινε λόγος και στην υπόθεση *Kasler* που

¹⁸⁴ Βλ. ΠΠρΚαβ 56/2015 σε ΕΕμπΔ ΞΕ/2015, σελ 916, ΜΠρΑθ 617/2015 σε ΧρηΔικ 2014, σελ 521 & ΜΠρΑθ 9086/2013 σε ΧρηΔικ 2014, σελ 144

¹⁸⁵ Σύμφωνα με την αντίθετη άποψη ακόμη και ο αδαής καταναλωτής στις τραπεζικές συμβάσεις ενημερώνεται καθημερινά από τα μέσα μαζικής ενημέρωσης για τις συναλλαγματικές ισοτιμίες βλ. ΜΠρΑθ 2108/2015, ΧρηΔικ 2015, σελ 263 & ΠΠρ Πατρών 651/2015 αδημ.

¹⁸⁶ Το ενδεχόμενο αυτό εξετάζεται και στην απόφαση *Kasler* ό.π, (σκ. 84-84).

δέχθηκε ότι η ακυρότητα του όρου δεν συμπαρασύρει ολόκληρη την σύμβαση, ενώ ο εθνικός δικαστής μπορεί τόσο να αναπροσαρμόσει τον καταχρηστικό όρο όσο και να θεραπεύσει την ακυρότητα με εφαρμογή εθνικής διάταξης ενδοτικού δικαίου¹⁸⁷. Αν δεν είναι δυνατή τέτοια λύση, τότε η κάλυψη θα προέλθει από τον εθνικό δικαστή με συμπληρωματική ερμηνεία της σύμβασης δανείου και εφαρμογή των διατάξεων 173, 200 και 371 ΑΚ.

Από τη στιγμή λοιπόν που το Δικαστήριο θα αποφανθεί περί της ακυρότητας του επίμαχου όρου, θα πρέπει εν συνεχεία να προχωρήσει στην πλήρωση του υφιστάμενου κενού, η οποία θα επέλθει με την εφαρμογή του ενδοτικού δικαίου, ερμηνεύοντας την σύμβαση με τέτοιο τρόπο ώστε αυτή να είναι σύμφωνη με τους σκοπούς του αρ. 6 παρ. 1 της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ¹⁸⁸.

Σημαντική μερίδα της θεωρίας¹⁸⁹ όσο και της νομολογίας¹⁹⁰ φαίνεται να εναρμονίζεται με την άποψη ότι ο επίμαχος ΓΟΣ της συναλλαγματικής ισοτιμίας επαναλαμβάνει την διάταξη του αρ. 291 ΑΚ και ως εκ τούτου είναι δηλωτικός και δεν ελέγχεται δικαστικά με βάση τον Ν.2251/1994¹⁹¹. Η ανωτέρω διάταξη ορίζει ότι ο οφειλέτης, έχει την δυνατότητα όταν πρόκειται για παροχή σε ξένο νόμισμα που πρέπει να πληρωθεί στην Ελλάδα αν δεν συμφωνήθηκε το αντίθετο, να πληρώσει σε εγχώριο νόμισμα με βάση την τρέχουσα αξία του ξένου νομίσματος στο χρόνο και τον τόπο της πληρωμής.

Ειδικότερα, όπως ορίζεται στο αρ. 1 παρ. 2 της Οδηγίας 93/13, οι διατάξεις της Οδηγίας δεν εφαρμόζονται σε ρήτρες σύμβασης που απηχούν εθνικές διατάξεις ενδοτικού ή αναγκαστικού δικαίου χωρίς να τροποποιούν το περιεχόμενο τους ή να τις συμπληρώνουν, ενώ σύμφωνα με το δεύτερο εδάφιο του ως άνω αρ. «η έκφραση νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις

¹⁸⁷ Υπάρχει και η αντίθετη άποψη που δέχεται ότι η ακυρότητα του όρου συμπαρασύρει ολόκληρη τη σύμβαση δανείου σε ακυρότητα βλ. ΠΠρΑθ 3789/2015, σε ΧρΙΔ 2016, σελ 190 και η ΜΠρΑθ 874/2016 (Ασφαλιστικά μέτρα) αδημ. η οποία ομοιάζει με την παραπάνω απόφαση, καθώς πιθανολογεί ότι στην δίκη της ασκηθείσας ανακοπής θα ευδοκιμήσει ο λόγος περί ακυρότητας ολόκληρης της δανειακής σύμβασης.

¹⁸⁸ Βλ. σχετική απάντηση του ΔΕΕ στην υπόθεση Kasler, σελ. 33 της παρούσης εργασίας

¹⁸⁹ Βλ. Λιάπη Χ. Δημήτρη, ΧρΙΔ 2016, ό.π, σελ 14 και Δέλλιος Γ./ Βαλτούδης Α. Γνωμοδότηση 14.09.2015 σελ 2

¹⁹⁰ Βλ. σχετικά ΠΠρΚΥπαρ 4/2017 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΑθ 1588/2017 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΑθ 3440/2017 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΑθ 3473/2017 δημ. σε ΝΟΜΟΣ

¹⁹¹ Υπάρχει και η αντίθετη άποψη όπως αναλύεται στην ΠΠρΞάνθης23/2014 σε ΧρΙΔ 2014, σελ 606 σύμφωνα με την οποία το κενό που άφησε ο καταχρηστικός ΓΟΣ δεν θα μπορούσε να καλυφθεί σε καμία περίπτωση από το αρ. 291 ΑΚ καθώς πρόκειται για διάταξη ενδοτικού δικαίου, δεν είναι δεσμευτική και δεν καθιερώνει υποχρέωση αλλά απλό δικαίωμα του οφειλέτη. Η διάταξη αυτή υποχωρεί έναντι των διατάξεων των αρ. 200, 281 και 288 ΑΚ, που είναι αναγκαστικού δικαίου. Η εφαρμογή της διατάξεως αποκλείεται καθώς προϋποθέτει ισορροπία δυνάμεων και συμφερόντων στην υπό ρύθμιση σχέση που καθίσταται αδύνατον στις τραπεζικές συναλλαγές λόγω της υπερέχουσας θέσης της τράπεζας. Ένας άλλος λόγος είναι ότι η διάταξη αφορά ενοχές μη διαρκείς και γι' αυτό δεν λαμβάνεται υπόψιν ο συναλλαγματικός κίνδυνος στον οποίο εκτίθεται ο δανειολήπτης με δάνειο σε ξένο νόμισμα. Σημειούται δε ότι με τη θέσπιση της διατάξης επιδιώχθηκε η ενίσχυση του εθνικού νομίσματος και γι' αυτό δόθηκε η δυνατότητα επιλογής στον νομοθέτη να εκπληρώσει την οφειλή του όχι με αυτούσιο το ποσό σε ξένο νόμισμα αλλά στο αντίστοιχο με την ισοτιμία ποσό του εγχώριου νομίσματος. Βλ. και ΠΠρΑθ 334/2016 δημ. σε ΝΟΜΟΣ η οποία όμως οδηγείται σε αδιέξοδο αφού ναι μεν κρίνει τον όρο περί συναλλαγματικής ισοτιμίας ως άκυρο αλλά από την άλλη δεν εφαρμόζει την διάταξη του αρ. 291 ΑΚ στους δανειολήπτες καθώς δεν θα είχε νόημα η προστασία τους διότι η ρήτρα επαναλαμβάνει το 291 ΑΚ.

αναγκαστικού δικαίου που αναφέρεται στο αρ. 1 παρ. 2 καλύπτει επίσης τους κανόνες, οι οποίοι εφαρμόζονται κατά νόμον μεταξύ των συμβαλλομένων, εάν δεν έχει συμφωνηθεί άλλως». Οι ρήτρες αυτές λέγονται δηλωτικές και διακρίνονται από τις φαινομενικά δηλωτικές, που ρυθμίζουν θέματα που αποκλίνουν από τις προϋποθέσεις που έθεσε ο εθνικός νομοθέτης.

Βέβαια στη χώρα μας η διάταξη του αρ. 1 παρ. 2 της ανωτέρω Οδηγίας δεν έχει ενσωματωθεί στο εθνικό δίκαιο. Την απάντηση σε αυτό το ερώτημα έδωσε η πρόσφατη απόφαση της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου με την απόφαση 4/2019, η οποία έκρινε ότι «παρότι δεν έγινε ρητή μεταφορά στο εθνικό δίκαιο με τον Ν.2251/1994 της εξαίρεσης των δηλωτικών όρων από τον έλεγχο καταχρηστικότητας, εντούτοις πρέπει να θεωρηθεί ότι ενυπάρχει στην ρύθμιση του αρ. 2 παρ. 6 του Ν.2251/1994 βάσει μιας εναρμονισμένης προς το εθνικό δίκαιο ερμηνείας όπως αυτό εκφράζεται στο άρθρο 1 παρ. 2 της Οδηγίας και εξηγείται στη 13^η σκέψη του Προοιμίου της. Σε περίπτωση που ο επίμαχος όρος απηχεί διάταξη εθνικού δικαίου, αναγκαστικού ή ενδοτικού, τότε εξ ορισμού δεν νοείται διατάραξη της ισορροπίας των συμβαλλόμενων ούτε καταχρηστικότητα του συμβατικού όρου»¹⁹² Ωστόσο, πέντε μέλη της Ολομέλειας υποστήριξαν πως «υπήρξε σκόπιμη παράλειψη μεταφοράς στο εθνικό δίκαιο της εξαίρεσης του αρ. 1 παρ.2 της επίμαχης οδηγίας» καθώς εάν ο εθνικός νομοθέτης ήθελε την μεταφορά του, θα το έπραττε με ρητό και ειδικό τρόπο και ότι σε κάθε περίπτωση οι εξαιρέσεις από τον κανόνα (ότι όλοι οι ΓΟΣ πρέπει να ελέγχονται για καταχρηστικότητα) πρέπει να ερμηνεύονται στενά και αυστηρά, ώστε να μην φαλκιδεύεται ο κανόνας αυτός.¹⁹³

Όπως ανέφερε περαιτέρω και η απόφαση της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου, τα κριτήρια εφαρμογής του αρ. 291 ΑΚ είναι α) η ύπαρξη χρηματικής οφειλής β) να πρόκειται για οφειλή σε ξένο νόμισμα και γ) καθώς και η οφειλή να είναι πληρωτέα στην Ελλάδα. Έτσι γίνεται σαφές ότι αν υπάρχει οφειλή σε εγχώριο νόμισμα δεν εφαρμόζεται το αρ. 291 ΑΚ. Εάν υπάρχει στη σύμβαση ρήτρα διαζευκτικής πληρωμής γίνεται αντιληπτό, ότι το άρθρο θα εφαρμοστεί μόνο σε περίπτωση που ο οφειλέτης επιλέξει να πληρώσει την οφειλή του σε αλλοδαπό νόμισμα. Επίσης, καθίσταται σαφές ότι το άρθρο δεν εφαρμόζεται στην περίπτωση αξίας συναλλάγματος, που γίνεται λόγος μόνο όταν ο δανειολήπτης λαμβάνει δάνειο σε Ευρώ και αναλαμβάνει εξ αρχής την υποχρέωση να το αποπληρώσει σε Ευρώ, ενώ η κάθε δόση θα υπολογίζεται με βάση την ισοτιμία ελβετικού φράγκου¹⁹⁴. Έτσι στην εξεταζόμενη περίπτωση δεν υφίσταται η ρήτρα αξία συναλλάγματος¹⁹⁵. Δεν υφίσταται επίσης ούτε και ρήτρα ξένου

¹⁹² Βλ. Ολ ΑΠ 4/2019 δημ. σε ΝοΒ σελ 1052, με σχόλιο Καρατζέρη Δ. Φωτίου

¹⁹³ Σύμφωνα με τον Χασάπη Χρήστο σελ 213, επιβάλλεται η συστατική ερμηνεία του αρ. 2 παρ. 6 του Ν.2251/1994 και η μη εφαρμογή του στις παραπάνω ρήτρες

¹⁹⁴ Π.χ. οφείλονται 30.000 ευρώ, αλλά το ποσό αυτό θα αυξομειωθεί ανάλογα με την αύξηση ή μείωση της τιμής του ελβετικού φράγκου (ρήτρα κινητής κλίμακας). Ή θα καταβληθούν τόσα ευρώ, όσα αντιστοιχούν σε 1.000 ελβετικά φράγκα, κατά την αντιστοιχία ευρώ - ελβετικού φράγκου του χρόνου καταβολής βλ. σχετικά Μ. Σταθόπουλος, Γενικό Ενοχικό Δίκαιο, 2004, σελ 631

¹⁹⁵ Αντίθετη άποψη διατύπωσαν Καρακώστας Ι & Βρεττού Χρ. Σε ΕφΑδ 2015, σελ 1049

νομίσματος σύμφωνα με την οποία ο οφειλέτης υποχρεούται να επιστρέψει ένα ορισμένο ποσό σε Ευρώ με βάση την ισοτιμία Ευρώ και Ελβετικού Φράγκου που ίσχυε κατά την ημέρα της εκταμίευσης¹⁹⁶. Πρόκειται για οφειλή σε ξένο νόμισμα, η εκταμίευση του οποίου έγινε σε ελβετικά φράγκα και αυτό μετατράπηκε για την ευκολία του δανειολήπτη σε Ευρώ, ενώ οι δόσεις υπολογίζονταν και αυτές σε Ελβετικά Φράγκα.

Ένα ακόμη ζήτημα που τέθηκε και στην απόφαση της ΟΛΑΠ είναι εάν οι εξεταζόμενες συμβάσεις εμπεριέχουν διαζευκτική ενοχή με τη λογική ότι ο οφειλέτης υποχρεούται (έχει διαζευκτική ευχέρεια πληρωμής) του οφειλόμενου ξένου νομίσματος σε εγχώριο (με βάση την τρέχουσα αξία του ξένου νομίσματος στον χρόνο και στον τόπο πληρωμής). Την άποψη αυτή υποστήριξαν έντεκα μέλη της ΟΛΑΠ τονίζοντας ότι « *κατά την ρητή και σαφή αναφορά του επίμαχου όρου η διάζευξη προορίζεται ως υποχρέωση και όχι ως μια απλή δυνατότητα ή ευχέρεια του οφειλέτη*». Έτσι, σε περίπτωση που ο οφειλέτης δανειολήπτης είχε την δυνατότητα να εκπληρώσει τις εκ του δανείου υποχρεώσεις του προς την τράπεζα είτε σε αλλοδαπό νόμισμα χορήγησης, είτε σε Ευρώ και αυτός επέλεξε να πληρώσει σε Ευρώ, στο οποίο και συγκεντρώθηκε η απλή ενοχή του δεν είναι εφαρμοστέα η ρύθμιση του άρθρου 291 ΑΚ¹⁹⁷, αφού αυτή προϋποθέτει χρηματική οφειλή σε ξένο νόμισμα.

Ευρεία όμως πλειοψηφία των μελών της Ολομέλειας τάχθηκε υπέρ της άποψης ότι ο όρος απηχεί την διάταξη του αρ. 291 ΑΚ, προβλέπει δηλ. διαζευκτική ευχέρεια του δανειολήπτη να καταβάλλει άλλη παροχή αντί εκείνης που οφείλεται από την αρχή και συγκεκριμένα σε εγχώριο νόμισμα με βάση την τρέχουσα αξία του ξένου νομίσματος στον χρόνο και τον τόπο πληρωμής. Η έννοια της υποχρέωσης ενυπάρχει μάλιστα και στην διάταξη του αρ. 291 ΑΚ : ο δανειολήπτης υποχρεούται να καταβάλλει είτε στο ξένο νόμισμα, είτε στο εγχώριο νόμισμα με βάση την τρέχουσα αξία του νομίσματος στον χρόνο και τον τόπο πληρωμής. Πέραν αυτού η συμβατική ρύθμιση αναφέρεται σε υποχρεώσεις και όχι σε υποχρέωση με συνέπεια η απλοποίηση της διαζευκτικής ενοχής να λαμβάνει χώρα καθ' έκαστην πληρωμή και όχι εφάπαξ.

Η άποψη αυτή ωστόσο, περί εφαρμογής του άρθρου 291 ΑΚ, στις συμβάσεις δανείου σε ελβετικό φράγκο, είχε δεχθεί έντονη κριτική παλαιότερα με τα ακόλουθα επιχειρήματα και συγκεκριμένα¹⁹⁸:

1. Η διάταξη του άρθρου 291 ΑΚ ως γενική διάταξη του αστικού δικαίου υποχωρεί έναντι των ειδικότερων ρυθμίσεων του Ν.2251/1994, ενώ η εφαρμογή της δεν είναι δεσμευτική, αφού καθιερώνει δικαίωμα και όχι υποχρέωση¹⁹⁹

¹⁹⁶ Χασάπης Χ. ό.π, σελ 286

¹⁹⁷ Την άποψη αυτή υποστηρίζουν και Καράκωστας Ι & Βρεττού Χρ. ό.π, σελ 1049

¹⁹⁸ Νικολόπουλος Δ. Παναγιώτης, τομ 64, ΝοΒ αρ. με τίτλο : «Ποιες δυνατότητες παρέχει το ελληνικό δίκαιο για την επίλυση των διαφορών που προκύπτουν από τα δάνεια σε Ελβετικά φράγκα ;» σελ 236 επ.

2. Δεδομένου ότι δεν θεωρείται δηλωτική η ρήτρα που δεν αρκείται στην απόδοση της ενδοτικού δικαίου διάταξης, αλλά συμπληρώνεται και με ρυθμίσεις που δεν περιέχονται σ' αυτήν, ειδικά ως προς τις επίμαχες συμβάσεις, που θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως δάνεια σε συνάλλαγμα ή δάνεια σε Ευρώ, τα οποία συμφωνείται να αποπληρωθούν με ρήτρα συναλλάγματος, οπότε εκείνο που ελέγχεται ως προς το κύρος είναι η ρύθμιση και όχι ο τρόπος υπολογισμού της συναλλαγματικής ισοτιμίας²⁰⁰.

3. Ότι δεν αφορά συγκεκριμένη σύμβαση και μάλιστα τη σύμβαση δανείου, αλλά παρέχει στον δανειολήπτη διαζευκτική ευχέρεια να αποπληρώσει το δάνειό του είτε στο αλλοδαπό νόμισμα, είτε την αξία του στο εγχώριο νόμισμα με βάση την ισοτιμία του τόπου και του χρόνου πληρωμής και μόνο όταν ο ίδιος επιλέξει να καταβάλλει σε ξένο νόμισμα, το οποίο δεν συμβαίνει στην εξεταζόμενη περίπτωση δανείου, εφαρμόζεται η διάταξη του 291 ΑΚ²⁰¹.

4. Η διάταξη του 291 ΑΚ προϋπέθετε κατά την θέσπισή της χρηματικές ενοχές στις οποίες ο δανειολήπτης αναλάμβανε τον κίνδυνο μίας μόνο συναλλαγματικής ισοτιμίας, ενώ στις επίμαχες συμβάσεις, οι συναλλαγματικές ισοτιμίες αφορούν στην τιμή αγοράς και πώλησης Ευρώ/Ελβετικό Φράγκο στην διατραπεζική αγορά, ενώ πρόκειται για συμβάσεις στεγαστικών δανείων με διάρκεια 25 έως 45 ετών, τις οποίες ούτε είχε διανοηθεί ο ιστορικός νομοθέτης

Βέβαια, όπως ήδη αναφέραμε η απόφαση της Ολομέλειας έκρινε οριστικά το ζήτημα με την πλειοψηφούσα γνώμη να δέχεται ότι η ρήτρα της συναλλαγματικής ισοτιμίας εκφεύγει του ελέγχου της καταχρηστικότητας καθώς επαναλαμβάνει διάταξη ενδοτικού δικαίου²⁰². Αν όμως, ο εθνικός δικαστής προχωρήσει σε έλεγχο του ΓΟΣ και αυτός ακυρωθεί ο τρόπος πλήρωσης του κενού θα γίνει είτε μέσω διάταξης του ενδοτικού δικαίου²⁰³ είτε μέσω συμπληρωματικής ερμηνείας της σύμβασης δανείου του αρ. 200 ΑΚ.

Η συμπληρωματική ερμηνεία του αρ. 200 ΑΚ, που προκρίνεται από τη νομολογία²⁰⁴ λαμβάνει υπόψην : « α) τις αρχές της συναλλακτικής ευθύτητας, τις οποίες οφείλει να τηρεί κάθε χρηστός και γνωστικός συναλλασσόμενος, καθώς και τις σύμφωνες με αυτές συνήθειες των συναλλαγών, β) το είδος, τη φύση και το σκοπό των επίμαχων συμβάσεων, τις οποίες σύναψαν οι διάδικοι, και,

¹⁹⁹ Μειοψηφία της ΠΠρΡοδπ 23/2015 σε ΧρηΔικ 2015, σελ 245

²⁰⁰ Βλ. Σπυράκος Δημ., ό.π, σελ 836-837

²⁰¹ Βλ. Καράκωστας Ι & Βρεττού Χρ., ό.π, σελ 1049-1050

²⁰² Στο ίδιο συμπέρασμα και οι αποφάσεις: ΕφΘεσ 1663/2018, ΠΠρΗρακλ 90/2018 και 91/2018, ΠΠρΑθ 3404/2017, 1749/2017,4409/2017, 4367/2017, 3473/2017, 3440/2017,3427/2017 όλες δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΑθ 2587/2017, 2752/2017,663/2017 δημ. σε ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ και ΠΠρΘεσ 10600/2016 και 1825/2016 σε ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ.

²⁰³ Το Δ.Ε.Ε. θεωρεί ως επιβεβλημένη την κάλυψη του κενού από την ακύρωση ΓΟΣ πρωτίστως με εφαρμογή διατάξεων ενδοτικού δικαίου (όπου τέτοια είναι κατά τη νομολογία και το άρθρο 291 ΑΚ), και όχι με ερμηνευτικές μεθόδους, οι οποίες εμμέσως παρεισάγουν δικαστική αναθεώρηση του περιεχομένου της άκυρης ρήτρας βλ. παρατηρήσεις Ευθυμίου, ΧρΙΔ 2014, 528.

²⁰⁴ Βλ. Ιατράκη Γ. ό.π σελ 567, Δέλλιο Γ/ Βαλτουδής Α. ό.π, σελ 121-122, Καράκωστα Ι./Βρεττού Χ. ό.π, σελ 1050, Νικολόπουλο Παναγιώτη ό.π, σελ 237-238 που απορρίπτουν την εφαρμογή του αρ. 291 ΑΚ

συγκεκριμένα, το γεγονός πως επρόκειτο για καταρτισθείσες στην Ελλάδα, δανειακές συμβάσεις, μέσω των οποίων οι δανειολήπτες κάλυπταν ημεδαπές ανάγκες σε ευρώ, γ) τα συμφέροντα αμφοτέρων των μερών, εκ των οποίων εκείνα της τράπεζας φέρονται κατά τη νομολογία αυτή να μην εξαρτώνται...από τη συναλλαγματική ισοτιμία των δύο νομισμάτων, αλλά να εξυπηρετούνται μέσω του προαναφερόμενου κυμαινόμενου επιτοκίου, με το οποίο και συμφωνήθηκε ότι θα αποπληρωθεί το δάνειο, δ) τις συνθήκες, που επικρατούσαν στις χρηματαγορές κατά το χρόνο σύναψης της εκάστοτε δανειακής σύμβασης, οι οποίες χαρακτηρίζονταν από τη σταθερότητα της ισοτιμίας μεταξύ ευρώ και ελβετικού φράγκου ε) το γεγονός πως οι δανειολήπτες έχουν ελληνική ιθαγένεια και ζουν και δραστηριοποιούνται στην ελληνική επικράτεια και χρησιμοποιούν αποκλειστικά το εγχώριο νόμισμα στις συναλλαγές τους, στ) το γεγονός πως η εκάστοτε τράπεζα γνώριζε πως οι δανειολήπτες αδυνατούν να έχουν στην κατοχή τους ελβετικά φράγκα, με συνέπεια να εξοφλούν ουσιαστικά σε ευρώ το δάνειό τους ζ) το γεγονός πως οι τράπεζες διέθεσαν ουσιαστικά στο δανειολήπτη χρηματικά ποσά σε ευρώ λόγω της άμεσης μετατροπής των εκταμιευθέντων ποσών από ελβετικά φράγκα σε ευρώ με βάση τη μεταξύ των δύο νομισμάτων ισοτιμία κατά την εκάστοτε ημέρα εκταμίευσης του δανείου, η) το γεγονός πως οι τράπεζες δεν παρείχαν ουσιαστικά στους δανειολήπτες κάποια χρηματοοικονομική υπηρεσία σχετική με την αγορά ή την πώληση ξένων νομισμάτων, και θ) τη διάταξη του άρθ. 806 ΑΚ, η οποία ορίζει πως «με τη σύμβαση του δανείου ο ένας από τους συμβαλλομένους μεταβιβάζει στον άλλον κατά κυριότητα χρήματα ή άλλα αντικαταστατά πράγματα, και αυτός έχει υποχρέωση να αποδώσει άλλα πράγματα της ίδιας ποσότητας και ποιότητας» καταλήγοντας ότι η εκάστοτε Τράπεζα, όσον αφορά στην επιστροφή του δανείου, «δεν μπορεί να εφαρμόζει συναλλαγματική ισοτιμία διαφορετική από εκείνη, που ίσχυε κατά την εκταμίευση και αποδέσμευση του κεφαλαίου αυτού (δανείου)», οπότε υποχρεούται με βάση την ευνοϊκή για το δανειολήπτη αρχική ισοτιμία να υπολογίζει και τις καταβολές των μετέπειτα δόσεων²⁰⁵

Ωστόσο, κατά την εφαρμογή της, η συμπληρωματική ερμηνεία κατ' αρ. 200 και 173 ΑΚ δεν αντιμετωπίζει ισομερώς τις ανάγκες των συμβαλλομένων μερών. Εξαιτίας του ότι οι δόσεις υπολογίζονται βάσει της αρχικής ισοτιμίας Ευρώ/Ελβετικού Φράγκου φαίνεται να επιβαρύνονται υπέρμετρα τα πιστωτικά ιδρύματα με την λογική ότι και αυτά μπορεί να έχουν χρηματοδοτηθεί από τους δικούς τους δανειστές για να δανείσουν μετέπειτα στους δανειολήπτες²⁰⁶, ενώ και οι δανειολήπτες θα ευνοούνταν υπέρμετρα οι οποίοι θα αποπληρώνουν τις δόσεις τους με ευνοϊκή συναλλαγματική ισοτιμία και θα επωφελούνταν του χαμηλού επιτοκίου²⁰⁷. Η δικαστικά διατασόμενη καθήλωση της ισοτιμίας σε πλασματικά, εκτός αγοράς, επίπεδα θίγει καταφανώς το ένα μέρος και δεν προσανατολίζεται στην υποθετική

²⁰⁵ Βλ. αναλυτικότερα Γιοβαννόπουλο Ρ. ό.π, σ.662

²⁰⁶ Βλ. Δέλλιο Γ. Γενικοί όροι συναλλαγών. Ατομική και συλλογική προστασία των καταναλωτών από έλλειψη ουσιαστικής διαπραγμάτευσης των όρων της σύμβασης (2^η έκδοση), 2013, σελ 355

²⁰⁷ Βλ. Δέλλιο Γ. Γενικοί όροι συναλλαγών, ό.π, σελ 355

βούληση των μερών και σε μια ισόρροπη κατανομή δικαιωμάτων και υποχρεώσεων με βάση τα συμφέροντα και των δύο συμβαλλομένων.

Συνοψίζοντας, προκρίνεται η θέση ότι εφόσον ο ΓΟΣ της συναλλαγματικής ισοτιμίας, επαναλαμβάνει την διάταξη του 291 ΑΚ-ως δηλωτικός-δεν υφίσταται περαιτέρω έλεγχος του περιεχομένου του. Αν παρ' αυτά ο εθνικός δικαστής προχωρήσει σε έλεγχο καταχρηστικότητας θα πρέπει να εφαρμόσει την κατάλληλη ενδοτικού δικαίου διάταξη δηλαδή και πάλι αυτή του 291 ΑΚ²⁰⁸. Έτσι, και στις δύο περιπτώσεις ο δανειολήπτης θα αποπληρώσει τις δόσεις του δανείου του με βάση την τρέχουσα συναλλαγματική ισοτιμία Ευρώ/Ελβετικού Φράγκου με αποτέλεσμα να οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι η ακύρωση του όρου ή μη της συναλλαγματικής ισοτιμίας μας οδηγεί στο ίδιο αποτέλεσμα.

4.1.5 Η αρχή της διαφάνειας όπως ενσωματώθηκε από την Ενωσιακή έννομη τάξη και υποχρέωση Ενημέρωσης των Δανειοληπτών από τις Τράπεζες

Η αρχή της διαφάνειας, που αποτελεί πυλώνα της προστασίας των δικαιωμάτων των καταναλωτών από τις καταχρηστικές ρήτρες θεμελιώνεται τόσο κοινοτικό όσο και στο ελληνικό δίκαιο. Καταρχάς, είναι αποτυπωμένη τόσο στο Προσίμιο, όσο και στο κυρίως κείμενο και στο Παράρτημα της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ. Εκτενέστερα, στην 20^η αιτιολογική σκέψη της Οδηγίας προβλέπεται ότι :«οι συμβάσεις πρέπει να συντάσσονται με σαφή και κατανοητό τρόπο», ενώ «ο καταναλωτής πρέπει να έχει πράγματι την ευκαιρία να έχει γνώση των ρητρών» ενώ το αρ. 5 της Οδηγίας συμπληρώνει ότι «σε περίπτωση αμφιβολίας για την έννοια μιας ρήτρας, επικρατεί η ευνοϊκότερη για τον καταναλωτή ερμηνεία». Σημειούται δε ότι η οδηγία δεν περιλαμβάνει ειδική διάταξη για την ένταξη των όρων στη σύμβαση και δίνει στον εθνικό νομοθέτη το περιθώριο μέσω του αρ. 8 παρ. α' να προσδιορίσει ο ίδιος τα μέσα ελέγχου, με τα οποία θα διασφαλίσει την τήρηση της αρχής της διαφάνειας²⁰⁹.

Περαιτέρω εκφάνσεις της αρχής της διαφάνειας στο κοινοτικό δίκαιο αποτελούν **η αρχή της σαφούς και κατανοητής διατύπωσης** σύμφωνα με την οποία ο καταναλωτής θα πρέπει να

²⁰⁸ Βλ. και την άποψη της νομολογίας σε ΠΠρΞανθ 23/2014, ΧρΙΔ 2014, 606, 608, κατά την οποία «... το κενό, που δημιουργείται από την ακυρότητα του προμνημονευόμενου γ.ο.σ., αυτό ... θα έπρεπε, κατ' αρχήν να καλυφθεί με την εφαρμογή του αντίστοιχου κανόνα ενδοτικού δικαίου και, ειδικότερα, με την εφαρμογή της διάταξης του άρθ. 291 ΑΚ...Ωστόσο, επειδή η ουσιαστικού δικαίου ρύθμιση, που η εν λόγω διάταξη εισάγει, ταυτίζεται με εκείνη του προμνημονευόμενου όρου, που κρίθηκε καταχρηστικός, το Δικαστήριο κρίνει πως η εφαρμογή της στη θέση του θα κατέληγε στο ίδιο αποτέλεσμα και ... θα πρέπει να αποκλεισθεί ...». Ο Σπυράκος, σε ΔΕΕ 2015, σελ. 825, 836 επ., τάσσεται υπέρ της ερμηνείας αυτής.

²⁰⁹ Βλ. Ευθυμίου Αμαλία, Η αρχή της διαφάνειας στο δίκαιο των ΓΟΣ, εκδ. Σάκκουλα, έτος 2013, σελ 18-19

μπορεί να αντιληφθεί απλά και κατανοητά το νόημα ενός όρου²¹⁰. Η δεύτερη πτυχή είναι το **ορισμένο περιεχόμενο των όρων**, ώστε ο καταναλωτής να είναι σε θέση να διαγνώσει εκ των προτέρων τη θέση του ενώ η τρίτη έχει να κάνει **με την προβλεψιμότητα των όρων** που αναφέρεται κυρίως στην ύπαρξη των όρων και όχι αναγκαία στο ειδικότερο περιεχόμενο αυτών²¹¹ και θεωρείται ταυτόσημη με την απαγόρευση των αιφνιδιαστικών και απροσδόκητων ρητών. Τέτοιες ρήτρες θεωρούνται αυτές που δεν συνηθίζεται να χρησιμοποιούνται στην συμβατική μορφή, στην οποία εμπεριέχονται με αποτέλεσμα ο καταναλωτής να μην μπορεί να πιθανολογήσει την ύπαρξή τους.

Έτσι, αδιαφανείς θεωρούνται οι ΓΟΣ που αντίκεινται στις παραπάνω εκφάνσεις της αρχής της διαφάνειας και συγκεκριμένα όροι που είναι ασαφείς (δεν είναι διατυπωμένοι με σαφήνεια), αόριστοι (δεν είναι ορισμένο το περιεχόμενό τους), διαφορούμενοι ή πολυσήμαντοι (όταν υποστηρίζονται 2 ή περισσότερες ερμηνευτικές εκδοχές), αντιφατικοί (όταν υπάρχει αντίφαση δύο ρητών μέσα στην ίδια σύμβαση), δυσνόητοι (όταν δεν είναι διατυπωμένοι με κατανοητό τρόπο), οι αιφνιδιαστικές ή απροσδόκητες ρήτρες στις οποίες αναφερθήκαμε ανωτέρω και οι σωστικές ρήτρες, που μετά το βασικό περιεχόμενο διατυπώνεται αόριστη επιφύλαξη ως προς την ισχύ της ρήτρας. Οι ρήτρες αυτές θεωρούνται κυρίως από τη γερμανική νομολογία αδιαφανείς γιατί δεν είναι σαφές για τον αντισυμβαλλόμενο τι τελικά ισχύει.²¹²

Στο ελληνικό δίκαιο η αρχή της διαφάνειας ενσωματώθηκε με τις παρ. 1-3 του αρ. 2 του Ν. 2251/1994 και με τις περιπτώσεις ε', ζ', η' και κα της παρ. 7 του ίδιου άρθρου που μετά την αλλαγή που έφερε σ' αυτόν ο Ν. 3587/2007 συμπλήρωσε ότι οι ΓΟΣ «*πρέπει να διατυπώνονται κατά τρόπο σαφή, συγκεκριμένο και εύληπτο ώστε ο καταναλωτής να μπορεί να αντιληφθεί πλήρως το νόημά τους*» και πρέπει να «*εκτυπώνονται με ευανάγνωστους χαρακτήρες σε εμφανές μέρος του εγγράφου της σύμβασης*». Με την εισαγωγή δε του εδ. β' της νέας παρ. 2 στο αρ. 2, ο Ν. 3587/2007 κατέστησε υποχρεωτική την αποτύπωσή τους στην Ελληνική γλώσσα και για τους ΓΟΣ των διεθνών συναλλαγών που εφαρμόζονται στην Ελλάδα.

Εν ολίγοις οι ΓΟΣ πρέπει να με βάση την αρχή της διαφάνειας να είναι διατυπωμένοι με τέτοιο τρόπο, ώστε το πρότυπο του μέσου καταναλωτή, που έχει υπόψη του ο νομοθέτης, να γνωρίζει τις υποχρεώσεις που αναλαμβάνει, ιδίως με τη σχέση παροχής και αντιπαροχής. Η αρχή της διαφάνειας αναπτύχθηκε κυρίως, επειδή οι οικονομικοί όροι της σύμβασης δεν μπορούν να ελεγχθούν με βάση το γράμμα των παρ. 6 και 7 του άρθρου 2 ν. 2251/94, ενώ στην πραγματικότητα ο καταναλωτής συχνά αναλαμβάνει οικονομικές υποχρεώσεις μέσω ΓΟΣ, τις οποίες δεν αντιλαμβάνεται. Γι' αυτό είναι νομικά ορθό, ο ισχυρός αντισυμβαλλόμενος-στην περίπτωση μας το πιστωτικό ίδρυμα -να εκθέτει τους όρους του, με τον πιο εύληπτο για τον

²¹⁰ Βλ. Ευθυμίου Α., Η αρχή της διαφάνειας στο δίκαιο των ΓΟΣ, ό.π, σελ 33

²¹¹ Βλ. Ευθυμίου Α., Η αρχή της διαφάνειας στο δίκαιο των ΓΟΣ, ό.π, σελ 33

²¹² Βλ. Ευθυμίου Α., Η αρχή της διαφάνειας στο δίκαιο των ΓΟΣ, ό.π, σελ 33-34

καταναλωτή τρόπο, ούτως ώστε να κατανοεί τόσο τις υποχρεώσεις του αλλά και την αιτία ανάληψης αυτών προκειμένου να μην διανεύδονται οι δικαιολογημένες προσδοκίες του²¹³.

Πέραν όλων των άλλων η αρχή της διαφάνειας θεωρείται ότι αποτελεί και έκφραση του λεγόμενου «προτύπου πληροφόρησης» που διαπνέει το σύνολο της της κοινοτικής νομοθεσίας για την προστασία των καταναλωτών. Πυρήνας αυτού είναι η βελτίωση της αυτοευθύνης του καταναλωτή παρέχοντας στον ίδιο ένα υψηλό επίπεδο πληροφόρησης ώστε να καθίσταται υπεύθυνος φορέας της λήψης αποφάσεων. Έτσι, σύμφωνα με την αρχή της αυτοευθυνότητας κάθε καταναλωτής θεωρείται ότι είναι υπεύθυνος να συγκεντρώσει τόσο τις πληροφορίες που απαιτούνται όσο και να τις αξιοποιήσει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο για να προασπίσει τα οικονομικά του συμφέροντα. Το συγκεκριμένο πρότυπο πληροφόρησης προάγεται και από την Ευρωπαϊκή Νομολογία η οποία διαμορφώνει για τον καταναλωτή ένα δικαίωμα ελεύθερης επιλογής και απόφασης (σχετικά με τα προϊόντα που ικανοποιούν τις ανάγκες του) που αποτελεί μέρος της ενοποιητικής διαδικασίας για την ολοκλήρωση της αγοράς²¹⁴.

Ωστόσο, σε κάποιες περιπτώσεις το πιστωτικό ίδρυμα έχει έναντι του πελάτη-αντισυμβαλλόμενου αυξημένες υποχρεώσεις ενημέρωσης οι οποίες απορρέουν από την γενικότερη αρχή της καλής πίστης όπως αυτή προβλέπεται στο αρ. 288 ΑΚ. Πρόκειται για τις περιπτώσεις εκείνες που ο πελάτης-αντισυμβαλλόμενος συναλλάσσεται σε ένα εξειδικευμένο πεδίο που ούτε και ο ίδιος δεν μπορεί να αντιληφθεί το εύρος της απαιτούμενης πληροφόρησης²¹⁵, ενώ ενδέχεται να υφίσταται και τέτοια πληροφοριακή ασυμμετρία ώστε ο καταναλωτής να μην έχει πρόσβαση στις πληροφορίες που απαιτούνται είτε η πρόσβαση σ' αυτές να απαιτεί υπέρογκο κόστος²¹⁶. Εν προκειμένω, στην περίπτωση των δανείων σε Ελβετικό Φράγκο η υποχρέωση ενημέρωσης δεν είναι μόνο παρεπόμενη της καλής πίστης (αρ. 288 ΑΚ, 197 και 198 ΑΚ) αλλά διατυπώνεται ευθέως και σε κανόνα θετικού δικαίου²¹⁷.

Καταρχάς, η υποχρέωση ενημέρωσης των τραπεζικών ιδρυμάτων προβλεπόταν με την 2001/193/ΕΚ Σύσταση της Επιτροπής «σχετικά με τις προσυμβατικές πληροφορίες που πρέπει να παρέχονται στους καταναλωτές από πιστωτές που χορηγούν στεγαστικά δάνεια»²¹⁸. Μετέπειτα, με την Οδηγία 2008/48/ΕΚ «για τις συμβάσεις καταναλωτικής πίστης και την κατάργηση της Οδηγίας 87/102/ΕΟΚ του Συμβουλίου» η οποία ενσωματώθηκε στη χώρα μας με την Κ.Υ.Α Ζ1-699/2010 και με την Οδηγία 2014/17/ΕΕ (βλ. ανωτέρω σελ. 13 της παρούσης) που ενσωματώθηκε στο εθνικό δίκαιο με τον Ν. 4438/2016 εντάθηκαν οι υποχρεώσεις ενημέρωσης από τα πιστωτικά ιδρύματα. Στα ανωτέρω προβλέπεται απλώς η ενημέρωση του δανειολήπτη

²¹³ Βλ. Δούβλης Α./Μπάλος Π., Δίκαιο προστασίας των καταναλωτών ό.π, σελ 28

²¹⁴ Βλ. Ευθυμίου Α., Η αρχή της διαφάνειας στο δίκαιο των ΓΟΣ, ό.π σελ 15

²¹⁵ Βλ. Χασάπη Χ., ό.π, σελ 62-63

²¹⁶ Βλ. Χασάπη Χ., ό.π, σελ 62-63

²¹⁷ Βλ. Χασάπη Χ., ό.π, 101

²¹⁸ Βλ. Χασάπη Χ., ό.π, σελ 101

για το είδος και για το νόμισμα του δανείου, όχι, όμως, και για τον κίνδυνο συναλλαγματικής ισοτιμίας.

Αντίθετα, στο ελληνικό δίκαιο η γνωστή ΠΔ/ΤΕ 2501/31-10-2002²¹⁹ σχετικά με την ενημέρωση συναλλασσόμενων με πιστωτικά ιδρύματα για τους όρους που διέπουν τις συναλλαγές τους προβλέπει στην περ. Β ότι «Σύμφωνα με τις ως άνω γενικές αρχές τα πιστωτικά ιδρύματα οφείλουν να παρέχουν κατ' ελάχιστον τα ακόλουθα στοιχεία και πληροφορίες, ώστε οι συναλλασσόμενοι με αυτά να σχηματίζουν πριν από τη σύναψη της σύμβασης σαφή εικόνα για τις παρεχόμενες υπηρεσίες και προϊόντα, όταν αυτά δεν αποτελούν αντικείμενο εξατομικευμένης διαπραγμάτευσης: 2. Χορηγήσεις: x) Ενημέρωση σχετικά με τον κίνδυνο από ενδεχόμενη διακύμανση της συναλλαγματικής ισοτιμίας στην περίπτωση δανείων σε συνάλλαγμα ή με ρήτρα συναλλάγματος και xi) Τη δυνατότητα και το κόστος χρησιμοποίησης τεχνικών κάλυψης του κινδύνου από την ενδεχόμενη μεταβολή της συναλλαγματικής ισοτιμίας ή και των επιτοκίων». Τέτοιες τεχνικές κάλυψης ή αντιστάθμισης του συναλλαγματικού κινδύνου είναι λ.χ. ειδικά ασφαλιστήρια συμβόλαια ή συμβάσεις προαιρέσεως επί συναλλαγματικών ισοτιμιών, συμβάσεις ανταλλαγής νομισμάτων, τα λεγόμενα *swaps* κτλ». Έτσι, το ελληνικό δίκαιο προχωρά ένα βήμα περαιτέρω και προβλέπει όχι μόνο ενημέρωση σχετικά με τον κίνδυνο συναλλαγματικής ισοτιμίας, αλλά και εναργή πληροφόρηση αναφορικά με τις δυνατότητες και το κόστος αντιστάθμισης του συναλλαγματικού κινδύνου, ενώ αρκείται σε μια απλή ενημέρωση μέσω φυλλαδίων²²⁰.

Ωστόσο, οι ανωτέρω υποχρεώσεις ενημέρωσης της ΠΔ/ΤΕ²²¹ δεν αποτελούν παρά θετικού δικαίου αποτύπωση σε ουσιαστικό κανόνα δικαίου μιας ειδικής έκφανσης της υποχρέωσης πίστης και πρόνοιας²²². Αυτή η γενική υποχρέωση θεμελιώνει ειδικότερα, υποχρεώσεις της τράπεζας προς ενημέρωση, προειδοποίηση και, υπό προϋποθέσεις, παροχή συμβουλευτικής

²¹⁹ ΦΕΚ Α' 277/18-11-2002

²²⁰ Ρ. Γιοβαννόπουλος, ό.π., σελ 647-682

²²¹ Αυτό ισχύει και για τις υποχρεώσεις ενημέρωσης που επιβάλλει η Κ.Υ.Α. Ζ1-699/2010, η οποία, ωστόσο, δεν θα εφαρμόζεται, καθώς οι συμβάσεις δανείων σε ξένο νόμισμα δεν εμπίπτουν στο *ratione materiae* πεδίο εφαρμογής της: βλ. Χασάπη,σε ΧρηΔικ 2014, 420/1.

²²² Βλ. ΑΠ 1727/2008, ΕΕμπΔ 2009, σελ. 620, ΠΠΑλεξ 78/2012, ΕφΑΔ 2013, 47, ΠΠΑ 2087/2004, ΕπισκΕΔ 2005, 777: «Στα ως άνω πλαίσια η εναγομένη τράπεζα υπείχε αυξημένη υποχρέωση προστασίας και πρόνοιας των συμφερόντων του ενάγοντα την οποία στη συγκεκριμένη περίπτωση η εναγομένη δεν τήρησε, καθόσον, όπως προαναφέρθηκε η τράπεζα είχε ειδικές γνώσεις των συνθηκών της τραπεζικής αγοράς καθώς και ευρύτατο φάσμα πληροφοριών τις οποίες δεν έθεσε, ως υποχρεούτο, σε γνώση του ενάγοντα, ούτε τις χρησιμοποίησε για την ασφαλή εκτέλεση της εντολής του ενάγοντα και στα πλαίσια της συμφωνίας της με τον ενάγοντα για τον προαναφερόμενο όρο. Επίσης από τη γενική υποχρέωση προστασίας και από τη συναλλακτική σχέση μεταξύ εναγομένης και ενάγοντα απορρέει μεταξύ άλλων και η ειδικότερη υποχρέωση ενημέρωσης και παροχής συμβουλών στον ενάγοντα ανάλογα με τις προαναφερόμενες συγκεκριμένες συνθήκες, όπως το είδος της σκοπούμενης συναλλαγής και το επίπεδο γνώσεων του πελάτη που ήταν στη συγκεκριμένη περίπτωση η παντελής άγνοιά του ως προς τον τρόπο διεξαγωγής της συναλλαγής με ασφάλεια»

καθοδήγησης στον πελάτη²²³ αλλά και πρόσθετες υποχρεώσεις της τράπεζας²²⁴, όπως η υποχρέωσή της να ενημερώνει διαρκώς τον δανειολήπτη για επικείμενες διακυμάνσεις της συναλλαγματικής ισοτιμίας του νομίσματος, τις οποίες κατά πάσα πιθανότητα γνωρίζει ή και να περιλαμβάνει στα φυλλάδιά της έντονες επισημάνσεις του συναλλαγματικού κινδύνου και κατανοητές για τον πελάτη γραφικές παραστάσεις, όπως απαιτεί ο αυστριακός νόμος για την καταναλωτική πίστη.

Τέλος, για να αποσαφηνισθεί η ως άνω ΠΔ/ΤΕ 2501/31.10.2002 εκδόθηκαν τόσο η ΕΤΠΘ 178/3/19.7.2004 όσο το έγγραφο της διεύθυνσης εποπτείας πιστωτικού συστήματος με αριθ. 484/19.3.2007 της Τράπεζας της Ελλάδος, σύμφωνα με το οποίο η πληροφόρηση από τα πιστωτικά ιδρύματα πρέπει να περιλαμβάνει παράδειγμα, στο οποίο για τον υπολογισμό της δόσης αποπληρωμής του δανείου θα θεωρείται ως ισοτιμία η μέγιστη τιμή της αρνητικής διακύμανσης κατά την τελευταία τριετία μεταξύ των νομισμάτων που προσδιορίζουν την οφειλή του δανειολήπτη.²²⁵

4.1.6 Η παροχή των Δανείων σε Ελβετικό Φράγκο από τα πιστωτικά ιδρύματα ως αθέμιτη εμπορική πρακτική (αρ. 9^α-9^ς Ν2251/1994)

Με τα άρθρα 9^α -9^θ του Ν. 2251/1994 ενσωματώθηκε στη χώρα μας η Οδηγία 2005/29/ ΕΚ²²⁶ που αφορά τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές των επιχειρήσεων προς τους καταναλωτές με ελάχιστες διαφοροποιήσεις ως προς τη σειρά και τη δομή των άρθρων και όχι σε ζητήματα περιεχομένου²²⁷. Σύμφωνα με το αρ. 9^α υπάγονται ως καταναλωτές μόνο φυσικά πρόσωπα που ενεργούν εκτός του πλαισίου της επαγγελματικής τους δραστηριότητας επομένως, όπως προαναφέρθηκε υπάγονται και οι δανειολήπτες των στεγαστικών δανείων σε ελβετικό φράγκο²²⁸. Ως εμπορική πρακτική των επιχειρήσεων (αρ. 9^α στ. δ') νοείται «κάθε πράξη, παράλειψη, τρόπος συμπεριφοράς ή εκπροσώπησης, εμπορική επικοινωνία, συμπεριλαμβανομένης της διαφήμισης και του μάρκετινγκ ενός προμηθευτή, που συνδέεται άμεσα με την προώθηση, πώληση ή προμήθεια ενός προϊόντος σε καταναλωτές» και αυτές όταν είναι

²²³ Οι υποχρεώσεις της τράπεζας για ενημέρωση, διαφώτιση και παροχή συμβουλών στον πελάτη, σε ΧρΠΔ 2008, σελ 865 επ., Χασάπη Χ., ΧρηΔικ 2014, σελ. 417

²²⁴ Σύμφωνα με την άποψη του Γιοβαννόπουλου Ρ. ό.π, σελ 647-682

²²⁵ Βλ. Χασάπη Χ, ό.π, σελ 106 & 264 και Μώλος Α.ό.π, σελ 52-53

²²⁶ Οδηγία 2005/29/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 11.05.2005 για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές των επιχειρήσεων προς τους καταναλωτές στην εσωτερική αγορά, τροποποιώντας τις Οδηγίες 97/7/ΕΚ, 98/27/ΕΚ, 2002/65/ΕΚ και του κανονισμού ΕΚ 2006/2004 για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές.

²²⁷ Βλ. αναλυτικά Κ. Δελούκα-Ιγγλέση, σε: Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή (Ελληνικό-Ενωσιακό) (επιμ. Ελ. Αλεξάδριδου), 3^η έκδοση, 2018, σελ. 605 επ.

²²⁸ Βλ. Χασάπη Χ, ό.π, σελ 387 & Μώλος Α. ό.π, σελ 69-70

αθέμιτες απαγορεύονται πριν, κατά τη διάρκεια και ύστερα από εμπορική συναλλαγή που σχετίζεται με συγκεκριμένο προϊόν (αρ. 9γ παρ. 1).

Στην περίπτωση μας η προώθηση των δανείων σε Ελβετικό Φράγκο πραγματοποιήθηκε τόσο μέσω της διαφήμισής του στην τηλεόραση και στον ηλεκτρονικό ή έγγραφο τύπο («*διαφήμιση νοείται η κάθε ανακοίνωση που γίνεται με κάθε μέσο στα πλαίσια εμπορικής, βιομηχανικής, βιοτεχνικής ή επαγγελματικής δραστηριότητας με στόχο την προώθηση της διάθεσης αγαθών ή υπηρεσιών, συμπεριλαμβανομένων των ακινήτων και των συναφών δικαιωμάτων και υποχρεώσεων*») όσο και από τους υπαλλήλους εντός των πιστωτικών ιδρυμάτων²²⁹. Ο γενικός κανόνας των αρ. 9α §δ και 9γ §2 ν. 2251/1994 προβλέπει ότι «*μια εμπορική πρακτική είναι αθέμιτη, όταν είναι αντίθετη προς τις απαιτήσεις της επαγγελματικής ευσυνειδησίας και στρεβλώνει ουσιωδώς ή ενδέχεται να στρεβλώσει ουσιωδώς την οικονομική συμπεριφορά του μέσου καταναλωτή ή του μέσου μέλους μιας ομάδας καταναλωτών. Ως «προϊόν» –παρά την περιορισμένη λεκτική σημασία του όρου– ορίζεται εν προκειμένω ρητά στο νόμο «κάθε αγαθό ή υπηρεσία, συμπεριλαμβανομένης της ακίνητης περιουσίας, και των συναφών δικαιωμάτων και υποχρεώσεων»* (αρ. 9α. §δ ν. 2251/1994). «*Προϊόν*», συνεπώς, είναι και η οποιαδήποτε τραπεζική παροχή σε καταναλωτή, στο πλαίσιο άσκησης των τραπεζικών δραστηριοτήτων, και ασφαλώς η παροχή πιστώσεων. Ως αθέμιτες δε εμπορικές πρακτικές χαρακτηρίζει ο νόμος, ενδεικτικά, τις παραπλανητικές και τις επιθετικές πρακτικές όπως αυτές προβλέπονται στα αρ. 9 δ, 9 ε, 9 στ και στα αρ. 9ζ και 9 η αντίστοιχα.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει η περίπτωση των αθέμιτων παραλείψεων κατ' αρ. 9^ε παρ. 1 του Ν. 2251/1994 σύμφωνα με το οποίο «*μια εμπορική πρακτική θεωρείται παραπλανητική όταν, στο πραγματικό της πλαίσιο, λαμβανομένων υπόψη όλων των χαρακτηριστικών της και των περιστάσεων καθώς και των περιορισμών του συγκεκριμένου μέσου επικοινωνίας, παραλείπει ουσιώδεις πληροφορίες που χρειάζεται ο μέσος καταναλωτής, ανάλογα με το συγκεκριμένο πλαίσιο, για να λάβει τεκμηριωμένη απόφαση συναλλαγής και ως εκ τούτου τον οδηγεί ή ενδέχεται να τον οδηγήσει να λάβει απόφαση συναλλαγής, την οποία διαφορετικά δε θα ελάμβανε*» και κατά την παρ. 2 του ίδιου άρθρου τεκμαίρεται παραπλανητική παράλειψη όταν ο προμηθευτής αποκρύπτει ουσιώδεις πληροφορίες ή τις παρέχει κατά τρόπο ασαφή, ακατάληπτο, διφορούμενο ή εκτός χρόνου κατά το αναφερόμενο στην παρ. 1 ή όταν δεν προσδιορίζει την εμπορική επιδίωξη της εμπορικής πρακτικής, εφόσον αυτή δεν είναι ήδη προφανής από το συγκεκριμένο πλαίσιο και όταν και στις δύο αυτές περιπτώσεις τούτο έχει ή ενδέχεται να έχει ως αποτέλεσμα να λάβει ο μέσος καταναλωτής απόφαση για συναλλαγή, την οποία σε άλλη περίπτωση δεν θα είχε λάβει²³⁰.

²²⁹ Βλ. Κ. Δελούκα-Ιγγλέση, ό.π., σελ. 579 επ., Μπόλο Α. ό.π, σελ. 71-72

²³⁰ Βλ. Κ. Δελούκα-Ιγγλέση, ό.π., σελ. 644-646.

Με αυτό το σκεπτικό οι δανειολήπτες σε ελβετικό φράγκο υποστήριξαν ότι η σύναψη των συμβάσεων τους με τα πιστωτικά ιδρύματα συνιστά αθέμιτη εμπορική παράλειψη κατ' αρ. 9 ε παρ. 1 του Ν. 2251/1994, με την αιτιολογία ότι οι υπάλληλοι υπερτόνιζαν τις ευνοϊκές για αυτούς παραμέτρους υποβαθμίζοντας τις δυσμενείς συνέπειες και ιδίως τον κίνδυνο της αρνητικής μεταβολής της συναλλαγματικής ισοτιμίας. Ο ισχυρισμός αυτός συνδέεται άμεσα με τις υποχρεώσεις ενημέρωσης που βαρύνουν τα πιστωτικά ιδρύματα²³¹, όπως αναλύθηκε ανωτέρω με βάση το ΠΔ/ΤΕ 2501/2002. Αντιθέτως, αν το πιστωτικό ίδρυμα κατά τη σύναψη της σύμβασης έχει εκπληρώσει τις υποχρεώσεις ενημέρωσης και πληροφόρησης σχετικά με τον κίνδυνο, τηρώντας τις υποχρεώσεις του ανωτέρω ΠΔ/ΤΕ, ιδίως δε έχει παρουσιάσει πρακτικά παραδείγματα μέσω πινάκων και σχεδιαγραμμάτων, καθιστώντας σαφή τον κίνδυνο δυσμενούς για τον καταναλωτή μεταβολής της συναλλαγματικής ισοτιμίας δεν χωρεί περιθώριο εφαρμογής για τον Ν.2251/1994. Σε αυτήν την περίπτωση ο καταναλωτής επιλέγει να συμβληθεί με το πιστωτικό ίδρυμα διαμορφώνοντας ελεύθερη από ελαττώματα βούληση και με πλήρη γνώση του κινδύνου, βασιζόμενος όμως σε άλλα κίνητρα όπως πχ το χαμηλό επιτόκιο με αποτέλεσμα να αναλαμβάνει ο ίδιος τον επικείμενο κίνδυνο.²³²

Εφόσον, πάντως θεωρηθεί ότι το πιστωτικό ίδρυμα προέβη σε εμπορικές πρακτικές που αντίκειται στις επιταγές των αρ. 9^α-9^β ως κύρωση της απαγόρευσης αυτής δεν προβλέπεται η ακυρότητα της συναλλαγής, αλλά το δικαίωμα του καταναλωτή ή κάθε ενώσεως καταναλωτών α) να ζητούν δικαστικά την παύση της αθέμιτης πρακτικής εφόσον αυτή εξακολουθεί να υφίσταται, β) την παράλειψή της στο μέλλον δεδομένης της επανάληψής της μελλοντικά γ) αποζημίωση για τη ζημία²³³ που υφίσταται ο δανειολήπτης εξαιτίας της πρακτικής αυτής, εφόσον αποδειχθεί ότι η τράπεζα προέβαινε κατά την κρίσιμη περίοδο σε αθέμιτες εμπορικές πρακτικές και δ) δημοσίευση της απόφασης που αναφέρεται στην παύση της αθέμιτης εμπορικής πρακτικής και της συγκριτικής διαφήμισης ή ακόμη και να ζητήσει δημοσίευση επανορθωτικής δήλωσης του παραβάτη²³⁴.

²³¹ Βλ. σχετικές αποφάσεις ΠΠρΗρακλ. 90/2018 και 91/2018 δημ. σε ΝΟΜΟΣ που τάσσονται υπέρ της ύπαρξης αθέμιτης εμπορικής πρακτικής από τα πιστωτικά ιδρύματα

²³² Χασάπης Χρήστος : Δάνεια σε Ξένο Νόμισμα : Μια προσέγγιση με αφορμή την πρόσφατη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των ελληνικών Δικαστηρίων, ό.π, ΧρηΔικ 2/2014 σελ 422

²³³ Η ζημία που υπέστη ο δανειολήπτης εκφράζεται στα επιπλέον ποσά που υποχρεώθηκε να καταβάλλει ο δανειολήπτης από τις διαχρονικές διακυμάνσεις της συναλλαγματικής ισοτιμίας και συγκεκριμένα από την ημερομηνία εκταμίευσης του δανείου έως σήμερα. Τα ποσά αυτά εκτείνονται στην ατομική περίπτωση κάθε δανειολήπτη στις μηνιαίες δόσεις αποπληρωμής και στο άληκτο κεφάλαιο του δανείου βλ. Μπόλο Α, ό.π, σελ 189

²³⁴ Παρέχεται η δυνατότητα στα δικαστήρια στην περίπτωση παράβασης των διατάξεων για τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές εφόσον αυτό κριθεί σκόπιμο να αντιστρέψουν το βάρος της απόδειξης και να ζητήσουν από την τράπεζα να προσκομίσει στοιχεία για την ακρίβεια των πραγματικών ισχυρισμών της, καθιερώνοντας μάλιστα τεκμήριο αλήθειας για τον ενάγοντα σε περίπτωση που δεν προσκομιστούν βλ. Βασιλόπουλο σε Μπόλο Α./Δούβλη Β. ό.π, σελ 642 επ.

4.1.7 Η συλλογική αγωγή

Από τα πιο σημαντικά δικαιώματα που καθιερώθηκαν διεθνώς για τις ενώσεις καταναλωτών είναι η άσκηση αγωγών εξ ιδίου δικαίου με σκοπό την προστασία των γενικότερων συμφερόντων των καταναλωτών. Με τις διατάξεις του αρ. 10 του Ν. 2251/1994 εισάγεται πλέον και στη χώρα μας ολοκληρωμένο σύστημα έννομης προστασίας των συμφερόντων των καταναλωτών τόσο δικαστικής όσο και διοικητικής φύσεως. Σύμφωνα δε με την παρ. 15 «*κάθε ένωση καταναλωτών νομιμοποιείται να ζητεί ενώπιον των δικαστηρίων και διοικητικών αρχών κάθε μορφής έννομη προστασία για τα δικαιώματα των μελών της ως καταναλωτών. Ιδίως νομιμοποιείται να ασκεί αγωγή, αίτηση ασφαλιστικών μέτρων, αίτηση ακύρωσης ή προσφυγή κατά διοικητικών πράξεων και να παρίσταται ως πολιτικώς ενάγουσα. Κάθε ένωση καταναλωτών δύναται να παρεμβαίνει προσθέτως σε εκκρεμείς δίκες μελών της για την υποστήριξη των δικαιωμάτων τους ως καταναλωτών*». Στο άρθρο αυτό, που αντικαταστάθηκε από το αρ. 13, παρ. 15 του Ν. 3587/2007 καθιερώνεται η συλλογική αγωγή με την ευρεία έννοια του όρου και λειτουργεί ως μη δικαιούχος διάδικος στοχεύει στην ικανοποίηση ατομικών δικαιωμάτων²³⁵ ή αξιώσεων των μελών μιας ένωσης καταναλωτών, έναντι συγκεκριμένων προμηθευτών και παραγωγών²³⁶.

Αντιθέτως, στην εν στενή του όρου έννοια της συλλογικής αγωγής, όπως ρυθμίζεται στο αρ. 10 παρ. 16 του Ν. 2251/1994 ορίζεται «*Ένωση καταναλωτών που έχει τουλάχιστον πεντακόσια (500) ενεργά μέλη και έχει εγγραφεί στο μητρώο ενώσεων καταναλωτών πριν από ένα τουλάχιστον έτος, μπορεί να ασκεί, κάθε είδους αγωγή για την προστασία των γενικότερων συμφερόντων του καταναλωτικού κοινού. Η αγωγή του προηγούμενου εδαφίου μπορεί να ασκηθεί και όταν η παράνομη συμπεριφορά προσβάλλει τα συμφέροντα τριάντα (30), τουλάχιστον, καταναλωτών. Ιδίως μπορεί να ζητήσει: α) Την παράλειψη παράνομης συμπεριφοράς του προμηθευτή, ακόμη και πριν αυτή εκδηλωθεί, ιδίως όταν συνίσταται σε παράβαση των διατάξεων: αα) των άρθρων 2, 3, 3α έως 3ιβ, 4, 4α έως 4η, 4θ, 5, 6, 7, 7α, 8, 9, 9α έως 9θ του παρόντος νόμου, β) Χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης .γ) Τη λήψη ασφαλιστικών μέτρων εξασφάλισης των απαιτήσεων του καταναλωτικού κοινού για την παράλειψη της παράνομης συμπεριφοράς ή τη χρηματική ικανοποίηση μέχρι την έκδοση εκτελεστικής απόφασης. Σε περίπτωση ελαττωματικών προϊόντων που είναι επικίνδυνα για την ασφάλεια ή την υγεία του καταναλωτικού κοινού, μπορεί να διαταχθεί, ως ασφαλιστικό μέτρο, η δέσμευση αυτών. δ) Την αναγνώριση του δικαιώματος αποκατάστασης της ζημίας που υφίστανται οι καταναλωτές από την παράνομη συμπεριφορά.*». Επομένως, στην συλλογική αγωγή *sticto sensu* η ένωση

²³⁵ Βλ. Καράκωστα Ιωάννη ό.π. (υποσ. 176), σελ 102

²³⁶ Βλ. και ΠΠρΑθ 334/2016 δημ. σε ΝΟΜΟΣ και Μπόλο Α., ό.π, σελ 213-216

καταναλωτών δεν μπορεί να προβάλλει ατομικές αξιώσεις των μελών της, ούτε μπορεί να λειτουργήσει ως μη δικαιούχος διάδικος αλλά προστατεύει «το διάχυτο συμφέρον του καταναλωτικού κοινού»²³⁷. Στόχος αυτής της συλλογικής αγωγής είναι να αναγνωριστεί η παράνομη συμπεριφορά του προμηθευτή και αυτός να εξαναγκαστεί να προβεί σε συγκεκριμένη πράξη ή παράλειψη με την οποία θα άρει την αθέμιτη πρακτική και δεν θα την επαναλάβει στο μέλλον²³⁸.

Αντικείμενο της συλλογικής αγωγής μπορεί να αποτελέσει: α) η αξίωση παράλειψης παράνομης συμπεριφοράς του προμηθευτή ακόμη και επί παραλείψει, προτού δηλαδή αυτή εκδηλωθεί²³⁹ καθώς και η αξίωση άρσης αυτής με την ανατροπή του αιτίου της παράνομης προσβολής που αποτελούν αποτελεσματικά μέτρα προληπτικής και αποτρεπτικής προστασίας των καταναλωτών²⁴⁰ β) η αξίωση χρηματικής ικανοποίησης λόγω ηθικής βλάβης που λειτουργεί αποκαταστατικά- αποζημιωτικά και προστατευτικά²⁴¹ και όχι κυρωτικά για την οποία το Δικαστήριο λαμβάνει υπόψιν την ένταση της προσβολής και τις ανάγκες πρόληψης γ) την αξίωση λήψης ασφαλιστικών μέτρων με την προϋπόθεση ότι υφίσταται επείγουσα περίπτωση ή επικείμενος κίνδυνος²⁴² και δ) η άσκηση αναγνωριστικής αποζημιωτικής συλλογικής αγωγής²⁴³ με την οποία δίνεται στον καταναλωτή η δυνατότητα να εκδώσει διαταγή πληρωμής κατά του προμηθευτή εφόσον γίνει αμετάκλητη η απόφαση επί συλλογικής αγωγής.

Απόφαση σταθμό που εκδόθηκε κατόπιν ασκήσεως συλλογικής αγωγής που κατέθεσε η Γενική Συνομοσπονδία Καταναλωτών Ελλάδος, οι ενώσεις καταναλωτών Κρήτης και Αιτωλοακαρνανίας στην οποία παρέμβει ο Σύλλογος Δανειοληπτών Ελβετικού Φράγκου²⁴⁴ είναι η ΠΠρΑθ 334/2016²⁴⁵, η οποία είχε θετικά αποτελέσματα για τους δανειολήπτες. Κύρια βάση της αγωγής ήταν η ακυρότητα των προδιατυπωμένων και φερόμενων ως καταχρηστικών γενικών συναλλακτικών όρων δυνάμει των οποίων η κρίσιμη νομισματική ισοτιμία ευρώ και ελβετικού φράγκου είχε προσδιοριστεί στο χρόνο της πληρωμής των δόσεων και όχι στον χρόνο της εκταμίευσης των δανείων υποβάλλοντας τα κάτωθι αιτήματα: «(α) Να απαγορευθεί

²³⁷ Βλ. Μπόλο Α., ό.π, σελ 213-216 & Δέλλιο Γ., Γενικοί όροι των Συναλλαγών, ό.π, σελ 49

²³⁸ Βλ. ΠΠρΑθ 334/2016 δημ. σε ΝΟΜΟΣ

²³⁹ Βλ. αρ. 10, παρ. 16 περ. α' του Ν.2251/1994

²⁴⁰ Βλ. Δελούκα-Ιγγλέση Κ. ό.π, σελ 333

²⁴¹ Ο προστατευτικός χαρακτήρας της ενισχύεται από το γεγονός ότι δεν προϋποθέτει την ύπαρξη της υπαιτιότητας στο πρόσωπο του προμηθευτή σε αντίθεση με όσα προβλέπει το αρ. 914 ΑΚ βλ. Καράκωστα Ιωάννη, ό.π, (υποσ. 176) σελ 104

²⁴² Στο δικόγραφο θα πρέπει να αναφέρονται ρητά όπως και το ουσιαστικό δικαίωμα βλ. Καράκωστα Ιωάννη, ό.π, (υποσ. 176) σελ 109

²⁴³ Δέλλιος Γ, ό.π, σελ 45

²⁴⁴ Με την υπ. αρ. 134/2014 πράξη του Ειρηνοδικείου Αθηνών ιδρύθηκε ο «Σύλλογος Δανειοληπτών Ελβετικού Φράγκου» και με αρχικά ΣΥ.ΔΑν.Ε.Φ με σκοπό να προασπίσει τα δικαιώματα των καταναλωτών που ανέλαβαν δάνεια σε ελβετικό φράγκο. Στον σκοπό του περιλαμβάνονται μεταξύ άλλων η εκπροσώπηση και η άσκηση των δικαιωμάτων των δανειοληπτών ενώπιον των Δικαστηρίων.

²⁴⁵ Περαιτέρω αποφάσεις κατόπιν ασκήσεως συλλογικής αγωγής οι ΠΠρΑθ 799/2017 (δεκτή σε πρώτο βαθμό), ΠΠρΑθ 800/2017 δημ. σε ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ (δεκτή σε πρώτο βαθμό) και ΠΠρΑθ 886/2017 δημ. σε ΝΟΜΟΣ (απορρίφθηκε σε πρώτο βαθμό)

στην εναγόμενη τραπεζική εταιρία να διατυπώνει στο μέλλον, να επικαλείται και να χρησιμοποιεί, υπό μορφή γενικών όρων των συναλλαγών, δανειακές ρήτρες, που προβλέπουν την αποπληρωμή των τοκοχρεωλυτικών δόσεων και τον υπολογισμό του άληκτου κεφαλαίου, με βάση την εκάστοτε ισχύουσα συναλλαγματική ισοτιμία ευρώ και ελβετικού φράγκου κατά την ημερομηνία πληρωμής (β) Να απαγορευθεί στην εναγόμενη τράπεζα να απαιτεί την καταβολή των δόσεων βάσει της τρέχουσας συναλλαγματικής ισοτιμίας ευρώ και ελβετικού φράγκου, όπως αυτή διαμορφώνεται κατά τον χρόνο της πληρωμής, (γ) Να απαγορευθεί στην εναγόμενη τράπεζα να αποκρούει την εκ μέρους των δανειοληπτών καταβολή των τοκοχρεωλυτικών δόσεων σε ελβετικό φράγκο στο ισόποσο τους σε ευρώ, βάσει της ισοτιμίας ευρώ και ελβετικού φράγκου κατά τον χρόνο εκταμίευσης του δανείου και της χορήγησης του σε ευρώ (δ) Να απαγορευθεί η καταγγελία των συμβάσεων των δανείων, εάν οι δανειολήπτες καταβάλλουν τα ποσά των τοκοχρεωλυτικών δόσεων σε ελβετικό φράγκο στο ισόποσο τους σε ευρώ βάσει της ισοτιμίας ευρώ και ελβετικού φράγκου κατά τον χρόνο εκταμίευσης των δανείων και της χορήγησης τους σε ευρώ. (ε) Να υποχρεωθεί η εναγόμενη τράπεζα να ανέχεται και να μην επιδιώκει καταβολές εξόφλησης των δανείων μερικώς ή ολικώς εκ μέρους των δανειοληπτών μετατρέποντας το καταβαλλόμενο από αυτούς ποσό σε ευρώ σε ελβετικό φράγκο με βάση τη συναλλαγματική ισοτιμία, που ίσχυε κατά τον χρόνο εκταμίευσης του δανείου, (ζ) Να παραλείπει η τράπεζα να μετατρέπει το προκύπτον χρεωστικό υπόλοιπο σε ευρώ με βάση την τρέχουσα τιμή πώλησης του ελβετικού φράγκου την ημέρα της καταγγελίας, (στ) Να παύσει η εναγόμενη να χρησιμοποιεί και να εκδίδει αποσπάσματα εμπορικών βιβλίων και αντιγράφων λογαριασμών, στα οποία γίνεται υπολογισμός των δόσεων και τόκων κατόπιν μετατροπής του ελβετικού φράγκου σε ευρώ βάσει άλλης συναλλαγματικής ισοτιμίας από αυτή, που ισχύει κατά τον χρόνο εκταμίευσης του δανείου (η) Να υποχρεωθεί η τράπεζα να συμψηφίσει όλες τις χρεώσεις, τόκους δόσεων, αλλά και καταβολές εκ μέρους των δανειοληπτών, που έγιναν κατόπιν μετατροπής του ελβετικού φράγκου σε ευρώ με βάση τη συναλλαγματική ισοτιμία κατά τον χρόνο εκταμίευσης εκάστου δανείου, άλλως με βάση το ποσό των ευρώ, που εκταμιεύτηκε και το συμβατικό επιτόκιο (θ) Να απέχει η εναγόμενη από την είσπραξη των απαιτήσεων με κάθε τρόπο, αλλά και της καταγγελίας των συμβάσεων των δανείων της παραπάνω κατηγορίας, έως ότου προβεί στον ορθό επανυπολογισμό και ενημερώσει τους δανειολήπτες με εξώδικη δήλωση επιδιδόμενη με δικαστικό επιμελητή (ι) Να απαγορευθεί στην εναγόμενη η κάθε είδους χρήση των εγγράφων των ρυθμίσεων και μειώσεων δόσεων σε τρίτους τόσο στα δάνεια της επίδικης κατηγορίας όσο και στα κάθε είδους και φύσης δάνεια της, που περιέχουν τον γ.ο.σ., με τον οποίο ο καταναλωτής αναγνωρίζει την οφειλή του έναντι της εναγομένης ως νόμιμη, καθώς και η επίκληση της συμφωνίας αναγνώρισης του χρέους (ια) Να απειληθεί σε βάρος της εναγομένης χρηματική ποινή 100.000 ευρώ για κάθε μία επιμέρους και ανά καταναλωτή, αλλά και κατά ημέρα παραβίαση του διατακτικού της εκδοθεισομένης απόφασης εκάστης των παραπάνω υποχρεώσεων» Το δικαστήριο έκανε δεκτή την κύρια βάση της ανωτέρω αγωγής και υποχρέωσε την Τράπεζα να μην χρησιμοποιεί τους κάτωθι γενικούς

όρους: Α. «Εφόσον το Δάνειο ή οποιοδήποτε τμήμα αυτού έχει χορηγηθεί σε συνάλλαγμα, ο/οι Οφειλέτης/ές υποχρεούται/νται να εκπληρώσει/ουν τις εντεύθεν υποχρεώσεις του/τους προς την Τράπεζα είτε στο νόμισμα της χορήγησης είτε σε Euro με βάση την τρέχουσα τιμή πώλησης του νομίσματος την ημέρα της καταβολής. Β. Εφόσον το Δάνειο χορηγήθηκε κατά ένα μέρος σε Euro και κατά το υπόλοιπο σε συνάλλαγμα, το ποσό των κάθε μορφής εισπράξεων σε εξόφληση των από το δάνειο υποχρεώσεων, σε περίπτωση αμφιβολίας, φέρεται σε εξόφληση των Euro και συναλλαγματικών υποχρεώσεων με την ίδια αναλογία Euro/συναλλαγματικής χορήγησης. Γ. Σε περίπτωση καταγγελίας, σύμφωνα με το αμέσως προηγούμενο άρθρο, η Τράπεζα δικαιούται να μετατρέψει το σύνολο της απαίτησης σε ισότιμη οφειλή Euro με βάση την τιμή πώλησης, που ισχύει κατά την ημέρα της καταγγελίας και Δ. ο οφειλέτης με αιτία την σύμβαση οφείλει στην τράπεζα ληξιπρόθεσμα ποσά ανερχόμενα σήμερα σε ποσό Χ ελβετικών φράγκων («ληξιπρόθεσμη οφειλή») καθώς και το ποσό ελβετικών φράγκων («ενήμερη οφειλή»)

Έτσι, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι οι επίδικοι όροι που περιέχονταν στις ατομικές συμβάσεις ήταν αδιαφανείς υπό την έννοια ότι δεν προσδιόριζαν την ακριβή λειτουργία της συναλλαγματικής ισοτιμίας, ενώ κρίθηκε ότι και η εναγόμενη τράπεζα δεν παρείχε ουσιώδεις πληροφορίες, οι οποίες ήταν αναγκαίες για την λήψη ορθών αποφάσεων από την πλευρά του δανειολήπτη. Επίσης, αναφέρθηκε και σε προηγούμενο κεφάλαιο το Δικαστήριο έκρινε ότι η ρήτρα της συναλλαγματικής ισοτιμίας δεν είναι δηλωτική (291 ΑΚ), υποστηρίζοντας ότι το άρθρο δεν εφαρμόζεται σε διαρκείς συμβάσεις και αναφέρεται σε μία μόνο συναλλαγματική ισοτιμία ενώ προκειμένω στην περίπτωση των ελβετικών φράγκων οι συναλλαγματικές ισοτιμίες είναι δύο- μία που προσδιορίζεται με βάση την τιμή της αγοράς και μία με βάση την τιμή πώλησης Ευρώ/ Ελβετικού Φράγκου και εξ αυτού του λόγου προκρίνεται η συμπληρωματική ερμηνεία του αρ. 200 ΑΚ, καθώς τυχόν εφαρμογή του αρ. 291 ΑΚ θα οδηγούσε στο παράδοξο -ίδιο-αποτέλεσμα με εκείνο που επιδιώκεται να αποφευχθεί δια της αναγνώρισης της ακυρότητας του επίδικου όρου.²⁴⁶

Οι επικουρικές βάσεις της αγωγής ήτοι αφενός η απρόοπτη μεταβολή των συνθηκών, που επήλθε συνεπεία της ραγδαίας ανατίμησης του ελβετικού φράγκου έναντι του ευρώ και κατέστησε υπέρμετρα επαχθή την εξυπηρέτηση των συμβατικών υποχρεώσεων των δανειοληπτών και αφετέρου η επικαλούμενη αδικοπρακτική ευθύνη της τράπεζας, η οποία φέρεται να χορήγησε τα στεγαστικά δάνεια εφαρμόζοντας αθέμιτη εμπορική πρακτική, συνισταμένη στην χρήση παραπλανητικής διαφήμισης και στην παροχή ελλιπών και εσφαλμένων πληροφοριών μέσω τραπεζικών υπαλλήλων, μη εφοδιασμένων με το απαιτούμενο νόμιμο πιστοποιητικό για την παροχή υπηρεσιών αναφορικά με τα προτεινόμενα επενδυτικά προϊόντα απορρίφθηκαν αμφότερες από το Δικαστήριο ως νόμο αβάσιμες για το λόγο ότι τόσο η αναπροσαρμογή της σύμβασης λόγω της απρόοπτης μεταβολής των συνθηκών κατά τα αρ.

²⁴⁶ Βλ. ΠΠρΑθ 334/2016 δημ. σε ΝΟΜΟΣ

388 και 288 ΑΚ όσο και η αδικοπρακτική ευθύνη κατά το αρ. 914 ΑΚ δεν μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο κρίσης της συλλογικής αγωγής καθώς προϋποθέτουν διερεύνηση επί ορισμένων πραγματικών περιστατικών.²⁴⁷

Σχετικά με τα έννομα αποτελέσματα της συλλογικής αγωγής, όπως εμφανίζονται και από τη σχετική απόφαση, το αρ. 10 παρ. 20 εδ. γ' του Ν. 2251/1994 ορίζει ότι «οι έννομες συνέπειες που προκύπτουν από την απόφαση αυτή ισχύουν έναντι πάντων, και αν δεν ήταν διάδικοι» με την έννοια ότι το θετικό αποτέλεσμα εκδοθείσας απόφασης μπορεί να το επικαλεστούν τόσο τα μέλη της ενάγουσας, η οποία ήταν όντως διάδικοι στην παρούσα δίκη, όσο και οι καταναλωτές, χωρίς να είναι μέλη της ένωσης και σε περίπτωση που διατηρούν μεταγενέστερες αξιώσεις έναντι του εναγόμενου²⁴⁸. Έτσι, η απόφαση που κρίνει επί της καταχρηστικότητας ενός όρου ισχύει εκτός από την ενάγουσα ένωση και έναντι άλλων ενώσεων αλλά και καταναλωτών, χωρίς να είναι διάδικοι στη δίκη, αλλά έχοντας συνάψει συμβάσεις με ταυτόσημους ΓΟΣ, όπως αυτοί που θεωρήθηκαν καταχρηστικοί. Αντιθέτως, οι προμηθευτές που δεν ήταν διάδικοι στη δίκη και δεν μπόρεσαν να ακουστούν δεν δεσμεύονται από την απόφαση που καταφάσκει την καταχρηστικότητα ΓΟΣ²⁴⁹.

Ωστόσο, με την ΤριμεφΑθ 911/2018 που εκδόθηκε μετά από έφεση της εναγόμενης τράπεζας, η ανωτέρω πρωτόδικη απόφαση ανατράπηκε. Το Εφετείο ακολούθησε διαφορετική συλλογιστική ξεκινώντας από το ότι κρίνει πως εμπίπτουν στην έννοια των ρητρών που απηχούν διατάξεις του εθνικού δικαίου οι οποίες εφαρμόζονται ανεξαρτήτως της επιλογής των συμβαλλομένων μερών ή διατάξεις του του εθνικού δικαίου οι οποίες εφαρμόζονται ελλείψει διαφορετικής σχετικής συμφωνίας τους όλες οι διατάξεις του εθνικού δικαίου, ανεξάρτητα αν πρόκειται για διατάξεις αναγκαστικού ή ενδοτικού δικαίου χαρακτηρίζοντας τους σχετικούς όρους ως «δηλωτικούς»²⁵⁰

4.2 Η ατομική δικαστική προστασία του Έλληνα δανειολήπτη-νομικές βάσεις για την προστασία του (ΑΚ)

²⁴⁷ Βλ. Μπόλο Α., ό.π, σελ 226-227 και Χασάπη Χ. ό.π, σελ 327 & 340

²⁴⁸ Βλ. Μπόλο Α. ό.π, σελ 236

²⁴⁹ Βλ. σχετικά ΠΠρΑθ 5156/2018 δημ. σε ΝΟΜΟΣ στην οποία αναφέρεται ότι: «Ειδικότερα, η δεχόμενη τον καταχρηστικό χαρακτήρα ενός γενικού συναλλακτικού όρου και διατάζουσα την παράλειψη της χρήσης του δικαστική απόφαση, δεσμεύει τον προμηθευτή έναντι οποιοσδήποτε άλλης καταναλωτικής οργάνωσης, με συνέπεια η δικαστική κρίση να είναι δεσμευτική για το δικαστήριο κάθε νέας συλλογικής αγωγής, ενώ, στο πλαίσιο της ατομικής δίκης, αναπτύσσει, κατά την προαναφερθείσα διάταξη του άρθρου 10 § 20 Ν. 2251/1994, μία ιδιότυπη δεσμευτικότητα, που ισχύει έναντι πάντων (ΑΠ 1219/2001 Ελληνη 2001.495).»

²⁵⁰ Βλ. Τριανταφυλλίδης Χ., ό.π, σελ 152

Σε μια προσπάθεια προστασίας των δανειοληπτών σε ατομικό επίπεδο και όταν δεν μπορούν να τύχουν εφαρμογής οι διατάξεις του Ν.2251/1994, καθώς δεν πληρούνται σε κάθε περίπτωση οι προϋποθέσεις του Νόμου, οι δανειολήπτες κατέφυγαν ενώπιον των Ελληνικών Δικαστηρίων για να αντιμετωπίσουν το ζήτημα των δανείων σε Ελβετικό Φράγκο. Στην παρούσα ενότητα θα αναλυθούν οι διατάξεις του ΑΚ που επικαλούνται οι δανειολήπτες για να επιτύχουν την ακύρωση των δανείων τους. Ειδικότερα, άλλοι προχώρησαν στην κατάθεση αιτήσεων λήψης ασφαλιστικών μέτρων²⁵¹, τακτικών αγωγών²⁵², ανακοπών²⁵³ ή/και αιτήσεων αναστολής εκτέλεσης²⁵⁴ κατά των διαταγών πληρωμής εναντίον των πιστωτικών ιδρυμάτων. Εν συνεχεία, θα αναλύσουμε τα σημαντικότερα αιτήματα των δανειοληπτών που έφθασαν ενώπιον των Δικαστηρίων:

4.2.1 Ακυρότητα λόγω αοριστίας παροχής (371-372ΑΚ)

Οι δανειολήπτες συχνά επικαλέστηκαν την ακυρότητα των εν λόγω δανειακών συμβάσεων λόγω αοριστίας της παροχής. Συγκεκριμένα, το αρ. 371 ΑΚ προβλέπει: «*Αν ο προσδιορισμός της παροχής ανατέθηκε σε έναν από τους συμβαλλομένους ή σε τρίτον, σε περίπτωση αμφιβολίας θεωρείται ότι ο προσδιορισμός πρέπει να γίνει με δίκαιη κρίση. Αν δεν έγινε με δίκαιη κρίση ή βραδύνει, γίνεται από το δικαστήριο.*» ενώ το αρ. 372 ΑΚ ορίζει ότι: «*Σύμβαση στην οποία ο προσδιορισμός της παροχής ανατίθεται στην απόλυτη κρίση ενός από τους συμβαλλομένους είναι άκυρη.*» Έτσι, οι δανειολήπτες υποστήριζαν ότι το ποσό της εκάστοτε μηνιαίας δόσης είναι αόριστο, καθώς δεν ήταν γνωστός ο τρόπος με τον οποίο η ισοτιμία Ευρώ/Ελβετικού Φράγκου θα διαμορφώνεται και θα καθορίζεται μονομερώς από τα πιστωτικά ιδρύματα κατά την αποπληρωμή της δόσης, ενώ εξ αρχής οι δανειολήπτες δεν ήταν σε θέση να γνωρίζουν τα κριτήρια και τον τρόπο προσδιορισμού της παροχής, με αποτέλεσμα οι ίδιοι να δεσμεύονται υπέρμετρα βάσει της δανειακής σύμβασης που υπέγραψαν²⁵⁵. Στην περίπτωση αυτή ο προσδιορισμός της παροχής θα γίνει βάσει του άρθρου 371 ΑΚ με δίκαιη κρίση από το

²⁵¹ Βλ. ενδεικτικά πρόσφατη νομολογία ΜΠρΒόλ 367/2017 δημ. σε ΝΟΜΟΣ (κατά δανειοληπτών), ΜΠρΑθ 367/2017 δημ. σε ΝΟΜΟΣ (κατά δανειοληπτών), ΜΠρΚω 313/2016 δημ. σε ΝΟΜΟΣ (κατά δανειοληπτών), ΜΠρΑθ 1273/2016 (υπέρ δανειοληπτών) & ΜΠρΘεσ, 8435/2016 δημ. σε ΝΟΜΟΣ (κατά δανειοληπτών), ΜΠρΑγρ 261/2015 (υπέρ δανειοληπτών) δημ. σε ΝΟΜΟΣ

²⁵² Βλ. ενδεικτικά πρόσφατη νομολογία ΠΠρΠειρ 1237/2019 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΗρακλ 90/2018 δημ. σε ΝΟΜΟΣ (υπέρ δανειοληπτών), ΠΠρΑθ 482/2018 (κατά των δανειοληπτών), ΠΠρΚυπαρ 4/2017 δημ. σε ΝΟΜΟΣ (κατά δανειοληπτών), ΠΠρΑθ 376/2016 δημ. σε ΝΟΜΟΣ (κατά δανειοληπτών)

²⁵³ Βλ. ενδεικτικά πρόσφατη νομολογία ΕφΛαρ 17/2017 δημ. σε ΝΟΜΟΣ (υπέρ δανειοληπτών)

²⁵⁴ Βλ. ενδεικτικά πρόσφατη νομολογία ΜΠρΑθ 291/2019 δημ. σε ΝΟΜΟΣ (αναστολή εκτέλεσης υπέρ δανειοληπτών), ΜΠρΑθ 2536/2018 (αναστολή εκτέλεσης υπέρ δανειοληπτών) δημοσιευμένη σε Sakkoulas-online

²⁵⁵ Βλ. Μπώλος Α. ό.π, σελ 182-183 και απ. ΠΠρΘεσς 14236/2015 δημ. σε ΝΟΜΟΣ & ΠΠρΙωανν 161/2015 δημ. σε ΝΟΜΟΣ

δικαστήριο. Η δίκαιη κρίση είναι αόριστη νομική έννοια, η οποία έχει ως στόχο μέσω της συγκεκριμενοποίησης της καλής πίστης και των χρηστών ηθών, στην επίτευξη περιεχομένου της σύμβασης αντικειμενικά δίκαιου²⁵⁶.

Ωστόσο, η κρατούσα νομολογία²⁵⁷ απέρριψε την ακύρωση της σύμβασης βάσει των ανωτέρω διατάξεων του αστικού κώδικα, καθώς αυτές εφαρμόζονται κυρίως σε συμβατικούς όρους που έχουν γίνει αντικείμενο ατομικής διαπραγματεύσεως και όχι σε γενικούς όρους των συναλλαγών, που καλύπτονται από τον Ν.2251/1994²⁵⁸. Ο προσδιορισμός δε κατά δίκαιη κρίση δεν είναι υποχρεωτικό ότι θα γίνει από το δικαστήριο βάσει του χρόνου κατάρτισης της σύμβασης αλλά μπορεί να γίνει και σε μια μέση τιμή μεταξύ της αντιστοιχίας του 1,60, που ίσχυε κατά την σύναψη των περισσότερων συμβάσεων και του μεταγενέστερου 1,20 ή 1,00. Επίσης, η αοριστία παροχής κρίνεται φαινομενική όταν εξαρτάται απλά από έναν υπολογισμό είτε ο καθορισμός του ύψους της γίνεται με βάση αντικειμενικών διαγνωστικών μέτρων όπως η αγοραία ή χρηματιστηριακή αξία του αντικείμενου της παροχής. Εν προκειμένω, η τιμή πώλησης του συναλλάγματος στα επίμαχα δάνεια αποτελεί αντικειμενικό διαγνωστικό μέτρο για τον υπολογισμό της αντίστοιχης παροχής αφού ισχύει για όλους τους συναλλασσόμενους, καθορίζεται από την διαπραγματευτική αγορά και διαμορφώνεται κάθε μέρα από Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα²⁵⁹. Έτσι, η εκάστοτε συναλλαγματική ισοτιμία εξαρτάται από έναν τρίτο παράγοντα που καθορίζει την παροχή με διαγνωστικά μέτρα και οδηγεί στην άρση της αοριστίας της παροχής, αποκλείοντας έτσι την εφαρμογή των αρ. 371 επ. ΑΚ.

4.2.2 Ακυρωσία λόγω πλάνης και απάτης (140 ΑΚ -147 ΑΚ)

Πολλοί δανειολήπτες επικαλέστηκαν και τις διατάξεις για ακύρωση των δικαιπραξιών λόγω απάτης. Συγκεκριμένα το άρθρο 147 ΑΚ προβλέπει ότι : *«Όποιος παρασύρθηκε με απάτη σε δήλωση βούλησης έχει δικαίωμα να ζητήσει να ακυρωθεί η δικαιπραξία. Αν η δήλωση απευθύνεται σε άλλον και η απάτη έγινε από τρίτον, η ακύρωση μπορεί να ζητηθεί μόνο εφόσον εκείνος προς τον οποίο απευθύνεται η δήλωση ή τρίτος που απέκτησε αμέσως δικαίωμα από αυτήν γνώριζε ή όφειλε να γνωρίζει την απάτη»*. Στην περίπτωση της απάτης γενεσιουργός λόγος της υποχρέωσης αποζημίωσης είναι η απατηλή συμπεριφορά, όπως όταν κάποιος από δόλο

²⁵⁶ Βλ. Νικολόπουλος Δ. Παναγιώτης, τομ. 64,ό.π, ΝοΒ. σελ 225-226

²⁵⁷ Βλ. ΠΠρΑθ 4367/2017 και 1588/2017 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΘες 5284/2017,8963/2017,8966/2017 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΛαμ 7/2017, 18/2017, 28/2017, 50/2017, 60/2017 και 23/2016 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΙωαν 30/2016 δημ. σε ΝΟΜΟΣ και ΠΠρΑθ 3789/2015 δημ. σε ΝΟΜΟΣ

²⁵⁸ Βλ. ad hoc μειοψηφία της ΠΠρΡοδπ. 23/2015 σε ΧρηΔικ 2015, σελ 245 & ΠΠρΑθ 961/2007 δημ. σε ΧρΙΔ Η/2008

²⁵⁹ Βλ. Χασάπη Χ. ό.π, σελ 143-144 & Μπόλο Α. ό.π, σελ 183

προκαλεί ή διατηρεί σε άλλον την εσφαλμένη αντίληψη γεγονότων αποσκοπώντας στη δήλωση βούλησης του απατηθέντος με κάθε μέσο. Εν προκειμένω, οι δανειολήπτες υποστήριξαν ότι οι προστηθέντες της τράπεζας τους απέκρυψαν δολίως τους κινδύνους που ελλόχευαν τα δάνεια σε ελβετικό φράγκο (πχ. την μετατροπή της συναλλαγματικής ισοτιμίας και της δυνατότητας κατάρτισης σύμβασης πλήρους ασφάλισης του σχετικού κινδύνου) εκμεταλλευόμενοι την πλήρως την έλλειψη γνώσεων τους και την εμπιστοσύνη που επεδείκνυαν και έτσι τους παρότρυναν στην σύναψη των συμβάσεων αυτών²⁶⁰. Έτσι, οι δανειολήπτες θα πρέπει να αποδείξουν ότι οι υπάλληλοι της τράπεζας ενήργησαν με δόλο και τους παράπεισαν να αναλάβουν τα συγκεκριμένα δανειακά προϊόντα²⁶¹. Ωστόσο, η απόδειξη του δόλου των υπαλλήλων των πιστωτικών ιδρυμάτων για την απόκρυψη του κινδύνου της συναλλαγματικής ισοτιμίας καθίσταται στην πράξη ιδιαίτερα δυσχερής²⁶².

Σε περίπτωση που το αίτημα των δανειοληπτών για ακύρωση της δικαιοπραξίας λόγω απάτης απορριπτόταν από το Δικαστήριο, προέβλεπαν επικουρικά την ακυρωσία λόγω πλάνης κατά το άρθρο 140 ΑΚ που προβλέπει ότι «*Αν κάποιος καταρτίζει δικαιοπραξία και η δήλωσή του δεν συμφωνεί, από ουσιώδη πλάνη, με τη βούληση του, έχει δικαίωμα να ζητήσει ακύρωση της δικαιοπραξίας*». Πλάνη δε υφίσταται τόσο σε περίπτωση εσφαλμένης γνώσης όσο και σε περίπτωση άγνοιας (ανεπίγνωστη και όχι συνειδητή). Η πλάνη είναι ουσιώδης όταν αναφέρεται σε τόσο σημαντικό για την δικαιοπραξία σημείο, ώστε εάν το πρόσωπο που γνώριζε την αλήθεια δεν θα προέβαινε καν στην κατάρτιση αυτής. Στην περίπτωση των δανείων αυτών υποστηρίζεται ότι το ουσιώδες θα πρέπει να συντρέχει κατά την κατάρτιση της δικαιοπραξίας, ανάμεσα στην βούληση και τη δήλωση του δικαιοπρακτούντα.

Για την θεμελίωση της πλάνης, οι δανειολήπτες υποστήριξαν ότι οι ίδιοι επιδίωκαν μόνο την λήψη του δανείου με το ευνοϊκό για αυτούς επιτόκιο αλλά δεν προσδοκούσαν σε καμία περίπτωση την ανάληψη του συναλλαγματικού κινδύνου. Ωστόσο, οι τελευταίοι γνώριζαν ότι επρόκειτο να καταρτίσουν δάνειο σε Ελβετικό Φράγκο, είχαν επίγνωση των κινδύνων που εγκυμονούσαν αλλά εν τέλει ανέλαβαν τα δάνεια γιατί προσέβλεπαν στα οφέλη αυτών ήτοι την ευνοϊκή συναλλαγματική ισοτιμία και το επιτοκιακό όφελος. Πάντως, ακόμη και αν δεχθούμε ότι τα πιστωτικά ιδρύματα ενημέρωναν πλήρως τους δανειολήπτες για τους κινδύνους, δεν μπορεί και πάλι να στοιχειοθετηθεί η πλάνη καθώς η προσδοκία διατήρησης της ευνοϊκής για τους ίδιους συναλλαγματικής ισοτιμίας Ευρώ-Ελβετικού Φράγκου μελλοντικά ανάγεται στα παραγωγικά αίτια της βούλησης του δανειολήπτη κατ' άρθρ. 143 ΑΚ, σύμφωνα με το οποίο «*εφόσον ο νόμος δεν ορίζει διαφορετικά, πλάνη που αναφέρεται αποκλειστικά στα παραγωγικά αίτια της βούλησης δεν είναι ουσιώδης*»

²⁶⁰ Βλ. Ψυχομάνης Σ.,ό.π, ΔΕΕ,2015,σελ 6-7

²⁶¹ Βλ. Νικολόπουλος ΝοΒ 2016, ό.π, σελ 227 και ΠΠρΘες 14236/2015 δημ. σε ΝΟΜΟΣ

²⁶² Βλ. Χασάπη Χ. ό.π, σελ 146

Ακόμη όμως και αν οι δανειολήπτες αποδείξουν την πλάνη τους, θα πρέπει να μην έχει παρέλθει η αποσβεστική διετής προθεσμία του αρ. 157 ΑΚ, κατά το οποίο: «Όταν περάσουν δύο χρόνια από την δικαιοπραξία, επέρχεται απόσβεση του δικαιώματος για ακύρωση. Αν η πλάνη ή απάτη ή απειλή εξακολούθησαν και μετά τη δικαιοπραξία, η διετία αρχίζει από τότε που πέρασε η κατάσταση αυτή. Σε καμία περίπτωση δεν επιτρέπεται ακύρωση όταν περάσουν είκοσι χρόνια από την δικαιοπραξία»²⁶³. Σε ορισμένες αποφάσεις μάλιστα, είχε γίνει δεκτό από το Δικαστήριο ότι δεν είχαν αναφερθεί στην αγωγή τα θεμελιωτικά περιστατικά για τη διατήρηση της πλάνης ώστε να εφαρμοστεί η προθεσμία του αρ. 157 ΑΚ²⁶⁴. Στην πραγματικότητα καθίσταται και ιδιαίτερα δύσκολο να αποδείξει το συνεχές ο δανειολήπτης, αφού οι τράπεζες έστελναν και ενημερωτικές επιστολές με τις οφειλές τους, όπου εμφανίζονταν και οι μεταβολές στις μηνιαίες δόσεις.

Ως εκ τούτου η ελληνική νομολογία αποκρούει ως επί το πλείστον τα επιχειρήματα περί εφαρμογής της πλάνης (140 ΑΚ) και της απάτης (147 ΑΚ) στις συμβάσεις δανείου σε Ελβετικό Φράγκο²⁶⁵.

4.2.3 Το ανυπόστατο της σύμβασης και η ακυρότητα λόγω εικονικότητας (138 ΑΚ)

Όπως εντοπίζεται σε σημαντικό αριθμό αποφάσεων, οι δανειολήπτες ζητούσαν συχνά από το Δικαστήριο να αναγνωρισθεί ως ανυπόστατη η οφειλή τους σε Ελβετικό Φράγκο, υποστηρίζοντας ότι ουδέποτε έλαβε χώρα κατά τη συναλλακτική τους σχέση εν τοις πράγμασι παράδοση του δανεισθέντος ποσού των ελβετικών φράγκων όπως συμβαίνει σε μια τυπική σύμβαση δανείου ²⁶⁶με την αιτιολογία ότι κάθε οφειλή τους σε ελβετικό φράγκο προέκυψε μόνο εικονικά και λογιστικά και όχι από την πραγματική μεταβίβαση του ποσού αυτού, με αποτέλεσμα η τράπεζα να μην δικαιούται να ζητήσει την επιστροφή του ανωτέρω ποσού σε Ελβετικά Φράγκα αλλά σε Ευρώ.

²⁶³ Βλ. Χασάπη Χ. ό.π, σελ 147

²⁶⁴ Βλ. σχετικά ΠΠρΚαβ 56/2015 σε ΕΕμπΔ 2015, σελ 909, ΠΠρΡοδοπ 23/2015 σε ΧρηΔικ 2015, σελ 245, ΠΠρΑθ 334/2016, ΕΕμπΔ 2016, σελ 410 με παρατηρήσεις Χασάπη

²⁶⁵ Βλ. ενδεικτικά απορριπτικές για τους δανειολήπτες αποφάσεις : ΠΠρΠειρ 1237/2019 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΗρακλ 91/2018 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΠατρ 524/2018 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΑλεξ 4/2017 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΚυπαρ 4/2017 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΛαμ 7/2017 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΣυρ 17/2017 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΤρικ 15/2017 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΑθ 4367/2017 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΑθ 2752/2017 δημ. σε ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ

²⁶⁶ Βλ. Νικολόπουλος ΝοΒ 2016, ό.π, σελ 224

Εκτός από το ανυπόστατο στο ίδιο δικόγραφο, οι δανειολήπτες υποστήριζαν επικουρικώς την ακυρότητα της δανειακής σύμβασης λόγω εικονικότητας του αρ. 138 ΑΚ²⁶⁷. Συγκεκριμένα, προέβησαν το επιχείρημα ότι η πραγματική βούληση των δανειοληπτών ήταν να τους χορηγηθεί δάνειο σε Ευρώ και όχι σε Ελβετικά Φράγκα, το οποίο συνήφθη μόνο φαινομενικά²⁶⁸. Έτσι, οι υποστηρικτές της άποψης αυτής θεωρούν ότι η εικονικότητα συνίσταται στο ότι η τράπεζα δεν τους χορήγησε ουδέποτε ελβετικά φράγκα και γι' αυτό οποιαδήποτε οφειλή τους σε αυτά καθίσταται εικονική, αφού το εκταμιευθέν ποσό είναι σε Ευρώ, όπως επίσης και η αποπληρωμή των δόσεων τους καθώς στην πραγματικότητα πίσω από την εικονική σύμβαση δανείου σε Ελβετικό Φράγκο ενυπάρχει έγκυρη σύμβαση δανείου σε Ευρώ που δεσμεύει τους δανειολήπτες. Ωστόσο, οι τελευταίοι δεν υποχρεούνται να καταβάλουν υψηλότερους τόκους από αυτούς που είχαν συμφωνήσει με την εικονική σύμβαση²⁶⁹

Η κρατούσα θέση της νομολογίας πάντως για τα ανωτέρω επιχειρήματα είναι απορριπτική²⁷⁰. Όσον αφορά το ανυπόστατο, έχει γίνει δεκτό ότι οι δανειακές συμβάσεις αποτέλεσαν συμβάσεις χορήγησης δανείου σε Ελβετικό Φράγκο και όχι σε Ευρώ καθώς αυτό συνάγεται και από το κείμενο της ίδιας της σύμβασης όσο και από λοιπά έγγραφα (πχ. μηνιαία έντυπα δόσεων και βεβαιώσεις της τράπεζας), ενώ μόνο με την πίστωση των λογαριασμών των δανειοληπτών με ελβετικά φράγκα κατέστησαν δικαιούχοι του συγκεκριμένου ποσού ανεξαρτήτως του γεγονότος ότι οι ίδιοι ανέλαβαν, όχι ελβετικά φράγκα αλλά την ισόποση αξία τους σε Ευρώ. Συνεπώς, γίνεται δεκτό ότι και μόνο η λογιστική μεταφορά του δανείσματος ταυτίζεται με υλική παράδοση αυτού²⁷¹.

Ως προς την εικονικότητα δε, σύμφωνα με τα πραγματικά περιστατικά των ερευνώμενων συμβάσεων οι δανειολήπτες πράγματι επιθυμούσαν να συνάψουν δάνειο με ρήτρα ελβετικού φράγκου και όχι δάνειο σε Ευρώ, δεν τους μεταβιβάστηκαν ελβετικά φράγκα και γνώριζαν ότι θα λάβουν Ευρώ. Με αυτά τα δεδομένα είναι μάλλον απίθανο να υποστηριχθεί ότι οι

²⁶⁷ Σύμφωνα με το αρ. 138 ΑΚ : «Δήλωση βούλησης που δεν έγινε στα σοβαρά παρά μόνο φαινομενικά (εικονική) είναι άκυρη. Άλλη δικαιοπραξία που καλύπτεται κάτω από την εικονική είναι έγκυρη αν τα μέρη την ήθελαν και συντρέχουν οι όροι που απαιτούνται για τη σύστασή της»

²⁶⁸ Βλ. Μπόλος Α. ό.π, σελ 177

²⁶⁹ Βλ. Ψυχομάνης Σ. ό.π., ΔΕΕ, 2015, σελ 5

²⁷⁰ Βλ. ενδεικτικά πρόσφατη νομολογία: ΠΠρΠατρών 524/2018 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΕΦΘράκ 21/2017 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΕΦΘεσσαλ. 1401/2017 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΛαμ 7/2017 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΤρικ 15/2017 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΛαμίας 18/2017 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΑλεξ 24/2017 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΛαμίας 28/2017 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΑλεξ 44/2017 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΛαμ 50/2017 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΛαμ. 60/2017 δημ. σε ΝΟΜΟΣ και ΠΠρΑθ 4367/2017 δημ. σε ΝΟΜΟΣ

²⁷¹ Βλ. Χασάπη Χ. ό.π, σελ 49

δανειολήπτες γνώριζαν την εικονικότητα της σύμβασης δανείου σε ελβετικό φράγκο και επιδίωκαν μια τυπική σύμβαση δανείου σε Ευρώ²⁷².

4.2.4 Ακυρότητα λόγω αντίθεσης στα χρηστά ήθη (178-179 ΑΚ)

Υποστηρίχθηκε επίσης από τους δανειολήπτες η ακυρότητα των δανειακών συμβάσεων λόγω πρόσκρουσης στα χρηστά ήθη κατά το αρ. 178 ΑΚ σύμφωνα με το οποίο δικαιοπραξία που είναι αντίθετη στα χρηστά ήθη είναι άκυρη, ενώ όπως προβλέπει το αρ.179 ΑΚ, το οποίο αποτελεί ειδικότερη περίπτωση εφαρμογής του προηγούμενου άρθρου 178 ΑΚ, «*άκυρη ως αντίθετη προς τα χρηστά ήθη είναι ιδίως η δικαιοπραξία με την οποία δεσμεύεται υπερβολικά η ελευθερία του προσώπου (δικαιοπραξία καταδυναστευτική) ή η δικαιοπραξία με την οποία εκμεταλλεύεται κάποιος την ανάγκη, την κουφότητα ή την απειρία του άλλου και πετυχαίνει έτσι να συνομολογήσει ή να πάρει για τον εαυτό του ή τρίτο, για κάποια παροχή, περιουσιακά ωφέληματα, που κατά τις περιστάσεις βρίσκονται σε φανερή δυσαναλογία προς την παροχή (δικαιοπραξία αισχροκερδής)*». Όπως προκύπτει από το συνδυασμό των ανωτέρω διατάξεων σε συνδυασμό και με αυτές των άρθρων 174²⁷³ και 180²⁷⁴ ΑΚ, για να χαρακτηριστεί μία δικαιοπραξία αισχροκερδής-καταπλεονεκτική και ως εκ τούτου άκυρη λόγω αντίθεσής της προς τα χρηστά ήθη, απαιτείται να συντρέχουν σωρευτικά τρεις προϋποθέσεις: α) προφανής δυσαναλογία μεταξύ παροχής και αντιπαροχής, β) ανάγκη ή κουφότητα ή απειρία του ενός από τους συμβαλλομένους και γ) εκμετάλλευση από τον συμβαλλόμενο της γνωστής σε αυτόν ανάγκης ή κουφότητας ή απειρίας του αντισυμβαλλομένου του. Τα στοιχεία της ανάγκης, της κουφότητας ή της απειρίας όμως δεν είναι αναγκαίο, όπως προκύπτει από τη σαφή διατύπωση της δεύτερης από τις πιο πάνω διατάξεις, να συντρέχουν σωρευτικά, αλλά αρκεί η συνδρομή και μόνο του ενός από αυτά Συγκεκριμένα, οι καταναλωτές υποστήριζαν ότι οι προστιθέντες υπάλληλοι των πιστωτικών ιδρυμάτων τους έπεισαν να υπογράψουν τις συγκεκριμένες συμβάσεις δανείου εκμεταλλευόμενοι την απειρία τους στο συγκεκριμένο είδος συναλλαγών παρέχοντας τους ταυτόχρονα ελλιπή ενημέρωση²⁷⁵. Θεωρείται επίσης ότι μπορεί να υπάρχει και εκμετάλλευση όταν τα πιστωτικά ιδρύματα αποκρύπτουν ενδοιασμούς προς τους πιθανούς κινδύνους της συναλλαγής καθώς και όταν γνωρίζουν ότι οι προσδοκίες των δανειοληπτών για την υπό κρίσιν συναλλαγή είναι υπερβολικές και δεν τους ενημερώνουν. Έτσι, αντίθετα με την

²⁷² Κατ' άλλη άποψη πάντως η συναλλαγή που υποκρύπτεται θα ήταν δάνειο σε Ευρώ με ρήτρα Ελβετικού Φράγκου και όχι απλά δάνειο σε Ευρώ, οπότε όμως ο δανειολήπτης θα φέρει και τον συναλλαγματικό κίνδυνο σε Γιοβανόπουλο Ρ. ό.π, σελ 658

²⁷³ Βλ. αρ. 174 ΑΚ: «*Δικαιοπραξία απαγορευμένη. Δικαιοπραξία που αντιβαίνει σε απαγορευτική διάταξη του νόμου αν δεν συνεπάγεται κάτι άλλο είναι άκυρη*»

²⁷⁴ Βλ. άρθρο 180 ΑΚ: «*Έννοια της ακυρότητας. Η άκυρη δικαιοπραξία θεωρείται σαν να μην έγινε*»

²⁷⁵ Βλ. Γιοβανόπουλο Ρ. ό.π, σελ 658-659, Μπώλο Α. ό.π σελ 179 & Ψυχομάνης Σ., ΔΕΕ, 2015, ό.π σελ 4

βούληση των δανειοληπτών για την χορήγηση ενός απλού δανείου, η τράπεζα τους οδήγησε τεχνηέντως στην σύναψη μιας δανειακής σύμβασης σε ξένο νόμισμα.

Η νομολογία πάντως και γι' αυτό το επιχείρημα είναι αρνητική²⁷⁶, καθότι οι προϋποθέσεις εφαρμογής του αρ. 179 ΑΚ θα έπρεπε να κρίνονται ad hoc και μάλιστα να συντρέχουν κατά τον χρόνο κατάρτισης της δικαιοπραξίας, ενώ η μεταγενέστερη δυσαναλογία παροχής και αντιπαροχής δεν επιδρά στο κύρος της σύμβασης. Σύμφωνα δε με όσα κρίθηκαν από τα Δικαστήρια δεν υφίσταται κατά το χρόνο της υπογραφής δυσαναλογία μεταξύ παροχής και αντιπαροχής, ενώ κατά τον ίδιο χρόνο δεν φαίνεται και να υφίσταται εκμετάλλευση της απειρίας και των γνώσεων των δανειοληπτών δεδομένου ότι η συναλλαγματική ισοτιμία παρέμεινε σταθερή για αρκετά χρόνια, με τους δανειολήπτες να επωφελούνται από τις μικρότερες δόσεις που πλήρωναν σε σχέση με εκείνους που είχαν αναλάβει δάνεια σε Ευρώ²⁷⁷.

4.2.5 Η απρόοπτη Μεταβολή των συνθηκών (388ΑΚ)

Είναι δυνατόν η ανατροπή της συναλλαγματικής ισοτιμίας ανάμεσα σε Ευρώ/ Ελβετικό Φράγκο να δικαιολογήσει την εφαρμογή του άρθρου 388 ΑΚ²⁷⁸; Το άρθρο αυτό αποτελεί εξαίρεση από την αρχή pacta sunt servanda, καθώς δίνει την δυνατότητα σε έναν από τους συμβαλλόμενους σε μια αμφοτεροβαρή σύμβαση να ζητήσει από το Δικαστήριο την αναγωγή της οφειλόμενης παροχής στο προσήκον μέτρο και να διατάξει την αναπροσαρμογή των όρων ή

²⁷⁶ Βλ. ενδεικτική νομολογία: Εφαθ 3607/2019 δημ. σε ΝΟΜΟΣ που έκρινε ότι: «ο όρος ξένου νομίσματος, ο οποίος σαφώς ενυπάρχει στην ένδικη σύμβαση, δεν προσκρούει a priori στα χρηστά ήθη, όπως απαιτεί το άρθρο 178 ΑΚ, αντίθετα ανάγεται στην ίδια τη συμβατική ελευθερία η επιλογή εκ μέρους των συμβαλλομένων μερών του νομίσματος εκπλήρωσης της δανειακής υποχρέωσης. Εξάλλου, δεν συντρέχει ούτε η προϋπόθεση του άρθρου 179 ΑΚ περί δυσαναλογίας παροχής - αντιπαροχής, αφού η χορήγηση και η αποπληρωμή του επιδίκου δανείου σε ξένο νόμισμα, στην προκειμένη περίπτωση, δεν απέβαινε εξ αρχής και εξ ορισμού σε βάρος των εναγόντων, αλλά η αύξηση της οφειλόμενης δόσης επήλθε μετά την ανατροπή της ισοτιμίας ευρώ - ελβετικού φράγκου, δεδομένου ότι κρίσιμος χρόνος για να κριθεί η ανηθικότητα, δεν είναι ο χρόνος εκδίκασης της όποιας αγωγής του δανειολήπτη ή της άσκησης αυτής, αλλά ο χρόνος σύναψης της συμβάσεως, ώστε να είναι αδιάφορη μεταγενέστερη μεταβολή είτε των συνθηκών είτε των περί χρηστών ηθών αντιλήψεων, όπως εν προκειμένω η ως άνω επικαλούμενη ανατροπή της συναλλαγματικής ισοτιμίας», ΠΠρΑθ 4367/2017 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΑθ 1588/2017 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΘες 5284/2017 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΛαμ 50/2017 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΛαμ 60/2017 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΙωαν 30/2016 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΘες 738/2016 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΡοδop 23/2015 δημ. σε ΝΟΜΟΣ

²⁷⁷ Χασάπης Χ : Δάνεια σε Ξένο Νόμισμα ό.π, σε ΧρηΔικ 2/2014,σελ 426

²⁷⁸ Βλ αρ. 388 ΑΚ: «Αν τα περιστατικά στα οποία κυρίως, ενόψει της καλής πίστης και των συναλλακτικών ηθών, τα μέρη στήριζαν τη σύναψη αμφοτεροβαρούς σύμβασης, μεταβλήθηκαν υστέρα, από λόγους που ήταν έκτακτοι και δεν μπορούσαν να προβλεφθούν, και από τη μεταβολή αυτή η παροχή του οφειλέτη, ενόψει και της αντιπαροχής, έγινε υπέρμετρα επαχθής, το δικαστήριο μπορεί κατά την κρίση του με αίτηση του οφειλέτη να την αναγάγει στο μέτρο που αρμόζει και να αποφασίσει τη λύση της σύμβασης εξολοκλήρου ή κατά το μέρος που δεν εκτελέστηκε ακόμη. Αν αποφασιστεί η λύση της σύμβασης, επέρχεται απόσβεση των υποχρεώσεων παροχής που πηγάζουν απ' αυτήν και οι συμβαλλόμενοι έχουν αμοιβαία υποχρέωση να αποδώσουν τις παροχές που έλαβαν κατά τις διατάξεις για τον αδικαιολόγητο πλουτισμό»

την λύση της, δεδομένου ότι ακόμη η συμφωνία δεν έχει εκτελεστεί στο σύνολό της και έχουν μεταβληθεί οι συνθήκες, στις οποίες τα μέρη στήριζαν την σύναψη της σύμβασης, για λόγους έκτακτους και απρόοπτους²⁷⁹.

Ωστόσο, η εφαρμογή της διάταξης αυτής εξαρτάται από μια σειρά αυστηρών προϋποθέσεων, οι οποίες υπερτονίζουν την σημασία της αρχής της διατήρησης των συμβάσεων. Ειδικότερα, προϋποθέσεις είναι :η ύπαρξη αμοτεροβαρούς σύμβασης, η ολοκλήρωση της συμφωνίας (εκπλήρωση της προς αναπροσαρμογή παροχής) να μην έχει συντελεστεί στο σύνολό της, η μεταβολή των συνθηκών να είναι μεταγενέστερη της κατάρτισης της σύμβασης και να οφείλεται σε λόγους που είναι έκτακτοι και δεν μπορούσαν να προβλεφθούν. Τέλος, απαιτείται από την μεταβολή αυτή η παροχή του οφειλέτη, ενόψει και της παροχής να καθίσταται υπέρμετρα επαχθής. Αυτό συμβαίνει όταν εξαιτίας έκτακτων γεγονότων, προκαλείται ανισορροπία μεταξύ παροχής και αντιπαροχής, ώστε ο οφειλέτης να υφίσταται υπερμεγέθους ζημία, ο δε αντισυμβαλλόμενος να ωφελείται υπέρμετρα από την περιουσία του υπόχρεου.²⁸⁰

Κατά την γραμματική της διατύπωση, η διάταξη αυτή εφαρμόζεται σε αμοτεροβαρείς συμβάσεις. Εάν η σύμβαση είναι ετεροβαρής- όπως οι τε καταρτιζόμενες συμβάσεις (πχ άτοκο δάνειο)- αποκλείεται η εφαρμογή του αρ. 388 ΑΚ λόγω του ετεροβαρούς τους χαρακτήρα και χωρεί εφαρμογή του αρ. 288 ΑΚ. Ωστόσο, έχει γίνει δεκτό ότι οι έντοκες συμβάσεις έχουν αμοτεροβαρή χαρακτήρα²⁸¹ καθώς η τράπεζα παραχωρεί το δάνεισμα στο δανειολήπτη και εκείνος έχει την υποχρέωση να καταβάλλει τόκους σε συμφωνημένο χρόνο, ενώ σε κάθε περίπτωση χωρεί αναλογική εφαρμογή του αρ. 388 ΑΚ.

Βέβαια η κρατούσα νομολογία διαφαίνεται διστακτική σε σχέση με την συγκεκριμένη διάταξη²⁸² επικαλούμενη ότι όσον αφορά την μεταβολή των συνθηκών στις οποίες στηρίχθηκαν τα μέρη για την απόφαση και την κατάρτιση της σύμβασης, το αμετάβλητο της συναλλαγματικής ισοτιμίας δύσκολα μπορεί να υποστηριχθεί ότι αποτέλεσε στοιχείο στο οποίο

²⁷⁹ Βλ. Νικολόπουλος ΝοΒ 2016, ό.π, σελ 230

²⁸⁰ Για το απρόβλεπτο της μεταβολής των συνθηκών και τις προϋποθέσεις εφαρμογής της ανωτέρω διάταξης βλ. αναλυτικότερα Σταθόπουλο Γεν. Ενοχ, ό.π, σελ 1232 επ.

²⁸¹ Βλ. Γεωργιάδης. Α. Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο (2014), ό.π σελ 304, Ρούσσης, ό.π,σε ΧρΙΔ 2013, σελ 498, Νικολόπουλος ΝοΒ 2016, ό.π, σελ 231, Καραμπατζός Αντώνιος: Οικονομική κρίση και αναπροσαρμογή των συμβατικών παροχών (ιδίως υπό το πρίσμα της νεώτερης νομολογίας των δικαστηρίων ουσίας για την εμπορική μίσθωση), ΧρΙΔ 2013, σελ 92 όμως βλέπε και αντίθετη άποψη Μπώλου Α. σύμφωνα με τον οποίο τα δάνεια σε Ελβετικό Φράγκο αποτελούν ετεροβαρείς συμβάσεις ό.π, σελ 184 και ΑΠ 1620/2008 δημ. σε ΔΕΕ 2009, σελ 833, ΑΠ 609/2005 σε ΕλλΔνη 2006, σελ 1015, ΠΠΡΞανθ 13/2015 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΠειρ 619/2016 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΘες 14236/2015 δημ σε ΝΟΜΟΣ

²⁸² Απορρίπτουν την διάταξη του αρ. 388 ΑΚ: ΠΠρΗρακλ 90/2018 και 91/2018 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΑθ 4367/2017, 1588/2017 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΞανθ 20/2017 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΘες 8966/2017, 8963/2017, 5284/2017 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΛαμ 50/2017, 7/2017, 18/2017, 28/2017 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΡεθυμ 32/2016 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΜπρΑθ 6862/2015 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΑθ 789/2015 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΜπρΑθ 5880/2015 δημ. σε ΝΟΜΟΣ

βασίστηκαν για να προχωρήσουν στην σύναψη της σύμβασης δανείου²⁸³. Ενώ, η μεταβολή της μηνιαίας δόσης λόγω υποτίμησης του νομίσματος δεν μπορεί να θεωρηθεί αιφνίδια και απρόβλεπτη μεταβολή, αλλά γεγονός γνωστό εξ αρχής για τον δανειολήπτη²⁸⁴, ενώ δύσκολα μπορεί να θεωρηθεί και διαρκής καθώς ενδέχεται να αλλάξει και πάλι στο μέλλον και μάλιστα προς όφελος των δανειοληπτών.

Στη θεωρία²⁸⁵ πάντως έχει υποστηριχθεί ότι το απρόοπτο της μεταβολής μπορεί να αφορά όχι μόνο τον ίδιο τον κίνδυνο αλλά την έκταση των συνεπειών της μεταβολής²⁸⁶, όπως συμβαίνει με την συγκεκριμένη περίπτωση δανείου, ως προς τα οποία ο κίνδυνος μπορεί να ήταν εκ των προτέρων γνωστός για τους δανειολήπτες, αλλά ιδιαίτερα δυσβάσταχτος γι' αυτούς, αφού αυξήθηκε για τους τελευταίους υπέρμετρα το οφειλόμενο κεφάλαιο των δάνειών τους και έτσι η συνέπεια αυτή οδήγησε σε απρόβλεπτα γι' αυτούς αποτελέσματα²⁸⁷. Υπό το πρίσμα αυτό, δεχόμενοι ότι οι ανωτέρω συμβάσεις είναι αμοτεροβαρείς σε συνδυασμό με την παραδοχή ότι η έκταση των συνεπειών για της μεταβολής της συναλλαγματικής ισοτιμίας ευρώ/Ελβετικού Φράγκου ήταν απρόσμενη για τους δανειολήπτες, μπορούν να επιδιώξουν την δικαστική διάπλαση της έννομης σχέσης²⁸⁸, ώστε να παρέμβει ο δικαστής και να προβεί σε αναπροσαρμογή του ποσού της χρηματικής παροχής στο προσήκον μέτρο ενώ μάλιστα έχει την δυνατότητα να λύσει και όλη τη σύμβαση.

4.2.6 Η υποχρέωση καλής πίστης (288ΑΚ)

Σε αντίθεση με το αρ. 388 ΑΚ, δεν έχουν εκφραστεί αντιρρήσεις στην εφαρμογή του άρθρου 288 ΑΚ²⁸⁹ στις συμβάσεις δανείου, δεδομένης της κρατούσας άποψης που θεωρεί ότι το άρθρο 288 ΑΚ μπορεί να εφαρμόζεται ακόμη και σε περιπτώσεις που δεν χωρεί εφαρμογή του άρθρου 388 ΑΚ²⁹⁰. Η εφαρμογή του αρ. 288 ΑΚ εμφανίστηκε για πρώτη φορά με την απόφαση της

²⁸³ Μάλλον ομοιάζει με παραγωγικό αίτιο της βούλησης των δανειοληπτών παρά με δικαιοπρακτικό θεμέλιο βλ. σχετικά ΠΠρΚαβ 56/2015 σε ΕΕμπΔ 2015, σελ 919 με σχόλιο Χασάπη, ΜπρΑθ 6862/2015 σε ΧρηΔικ 2015, σελ 438

²⁸⁴ Γιοβαννόπουλος Ρ. ό.π, Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου,4 (2014), σελ 677-678

²⁸⁵ Υπέρ της εφαρμογής Γιοβαννόπουλος Ρ. ο.π, σελ 678-679 και Νικολόπουλος Π. ό.π, σελ 231

²⁸⁶ Βλ. Καραμπατζός Α. ό.π, ΧρΙΔ 2013, σελ 103, ΟλΑΠ 927/1982, σε ΝοΒ 1983, σελ 214 ΕλλΔνη 1983, 45 με σύμφωνο σχόλιο Κρουσταλάκη, ΑΠ 1038/1998 σε ΕλλΔνη 1998,σελ 1591

²⁸⁷ Αναλυτικότερα σε Καράκωστας Ι & Βρεττού Χρ. Σε ΕφΑδ 2015, σελ 1054-1056

²⁸⁸ Η διάπλαση της έννομης σχέσης αφορά το μέλλον και δεν οδηγεί σε αναδρομικά αποτελέσματα σε ΠΠρΑθ 3789/2015 δημ. σε ΝΟΜΟΣ

²⁸⁹ Βλ. αρ 288 ΑΚ: «ο οφειλέτης έχει υποχρέωση να εκπληρώσει την παροχή όπως απαιτεί η καλή πίστη, αφού ληφθούν υπόψη και τα συναλλακτικά ήθη»

²⁹⁰ Υπέρ της εφαρμογής του αρ. 288 ΑΚ τάσσονται στη θεωρία οι : Τάκης Α./Πατσίκας Δ ό.π, σελ204, Σπυράκος Δ. ο.π, σελ 832-834, Νικολόπουλος Π, ό.π, σελ 233, Γιοβαννόπουλος Ρ, ό.π σελ 680-681, Καράκωστας Ι./ Βρεττού Χ. ό.π, σελ 1056 και πρόσφατες αποφάσεις που έκαναν δεκτό το αίτημα των

ΟΛΑΠ 927/1982²⁹¹ με την οποία τέθηκαν οι βάσεις για την θεμελίωση του ως αποκλειστικά αρμόδιου για την αντιμετώπιση του πραγματικού της δυσχέρειας εκπλήρωσης του κανόνα δικαίου²⁹².

Η διάταξη του άρθρου 288 ΑΚ δίνει στον δικαστή τη δυνατότητα διορθωτικής παρέμβασης και αναπροσαρμογής της παροχής του οφειλέτη, όταν η εμμονή του δανειστή στην εκπλήρωση της παροχής είναι αντίθετη προς την ευθύτητα και εντιμότητα που επιβάλλονται στις συναλλαγές. Στην περίπτωση αυτή, ο δικαστής μπορεί να παρέμβει διαπλαστικά και να επεκτείνει ή να περιορίσει την παροχή με βάση αντικειμενικά κριτήρια στο μέτρο εκείνο, το οποίο ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις της συναλλακτικής καλής πίστης²⁹³

Το άρθρο 288 ΑΚ έχει μάλιστα, πολύ ελαστικότερες προϋποθέσεις εφαρμογής σε σύγκριση με το άρθρο 388 ΑΚ. Επισημαίνεται ιδιαίτερα ότι το άρθρο 288 ΑΚ εφαρμόζεται ακόμη και σε περιπτώσεις, στις οποίες η μεταβολή των συνθηκών, ήταν προβλεπτή ακόμη και όταν αυτή η μη πρόβλεψη δεν είναι ανυπαίτια, ενώ δεν συναρτά την εφαρμογή του από τον υπέρμετρα επαχθή χαρακτήρα της μεταβολής. Προϋποθέσεις εφαρμογής της διάταξης είναι: η μόνιμη μεταβολή των συνθηκών μεταξύ του χρόνου σύναψης της σύμβασης ή μεταγενέστερης τροποποίησης της και του χρόνου άσκησης της αγωγής, ανεξάρτητα από το έκτακτο ή απρόβλεπτο των λόγων. Δεύτερον, ουσιώδης απόκλιση κατά το χρόνο άσκησης της αγωγής από την σύμφωνη με την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη αρχικά συνομολογημένη ή μετέπειτα προσαρμοσμένη παροχή, που η διατήρηση της επιφέρει στον ενάγοντα ζημία η οποία υπερβαίνει τον κίνδυνο που αρχικά ανέλαβε και τέλος αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της μεταβολής των συνθηκών και της ουσιώδους απόκλισης της παροχής²⁹⁴.

Ειδικότερα, λόγω των ειδικών συναλλαγματικών κινδύνων που εγκυμονούν τα δάνεια σε Ελβετικό Φράγκο και δεν εμφανίζεται στις συνήθεις πιστωτικές συμβάσεις, υποστηρίζεται ότι θα πρέπει να εξασφαλίζονται οι ειδικότερες υποχρεώσεις πρόνοιας, εμπιστοσύνης και εξασφάλισης της παροχής από τα πιστωτικά ιδρύματα που απορρέουν από την διάταξη του αρ. 288 ΑΚ.²⁹⁵ Η εφαρμογή της διάταξης αυτής εμφανίζει πλεονεκτήματα αφενός γιατί δεν συναρτάται σε κάποιο υπέρμετρα επαχθή χαρακτήρα της μεταβολής των συνθηκών και

δανειοληπτών για την εφαρμογή του άρθρου οι ΕΦΘες 1663/2018 δημ. σε ΝΟΜΟΣ & ΠΠρΞανθ 20/2017 δημ. σε ΝΟΜΟΣ

²⁹¹ δημ. σε ΝοΒ 1983, σελ 214

²⁹² Βλ. Καραμπατζός Αντώνιος ό.π, ΧρΙΔ 2013, σελ 94

²⁹³ Γιοβαννόπουλος Ρ. ό.π, Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου,4 (2014) Προστασία δανειολήπτη στα δάνεια σε αλλοδαπό νόμισμά σελ 647

²⁹⁴ Βλ.σχετ. Νικολόπουλος ΝοΒ 2016, ό.π, σελ 231-232

²⁹⁵ Βλ. Χασάπη Χ. ό.π, σε ΧρηΔικ 2014, σελ 419 & Δέλλιος/Βαλτούδης ό.π, σελ 107

αφετέρου διότι η υποτίμηση του νομίσματος κατά τον χρόνο της εκδίκασης της αγωγής, αποτελεί λόγο που δικαιολογεί την αναπροσαρμογή της οφειλής του δανειολήπτη²⁹⁶

Ωστόσο, υπάρχει και η αντίθετη άποψη, που απορρίπτει την εφαρμογή του αρ. 288 ΑΚ, υποστηρίζοντας ότι πρόκειται για αίτημα που καθιστά την αγωγή των δανειοληπτών διαπλαστική κάτι που προϋποθέτει την ύπαρξη ενεργής σύμβασης κατά την άσκηση της αγωγής, προκειμένου το αιτηθέν δικαίωμα να έχει ισχύ για το μέλλον, ενώ από την στιγμή που καταγγέλλεται η σύμβαση δανείου δεν χωρεί πλέον εφαρμογή της συγκεκριμένης διάταξης²⁹⁷. Πάντως ακόμη και παρά τις λιγοστές αντιρρήσεις της νομολογίας, εφαρμογή της 288 ΑΚ φαίνεται η πιο πειστική²⁹⁸, εφόσον βέβαια το σχετικό αίτημα δεν πάσχει αοριστίας και συγκεκριμένα ο ενάγων να επικαλείται και να εξειδικεύει τα οικονομικά δεδομένα και τα λοιπά πραγματικά περιστατικά που επηρέασαν αρνητικά τις καταβολές των δόσεων και συνεπώς δικαιολογούν την αναπροσαρμογή της οφειλής²⁹⁹

4.2.7 Αποζημίωση λόγω ευθύνης από τις διαπραγματεύσεις (197-198 ΑΚ)

Δυνατότητα αποκατάστασης της ζημίας των δανειοληπτών μπορεί να θεμελιωθεί και στις διατάξεις για την προσυμβατική ευθύνη κατά τα άρθρα 197³⁰⁰ και 198³⁰¹ ΑΚ, με την έννοια ότι οι υποχρεώσεις ενημέρωσης και διαφώτισης που απορρέουν από την καλή πίστη (αρ. 288ΑΚ) αφορούν και το στάδιο των διαπραγματεύσεων για την σύναψη των συγκεκριμένων συμβάσεων³⁰². Οι προϋποθέσεις που απαιτούνται για την εφαρμογή των ανωτέρω διατάξεων είναι α) να έχει προηγηθεί το στάδιο των διαπραγματεύσεων β) κατά το στάδιο των διαπραγματεύσεων ο ένας από τους συναλλασσόμενους και εν προκειμένω η τράπεζα να συμπεριφέρεται αντίθετα στην καλή πίστη και τα χρηστά ήθη και συγκεκριμένα να παραβιάζει τις υποχρεώσεις ενημέρωσης και διαφώτισης του δανειολήπτη γ) η αντισυναλλακτική

²⁹⁶ Γιοβαννόπουλος Ρ. ό.π, Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου,4 (2014) σελ 680 και ΑΠ 304/2014 δημ. σε ΙΣΟΚΡΑΤΗ

²⁹⁷ Βλ. αναλυτικότερα Μπώλος Α. ό.π, σελ 185 και ΠΠρΘεσσ 14236/2015 δημ. σε ΝΟΜΟΣ και ΠΠρΑθ 966/2016 (αδημ) με την οποία το δικαστήριο δέχθηκε ότι η αιτούμενη αναπροσαρμογή είναι διαπλαστική και λειτουργεί μόνο μετά την επίδοση της αγωγής, ενώ απορριπτικές είναι και οι ΠΠρΘεσσ 8966/2017 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΘεσσ 738/2016 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, ΠΠρΘεσσ 1825/2016 σε ΙΣΟΚΡΑΤΗ και ΠΠρΘεσσ 1101/2016 δημ. σε ΝΟΜΟΣ

²⁹⁸ Βλ. αναλυτ. Σπυράκος, ΔΕΕ 2015, ό.π, σελ 1054-1056

²⁹⁹ Βλ. μεταξύ άλλων ΠΠρΚαρδ 37/2015 (αδημ), ΠΠρΡοδοπ 23/2015 δημ. σε ΝΟΜΟΣ

³⁰⁰ Βλ. αρ. 197 ΑΚ : «Κατά τις διαπραγματεύσεις για τη σύναψη σύμβασης τα μέρη οφείλουν αμοιβαία να συμπεριφέρονται σύμφωνα με την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη»

³⁰¹ Βλ. αρ. 198 ΑΚ : «Όποιος κατά τις διαπραγματεύσεις για τη σύναψη σύμβασης προξενήσει υπαίτια στον άλλο ζημία είναι υποχρεωμένος να την ανορθώσει και αν ακόμη η σύμβαση δεν καταρτίστηκε.Για την παραγραφή της αξίωσης αυτής εφαρμόζεται αναλόγως η διάταξη για την παραγραφή των απαιτήσεων από αδικοπραξία.»

³⁰² Βλ. Χασάπης Χ, ΧρηΔικ 2014, ό.π, σελ 423 και Σπυράκος ΔΕΕ 2015, σελ 831

συμπεριφορά πρέπει να οφείλεται σε πταίσμα του ζημιώσαντος ή των προστηθέντων από αυτόν προσώπου ή του αντιπροσώπου του. Η κρατούσα άποψη δέχεται ότι ως προς τον βαθμό της υπαιτιότητας που απαιτείται, δέχεται ότι αρκεί και ελαφρά αμέλεια³⁰³ δ) περιουσιακή ζημία του δανειολήπτη και αιτιώδης σύνδεσμος μεταξύ της υπαίτιας συμπεριφοράς της τράπεζας και της ζημίας.

Εάν οι διατάξεις τύχουν εν τέλει εφαρμογής, η ζημία του δανειολήπτη μπορεί να αποκατασταθεί με καταβολή αποζημίωσης που θα συνίσταται σε διαφέρον εμπιστοσύνης (αρνητικό διαφέρον) των δανειοληπτών³⁰⁴. Οι υποχρεώσεις δε ενημέρωσης βαρύνουν τα πιστωτικά ιδρύματα κατά την κατάρτιση των συμβάσεων των δανειοληπτών. Δεδομένων τούτων είναι πολλοί οι δανειολήπτες που αιτήθηκαν αποζημίωση από τα πιστωτικά ιδρύματα. Ωστόσο, αν και σε ορισμένες περιπτώσεις έγινε επίκληση των ανωτέρω διατάξεων, η νομολογία απέρριψε ως αβάσιμη την συγκεκριμένη (επικουρική) νομική βάση³⁰⁵

4.2.8 Αδικοπρακτική ευθύνη και χρηματική ικανοποίηση των δανειοληπτών λόγω ηθικής βλάβης (αρ.914 ΑΚ & 932 ΑΚ)

Μια από τις κυριότερες μορφές ενοχών από το νόμο σύμφωνα με το ελληνικό δίκαιο είναι η αδικοπραξία, όπως αυτή ειδικότερα προβλέπεται στο άρ. 914 ΑΚ³⁰⁶. Η ευθύνη προς αποζημίωση λόγω αδικοπραξίας προϋποθέτει παράνομη και υπαίτια συμπεριφορά, επέλευση ζημίας καθώς και ύπαρξη αιτιώδους συνάφειας μεταξύ της παράνομης συμπεριφορά και της ζημίας. Παράνομη είναι η συμπεριφορά που αντίκειται σε απαγορευτικό ή επιτακτικό κανόνα δικαίου, οπότε και στοιχειοθετείται η υποχρέωση προς αποζημίωση εφόσον πληρούνται και οι ανωτέρω λοιπές προϋποθέσεις της 914 ΑΚ³⁰⁷.

Έτσι, σε περίπτωση παραβίασης των υποχρεώσεων που συνιστούν παράνομη συμπεριφορά όπως η ΠΔΤΕ 2501/2002 δύναται εκτός από την εφαρμογή της ειδικότερης ρύθμισης του αρ. 8 του Ν.2251/1994, να εφαρμοστεί και η γενικής ρήτρα του αρ. 914 ΑΚ, εφόσον αποδειχθεί ότι συντρέχουν και οι περαιτέρω προϋποθέσεις του άρθρου (ζημία, υπαιτιότητα και αιτιώδης συνάφεια). Στο πλαίσιο της παραβίασης των συναλλακτικών υποχρεώσεων της Τράπεζας έναντι του δανειολήπτη, όπως το περιεχόμενο αυτών στη συγκεκριμένη περίπτωση

³⁰³ ΕφΑθ 8566/2007 ΕλλΔνη 49/2008. 841, ΕφΛ 741/2001 ΕλλΔνη 45/2004. 519

³⁰⁴ Βλ. Χασάπη Χ. ό.π, ΧρημΔικ2014,σελ 423,Σπυράκο ΔΕΕ 2015 ό.π, σελ 831, Νικολόπουλο Π., ΝοΒ ό.π σελ 228, Ψυχομάνη Σπ. ό.π, ΔΕΕ 2015 σελ 6

³⁰⁵ ΠΠρΚαβ 19/2016 (αδημ), ΠΠρΑθ 376/2016 δημ. σε ΝΟΜΟΣ

³⁰⁶ Βλ αρ. 914 ΑΚ: « Όποιος ζημιώσει άλλον παράνομα και υπαίτια, έχει υποχρέωση να τον αποζημιώσει»

³⁰⁷ Βλ. Αναλυτικότερα προϋποθέσεις για την εφαρμογή του αρ. σε Γεωργιάδη Α, Ειδικό Ενοχικό Δίκαιο 2014 (Έκδοση Ι), ό.π,639 επ.

προσδιορίζεται σύμφωνα με τους κανόνες των αρ. 281 και 288 ΑΚ, μπορεί επίσης να υποστηριχθεί ευθύνη από αδικοπραξία. Έτσι και με όσα αναλύθηκαν ανωτέρω, ειδικότερη μορφή παραβίασης των σχετικών κανόνων είναι η παράλειψη εκπλήρωσης της Τράπεζας υποχρέωσης προστασίας των συμφερόντων του πελάτη της, διαφώτισης και επαρκούς ενημέρωσης.

Προσέτι, οι δανειολήπτες που επικαλούνται τις διατάξεις του αρ. 914 ΑΚ μπορούν να κάνουν χρήση και της διατάξεως του αρ. 932 ΑΚ, σύμφωνα με την οποία : «σε περίπτωση αδικοπραξίας ανεξάρτητα από την αποζημίωση για την περιουσιακή ζημία, το δικαστήριο μπορεί να επιδικάσει εύλογη κατά την κρίση του χρηματική ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης. Αυτό ισχύει ιδίως για εκείνον που έπαθε προσβολή της υγείας, της τιμής ή της αγνείας του ή στερήθηκε την ελευθερία του». Εν προκειμένω οι δανειολήπτες, συχνά επικαλέστηκαν ότι λόγω της πλημμελούς ενημέρωσής τους από τους υπαλλήλους της τράπεζας σχετικά με τα συγκεκριμένα δανειακά προϊόντα, τα οποία ήταν υψηλού ρίσκου, ανετράπη ο οικονομικός τους προγραμματισμός και ήρθαν αντιμέτωποι με την αυξανόμενη δόση του δανείου τους, λόγω της μεταβολής της συναλλαγματικής ισοτιμίας Ευρώ/Ελβετικού Φράγκου, ενώ λόγω της αδυναμίας τους να εξοφλήσουν-πλέον-κάθε επόμενη δόση, άρχισαν να βιώνουν έντονα το άγχος και την αγωνία, που δικαιολογούν την αποκατάσταση της ηθικής βλάβης που έχουν υποστεί³⁰⁸

4.2.9 Συμπεράσματα επί της ακυρότητας ή/και ακυρωσίας των δανειακών συμβάσεων σε Ελβετικό Φράγκο

Πέραν των όσων αναλύθηκαν στην υποενότητα 4.1.4, για την ειδικότερη περίπτωση της συναλλαγματικής ισοτιμίας, η αναγνώριση της ακυρότητας ή της ακυρωσίας των δανειακών συμβάσεων σε Ελβετικό Φράγκο κατά τα ανωτέρω άρθρα παρίσταται απρόσφορη για τον δανειολήπτη³⁰⁹. Εάν αποδεχθούμε τόσο την ακυρότητα όσο και την ακυρωσία των δανείων σε Ελβετικό Φράγκο θα ανατραπούν αναδρομικά τα αποτελέσματα αυτών και θα τύχουν εφαρμογής οι σχετικές διατάξεις για τον αδικαιολόγητο πλουτισμό (αρ. 904 επ. ΑΚ). Αυτό σημαίνει ότι η τράπεζα θα ζητήσει την επιστροφή του ποσού του δανείου και ο δανειολήπτης την επιστροφή των δόσεων που κατέβαλε μέχρι τότε , δηλαδή το ανεξόφλητο μέρος του δανείου. Προφανώς και οι δανειολήπτες δεν ήταν σε θέση και ούτε βέβαια ήθελαν να

³⁰⁸ Βλ. Μπόλο Α. ό.π, σελ 189-190 & ΠΠρΞάνθ 13/2015 δημ. σε ΧρΙΔ 2015, 512, ΠΠρΡοδ 35/2015 δημ. σε ΝΟΜΟΣ

³⁰⁹ Βλ. Χασάπη Χ. ό.π, σελ 150

επιστέμουν ένα τέτοιο ποσό. Ωστόσο, ακόμη και αν διέθεταν τα χρήματα δημιουργείται ζήτημα σχετικά με ποιου χρόνου την ισοτιμία θα υπολογισθεί το οφειλόμενο ποσό³¹⁰.

Από την σχετική νομολογία³¹¹ εμφανίζεται ότι η επιστροφή του οφειλόμενου υπολειπόμενου ποσού θα γίνει είτε με βάση την ισοτιμία του χρόνου εκταμίευσης είτε με την ισοτιμία της μετατροπής του δανείου σε Ευρώ σε δάνειο σε Ελβετικό Φράγκο, με την λογική ότι θα κρίνει άκυρους τους όρους που σχετίζονται με τον τρόπο υπολογισμού της ισοτιμίας Ευρώ/Ελβετικού Φράγκου και την πληρωμή των δόσεων, ενώ σε περίπτωση που η απόφαση που αναγνωρίζει την ακυρότητα δεν προσδιορίζει με ποια συναλλαγματική ισοτιμία θα υπολογισθεί το οφειλόμενο ποσό, φαίνεται ότι οι δανειολήπτες θα εμπλακούν σε νέους δικαστικούς αγώνες και εν τέλει θα αναγκαστούν να επιστρέψουν το υπολειπόμενο ποσό με βάση την συναλλαγματική ισοτιμία του χρόνου εξοφλήσεως.

Κατά πόσο δε η ακυρότητα είναι μερική, αφορά μόνο δηλαδή την επίμαχη ρήτρα της συναλλαγματικής ισοτιμίας ή ολική, αφορώσα δηλαδή το σύνολο της σύμβασης, αποφανθήκαμε περί τούτου (βλ. σχετικά υποενότητα 4.1.4), όπου προκρίνεται η εφαρμογή της της μερικής ακυρότητας καθώς σε αντίθετη περίπτωση και πάλι θα βλάπτονταν τα συμφέροντα του ασθενέστερου μέρους-δανειολήπτη.

4.3 Η οριστική κρίση των δανείων σε Ελβετικό Φράγκο από την ΟΛΑΠ

Όπως αναλύσαμε και παραπάνω η ελληνική θεωρία και νομολογία μέχρι πρότινος ήταν αμφιλεγόμενη για την αντιμετώπιση των δανείων σε Ελβετικό Φράγκο, ιδίως δε επί του ζητήματος της καταχρηστικότητας της ρήτρας της συναλλαγματικής ισοτιμίας εκδίδοντας άλλοτε θετικές και κατά τα τελευταία χρόνια αρνητικές για τους δανειολήπτες αποφάσεις. Δεδομένου τούτου δεν θα ήταν σκόπιμο να μνημονεύσουμε σ' αυτό το σημείο τις αποφάσεις που εκδόθηκαν εις βάρος αλλά και προς όφελος των δανειοληπτών, καθώς στις 18 Απριλίου του 2019 δημοσιεύθηκε η πολυαναμενόμενη για τον νομικό κόσμο απόφαση της Πλήρους Ολομέλειας του Αρείου Πάγου που έκρινε την δηλωτικότητα του κρινόμενου ΓΟΣ περί μετατροπής της συναλλαγματικής ισοτιμίας αλλά και στην οποία γίνεται λόγος τόσο και στην έννοια των ρητρών ελβετικού φράγκου όσο και στα δικονομικά ζητήματα που εγείρει.

4.3.1. Σύντομο Ιστορικό

³¹⁰ Βλ. αναλυτικότερα Νικολόπουλος ΝοΒ 2016, ό.π, σελ 228-229

³¹¹ ΕφΛ 111/2005 δημ. σε ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ, ΕφΠατ 521/2009 δημ. σε ΙΣΟΚΡΑΤΗ & ΑΠ 1205/1991 δημ. σε ΙΣΟΚΡΑΤΗ

Η δανειολήπτρια κατέθεσε στις 18/2/2015 αγωγή ενώπιον του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης, με την οποία ισχυρίστηκε ότι οι τραπεζικοί υπάλληλοι ουδέποτε την ενημέρωσαν επαρκώς, ως όφειλαν, για τους κινδύνους από τη μεταβολής της συναλλαγματικής ισοτιμίας. Συγκεκριμένα, η τελευταία την 02.01.2007, στη Θεσσαλονίκη, σύναψε με την τράπεζα σύμβαση στεγαστικού τοκοχρεωλυτικού δανείου σε Ελβετικό Φράγκο, ύψους 243.225,00 CHF που αντιστοιχούσε, σύμφωνα με την ισχύουσα κατά την παραπάνω ημερομηνία ισοτιμία σε 150.000 Ευρώ, με τους αναφερόμενους σε αυτήν όρους, οι οποίοι είχαν προ διατυπωθεί από την τράπεζα. Αναλυτικότερα, διατύπωσε τα εξής αιτήματα ενώπιον του Δικαστηρίου:

A) Να αναγνωρισθεί ότι είναι άκυρος ως καταχρηστικός ο όρος της δανειακής σύμβασης που προέβλεπε ότι *«ο οφειλέτης υποχρεούται να εκπληρώνει τις εντεύθεν υποχρεώσεις του προς την Τράπεζα είτε στο νόμισμα της χορήγησης, είτε σε ευρώ, με βάση την τρέχουσα τιμή πώλησης του νομίσματος χορήγησης την ημέρα καταβολής»*

B) Να αναγνωρισθεί ως μόνη ρήτρα μετατροπής σε ευρώ του οφειλόμενου σε ελβετικά φράγκα ποσού, η συναλλαγματική ισοτιμία των δύο νομισμάτων, όπως ίσχυε κατά την ημέρα εκταμίευσης του ποσού του δανείου, δηλαδή η ισοτιμία 1 προς 1,6215 καθώς και

Γ) Να αναγνωρισθεί η ανυπαρξία της οφειλής της προς την εναγόμενη, βάσει της επίδικης δανειακής σύμβασης, καθώς και ότι η αντίδικος ουδεμία χρηματική απαίτηση διατηρεί εναντίον της από τη σύμβαση αυτή.

Το Πολυμελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης απέρριψε όλους τους ισχυρισμούς της δανειολήπτριας σύμφωνα με την υπ. αριθ. 8713/2016 οριστική απόφαση του. Η απόφαση κατέστη τελεσίδικη με την παρέλευση άπρακτης της προθεσμίας των τακτικών ενδίκων μέσων. Εν συνεχεία η δανειολήπτρια ζήτησε την αναίρεση της απόφασης αυτής με την από 3/2/2017 αίτησή της. Επί της αιτήσεως αναίρεσης εκδόθηκε η 884/2018 απόφαση του Α1' Πολιτικού Τμήματος του Αρείου Πάγου, η οποία παρέπεμψε στην Πλήρη Ολομέλεια του Αρείου Πάγου τους πρώτο και δεύτερο (κατά το οικείο μέρος του) από το άρθρο 559 αρ. 1 του ΚΠολΔ λόγους της κρινόμενης αίτησης αναίρεσης.

Στην δίκη ενώπιον της Πλήρους Ολομέλειας του Αρείου Πάγου ασκήθηκαν τρεις απλές παρεμβάσεις εκ των οποίων απορρίφθηκαν οι πρόσθετες παρεμβάσεις των δύο φυσικών προσώπων -καθώς δεν αρκεί η νομική συνάφεια αλλά συνέπειες στα δικαιώματα του

παρεμβαίνοντος -και έγινε δεκτή η πρόσθετη παρέμβαση της Ένωσης καταναλωτών με μέλος την αναιρεσεύουσα³¹².

4.3.2 Οι λόγοι αναίρεσης που παραπέμφθηκαν στην Πλήρη Ολομέλεια

A. Πρώτος λόγος αναίρεσης

Προβάλλεται η αιτίαση ότι το Πολυμελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης, με το να δεχθεί, με την σχετική απόφασή του, ότι ο εν λόγω όρος της δανειακής συμβάσεως είναι δηλωτικός, ερμήνευσε εσφαλμένα και δεν εφάρμοσε τις προαναφερόμενες διατάξεις ουσιαστικού δικαίου του Ν. 2251/1994 και εσφαλμένα εφάρμοσε τη μη μεταφερθείσα στο εθνικό δίκαιο διάταξη του αρ. 1 παρ. 2 της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ. Έτσι, κρίνοντας ότι η εξαίρεση των δηλωτικών όρων από τον έλεγχο καταχρηστικότητας θεμελιώνεται «σε ρητή επιταγή της Οδηγίας 93/13» δεν έσφαλε κατ' αποτελεσμα, διότι, έστω και αν η εξαίρεση αυτή δεν μεταφέρθηκε ρητά στο εθνικό δίκαιο με το Ν. 2251/1994, εμπεριέχεται, κατά τα ανωτέρω στην πρώτη νομική σκέψη, στη ρύθμιση του άρθρου 6 παρ. 2 του ν. 2251/1994 βάσει μίας εναρμονισμένης προς το Ενωσιακό δίκαιο ερμηνείας σύμφωνης με το σκοπό της Οδηγίας, όπως αυτός εκφράζεται στο άρθρο 1 παρ. 2 αυτής και εξηγείται στη 13η σκέψη του Προοιμίου της. **Κατά την γνώμη, λοιπόν, που επικράτησε στην Ολομέλεια, είναι αβάσιμος και πρέπει να απορριφθεί ο σχετικός πρώτος λόγος της αιτήσεως.**

Μειοψηφία: Πέντε μέλη της Ολομέλειας, ο Πρόεδρος του Αρείου Πάγου Βασίλειος Πέππας, η Αντιπρόεδρος Μαρία Χυτήρογλου και οι Αρεοπαγίτες Διονυσία Μπιτζούνη, Γεώργιος Παπανδρέου και Ευφροσύνη Καλογεράτου είχαν την άποψη ότι ο λόγος αυτός είναι βάσιμος και πρέπει να γίνει δεκτός, διότι η εξαίρεση αυτή, που δεν μεταφέρθηκε ρητά στο εθνικό δίκαιο με το Ν. 2251/1994, δεν μπορεί να θεωρηθεί ούτε ερμηνευτικά ότι εμπεριέχεται στη ρύθμιση του άρθρου 6 παρ. 2 του ν. 2251/1994. Υποστήριξαν δε ότι, «αν ο εθνικός νομοθέτης ήθελε τη μεταφορά του, θα το έπραττε με ρητό και ειδικό τρόπο, σε κάθε δε περίπτωση οι εξαιρέσεις από τον κανόνα πρέπει να ερμηνεύονται στενά και αυστηρά, ώστε να μη φαλκιδεύεται ο κανόνας αυτός. Τούτο δικαιολογείται από το γεγονός ότι η Οδηγία 93/13/ΕΚ προέβη σε μερική μόνο κατ' ελάχιστο περιεχόμενο εναρμόνιση των εθνικών νομοθεσιών περί καταχρηστικών ρητρών, όπως προκύπτει από την αιτιολογική σκέψη 12 του Προοιμίου της, παρέχοντας με το άρθρο 8 αυτής εξουσιοδότηση στα κράτη να θεσπίζουν ή διατηρούν, στον τομέα που διέπεται από αυτήν, αυστηρότερες διατάξεις, σύμφωνες προς τη Συνθήκη, για να εξασφαλίζεται μεγαλύτερη προστασία του καταναλωτή. Τούτο επιτυγχάνεται με τη μη μεταφορά διατάξεων της Οδηγίας που περιορίζουν

³¹² Βλ. αναλυτικότερα αρ. Σαμαρά Σ : Η ρήτρα Ελβετικού Φράγκου σε συμβάσεις δανείου σε ΕφΑΔΠολΔ τεύχ. 4 έτος 2019, σελ 405-406

το πεδίο προστασίας του καταναλωτή, όπως συμβαίνει με τη διάταξη του άρθρου 1 παρ. 2 της επίμαχης Οδηγίας, που δεν μεταφέρθηκε στο εθνικό δίκαιο, παρά τις διαδοχικές, τροποποιήσεις του ν. 2251/1994. Έτσι, εφόσον υπήρξε σκόπιμη παράλειψη μεταφοράς στο εθνικό δίκαιο της εξαίρεσης του άρθρου 1 παρ. 2 της επίμαχης Οδηγίας, αυτή (Οδηγία), κατά τη μη μεταφερθείσα διάταξή της, δεν παράγει άμεσο οριζόντιο (μεταξύ ιδιωτών) αποτέλεσμα, ούτε είναι δυνατή η σύμφωνη προς το πνεύμα και τους σκοπούς της Οδηγίας ερμηνεία του εθνικού δικαίου και δη της διάταξης του άρθρου 6 παρ. 2 του ν. 2251/1994), αφού θα προκαλούσε απομείωση της μεγαλύτερης προστασίας του καταναλωτή στην οποία απέβλεψε ο νομοθέτης του ν. 2251/1994 (με τη μη μεταφορά της εξαίρεσης του άρθρου 1 παρ. 2 της Οδηγίας) και συνεπώς θα συνιστούσε ανεπίτρεπτη *contra legem* ερμηνεία του εθνικού δικαίου».

B. Δεύτερος λόγος αναίρεσης

Το Πολυμελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης, έκρινε ότι ο επίμαχος όρος της δανειακής συμβάσεως συνιστά δηλωτικό όρο σύμφωνα με την προαναφερόμενη έννοια, διότι επαναλαμβάνει τη διάταξη του άρθρου 291 ΑΚ και με το σκεπτικό αυτό απέρριψε την αγωγή της αναιρεσεύουσας, ως μη νόμιμη. Έτσι που έκρινε το Πολυμελές Πρωτοδικείο Θεσσαλονίκης και σύμφωνα με όσα εκτίθενται στη μείζονα σκέψη, ορθά ερμήνευσε και εφάρμοσε τις ουσιαστικού δικαίου διατάξεις των άρθρων 291, 305, 306 ΑΚ και 2 παρ. 6 εδ. α Ν. 2251/1994, όπως κωδικοποιήθηκε με το άρθρο 1 της ΥΑ 5338/2018, σε συνδυασμό με το άρθρο 4 παρ. 2 της Οδηγίας 93/13/ΕΚ και την 19η αιτιολογική σκέψη αυτής. **Έτσι, κατά την κρατούσα γνώμη στην Ολομέλεια, είναι αβάσιμος και πρέπει να απορριφθεί ο δεύτερος λόγος της αιτήσεως από τον αριθμό 1 του άρθρου 559 ΚΠολΔ, κατά το οικείο μέρος του, που παραπέμφθηκε στην Ολομέλεια.**

Μειοψηφία: Έντεκα, μέλη της Ολομέλειας και συγκεκριμένα ο Πρόεδρος του Αρείου Πάγου Βασίλειος Πέππας, οι Αντιπρόεδροι Μαρία Χυτήρογλου, Ειρήνη Καλού και οι Αρεοπαγίτες Διονυσία Μπιτζούνη, Κωστούλα Φλουρή-Χαλεβίδου, Ναυσικά Φράγκου, Μιλτιάδης Χατζηγεωργίου, Γεώργιος Αποστολάκης, Ευφροσύνη Καλογεράτου, Πηνελόπη Παρτσαλίδου-Κομνηνού και Κων/νος Παναρίτης είχαν την άποψη ότι : Δεν είναι ασυμβίβαστη προς την έννοια το δανείου η συνομολόγηση όρου, κατά τον οποίο ο δανειολήπτης, αντί του ληφθέντος ξένου νομίσματος, οφείλει να αποδώσει το δάνεισμα διαζευκτικά είτε σε ξένο είτε σε εγχώριο νόμισμα. Μία τέτοια διαζευκτική ενοχή παραγωγικό λόγο έχει εν προκειμένω τη σύμβαση, ρυθμίζεται δε από τα άρθρα 305-315 ΑΚ. Το -διαπλαστικής φύσεως- δικαίωμα της επιλογής και συγκέντρωσης της ενοχής, αν δεν έχει ορισθεί διαφορετικά στη σύμβαση, έχει ο οφειλέτης. Εξάλλου, το άρθρο 291 ΑΚ ορίζει ότι "*όταν πρόκειται για χρηματική οφειλή σε ξένο νόμισμα που πρέπει να πληρωθεί στην Ελλάδα, ο οφειλέτης, αν δεν συμφωνήθηκε το αντίθετο, έχει δικαίωμα να πληρώσει σε εγχώριο νόμισμα με βάση την τρέχουσα αξία του ξένου νομίσματος στο*

χρόνο και τον τόπο της πληρωμής." ...Παρέχει δε στον οφειλέτη διαζευκτική ευχέρεια πληρωμής του οφειλόμενου ξένου νομίσματος σε εγχώριο (με βάση την τρέχουσα αξία του ξένου νομίσματος στο χρόνο και τον τόπο της πληρωμής). Επομένως, η διάταξη αυτή εφαρμόζεται αποκλειστικά επί απλής ενοχής ξένου νομίσματος με ή χωρίς διαζευκτική ευχέρεια πληρωμής σε εγχώριο νόμισμα. Αντίθετα, δεν εφαρμόζεται επί διαζευκτικής ενοχής, στην περίπτωση που ο οφειλέτης, ως είχε δικαίωμα, ήδη επέλεξε την πληρωμή σε εγχώριο νόμισμα. Εφαρμόζεται, όμως, επί τέτοιας διαζευκτικής ενοχής στην περίπτωση, που ο δικαιούμενος στη επιλογή επέλεξε την πληρωμή στην ημεδαπή με αλλοδαπό νόμισμα. Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι επί τραπεζικού δανείου με δάνεισμα σε αλλοδαπό νόμισμα, αν προβλέπεται στην δανειακή σύμβαση διαζευκτική υποχρέωση (και όχι απλή ευχέρεια) του οφειλέτη δανειολήπτη να εκπληρώσει τις εκ του δανείου υποχρεώσεις του προς την Τράπεζα είτε στο (αλλοδαπό) νόμισμα χορήγησης είτε σε ευρώ (με βάση την τιμή πώλησης του νομίσματος χορήγησης κατά το χρόνο καταβολής) και ο οφειλέτης, έχοντας προς τούτο το δικαίωμα, επέλεξε να πληρώσει σε ευρώ, στο οποίο και συγκεντρώθηκε η απλή πλέον ενοχή του, δεν είναι εφαρμοστέα η ρύθμιση του άρθρου 291 ΑΚ, αφού αυτή προϋποθέτει χρηματική οφειλή σε ξένο νόμισμα. Για το λόγο αυτό ο ως άνω συμβατικός όρος περί πληρωμής του δανείου είτε σε αλλοδαπό είτε σε εγχώριο νόμισμα δεν μπορεί να θεωρηθεί ως δηλωτικός όρος κατά την προπαρατεθείσα έννοια, δηλαδή ως συμβατική ρήτρα που απηχεί εθνική νομοθετική ρύθμιση αναγκαστικού ή ενδοτικού δικαίου και συγκεκριμένα εκείνη του άρθρου 291 ΑΚ. Κατά συνέπεια, αν συνιστά γενικό όρο συναλλαγών (ΓΟΣ), δεν εξαιρείται από τον έλεγχο καταχρηστικότητας κατά το ν. 2251/1994, υποκείμενη μεταξύ άλλων και σε έλεγχο με βάση την αρχή της διαφάνειας, κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 2 παρ. 6 εδ. α ν. 2251/1994, όπως κωδικοποιήθηκε με το άρθρο 1 της ΥΑ 5338/2018, σε συνδυασμό με το άρθρο 4 παρ. 2 της Οδηγίας 93/13/ΕΚ και την 19η αιτιολογική σκέψη αυτής

4.3.3. Αξιολόγηση της απόφασης

Από την πλειοψηφία της απόφασης προέκυψαν τα κάτωθι συμπεράσματα:³¹³

Α) Η απόφαση προχωρά στην ερμηνεία του αρ. 1 της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ, σύμφωνα με την οποία οι ΓΟΣ που απηχούν νομοθετικές διατάξεις αναγκαστικού δικαίου, δεν υπόκεινται στις διατάξεις της Οδηγίας. Η δηλωτικότητα του όρου δεν συνεπάγεται μόνο την αδυναμία ελέγχου της καταχρηστικότητας αλλά και την μη εφαρμογή της ίδιας της Οδηγίας. Επομένως, ούτε έλεγχος της διαφάνειας των δηλωτικών ΓΟΣ μπορεί να λάβει χώρα. Επίσης, έκρινε ότι δηλωτικοί δεν είναι μόνο οι ΓΟΣ, που απηχούν διατάξεις αναγκαστικού αλλά και ενδοτικού

³¹³ Βλ. αρ. Χασάπη Χ «Το ζήτημα των δανείων σε Ελβετικό Φράγκο ενώπιον της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου. Σκέψεις με αφορμή την απόφαση ΑΠ Ολ 4/2019» ΔΕΕ 2019, τευχ. 3, σελ 333-334

δικαίου, όπως προκύπτει από την 13^η σκέψη του Προοιμίου της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ, καθώς οι κανόνες του ενδοτικού δικαίου περιέχουν ρυθμίσεις από τον νομοθέτη, που εισέρχονται στη σύμβαση με δεσμευτικό τρόπο και ισχύουν πλέον αναγκαστικά.

Β) Εξαιρείται από τον έλεγχο ένας δηλωτικός ΓΟΣ, όπως προβλέπεται στο άρ.1 παρ. 2 της Οδηγίας, ο οποίος όμως δεν μεταφέρθηκε ρητά στο εθνικό δίκαιο και συγκεκριμένα στον Νόμο 2251/1994. Αυτό δικαιολογείται εκ του γεγονότος ότι όπως και σε άλλες έννομες τάξεις που δεν έχουν ενσωματώσει το αρ. 1 παρ. 2, έτσι και στην Ελληνική έννομη τάξη, οι ΓΟΣ πρέπει να εκφεύγουν τελείως του ελέγχου, καθώς δεν μπορεί να καθίσταται αντικείμενο ελέγχου μέσω των ΓΟΣ ο ίδιος ο Νόμος. Μάλιστα υποστηρίζεται ότι «*μια σύμφωνη με την Οδηγία και το αρ. 1 παρ. 2 της ερμηνεία επιβάλλει μια συστολή του γράμματος του αρ. 2 παρ. 6 του Ν. 2251/1994 και μη εφαρμογή του στις περιπτώσεις των δηλωτικών ρητρών*»³¹⁴. Απαγορεύεται μάλιστα ο έλεγχος των δηλωτικών όρων λόγω της συνταγματικής δέσμευσης του δικαστή, ενώ ακόμη και αν ο όρος ελεγχθεί και κριθεί υποθετικά ως καταχρηστικός, το κενό που θα προκύψει θα πρέπει να πληρωθεί με τον ίδιο κανόνα ενδοτικού δικαίου δημιουργώντας έτσι αδιέξοδο.

Γ) Ο όρος περί αποπληρωμής του τιμήματος είναι δηλωτικός, καθώς απηχεί το περιεχόμενο της διάταξης του αρ. 291 ΑΚ που καθιερώνει την διαζευκτική ευχέρεια του οφειλέτη ξένου νομίματος να εξοφλήσει την οφειλή αυτή είτε στο νόμισμα της οφειλής είτε σε εγχώριο νόμισμα με βάση την τρέχουσα αξία του ξένου νομίματος στον χρόνο και τον τόπο πληρωμής. Η διαζευκτική ευχέρεια βασίζεται- σε αντίθεση με την διαζευκτική ενοχή³¹⁵ που υποστήριξε η μειοψηφία της αποφάσεως- στην δυνατότητα που είχαν οι δανειολήπτες να αποπληρώσουν την οφειλή καταβάλλοντας εγχώριο νόμισμα αντί του ξένου νομίματος, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι δεν είχαν την δυνατότητα οι δανειολήπτες να καταβάλουν το ποσό του δανείου σε ελβετικά φράγκα. Ο οφειλέτης ήταν υποχρεωμένος να καταβάλλει το ίδιο το δάνεισμα σε Ελβετικά Φράγκα, όπως ο ίδιος το ανέλαβε, και δευτερευόντως να καταβάλλει σε εγχώριο νόμισμα, δηλαδή Ευρώ. Μάλιστα αυτό συνέβαινε και προς διευκόλυνση του δανειολήπτη, να αποπληρώνει δηλαδή με το εγχώριο νόμισμα μια οφειλή που γεννήθηκε σε ξένο, καθώς μόνο το πρώτο ήταν συνδεδεμένο με το ευνοϊκό επιτόκιο LIBOR και αυτό θα ωφελούσε τον δανειολήπτη. Έτσι, η πλειοψηφία δέχθηκε ότι επειδή οφείλεται πρωτίστως το ίδιο ξένο νόμισμα, το οποίο και καταβλήθηκε αυτούσια ως δάνεισμα, πρόκειται για δανεισμό ξένου

³¹⁴ Βλ. Χασάπη Χ. ό.π, (υποσημ. 2), σελ 213

³¹⁵ Ο δανειολήπτης αντί του ληφθέντος ξένου νομίματος οφείλει να αποδώσει το δάνεισμα διαζευκτικά είτε σε ξένο είτε σε εγχώριο και έτσι οφείλονται από την σύσταση της σχέσης in obligatione δύο ή περισσότερες αυτοτελείς παροχές, από τις οποίες θα καταβληθεί μόνο η μία. Με αυτό το σκεπτικό υποστηρίχθηκε από την μειοψηφία ότι ο οφειλέτης επέλεξε να πληρώσει σε Ευρώ στο οποίο και συγκεντρώθηκε η απλή ενοχή του για το μέλλον με αποτέλεσμα να μην εφαρμόζεται η ρύθμιση του αρ. 291 που προϋποθέτει χρηματική οφειλή σε ξένο νόμισμα βλ. αρ. Χασάπη ΔΕΕ 2019, τευχ. 3, ό.π, σελ 335

νομίματος και όχι με ρήτρα ξένου νομίματος ή αξίας αυτού και έτσι πληρούται η προϋπόθεση του αρ. 291 ΑΚ, ήτοι η ύπαρξη οφειλής σε ξένο νόμισμα.³¹⁶

Η Ολομέλεια δεν υπεισήλθε στην έρευνα των λοιπών λόγων αναίρεσης με τους οποίους προβαλλόταν παράβαση Νόμου και ειδικότερα αφενός του αρ. 2 παρ. 1 και 6 του Ν.2251/1994 σύμφωνα με το οποίο έπρεπε να κηρυχθεί άκυρη η ρήτρα ελβετικού φράγκου στην επίδικη σύμβαση και αφετέρου του αρ. 1 παρ.2 της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ κατά το οποίο δεν αναπτύσσεται οριζόντιο αποτέλεσμα έναντι των ιδιωτών, χωρίς όμως με αυτόν τον τρόπο να προσβάλλει το δικαίωμα στην χρηστή δίκη από την στιγμή που η ίδια η αναίρεση αναγνωρίζει περισσότερες αιτιολογικές βάσεις της προσβαλλόμενης απόφασης και μια από αυτές και πόσο μάλλον η κύρια δεν κατέπεσε, οπότε παρέλκει η εξέταση των λοιπών λόγων αναίρεσης³¹⁷.

Έτσι, ο Άρειος Πάγος δεν προχώρησε καν σε έλεγχο αναφορικά με το δικαίωμα πληροφόρησης και διαφώτισης των δανειοληπτών, κρίνοντας ότι το εν λόγω ζήτημα δεν μπορεί να εξεταστεί στο πλαίσιο ρήτρας για την πληρωμή του δανείου στην τρέχουσα συναλλαγματική ισοτιμία, καθώς η ρήτρα αυτή δεν μπορεί να ελεγχθεί, ως δηλωτική. Έτσι, το θέμα της διαφάνειας, της απαίτησης της παραπάνω πληροφόρησης και διαφώτισης δεν μπορεί να τεθεί, κατά τον Άρειο Πάγο, στο πλαίσιο ελέγχου του κύρους τέτοιας ρήτρας, αφήνοντας έτσι ένα ακόμη ερώτημα αναπάντητο για τους δανειολήπτες. Την απάντηση αυτή τους «υποχρεώνει» η απόφαση της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου να την επιδιώξουν μέσα από άλλες νομικές διεξόδους είτε μέσα από την καταστρατήγηση των προσυμβατικών υποχρεώσεων ενημέρωσης και διαφώτισης των πιστωτικών ιδρυμάτων είτε μέσα από προσεγγίσεις που προλαβαίνουν ή παρακάμπτουν το παραπάνω ζήτημα³¹⁸.

4.3.4 Μετά την απόφαση της Ολομέλειας τι;

Την αμέσως επόμενη μέρα μετά την έκδοση της αποφάσεως, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης έσπευσαν να χαρακτηρίσουν την απόφαση ως «ταφόπλακα» στις ελπίδες χιλιάδες δανειοληπτών σε Ελβετικό Φράγκο ενώ ταυτόχρονα και «δικαίωση» για τις Τράπεζες που αφαιρούν στους δανειολήπτες το δικαίωμα να ζητήσουν τον επανακαθορισμό των δόσεων τους στην αρχική ισοτιμία ελβετικού φράγκου/Ευρώ και τους εγκλωβίζουν στην αποπληρωμή των

³¹⁶ Βλ. αναλυτικότερα την Ολ ΑΠ 4/2019 δημ. σε ΝΟΒ σελ 1052, με σχόλιο Καρατζέρη Δ. Φωτίου καθώς και παρατηρήσεις Μιχ. Σταθόπουλου σε ΕπισκΕΔ 2019 (Τόμος Ο'), σελ 413-416 που αποκρούουν και τα επιχειρήματα της μειοψηφίας των μελών της ΟΛΑΠ.

³¹⁷ Βλ. αναλυτικότερα αρ. Σαμαρά Σ ό.π, σε ΕφΑΔΠολΔ τεύχ. 4 έτος 2019, σελ 405

³¹⁸ Βλ. αρ. του Σπυράκου Δ. στην διαδικτυακή ιστοσελίδα <https://m.naftemporiki.gr/story/1468108> με τίτλο: Δάνεια σε Ελβετικό Φράγκο: Μετά την απόφαση του Αρείου Πάγου τι ; (δημ. στις 23.04.2019)

δανείων τους κατά την τρέχουσα συναλλαγματική ισοτιμία με το Ευρώ³¹⁹. Εν συνεχεία βέβαια, οι τραπεζικοί κύκλοι υποστήριξαν ότι προσδοκίες που είχαν δημιουργηθεί σε χιλιάδες δανειολήπτες ότι θα δικαιώνονταν στα δικαστήρια δεν συνεπάγεται ότι οι οφειλέτες αυτοί χάνουν κάθε ελπίδα, μάλιστα η απόφαση της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου, δημιουργεί τις προϋποθέσεις για διακανονισμό αυτών των οφειλών. Η λύση που προτείνουν οι τράπεζες είναι το «κούρεμα» στεγαστικών δανείων, δηλαδή το υπόλοιπο της οφειλής σε σχέση με την αξία του δανείου. Έτσι, για τις περιπτώσεις που το υπόλοιπο της οφειλής υπερβαίνει το 120% της εμπορικής αξίας του ακινήτου, προτείνουν το «κούρεμα» της διαφοράς και θα ρυθμίζουν το υπόλοιπο του δανείου σε μηνιαίες δόσεις. Με τον τρόπο αυτό θα επιτυγχάνεται σημαντική μείωση της οφειλής των δανειοληπτών και εκτιμάται ότι ένας σημαντικός αριθμός των τελευταίων θα επιδιώξει να έρθει σε συμφωνία με την τράπεζα, κάτι που απέφυγε μέχρι σήμερα προσδοκώντας σε μια ευνοϊκότερη ρύθμιση από τα δικαστήρια³²⁰.

Βέβαια, εκτός της προσπάθειας για εξωδικαστική επίλυση της διαφοράς, δεν έχει χαθεί και η ελπίδα των δανειοληπτών μέσω της δικαστικής οδού, αφού παραμένει ακόμη ανοικτή η λύση που ενδέχεται να δώσει το Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Πράγματι, Ο ΣΥ.ΔΑΝ.Ε.Φ. ήδη έχει υποβάλει αίτημα για υπόθεση που εκκρεμεί στον Άρειο Πάγο, ώστε να απευθύνει το ελληνικό Ανώτατο Δικαστήριο στο Ευρωπαϊκό ένα προδικαστικό ερώτημα για το θέμα της ρήτρας ελβετικού φράγκου.

Ειδικότερα, το αίτημα³²¹ υποβλήθηκε κατά τη συζήτηση που έγινε-πολύ πρόσφατα- στις 11 Οκτωβρίου του 2019 στο Τριμελές Εφετείο Αθηνών, για εφέσεις στην απόφαση 800/2017 του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών. Σε αυτή τη δίκη έλαβαν μέρος επιπλέον δανειολήπτες μέλη του Πανελληνίου Συλλόγου Δανειοληπτών Ελβετικού Φράγκου (ΣΥ.ΔΑΝ.Ε.Φ.), που άσκησαν πρόσθετη παρέμβαση και έγιναν μέρη της δικαστικής διαδικασίας και των αποτελεσμάτων εκ της δικαστικής απόφασης. Το νομικό ζήτημα αυτής της δίκης αφορά στο αν οι δανειολήπτες πριν την λήψη των δανείων και την ανάληψη των υποχρεώσεών τους ήταν εγκαίρως ενημερωμένοι από τα πιστωτικά ιδρύματα για τους κινδύνους που συνεπάγεται η

³¹⁹Βλ. σχ. Αρ. σε διαδικτυακές ιστοσελίδες: <http://www.ka-business.gr/pages/drasis/21807/tafoplaka-stis-elpidies-xiliadwn-daneioltwn-se-elbetiko> (δημ. σε 18.04.2019) & <https://www.dikastiko.gr> με τίτλο : Δικαίωση για τις Τράπεζες και «ταφόπλακα» για όσους δανείστηκαν σε Ελβετικό Φράγκο

³²⁰Βλ. σχετικό αρ. δημ. στην διαδικτυακή ιστοσελίδα: <https://www.kathimerini.gr/1020667/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/yposxeseis-gia-gennaio-koyrema-70000-daneiwn-se-elvetiko-fragko> (δημ. 22.04.2019) με τίτλο: Υποσχέσεις για γενναίο «κούρεμα» 70.000 δανείων σε ελβετικό Φράγκο

³²¹ Το αίτημα για τα συγκεκριμένα θέματα που ζητούν οι δανειολήπτες να εξετάσει το Δ.Ε.Ε. ταυτίζεται με εκείνο που έχουν ήδη υποβάλλει από τον Απρίλιο του 2019, με προτάσεις ενώπιον του Αρείου Πάγου, οι Ενώσεις Καταναλωτών (INKA ΚΡΗΤΗΣ, ΕΝΩΣΗ ΚΑΤ/ΤΩΝ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ, INKA ΓΟΚΕ) σε αναίρεση επί υπόθεσης συλλογική αγωγής κατά της EUROBANK

λήψη των συγκεκριμένων δανείων με αναφορά αξίας σε ξένο νόμισμα. Αξίζει μάλιστα να αναφέρουμε το περιεχόμενο του κειμένου της αίτησης³²²:

«Υποβάλλουμε στο δικαστήριο σας το αίτημα να υποβάλει προδικαστικό ερώτημα στο ΔΕΕ αναβάλλοντας την έκδοση οριστικής απόφασης με το κάτωθι περιεχόμενο:

1) Κατά την έννοια του άρθρου 8 της Οδηγίας 93/13/ΕΚ που προβλέπει δυνατότητα των κρατών μελών να θεσπίζουν αυστηρότερες διατάξεις για να εξασφαλίζεται μεγαλύτερη προστασία του καταναλωτή, μπορεί ένα κράτος μέλος να μην ενσωματώσει στο εθνικό δίκαιο το άρθρο 1 παρ. 2 της Οδηγίας 93/13/ΕΚ επιτρέποντας εμμέσως τον δικαστικό έλεγχο και ρητρών που απηχούν νομοθετικές ή κανονιστικές διατάξεις αναγκαστικού δικαίου;

2) Κατά την έννοια του άρθρου 4 παρ. 3 της ΣΕΕ σε συνδυασμό με το Άρθρο 288 της ΣΛΕΕ υπό την αρχή της σύμφωνης με το κοινοτικό δίκαιο ερμηνείας του εθνικού δικαίου, επιτρέπεται η εφαρμογή από δικαστήριο κράτους μέλους μίας διάταξης Οδηγίας αν και αυτή δεν έχει ενσωματωθεί στο εθνικό δίκαιο;

3) Δύναται δηλαδή να θεωρηθεί ότι το άρθρο 1 παράγραφος 2 εδ α και β της οδηγίας 93/13 αν και δεν εισήλθε άμεσα στην ελληνική έννομη τάξη εισήλθε έμμεσα δια της σύμφωνης με το Κοινοτικό δίκαιο ερμηνείας της διάταξης του άρθρου 2 παράγραφος 6 ν 2251/1994 το οποίο όμως επαναλαμβάνει το κατά λέξη περιεχόμενο των άρθρων 3 παράγραφος 1 και 4 παράγραφος 1 της οδηγίας;

4) Στην έννοια των καταχρηστικών όρων και του εύρους τους όπως αυτοί ορίζονται στις διατάξεις των άρθρων 3 παράγραφος 1 και 4 παράγραφος 1 της οδηγίας 93/13 περιέχεται ως εκ της φύσεως τους και εκ του ορισμού τους άνευ έτερου η εξαίρεση της 1 παραγράφου 2 εδ α και β της οδηγίας 93/13;

5) Δύναται το δικαστήριο ερμηνεύοντας μια εθνική διάταξη δικαίου να θεωρήσει ως εισαχθείσα μια εξαίρεση που προβλέπεται σε άλλο άρθρο της ίδιας οδηγίας που δεν έχει εισαχθεί ρητά στην ελληνική έννομη τάξη ερμηνεύοντας την συμφώνα με το κείμενο της οδηγίας ;

6) Όταν η διάταξη της 1 παραγράφου 2 εδ. α και β της οδηγίας 93/13 κάνει λόγο για ΓΟΣ που απηχεί κανόνα αναγκαστικού δικαίου η απήχηση αυτή σημαίνει ότι ο ΓΟΣ θα πρέπει να ταυτίζεται νοηματικά και γραμματικά με την διάταξη του αναγκαστικού δικαίου ή αρκεί να απηχεί το σκοπό και το πνεύμα της διάταξης ακόμα και εάν αυτό δεν είναι αντιληπτό από τον καταναλωτή;

³²² Βλ. σχετ. αρ. (δημ.16.10.2019) στην διαδικτυακή ιστοσελίδα: <https://www.sofokleousin.gr/parathyro-elpidas-gia-daneioliptes-me-ritra-elvetikou-fragkou> με τίτλο: Παράθυρο ελπίδας για δανειολήπτες ελβετικού φράγκου. Ζητείται για δεύτερη φορά να απευθυνθεί προδικαστικό ερώτημα στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο για το μείζον θέμα του ελέγχου στη ρήτρα ελβετικού φράγκου

7) Κατά την έννοια του άρθρου 1 παρ. 2 της Οδηγίας 93/13/ΕΚ εμπίπτουν και διατάξεις ενδοτικού δικαίου στις νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις που απαγορεύουν τον έλεγχο ρητρών;

8) Κατά την έννοια του άρθρου 1 παρ. 2 της Οδηγίας 93/13/ΕΚ μία συμβατική ρήτρα είναι πράγματι αυτοδικαίως σαφής και κατανοητή, επειδή επαναλαμβάνει μία νομοθετική διάταξη και εξαιρείται ακόμα και του ελέγχου διαφάνειας κατά τα άρθρα 4 παρ. 2 και 5 της Οδηγίας 93/13/ΕΚ;

9) Καταλαμβάνεται από τον έλεγχο της καταχρηστικότητας γενικού όρου συναλλαγής κατά τις διατάξεις της Οδηγίας 93/13/ΕΚ η περίπτωση δηλωτικού όρου σε πιστωτική σύμβαση που συνάπτει καταναλωτής με πιστωτικό ίδρυμα, η οποία αποδίδει το περιεχόμενο κανόνα ενδοτικού δικαίου του κράτους μέλους, εφόσον ο σχετικός όρος δεν αποτέλεσε αντικείμενο χωριστικής διαπραγματεύσεως;»

Φαίνεται ότι οι ενώσεις καταναλωτών στηρίζουν το αίτημά τους σε ανάλογες προσφυγές στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο που έχουν γίνει από δανειολήπτες και δικαστήρια άλλων χωρών, όπως η Ρουμανία και η Ουγγαρία, και οι οποίες δικαιώνουν τους καταναλωτές. Εφόσον λοιπόν το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο αποφανθεί θετικά, ο Άρειος Πάγος θα είναι υποχρεωμένος να αποδεχτεί την απόφαση. Πάντως και μέχρι στιγμής που αναμένεται να εκδοθεί απόφαση επί συλλογικής αγωγής, αυτό που προτείνει ο Πανελλήνιος Σύλλογος Δανειοληπτών Ελβετικού Φράγκου στους δανειολήπτες είναι να προσπαθούν να αποπληρώνουν τις δόσεις των δανείων τους, καθώς ελλοχεύει ο κίνδυνος καταγγελίας αυτών από την πλευρά των τραπεζικών ιδρυμάτων και εκδόσεως διαταγών πληρωμής ή/και αγωγών. Στον αντίποδα βέβαια προτείνει να μην «υποκύψουν» στις εκβιαστικές όπως τις χαρακτήρισε προσεγγίσεις των τραπεζών για διακανονισμούς που περιέχουν την μετατροπή του δανείου από ελβετικό νόμισμα σε Ευρώ καθώς έτσι θα αποκλειστούν από οποιαδήποτε μελλοντική δικαστική διεκδίκηση³²³.

³²³ Βλ. αρ. δημ. (17.11.2019) με τίτλο: ΟΙ ΕΠΟΜΕΝΕΣ ΚΙΝΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΔΑΝΕΙΟΛΗΠΤΩΝ ΣΕ ΕΛΒΕΤΙΚΟ ΦΡΑΓΚΟ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ Α.Π.- ΣΤΙΣ 20 ΜΑΪΟΥ Η ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΤΟ "ΠΑΡΑΘΥΡΟ" ΓΙΑ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ - ΤΙ ΛΕΕΙ ΣΤΗΝ "Ε" Ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ στην διαδικτυακή ιστοσελίδα: <https://www.eleftheria.gr/%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1/item/229789.html>

5. ΕΠΙΛΟΓΟΣ-ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ & ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΕΣ ΛΥΣΕΙΣ

Στην παρούσα μελέτη ασχοληθήκαμε με το πιο επίκαιρο από ποτέ για την χώρα μας πρόβλημα των δανείων σε Ελβετικό Φράγκο καθώς αφορά χιλιάδες μέχρι και σήμερα δανειολήπτες όχι φυσικά μόνο στην Ελλάδα αλλά και παγκοσμίως. Εξετάσαμε τα κίνητρα σύναψης των δανείων αυτών και συγκεκριμένα την ευνοϊκή συναλλαγματική ισοτιμία και το χαμηλό επιτόκιο, που οδήγησαν τους δανειολήπτες-με παρότρυνση φυσικά των πιστωτικών ιδρυμάτων-να προβούν στην σύναψη των δανειακών αυτών συμβάσεων.

Ερευνήσαμε την νομική φύση αυτών και καταλήξαμε ότι εμφανίζουν περισσότερα κοινά χαρακτηριστικά με τα τυπικά δάνεια (806 ΑΚ), παρά με τα επενδυτικά προϊόντα, ενώ εξετάσαμε μία προς μία τις νομοθετικές διατάξεις και συμπεράναμε ότι είναι καθόλα νομότυπες και έγκυρες συμβάσεις. Πέραν της χώρας μας εξετάσαμε το ζήτημα και σε άλλα κράτη-εκ των οποίων κάποια έχουν παρέμβει νομοθετικά και έχουν δώσει οριστική λύση στο ζήτημα των δανείων σε Ελβετικό Φράγκο (Ουγγαρία & Κροατία), ενώ και τα προδικαστικά Ερωτήματα που έθεσαν στο ΔικΕΕ συνέβαλλαν θετικά ώστε να επιλύσουν τα προβλήματα που αντιμετώπισαν. Εντοπίσαμε δε, ότι κάτι τέτοιο θα ήταν ευνοϊκό και για την δική μας χώρα, που ακόμη δεν έχει παρέμβει ούτε νομοθετικά αλλά ούτε και μέσω προδικαστικού ερωτήματος στο ΔικΕΕ για να επιλύσει το σχετικό ζήτημα.

Έπειτα, εστίασαμε περισσότερο στη χώρα μας, εξετάζοντας τις δυνατότητες προστασίας που έχουν οι Έλληνες Δανειολήπτες. Τους εντάξαμε μάλιστα στις προστατευτικές διατάξεις του Ν. 2251/1994, εξετάσαμε τους προδιατυπωμένους όρους που εμπεριέχονται στις δανειακές συμβάσεις (ΓΟΣ) και προβήκαμε σε μια σύντομη αναφορά στα στάδια του δικαστικού ελέγχου των ΓΟΣ. Ελέγξαμε μάλιστα στο πλαίσιο αυτό τις ενέργειες της Τράπεζας ως αθέμιτη εμπορική πρακτική και διαπιστώσαμε την ανάγκη του δανειολήπτη για διαφάνεια, ενημέρωση και πληροφόρηση που θα πρέπει να είναι εξατομικευμένη. Επικεντρωθήκαμε ακόμη περισσότερο στον επίμαχο όρο της συναλλαγματικής ισοτιμίας που αφορά το κύριο αντικείμενο της σύμβασης και αποκλείσαμε τον έλεγχο της καταχρηστικότητας σε αυτόν με βάση την πρόσφατη απόφαση της ΟΛΑΠ. Αφουγκραστήκαμε τις απόψεις της νομολογίας που προσπερνούν τον δηλωτικό χαρακτήρα της ρήτρας (291 ΑΚ) και προάγουν την συμπληρωματική της ερμηνεία (200 ΑΚ) οδηγούμενη σε αντιφατικά συμπεράσματα, ενώ καταλήξαμε ότι σε περίπτωση ακυρότητας του όρου θα ήταν «άδικο» να επέλθει ολική ακυρότητα της σύμβασης. Αναφερθήκαμε επίσης στην δυνατότητα αξιοποίησης από τους δανειολήπτες της συλλογικής αγωγής, η οποία είχε ήδη θετικά αποτελέσματα για αυτούς στο παρελθόν, όπως προέκυψε από την ΠΠρΑθ 334/2016.

Σταθήκαμε ιδιαίτερα στα ατομικά μέτρα προστασίας του δανειολήπτη και ιδίως μέσα από τις διατάξεις του Αστικού Κώδικα. Βέβαια, έγινε ξεκάθαρο ότι νομολογιακά έχουν απορριφθεί οι περισσότερες βάσεις των δανειοληπτών και συγκεκριμένα οι 371-272 ΑΚ, 140-147 ΑΚ, 178 ΑΚ-179 ΑΚ, 138 ΑΚ και 388 ΑΚ, ενώ φάνηκε περισσότερο εφικτή η εφαρμογή του αρ. 288 ΑΚ, που προκρίνεται από το σύνολο της θεωρίας και πρέπει να χρησιμοποιηθεί από τα Δικαστήρια λόγω της διορθωτικής λειτουργίας του. Εντοπίσαμε βέβαια και την δυνατότητα του δανειολήπτη να προσφύγει στις διατάξεις για την αδικοπραξία και την ηθική βλάβη αλλά και της ευθύνης από τις διαπραγματεύσεις προκειμένου να αξιώσει εύλογη αποζημίωση για την ζημία που υπέστη από τα πιστωτικά ιδρύματα.

Έχοντας εξετάσει την αντιφατική μέχρι σήμερα νομολογία φθάσαμε και στην πρόσφατη οριστική κρίση του ζητήματος (ΟΛΑΠ 4/2019) από τον Άρειο Πάγο, που κατέληξε ότι ο δανειακός όρος της σύμβασης που επέριπτε τον συναλλαγματικό κίνδυνο στον δανειολήπτη είναι δηλωτικός και εκφεύγει του ελέγχου της καταχρηστικότητας από τα δικαστήρια. Έτσι, οι δανειολήπτες δεν έχουν πλέον την δυνατότητα να ζητήσουν τον επανακαθορισμό των δόσεων τους στην αρχική ισοτιμία Ευρώ-ελβετικού φράγκου. Ακόμη βέβαια και μετά από αυτήν την απόφαση, οι δανειολήπτες βρίσκονται σε επιφυλακή προσδοκώντας λύση όχι μόνο από τη συλλογική αγωγή που κατέθεσε ο Πανελλήνιος Σύλλογος Δανειοληπτών Ελβετικού Φράγκου από κοινού με τις καταναλωτικές οργανώσεις της χώρας αλλά και από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο όπου έχει σκοπό να στείλει το θέμα της καταχρηστικότητας των όρων των επίμαχων συμβάσεων.

Πάντως αν και είναι αλήθεια πως για το ζήτημα των δανείων σε Ελβετικό Φράγκο διαχρονικά έχει πάρει θέση το σύνολο των πολιτικών δυνάμεων της Χώρας, αναγνωρίζοντας την καταστροφή που έχουν υποστεί χιλιάδες νοικοκυριά, ωστόσο οι δανειολήπτες έχουν αποκτήσει την αντίληψη πως η όποια δικαίωση θα έλθει μέσα από δικαστική αξίωση και όχι από την Πολιτεία, καθώς καμία κυβερνητική υπόσχεση για την οριστική αντιμετώπιση του ζητήματος τους δεν τηρήθηκε. Ωστόσο, οι δανειολήπτες δικαιούνται μια οριστική πλέον απάντηση επί του ζητήματος των δανείων σε Ελβετικό Φράγκο είτε μέσω νομοθετικής παρέμβασης είτε μέσω του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης κυρίως γιατί είναι Ευρωπαίοι πολίτες και γιατί μετέχουν στον ευρωπαϊκό νομικό πολιτισμό.

Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί πως η Οδηγία 2014/17/ΕΕ «σχετικά με τις συμβάσεις πίστωσης για καταναλωτές για ακίνητα που προορίζονται για κατοικία και την τροποποίηση των οδηγιών 2008/48/ΕΚ και 2013/36/ΕΕ και του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 1093/2010» που απετέλεσε την κατάληξη της μακροχρόνιας προσπάθειας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την θέσπιση κανόνων που θα βελτίωναν το προστατευτικό ρυθμιστικό πλαίσιο στο πεδίο της στεγαστικής πίστης

κινήθηκε πράγματι προς τη σωστή κατεύθυνση. Ωστόσο, η χρονική καθυστέρηση υιοθέτησης της Οδηγίας αυτής, υπήρξε, δυστυχώς, ολέθρια για πολλά νοικοκυριά.

6. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

6.1 Άρθρα

- Βενιέρης Ιάκωβος: Δικαστικός Έλεγχος ΓΟΣ που επαναλαμβάνει κατά περιεχόμενο μια νομοθετική διάταξη (αρ.1 παρ.2 της Οδηγίας 93/13/ΕΟΚ), ΧρΙΔ2015
- Γεωργιάδης Γεώργιος: Οι υποχρεώσεις της Τράπεζας για ενημέρωση, διαφώτιση και παροχή συμβουλών στον πελάτη, ΧρΙΔ 2008
- Γιοβαννόπουλος Ρήγας Προστασία δανειολήπτη στα δάνεια σε αλλοδαπό νόμισμα Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου,4 (2014)
- Ιατράκης Εμμ. Γεώργιος, Η εκπλήρωση της παροχής με ξένο νόμισμα, ΧρΙΔ2011
- Καραμπατζός Αντώνιος: Οικονομική κρίση και αναπροσαρμογή των συμβατικών παροχών (ιδίως υπό το πρίσμα της νεότερης νομολογίας των δικαστηρίων ουσίας για την εμπορική μίσθωση), ΧρΙΔ 2013, 92
- Λιάπης Χ. Δημήτριος: Τα δάνεια σε Ελβετικό Φράγκο. Η διαγραφόμενη από το ΔικΕΕ και την Οδηγία 2014/17/ΕΕ προσέγγιση και η κυμαινόμενη Ελληνική νομολογία, ΧρΙΔ 2016
- Νικολόπουλος Δ. Παναγιώτης: Ποιες δυνατότητες παρέχει το Ελληνικό δίκαιο για την επίλυση των διαφορών που προκύπτουν από τα δάνεια σε ελβετικά φράγκα; ΝΟΒ 2016,224
- Παπαρσενίου Παρασκευή, «Η προστασία του δανειολήπτη στη σύμβαση δανείου σε ξένο νόμισμα σύμφωνα με την νομολογία του ΔΕΕ» δημ. σε ΧρΙΔ2018
- Ρούσσης, αρ. απρόοπτη μεταβολή συνθηκών και διάπλαση ουσιωδών όρων πιστωτικών συμβάσεων δημοσιευμένη σε ΧρΙΔ 2013
- Σαμαράς Σίμος : Η ρήτρα Ελβετικού Φράγκου σε συμβάσεις δανείου, ΕφΑΔΠολΔ τευχ. 4, έτος 2019
- Σπυράκος Δημήτριος: Δάνεια σε συνάλλαγμα και προστασία του οφειλέτη, ανάπτυπο από το Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιρειών, τεύχος 8-9,έτος 2015 εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη
- Σταθόπουλος Μιχάλης: Τραπεζικά Δάνεια σε Ελβετικό Φράγκο. Προστασία Καταναλωτών. Μη μεταφορά διατάξεως της Οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο. Εξαίρεση δηλωτικών όρων από τον έλεγχο καταχρηστικότητας των ΓΟΣ σε ΕμπΔ 2019 (Τόμος Ο΄) 2019
- Τάκης Αθανάσιος/Πατσίκας Δημήτριος : Τραπεζικά Δάνεια σε Ελβετικό Φράγκο: Η νομιμότητά τους ενώπιον του Ενωσιακού και του Εθνικού Δικαστή, Αρμ 2015

- Χασάπη Χρήστος : Το ζήτημα των δανείων σε Ελβετικό Φράγκο ενώπιον της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου. Σκέψεις με αφορμή την απόφαση ΑΠ Ολ 4/2019 σε ΔΕΕ 2019, τευχ. 3
- Χασάπης Χρήστος: Δάνεια σε ξένο νόμισμα: Μια προσέγγιση με αφορμή την πρόσφατη νομολογία του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ελληνικών δικαστηρίων, ΧρηΔικ2014
- Ψυχομάνης Σπυρίδων, Τραπεζικά στεγαστικά δάνεια σε Ελβετικά Φράγκα (Το πρόβλημα-Προτεινόμενες λύσεις), ΔΕΕ, 2015

6.2 Βιβλία

- Αλεξανδρίδου Ελίζα (συλλογικός τόμος), Δίκαιο Προστασίας του Καταναλωτή, Ελληνικό- Ενωσιακό, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2^η έκδοση, 2015
- Βάρκα-Αδάμη Αλεξάνδρα, Εισαγωγή στο Δίκαιο Προστασίας Καταναλωτή, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, 2010
- Γεωργακόπουλος Λ. Χρηματιστηριακό και τραπεζικό δίκαιο 1999, Π.Ν Σάκκουλας
- Γεωργιάδης Απ. Εγχειρίδιο Ειδικού Ενοχικού Δικαίου, Ι έκδοση 2014
- Γεωργιάδης Στ., Η ευθύνη της επιχείρησης παροχής επενδυτικών υπηρεσιών από την παροχή επενδυτικών συμβουλών, έκδοση 2003
- Γεωργίου Κ, Η αρχή της μη ικανοποίησης της ασφαλιστέας αξιόσεως στο πεδίο του Ιδιωτικού Δικαίου, έκδοση 2019
- Δέλλιος Γεώργιος, Γενικοί όροι συναλλαγών. Ατομική και συλλογική προστασία των καταναλωτών από έλλειψη ουσιαστικής διαπραγμάτευσης των όρων της σύμβασης (2^η έκδοση), 2013,
- Δέλλιος Γεώργιος, Προστασία των καταναλωτών και σύστημα του Ιδιωτικού Δικαίου Ι, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, έκδοση 2005
- Βλ. Δέλλιο Γ.σε αρ. « Η νέα έννοια του «καταναλωτή» και ο ανακαθορισμός του υποκειμενικού πεδίου προστασίας από καταχρηστικούς ΓΟΣ» σε <http://www.nomikaxronika.gr/article.aspx?issue=95>
- Δελούκα – Ιγγλέση Κορνηλία, σε: Αλεξανδρίδου Ελίζα (συλλογικός τόμος), Δίκαιο Προστασίας του Καταναλωτή, Ελληνικό- Ενωσιακό, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 3η έκδοση, 2018
- Δελούκα – Ιγγλέση Κορνηλία, Δίκαιο του Καταναλωτή, Ενωσιακό και Ελληνικό, ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΑΚΚΟΥΛΑ, Αθήνα – Θεσσαλονίκη, έκδοση 2014
- Δούβλης Β./ Μπώλος Α., Δίκαιο προστασίας καταναλωτών, τόμ. 1, 1η έκδοση 2008
- Ευθυμίου Αμ., Η αρχή της διαφάνειας στο δίκαιο των ΓΟΣ, εκδόσεις Σάκκουλα, 2013

- Καράκωστας Κ. Γενικοί όροι των Τραπεζικών Συναλλαγών, εκδόσεις Σάκκουλα,2001
- Λιάππης Δ: «Τα δάνεια σε ελβετικό φράγκο στο δίκαιο των ΓΟΣ και της MiFID. Ευρωπαϊκές εξελίξεις από τη νομολογία του ΔικΕΕ μέχρι την Οδηγία 2014/17/ΕΕ», σε Τιμητικό Τόμο Νικολάου Κ. Κλαμαρή, Νομική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών, τόμος 1^{ος}, έκδοση 2016
- Μπώλος Άγγελος.: Δάνεια σε Ελβετικό Φράγκο. Θεωρητική και πρακτική προσέγγιση, Εκδόσεις Διπλογραφία, έκδοση 2016
- Ρόκας Ν/Γκόρτσος Χ, Στοιχεία τραπεζικού δικαίου, έκδοση β' 2012, Νομική Βιβλιοθήκη
- Σταθόπουλος Μιχ. Π, Γενικό Ενοχικό Δίκαιο, 4^η έκδοση 2004
- Σωτηρόπουλος Δ. Γεώργιος Νομικά ζητήματα σχετικά με συμβάσεις στεγαστικών δανείων με ρήτρα σε Ελβετικό Φράγκο σε Τιμητικό Τόμο Νικολάου Κ. Κλαμαρή, Νομική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών, τόμος 1^{ος}, έκδοση 2016
- Τριανταφυλλίδης Χρήστος: Λόγοι ανακοπής κατά Διαταγής πληρωμής από τραπεζικές συμβάσεις,1^η έκδοση 2018
- Χασάπης Χρήστος : Δάνεια σε Ελβετικό Φράγκο (μια συμβολή στο δίκαιο των χρηματικών ενοχών υπό το πρίσμα του ουσιαστικού δικαίου) 2016, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη

6.3 Γνωμοδοτήσεις

- Βενιέρης Ιάκωβος: Τα στεγαστικά δάνεια σε Ελβετικό Φράγκο-Έλεγχος της μηνιαίας δόσης του δανειολήπτη υπό το πρίσμα του Ν.2251/1994,Γνωμοδότηση, ΕΕμπΔ 2015, 743
- Δέλλιος Γεώργιος-Βαλτούδης Αναστάσιος: Συμβάσεις δανείων σε Ελβετικό Φράγκο-Κύρος Γενικών όρων Συναλλαγών και άλλα συναφή ζητήματα,2015
- Καράκωστας Κ. Ιωάννης/Βρεττού Α. Χριστίνα : Ο ανοιχτός έλεγχος των ΓΟΣ τις δανειακές συμβάσεις σε Ελβετικό Φράγκο, ΕφΑΔ, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα τεύχος 12 (Δεκέμβριος 2015)
- Ψυχομάνης Σπυρίδων, Γνωμοδότηση, 2015

6.4 Διαδίκτυο

- «Δάνεια σε Ελβετικό Φράγκο: Λίγες μέρες πριν την απόφαση στον ΑΠ, μια θετική απόφαση από την Ισπανία» σε: http://filoiypervasi-pireas.blogspot.com/2018/11/blog-post_49.html
- «Δάνεια σε Ελβετικό Φράγκο: Το πρόβλημα, η αντίδραση της ΕΕ και η Ελληνική πραγματικότητα» (Φεβρουάριος, 2015) σε https://www.daneia-chf.gr/files/daneia_chf/articles/daneia%20se%20elvetiko%20fragko.pdf
- «Εγκλωβισμένοι 65.000 δανειολήπτες με δάνεια σε Ελβετικό Φράγκο» άρθρο στην Εφημερίδα Καθημερινή, Ιανουάριος 2015) <http://www.kathimerini.gr/773076/article/oikonomia/ellhnikhoikonomia/egklwvismenoi-65000--daneiolhptes-me-daneia--se-elvetiko-fragko>
- «Η Ουγγαρία κουρεύει μονομερώς στεγαστικά σε Ελβετικό Φράγκο» σε <http://www.enet.gr/?i=news.el.article&id=316353>
- «Κροατία: Στη Βουλή οι τροποποιήσεις για τη στήριξη δανειοληπτών σε ελβετικό φράγκο» στην εφημερίδα Καθημερινή (21.01.2015) <https://www.kathimerini.gr/800357/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/kroatia-sth-voylh-oi-tropoihseis-gia-th-sthri3h-daneiolhptwn-se-elvetiko-fragko>
- «Ρυθμίσεις για τα στεγαστικά σε ελβετικό φράγκο» άρθρο στην εφημερίδα το Βήμα (Ιανουάριος 2015) <https://www.tovima.gr/2015/01/17/finance/rythmiseis-gia-ta-stegastika-se-elbetiko-fragko/>
- <http://www.fxloans.org/spain-suprem-court-considers-a-fx-loan-is-a-derivative-financial-instrumentrelated-to-foreign-exchange/#!prettyPhoto>
- <http://www.ka-business.gr/pages/drasis/21807/tafoplaka-stis-elpides-xiliadwn-daneiolhptwn-se-elbetiko> (δημ. σε 18.04.2019)
- <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/El/TXT/?uri=celex%3A32014L0017>
- <https://mariosmarinakos.blogspot.com/2017/10/chf.html?m=1>
- <https://www.dikastiko.gr> με τίτλο : Δικαίωση για τις Τράπεζες και «ταφόπλακα» για όσους δανείστηκαν σε Ελβετικό Φράγκο (δημ. σε 18.04.2019)
- https://www.ecb.europa.eu/ecb/legal/pdf/en_con_2015_32_f_sign.pdf
- <https://www.investopedia.com/terms/l/libor.asp>
- <https://www.kathimerini.gr/1020667/article/oikonomia/ellhnikh-oikonomia/yposxeseis-gia-gennaio-koyrema-70000-daneiwn-se-elvetiko-fragko> (22.04.2019) με τίτλο: Υποσχέσεις για γενναίο «κούρεμα» 70.000 δανείων σε ελβετικό Φράγκο
- <https://www.sofokleousin.gr/parathyro-elpidas-gia-daneioliptes-me-ritra-elvetikou-fragkou> (16.10.2019) με τίτλο: Παράθυρο ελπίδας για δανειολήπτες ελβετικού

φράγκου. Ζητείται για δεύτερη φορά να απευθυνθεί προδικαστικό ερώτημα στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο για το μείζον θέμα του ελέγχου στη ρήτρα ελβετικού φράγκου

- Αρ. Σπυράκου Δ. σε <https://m.naftemporiki.gr/story/1468108> με τίτλο: Δάνεια σε Ελβετικό Φράγκο: Μετά την απόφαση του Αρείου Πάγου τι ; (δημοσιευθέν στις 23.04.2019)
- Γκλαβοπούλου Ξ. «Η τραπεζική πραγματικότητα του δανείου σε ελβετικό φράγκο» :<https://www.daneia-chf.gr/files/daneia-chf/articles/Gkalovopoulou-pragatikotita-daneia-CHF-.pdf>
- Ελβετικό φράγκο: Η «μόδα» που πλήρωσαν ακριβά 1 εκατ. Ευρωπαίοι καταναλωτές άρθρο στην Εφημερίδα Καθημερινή (Απρίλιος 2019) <http://www.kathimerini.gr/1020338/article/oikonomia/die8nhsoikonomia/elvetiko-fragko-h-mod-a-poy-plhrwsan-akriva-1-ekat-eyrwpaioi-katanalwtes>
- Η «Πρωτοβουλία της Βιέννης» δεν αρκεί για να σώσει την Ελλάδα (27.06.2011) αναρτημένο σε Εφημερίδα το Βήμα:<https://www.tovima.gr/2011/06/27/finance/i-prwtoboylia-tis-biennis-den-arkei-gia-na-swsei-tin-ellada/>
- ΟΙ ΕΠΟΜΕΝΕΣ ΚΙΝΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΔΑΝΕΙΟΛΗΠΤΩΝ ΣΕ ΕΛΒΕΤΙΚΟ ΦΡΑΓΚΟ ΜΕΤΑ ΤΗΝ ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ Α.Π.- ΣΤΙΣ 20 ΜΑΪΟΥ Η ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΤΟ "ΠΑΡΑΘΥΡΟ" ΓΙΑ ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ - ΤΙ ΛΕΕΙ ΣΤΗΝ "Ε" Ο ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ (17.11.2019) <https://www.eleftheria.gr/%CE%BF%CE%B9%CE%BA%CE%BF%CE%BD%CE%BF%CE%BC%CE%AF%CE%B1/item/229789.html>

7.ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

7.1 Ελληνική Νομολογία

ΕφΝαυπλ 457/2017 σε ΝΟΜΟΣ, **ΤριμΕφΠειρ** 791/2017 σε ΕλλΔνη 2018, **ΠΠρΛαμ** 53/2015 αδημ, **ΠΠρΘεξ** 14236/2015 αδημ, **ΟΛΑΠ** 184/1992 Α' Τμήμα σε ΕλλΔνη, 4 (1992), **ΟΛΑΠ** 21/1990 σε ΕλλΔνη 31/811, **ΟΛΑΠ** 370/2012 ΕΕμπΔ 2012.661, **ΜΠρΡοδοπ** 10/2016 σε ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 2196/2009 (Α1 ΠΟΛ) σε www.areiospagos.gr, **ΠΠρΑλεξ** 26/2015 (αδημ), **ΑΠ** 683/1998 (Τμήμα Α) σε ΕΕΝ 66/1999, **ΜπρΙωαν** 161/2015 σε ΝΟΜΟΣ, **ΜΠρΠειρ** 1249/2015 σε ΝΟΜΟΣ, **ΠΠρΡοδοπ** 23/ 2015 σε ΝΟΜΟΣ, **ΕΦΘεσ** 1279/2017 σε ΝΟΜΟΣ, **ΕφΘεσ** 1224/2017 σε ΝΟΜΟΣ ,**ΠΠρΑθ** 1588/2017 σε

NOMOS, **ΕφΘράκ** 176/2017 σε ΝΟΜΟΣ, **ΜΠρΑθ** 2857/2016 σε ΝΟΜΟΣ, **ΟλαΠ** 4/2019 (Α1 τμήμα) σε ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ, **ΑΠ** 891/2013, σε Νόμος, **ΑΠ** 1343/2012 σε Αρμ 2013, **ΑΠ** 1332/2012, σε ΤΝΠ Νόμος, **ΟλαΠ**13/2015 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, **ΑΠ** 1738/2009 ΕφΑΔ 2010 , **ΑΠ** 2273/2009 ΕφΑΔ 2010, **ΠΠρΑθ** 1119/2002, ΕΤραξΧρΔ, **ΑΠ** 969/2003, ΧρΙΔ 2003 ,**ΕφΑθ** 4958/2004, ΝοΒ 2005, **ΜΠρΑθ** 2790/2005, ΕπισκεΔ 2007, **ΠΠρΑθ** 711/2007, ΧρΙΔ 2007, **ΠΠρΑθ** 711/2007 σε ΧρΙΔ 2007, **ΠΠρΑθ** 961/2007 σε dsanet.gr, **ΜΠρΘεσ** 19257/2014 σε ΝΟΜΟΣ, **ΠΠρ Αλεξανδρούπολης** 56/2015 σε ΝΟΜΟΣ, **ΠΠρ Ξάνθης** 41/2014 σε ΝΟΜΟΣ **ΠρΞάνθης** 32/2015 δημ. σε ΝΟΜΟΣ, **ΠΠρΑθ** 6521/1995,ΔΕΕ σελ. 952, **Ολ ΑΠ** 15/2007 σε ΕλλΔνη 2007, **ΑΠ** 652/2010 σε ΔΕΕ 2010, Βλ. ΠΠρ Θεσς 1101/2016 σε ΝΟΜΟΣ, **ΠΠρ Κορίνθου** 135/2015 σε ΧρηΔικ 2015, σελ 416, **ΠΠρΘεσ** 1213/2016 σε ΝΟΜΟΣ, **ΜΠρΠειρ** 1249/2015 (ασφ.μέτρα) σε ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ, **ΜΠρΑθ** 617/2015 (ασφ. μέτρα) σε ΧρηΔικ 2015, **ΠΠρΠειρ** 619/2016 σε ΝΟΜΟΣ, **ΠΠρΙωανν.** 161/2015 σε ΝΟΜΟΣ, **ΜΠρ Βόλου** 574/2015 (ασφ. μέτρα) αδημ., **ΜΠρ Λαμίας** 134/2015 σε ΧρηΔικ, **ΠΠρΞάνθ** 23/2014 σε ΧρΙΔ 2014, **ΠΠρΑθ** 334/2016 σε ΕΕμπΔ 2016, **ΤριΕφΘρακ** 21/2017 σε Νόμος, **ΠΠρΚαβ** 56/2015 σε ΕΕμπΔ ΞΕ/2015, **ΜΠρΑθ** 617/2015 σε ΧρηΔικ 2014, **ΜΠρΑθ** 9086/2013 σε ΧρηΔικ 2014, **ΜΠρΑθ** 2108/2015 σε Χρη Δικ 201, **ΠΠρΠατρών** 651/2015 αδημ., **ΠΠρΑθ** 3789/2015, σε ΧρΙΔ 2016, **ΜΠρΑθ** 874/2016 (Ασφαλιστικά μέτρα) αδημ., **ΠΠρΑθ** 3440/2017 σε ΝΟΜΟΣ, **ΠΠρΑθ** 3473/2017 σε ΝΟΜΟΣ, **ΕφΘεσς** 1663/2018, **ΠΠρΗρακλ** 91/2018, **ΠΠρΑθ** 3404/2017, 1749/2017, 4409/2017, 3473/2017, 3440/2017,3427/2017 όλες σε ΝΟΜΟΣ, **ΠΠρΑθ** 2587/2017, 2752/2017,663/2017 όλες σε ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ και **ΠΠρΘεσ** 10600/2016 και 1825/2016 σε ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ, **ΠΠρΑλεξ** 4/2017, 44/2017 σε ΝΟΜΟΣ, **ΠΠρΠειρ** 1911/2017 σε ΝΟΜΟΣ, ΑΠ 1727/2008, ΕΕμπΔ 2009, **ΠΠΑλεξ** 78/2012, **ΕφΑΔ** 2013, **ΠΠΑ** 2087/2004, ΕΕμπΔ 2005, **ΠΠρΗρακλ** 91/2018 σε ΝΟΜΟΣ, **ΠΠρΑθ** 799/2017 σε ΙΣΟΚΡΑΤΗ, **ΠΠρΑθ** 800/2017 σε ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ, **ΠΠρΑθ** 886/2017 σε ΝΟΜΟΣ, **ΠΠρΑθ** 5156/2018 σε ΝΟΜΟΣ, **ΜΠρΒόλ** 367/2017 σε ΝΟΜΟΣ (κατά δανειοληπτών), **ΜΠρΑθ** 367/2017 σε ΝΟΜΟΣ (κατά δανειοληπτών), **ΜΠρΚω** 313/2016 σε ΝΟΜΟΣ (κατά δανειοληπτών), **ΜΠρΑθ** 1273/2016 (υπέρ δανειοληπτών), **ΜΠρΘεσ**, 8435/2016 σε ΝΟΜΟΣ (κατά δανειοληπτών), **ΜΠρΑγρ** 261/2015 (υπέρ δανειοληπτών) σε ΝΟΜΟΣ, **ΠΠρΠειρ** 1237/2019 σε ΝΟΜΟΣ, **ΠΠρΗρακλ** 90/2018 σε ΝΟΜΟΣ (υπέρ δανειοληπτών), **ΠΠρΑθ** 482/2018 (κατά των δανειοληπτών), **ΠΠρΚυπαρ** 4/2017 σε ΝΟΜΟΣ (κατά δανειοληπτών), **ΠΠρΑθ** 376/2016 σε ΝΟΜΟΣ (κατά δανειοληπτών), **ΕφΛαρ** 17/2017 σε ΝΟΜΟΣ (υπέρ δανειοληπτών), **ΜΠρΑθ** 291/2019 σε ΝΟΜΟΣ (αναστολή εκτέλεσης υπέρ δανειοληπτών), **ΜΠρΑθ** 2536/2018 (αναστολή εκτέλεσης υπέρ δανειοληπτών) δημοσιευμένη σε Sakkoulas-online., **ΠΠρΘεσ** 14236/2015 σε ΝΟΜΟΣ, **ΠΠρΙωανν** 161/2015 σε ΝΟΜΟΣ, **ΠΠρΑθ** 4367/2017 σε ΝΟΜΟΣ, **ΠΠρΘεσς** 5284/2017,8963/2017,8966/2017 σε ΝΟΜΟΣ, **ΠΠρΛαμ** 7/2017, 18/2017, 28/2017,

50/2017, 60/2017 και 23/2016 σε ΝΟΜΟΣ, **ΠΠρΙωαν** 30/2016 σε ΝΟΜΟΣ, **ΠΠρΠατρ** 524/2018 σε ΝΟΜΟΣ, **ΠΠρΣυρ** 17/2017 σε ΝΟΜΟΣ, **ΠΠρΤρικ** 15/2017 σε ΝΟΜΟΣ, **ΕΦΘεσ**, 1401/2017 σε ΝΟΜΟΣ, **ΠΠρΑλεξ** 24/2017 σε ΝΟΜΟΣ, **Εφαθ** 3607/2019 σε ΝΟΜΟΣ, **ΠΠρΘεσς** 738/2016 σε ΝΟΜΟΣ, **ΑΠ** 1620/2008 δημ. σε ΔΕΕ 2009, **ΑΠ** 609/2005 σε ΕλλΔ/νη 2006, **ΠΠρΞάνθ** 20/2017 σε ΝΟΜΟΣ, **ΠΠρΡεθυμν** 32/2016 σε ΝΟΜΟΣ, **ΜπρΑθ** 6862/2015 σε ΝΟΜΟΣ, **ΠΠρΑθ** 789/2015 σε ΝΟΜΟΣ, **ΜπρΑθ** 5880/2015 σε ΝΟΜΟΣ, **ΟΛΑΠ** 927/1982, σε ΝοΒ 1983, **ΑΠ** 1038/1998 σε ΕλλΔνη 1998, **ΟΛΑΠ** 927/1982 σε ΝοΒ 1983, **ΑΠ** 304/2014 σε ΙΣΟΚΡΑΤΗ, **ΠΠρΑθ** 966/2016 (αδημ), **ΠΠρΚαρδ** 37/2015 (αδημ), **Εφαθ** 8566/2007 ΕλλΔνη 49/2008. 841, **Εφα** 741/2001 ΕλλΔνη 45/2004, **ΠΠρΚαβ** 19/2016 (αδημ), **ΠΠρΞάνθ** 13/2015 σε ΧρΙΔ 2015, **ΠΠρΡοδ** 35/2015 σε ΝΟΜΟΣ, **Εφα** 111/2005 σε ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ, **ΕφΠατ** 521/2009 σε ΙΣΟΚΡΑΤΗ, **ΑΠ** 1205/1991 σε ΙΣΟΚΡΑΤΗ

7.2 Κοινοτική Νομολογία

- C-397/11 Erika Jörös κατά Aegon Magyarország Hitel Zrt: <http://curia.europa.eu/juris/liste.jsf?num=C-397/11&language=EN>
- Ανακοινωθέν τύπου αρ. 137/18 (Λουξεμβούργο, 20 Σεπτεμβρίου 2018) του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε: <https://www.dskil.gr/images/pdf/137-2018.pdf>
- Ανακοινωθέν τύπου αρ.103/17 του Δικαστηρίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Λουξεμβούργο, 20 Σεπτεμβρίου 2017) σε: <https://www.dskil.gr/images/pdf/103-17.pdf>
- Ολόκληρη η απόφαση της 3/12/2015, Υπόθεση C-312/14, σε : <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=172564&pageIndex=0&doclang=EL&mode=%20lst&dir=&occ=first&part=1&cid=223096>
- Προτάσεις Γενικού Εισαγγελέα Niilo Jaaskinen της 17 Σεπτεμβρίου 2015 σε: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=172564&pageIndex=0&doclang=EL&mode=%20lst&dir=&occ=first&part=1&cid=223096>
- Το ανακοινωθέν τύπου αρ. 66/14 Λουξεμβούργο, 30 Απριλίου 2014 για C-26/13 Árpád Kásler και Hajnalka Káslerné Rábai κατά OTP Jelzálogbank Z: https://europa.eu/rapid/press-release_CJE-14-66_el.htm
- Υπόθεση (C-26/13), Árpád Kasler κατά Hajnalka Kaslerne Rabai κατά OTP Jelzalogbank Zrt., curia.europa.eu.

- Υπόθεση C-118/17 (Zsuzsanna Dunai κατά ERSTE Bank Hungary Zrt) στις 14.3.2019, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1552587667166&uri=CELEX:62017CJ0118>
- Υπόθεση C-186/16 *Ruxandra Paula Andriciuc κ.λπ. κατά Banca Românească SA*, σε <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=194645&doclang=EL>
- Υπόθεση OTP Bank Nyrt., OTP Faktoring Követeléskezelő Zrt. θανά Teréz Ilyés, σε: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?text=&docid=207608&pageIndex=0&doclang=el&mode=req&dir=&occ=first&part=1&cid=12466854>